

Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları : 256

Sürdürülebilir Afet Yönetimi ve Kadın

ZUHAL YONCA ODABAŞ

ANKARA

2010

Önsöz

Bu çalışma, risklere, belirsizliklere ve afetlere kısacası “risk toplumu”nun tüm etkilerine maruz kalan toplumların, bu problemlerden kaynaklanan korkularının önüne geçmelerinde, yaşamlarını daha iyi koşullarda idame ettirmelerinde yol gösterici olabilmek amacını taşımaktadır. “Halk Sosyolojisi” (Burawoy, 2004) kavramsallaştırması çerçevesinde ele alınabilecek olan bu hedefin gerçekleşmesinin ilk basamağı olan bu kitabın ortaya çıkmasında bilgi ve deneyimini paylaşmaktan çekinmeyen ve manevi desteğini hiç esirgemeyen Sayın Prof. Dr. Aytül Kasapoğlu’na, sosyolojik birikimlerini çalışmamın kalitesini arttırmak için kullanan Sayın Prof. Dr. Mehmet Ecevit ve Prof. Dr. Erol Demir’e sonsuz teşekkürler ediyorum.

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1:

GİRİŞ

3

1.1.Problem

29

1.2.Amaçlar

37

1.3.Önem

38

1.4.Sınırlılıklar

43

1.5.Yaklaşım ve Sayıtlar

45

1.6.Yöntem

68

1.6.1. Araştırma Tipi

68

1.6.2.Araştırma Tekniği

70

1.6.3.Evren ve Örneklem

79

BÖLÜM 2: BULGULAR ve TARTIŞMA

82

2.1. Aktör İlişkiler ağı Kuramı ve Su Tasarrufu

83

2.2. Çevre ve Çevre ile İlişkili Risklerin Farkındalığı

93

2.3. Politik Katılım

102

2.4. Su Kesintilerinin Yaşam kalitesi Üzerine Etkileri

108

2.5. Su Kesintilerinin Olumsuz Etkilerinden Kurtulmak

İçin Katılımcıların Başa Çıkma Stratejileri

123

2.6. Su sorunun Çözümü Konusundaki Politikaların Değerlendirilmesi	130
2.7. Su Kesintileri ve Katılımcıların Sorun Farkındalığı	142
2.8. Yerel Yönetim, Sivil Toplum Kuruluşları ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün Politikaları	146
BÖLÜM 3: SONUÇ ve ÖNERİLER	160
KAYNAKÇA	175
EK1: Anket Formu	

KISALTMALAR

Akt.	Aktaran
Sd.	Serbestlik derecesi
Std.	Standart sapma
P	İstatistiksel anlamlılık düzeyi

TABLÖLAR

Tablo 1: En önemli sorunun tanımı ile semt, eğitim durumu, çalışma durumu, SES ve medeni durum arasındaki ilişki	94
Tablo 2: Çevrenin tanımı	95
Tablo 3: Regresyon analizi ve bağımsız değişkenlerin çevre duyarlılığı üzerine etkileri	97
Tablo 4: Çevreyi korumanın önemi ile semt, eğitim durumu, çalışma durumu, SES ve medeni durum arasındaki ilişki	99
Tablo 5: Politik tutum ve davranışlara ilişkin zero order korelasyonu	105
Tablo 6: Su kesintilerinin yaşam kalitesine etkilerine ilişkin zero order korelasyonu	110
Tablo 7: Katılımcıların başa çıkma stratejilerinin yüzdesel dağılımı	123
Tablo 8: Regresyon analizi ve bağımsız değişkenlerin başa çıkma stratejileri/önlemler üzerine etkileri	125

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Afet Yönetiminin Aşamaları	14
Şekil 2: İkilikler Yaratma ve Tercüme	50
Şekil 3: Kızılırmak Suyuna Yol Verildi	89
Şekil 4 Kızılırmak Suyu Tamam	89
Şekil 5 Ankara'nın Suyu Pırıl Pırıl Rahatlıkla İçin	91
Şekil 6: Su Kesintileri ile Oluşan İlişki Ağı	92
Şekil 7:Politikacılara Öfke Duyduk	114
Şekil 8: Bidonlar Aldık	119
Şekil 9: Çeşmelerden Su Doldurduk	121

Önsöz

İçinde bulunulan zaman dilimi sosyolojik olarak çok sayıda değişim ve dönüşümlere sahne olmaktadır. Lever- Tracey (2008) bu gelişmelere rağmen, özellikle küresel ısınma olgusunun çevre sosyoloji dışında kalan sosyolojik analizlerde yer almadığını, farklı bir deyişle ihmal edildiğini ifade etmekte ve bunun arkasında yatan temel gerekçenin ise, sosyolojide giderek yaygınlaşan ‘gelecek hakkında tahminde bulunmama’ isteği olduğunu ileri sürmektedir. Sosyolojinin halihazırdaki bu sessizliğine rağmen küresel ısınma sorunu, önceleyen ve sonralayan ve aynı anda olan diğer pek çok problem ile insan yaşamını tehdit eder bir hal almaya başlamıştır.

Küresel ısınma ile birlikte sıklıkla anılan iklim değişiklikleri ve bunun bir yansıması olarak kabul edilebilecek olan kuraklık, bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Her ne kadar ilk bakışta doğal bir durum olarak görülse de kuraklık, kısa, orta ve uzun vadede hem doğal çevreyi hem de insan yaşamını olumsuz yönde etkilemeye başlamıştır. Söz konusu etki, birkaç kişinin yaşam kalitelerinde meydana gelen düşüş şeklinde değil, kitlesel bir nitelik taşımaktadır. Bu nedenle, Mills (2000)’in ifadesi ile ‘kişisel bir sıkıntı’dan ziyade ‘kamusal bir sorun’ olarak kabul edilmelidir ve bu da sosyoloji yakından ilgilendirmektedir.

Sosyolojik açıdan afetler, doğa olayları olarak kabul edilen hortum, deprem ve diğer tehdit ve tehlikelerin insan ve sosyal yaşamı tehdit etme potansiyelleri olarak tanımlanabilir. Diğer bir deyişle hortum, tek başına bir doğa olayıdır ama Katrina Kasırgası örneğinde olduğu gibi herhangi bir topluluk ya da toplumun statükosunu bozması durumunda afet olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle küresel ısınma olgusu ile bağlantılı olarak yaşanan kuraklık sorunu, tıpkı küresel ısınma gibi bir afet olarak kavramsallaştırılabilir.

Bu çalışmada, kuraklık afetinin bir yansıması olan Ankara'da 2007 yılı yaz aylarında meydana gelen su kesintilerini Ankaralıların nasıl deneyimlediklerinin ortaya konması hedeflenmiştir. Afet deneyimlerinin toplumun çeşitli kesimlerinde farklı olabileceği ve bu deneyimlerin afet yönetiminin etkinliğini arttırmada kilit görev taşıdığı fikri, bu çalışmanın gerçekleştirilmesindeki temel etkidir. Afet yönetiminin sürdürülebilir bir nitelik kazanması için, toplumun çeşitli kesimlerinin bu süreç içinde yer alması gerekmektedir. Bu ise, özellikle hassasiyetleri (vulnerability) yüksek olan grupların afet yönetimi sürecine aktif olarak katılması ve bu konuda güçlendirilmeleri ile sağlanabilir. Kadınlar, hassasiyetleri yüksek olan gruplar olarak, afet yönetiminde yer almalıdırlar. Bu çalışma, işte bu görüş temelinde gerçekleştirilmiştir.

Çalışma, üç bölümden oluşmaktadır. Konu ile ilgili kavramların ve bunların birbirleri ile ilişkilerinin yer aldığı birinci bölümde, çalışmanın problemi, amaçları, sınırlılıkları, sosyolojik yaklaşım ve sayıtları, yöntemi de belirtilmiştir.

İkinci bölümde ise, bilgi toplama teknikleri olarak anket ve derinlemesine mülakat teknikleri ve gazete haberleri gibi ikincil kaynaklardan (doküman analizi) elde edilen veriler, çalışmanın sosyolojik yaklaşımına uygun olarak tartışılmaya, son bölümde ise temel kavramlar, sosyolojik yaklaşım ve bulgular bir arada değerlendirilip, sorunun çözümü konusunda önerilerinde bulunulmaya çalışılmıştır.

GİRİŞ

Küresel ısınma ile onu önceleyen ve sonralayan ve aynı anda var olan diğer problemlerin tartışıldığı bir çalışmada, öncelikle ele alınması gereken kavramlar arasında risk, risk toplumu, afet, afet yönetimi, kalkınma ve sürdürülebilirlik ilk sıralarda yer almaktadır. Çalışmanın bu bölümünde söz konusu kavramlar, birbirleri ile benzerlikleri, farklılıkları ve ilişkileri çerçevesinde tartışılmıştır.

Risk ve Risk Toplumu

Modern sanayi toplumlarında yaygın olarak kabul edilen ve insan mantığının tüm doğal sosyal ve ahlaki fenomenlerin dayandığı temel gerçekleri keşfedebileceğine dair inanış (Howe,1994:515) yerini, bilimin iki uçlu kılıç olarak değerlendirildiği; diğer bir deyişle sorunlara çözüm yaratırken yeni problem çeşitlerini de ortaya çıkardığını iddia eden yaklaşıma (Beck, 1992) bırakmıştır. Söz konusu durum aynı zamanda, bilimin diyalektik özelliği ya da ‘Bilimin Janus Yüzü (ikiyüzlü mabut) (Janus Face of Science)’ olarak da kavramsallaştırılabilmektedir. Bu yaklaşım beraberinde yeni bir kavramı sosyal bilimlerle tanıştırmıştır: ‘Risk’. Kavram, hâlihazırda yaşanan ve gelecekte de yaşanma olasılığı olan tüm belirsizlikleri ve güvensizliği ifade etmektedir (Christie ve Mitler, 1999:233).

Sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan risk, her bir disiplinin kendi pratikleri içerisinde, kendi bakış açısına göre farklı şekillerde değerlendirilmektedir. Ancak, hemen hemen tüm sosyal bilimler tarafından kabul edilen tartışmaların başında Beck (1992,2002) ve Giddens (1998;1999)’in kavramsallaştırmaları yer almaktadır.

Beck (1992), 19.yüzyılda modernleşmenin feodal yapıyı çözmesi ve yerine sanayi toplumunu üretmesine benzer şekilde aynı modernleşmenin sanayi toplumunu

çözdüğünü ve yeni bir modernitenin oluşum aşamasında olduğunu söyleyerek ‘Risk Toplumu’ kavramı ile sosyal bilimleri tanıştırmaktadır. Modernite, kendisini yıkacak ve aynı zamanda kendisinin kurtuluşunu sağlayacak araçlara sahiptir. Bu araçlardan en önemlisi teknolojidir. Modern toplum risk toplumdur ve geçmişte yaşanan tehlike ile sanayi toplumun karşı karşıya olduğu riskler arasında farklılıklar bulunmaktadır. Burada bahsi geçen risklerin bazıları, kendi içerdikleri tehlikeli durumlara karşılık panzehire de sahip olmaktadır. Buck-Morss (2003)’un “gücün diyalektiği” olarak tanımladığı gücün kendi incinebilirliğini yarattığı olgusuna benzer şekilde Beck (2002) de, modernite ve bunun uzantısında modern bilim ve teknolojinin, ilerleme nosyonuna karşın, yeni risk ve hassasiyetlere neden olduğunu ifade etmektedir.

Bu özelliği Beck (1992), ‘düşünümsellik’ kavramı ile tanımlamaya çalışmaktadır. Gelenekten uzaklaşma ve bireyselleşme süreçleri ile başa baş giden bu olgunun risk kavramı ile ilişkisi sonucunda kişi, halihazırda yaşanan ve yaşanması muhtemel olan sorunlara karşı giderek daha da bilinçli ve farkında olmaya başlamaktadır. Bu sürecin sonucunda ise, topluluk ya da toplumdaki teknolojiye olan güven azalmakta veya yok olmaktadır. Bu türden bir tehdit karşısında ise bilim, kaybolan bu güvenin yeniden kazanılması için düşünümsel bir nitelik göstererek, “kendini geliştirme” söylemini kullanmaktadır. Burada bahsi geçen kendini geliştirme, taraflar arası konuşma ve uzlaşmayı içermektedir. Modernitenin bir parçası olarak sistemli bir biçimde üretilen risk ve tehlikelerin önlenmesi, azaltılması ya da başka alanlara aktarılması ise, bilim insanları ile sıradan insanlar arasındaki bilgi farkının ortadan kaldırılması ile mümkün olabilmektedir.

Beck (1992)’in risk toplumu kavramsallaştırması, risk hakkındaki bilginin üretilmesi çerçevesinde geliştirilmiştir. Risk, dışsal tehlike ile ilgilidir. Bu tehlikeler, afet,

teknolojik sorunlar ya da insanların yanlış davranışları olabilir. Risk ile ilgi, sadece olasılığın bilgisi hakkında değil, aynı zamanda farklı tehlikelerin kabulü konusundaki kültürel tutumlar ile de ilişkilidir. Diğer bir deyişle, risk algısı toplumların farklı tehdit ve tehlikelere tepki verme yollarını ve bu konu ile ilgili otoritenin nasıl dağıtıldığını etkilemektedir (Douglas, 1992). Ericson ve Haggerty (1997), endüstriyel ataerkil toplum aracılığı ile yerleşmiş kendine yeterlilikten, riskin bireyselleştiği/özelleştiği, bireyin kendi özel konusu haline geldiği ve bununla ilişkili olarak kurumsal güven sorununu da beraberinde getirdiği yeni bir toplum yapısından bahsetmektedirler. Beck (1992), özgürleşmiş bireyin ikincil kurumlara bağımlı hale geldiğini ifade ederek, risk toplumunda güven, hesaplanabilirlik ve kişisel sorumluluğun giderek önem kazandığını belirtmektedir. Bireyselleşme süreci, özgür iradenin sınırlarının daraltılması ve bireyler tarafından yine kendileri için yeni kesinlikler/belirlenmişlikler üretilmesi, hâlihazırdaki gelenek ve alışkanlıkları sorgulamasını kapsamaktadır. Bu durum, geleneksellikten uzaklaşma olarak tanımlanabilir ve kişilerin bunu gerçekleştirirken ne yaptıklarının farkında olmalarını ve hayatı minimum seviyede 'kader' anlayışı ile anlama ve açıklamaya çalışmalarını ifade etmektedir (Allen ve Henry, 1997: 180).

Risk toplumu kavramsallaştırması ile ilgili olarak Bauman (1995: 278-279), Beck ile aynı görüşleri paylaşarak, modern toplum olarak tanımlanan oluşumun giderek artan bir şekilde risk üreten, risk izleyen/gözeten ve riski yöneten bir niteliğe büründüğünü ileri sürmektedir. Riskler, tahmin edilemez ve hesaplanamaz olmalarına rağmen, büyük ölçüde kişi ve toplumların eylem ve kararlarının birer sonucudur denilebilir.

Riskin hesaplanmasının moderniteyi de ifade ettiğini ileri sürmek yanlış bir değerlendirme olmayacaktır. Gordon ve Filc (2005), 1980'li yılların başlarında ortaya çıkan risk toplumu tanımlamalarında söz konusu toplumun temel özelliğinin toplum içinde

üyelerinin yaşamlarını güvence altına almak ve idame ettirmelerini sağlamak için strateji ve teknoloji sistemi geliştirilmesi olduğunu ileri sürmektedirler. İnşa ya da gerçek olmasına bakılmaksızın riskler büyük ölçüde hesaplanabilir ve yönetilebilir niteliktedirler. Riskin hesaplanabilirliği, toplumun ve kurumlarının organize edilmesi, izlenmesi ve düzenlenmesinde önemli bir unsur olan rasyonalite ile birlikte anılmaktadır. Ancak son 20-30 yıl içinde bu tanım giderek nitelik değiştirmiş ve diğer risk toplumunun öncü isimlerinin (Beck, 1999; Giddens,1993; Bauman, 1995) görüşleri ile benzerlikler göstermeye başlamıştır. Bunu izleyen süreç içinde risk toplumu tartışmaları daha da derinleşerek, risk toplumunun ötesinde bir toplum yapısı ile karşı karşıya kalındığı fikri ortaya atılmış ve bu yeni yapı içinde küresel ölçekte gözlemlenen risklerin hesaplanabilirliği ve kontrol edilmesinin giderek imkansız hale geldiği ileri sürülmüştür. Bu yeni toplum yapısı, yine öncelikle Beck (2002) tarafından ele alınmış ve ‘Dünya Risk Toplumu’ olarak tanımlanmıştır. Temel özellik, “bilmediğimiz şeyin ne olduğunu bilmemekteyiz” (Beck, 2002:1) ifadesi ile sloganlaştırılmıştır. Belirsizliğin başat karakter olduğu bu durum, insanlığın karşı karşıya olduğu yeni risklerin varlığına işaret etmektedir ve küresel risk tehdidi altında olmak, 21. yüzyıl insanının en önemli özelliğidir.

Beck (1999)’in ‘Dünya Risk Toplumu’ kavramsallaştırması, dünya nüfusunun doğası gereği küresel boyutta olan ve aynı zamanda tahmin edilemez etkileri de içeren risklere karşı duyarlılığını ifade etmede kullanılmaktadır. Burada sözü geçen risklere örnek olarak, genetiği ile oynanmış gıdalar, sera etkisi, ozon tabakasının delinmesi, buzulların erimesi, küresel ekonomik dalgalanmaları vermek mümkündür. Buna ek olarak kavram, gelişmiş ülkeler tarafından gelişmekte olan toplumlara ihraç edilen riskleri tanımlamakta da kullanılmaktadır. Bu risklerin temelinde sosyal ve ekonomik eşitsizlikler yer almaktadır. Teknoloji alanında yaşanan hızlı değişimler, olumlu gelişmelerin yanında öngörülemez

yeni risklere; bunların küresel nitelikte olmasına; daha fazla bilgi sahibi olunmasına rağmen belirsizliğin artmasına ve bunun sonucunda da politik olarak kontrol etme konusunda güçlüklerle yol açmaktadır. Küresel ısınmanın sorumlusunun kim olduğunu bilememe, sorunun bilimsel olarak tanımlanamaması, kimin tanımlayacağına ya da hangi tanımın bilimsel olduğuna karar verememe ve bunun sonucunda ise, sorunun çözümüne yönelik küresel ölçekte bir fikir birliğine varılamaması bu durumun somut örneklerini teşkil etmektedir. Risklerin küresel bir niteliğe sahip olmasından dolayı gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş ülkelerin uzmanlarının görüş ve kararlarına bağımlı olmak durumdadırlar. Böylelikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki bilim insanları arasındaki bilgi derecesi farkı, söz konusu seviye için bir uzlaşmaya varılmasına engel olmaktadır. Bu durum ise, küresel ölçekte sorunun çözümü için bir yöntemin bulunması ve uygulamaya konulması konusunda sıkıntı yaratabilmektedir. ‘Dünya Risk Toplumu’ kavramsallaştırması bu sorunun üstesinden gelebilmek, özellikle gelişmiş ülkelerin bilim insanlarının hegemonyasını yıkmak için daha demokratik yöntemlerin bulunmasının gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Burada kullanılan temel kriter, bilim insanının tarafsız olamaması durumudur. Buna ek olarak, sıradan insanların değerlendirme ve algıları, risk kavramsallaştırmasında oldukça önemli bir yere sahiptir.

‘Dünya Risk Toplumu’nun varlığının göz ardı edilmesi, yeni risklerin işareti olarak değerlendirilebilir. Burada bahsi geçen küresel ölçekteki risklerin temel özellikleri üç başlık altında toplanabilir (Beck, 2002): İlk özellik olan yerelden kopmaya göre, risklerin neden ve sonuçları mekansal olarak belirli bir yer ile sınırlı değildir; ikinci özellik olan hesaplanamazlık, risklerin sonuçlarının ilkesel olarak hesaplanabilir nitelikte olmadığına vurgu yapmaktadır ve son olarak dengelenemezlik/telafi edilemezlik özelliği, modernitenin ‘güvenlik’ ilkesine karşıt

olarak ‘Dünya Risk Toplumu’nun, telafi edilemeyen yeni riskleri içerdiğini ifade etmektedir. Diğer bir deyişle, iklim değışikliğı kontrol edilemez ve tersine dönülemez bir nitelik kazandığı takdirde, ‘Dünya Risk Toplumu’ndan bahsetmek mümkün olabilmektedir.

Giddens (1998;1999:3) ise, ‘risk’ ve ‘tehlike’ kavramları arasında ayrıma gitmektedir. Risk toplumunun daha önce var olan sosyal düzen biçimlerinden daha fazla tehlikeli olmadığını ileri süren yazar, risk toplumunun risk üreten bir gelecek ile meşgul olduğunu belirtmektedir. Söz konusu farklılığın nedeni olarak küreselleşme olgusunu göstermektedir. Küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan risklerin, geçmiştekilerden farklı olarak kaynakları ve sonuçları hakkında kesin ifadelerde bulunmak oldukça güçtür (Giddens,2005). Diğer bir deyişle, içinde yaşanan zaman diliminde karşılaşılan riskler, olasılık ve belirsizlik özelliklerini barındırmaktadır (Giddens, 1999;2005) ve temelde iki tür risk vardır (Giddens, 1998.28): ‘Dışsal risk’ ve ‘imal edilmiş risk’. Dışsal risk, dışarıdan (özellikle doğa) kaynaklanmaktadır ve bireye baskıda bulunmaktadır. İmal edilmiş risk ise, geleneğin ve doğanın sona erdiği bir dönemin, içinde yaşanan modern toplumun önemli bir özelliğidir. İnsan gelişimi özellikle bilim ve teknolojinin ilerlemesi, bu riskin ortaya çıkışında önemli bir etkidir. Bu risk, insanoğlunun daha önce deneyimlemediğı yeni risk çevreleri yaratmıştır ve bu sorunlar ile nasıl başa çıkılacağı konusunda oldukça sınırlı bilgi bulunmaktadır. Pek çok sağlık ve çevresel riskler, gerçekte çağdaş toplumlar tarafından üretilen, imal edilen risklerdir. Bu noktada, doğal olan ile imal edilmiş olan arasındaki sınırın giderek belirsizleştiğini, söz konusu risklerin ‘melez’ (hybrid) (Latour, 1992) bir özellik gösterdiğini söylemek mümkündür.

Giddens (1999), Beck (1999) ile aynı fikri paylaşarak, doğanın, kültürün ve geleneğin bittiği bir dönemde yaşanıldığını ileri sürmektedir. Ona göre, doğa olarak nitelenen maddi ortamın insan müdahalesinden etkilenmemiş çok az yönü kalmıştır. Bunun sonucu ise, doğal olarak nitelenen çoğu durumun artık saf olmamasıdır. Bu konu ile ilgili olarak yazar (1999; 2005), sel, deprem, hortum gibi hem çevresel hem de toplumsal zararlara yol açan doğa olaylarının eskisi kadar doğal olmadığını ve bu olayların ortaya çıkmasında, insanoğlunun dünyanın iklimine karışmasının etkisi olabileceğini ifade etmektedir.

Giddens (1993; 1999) ve Beck (1999)'in risk kavramsallaştırmalarını daha da derinleştirerek Siegel (2000), bireysel düzeyde ve toplumsal düzeyde olan riskler arasında ayırım yapmaktadır. 'Bireysel riskler', hastalık, maddi kaynakların kaybedilmesi gibi özellikle hane içini etkileyecek düzeyde olan durumlar iken; doğal afetler gibi, aynı anda çok sayıda haneyi etkileyecek büyüklükte olan olaylar 'kolektif riskler' olarak tanımlanmaktadır. Bireysel riskler ve kolektif riskler arasında yapılan bu ayırım, Mills (2000)'in, 'kişisel sıkıntılar' ve 'toplumsal sorunlar' sınıflandırması ile paralellik göstermektedir.

Bu tür yeni risk/sorunlar ile ilgili olarak yapılan bir diğer kavramsallaştırma ise, Tan ve Enderwick (2006)'e aittir. Yazarlara göre, SARS ve kuş gribi gibi çevresel bozulmalar, risk yerine belirsizlik olarak tanımlanabilir, rastlantısal olarak gerçekleşirler ve ortaya çıkma olasılıklarının hesaplanması mümkün değildir. Bu belirsizliklerin doğası ve biçimi değişebilir ve etkileri belirli bir sektör ya da coğrafi bölgede yoğunlaşmış olmasına rağmen, küresel ölçekte de bu belirsizliklerin yaşanabilmesi mümkün olabilmektedir. Bununla birlikte bu belirsizliklerin ortadan kaldırılması, kişisel, merkezi- yerel yönetim ve özel girişimler aracılığı ile mümkün

olabilmektedir. Tan ve Enderwick'in tanımlamalarındaki detaylı bir inceleme, Beck (2002) ve Giddens (1999)'ın tanımlamaları ile arasındaki ortak noktaları açığa çıkarabilmektedir. Bu noktalar, hesaplanamazlık, müdahale ya da kontrol edilebilirliktir.

Risk kavramının sosyolojik analizini gerekleştiren ilk isimlerden biri olan Luhmann (1993: 23-31)'a göre risk kavramı, bireyin kendi kararları sonucu ortaya çıkan ve yine aynı bireyin varlığını tehdit eden potansiyel zararları ifade etmektedir. Bu anlamda kavram, belirli bir kararın yine belirli bir zaman dilimindeki avantaj ve dezavantajlarını hesaplamayı gerektirmektedir. Ancak burada unutulmaması gereken nokta, söz konusu tehdidin sadece karar verene değil; aynı zamanda çevresinde bulunan diğer bireylere de yönelik olduğudur. Buna örnek olarak, sigara içme ya da içmeme kararını vermek mümkündür. Risk ve tehlike kavramlarının farklı anlamlar taşıdığına dikkati çeken Luhmann (1993:23-31), tehlikenin, riskin aksine bireye dışarıdan yöneldiğini; diğer bir deyişle bireyin kendi karar ve eylemlerinin dışındaki faktörler tarafından tehdit edildiğini ileri sürmektedir. Depremler, hortumlar, daha genel bir ifade ile doğa ya da çevre, bu tehdidin kaynağını oluşturmaktadır. Geleneksel toplumlarda, tehlikenin varlığının başatlığına karşın modern toplumlarda, insanların aldıkları kararlar sonucunda çevrenin de olumsuz etkilendiğini, diğer bir deyişle, çevreden kaynaklanan çoğu tehdidin gerçekte insan kararlarının bir sonucu olduğunu unutmamak gerekmektedir. Diğer bir deyişle, modern toplum bir anlamda 'risk alanı' ile eşleşmektedir.

Afet ve Afet Yönetimi

Risk ile anılan bir diğer kavram da afettir. Stalling (1997:1-2), bu iki kavramın özellikle iki açıdan farklı anlamlara sahip olduklarını belirtmektedir:

Zaman ve bilgisinin edinilmesi yolları bu kriterleri oluşturmaktadır. Afetler, geçmişe aittirler ve bu nedenle haklarında bilgi dolaylı ya da dolaysız gözlemler ile elde edilebilir. Risk ise, gelecek ile ilgilidir ve bu nedenle de olayın özellikleri bilinmemektedir. Benson ve Twig (2004) ise, risk kavramının belirli bir tehlikenin (doğal ya da insan ürünü), belirli bir yerde ve büyüklükte gerçekleşme ve bunun sonucunda oluşabilecek maddi ve manevi hasarların derecesini içeren olasılıklara karşılık geldiğini belirtmektedir. Bu olasılıkların gerçekleşmesi ise afet olarak tanımlanabilir.

Afet tanımlarında (Fritz, 1961; Ploughman, 1997:121; Kumar, 2000) ortak olan noktaları şu şekilde ifade etmek mümkündür:

- Afetler, meydana geldikleri toplum ya da onun alt kesimlerinde geçici olarak-kısa ya da uzun süreli olabilir- normal işleyişi (statükoyu) bozmaktadırlar.
- Afetler, meydana geldikleri toplum ya da onun alt kesimlerinde fiziksel ve ekonomik alanlarda ve toplum üyelerinin yaşam durumlarında önemli sorunlara (ölme, yaralanma gibi) yol açmaktadırlar.
- Afetler, afet öncesinde kendi kendine yetebilme kapasitesine sahip olan toplumun ya da onun alt kesimlerinin belirli bir süre dışarıya bağımlı hale gelmesine neden olmaktadır.

Afetleri, insan ürünü, doğal ve hem insan ürünü hem de doğal olmak üzere üç başlık altında ele alan Kumar (2000:67) tehlike ile afet arasındaki farkı şu şekilde ifade etmektedir: Tehlike, yaşam ve maddi unsurları tehdit eden olarak algılanan doğal olaydır, afet ise bu olayın gerçekleşmesi durumudur. Diğer bir deyişle, tehlike zihinsel bir süreci ifade ederken, afet bu kavramsallaştırmanın somut hale gelmesidir.

Tehlike olarak nitelendirilen deprem, hortum gibi olaylar, yerleşim merkezlerinde meydana gelmeleri durumunda afet olarak kabul edilmektedir.

Afetler, birdenbire ortaya çıkabilecekleri gibi, oluşmasına neden olan etkenlerin gelişimi nedeni ile uzun vadede de meydana gelebilirler. Küresel ısınma ile birlikte ortaya çıkan iklim değişiklikleri ve bunun beraberinde getirdiği yağışların yeterli seviyede gerçekleşmesi, hem kırsal hem de kentsel alanda susuzluk sorununun yaşanmasına neden olmaktadır. Etkilediği nüfusun çokluğu nedeni ile bu sorun uzun vadede afet olarak kavramsallaştırılabilir ve afet yönetimi olgusu bu sorun için uyarlanabilir.

Afetlerin meydana geldiği toplumlarda yol açtığı sorunlar, toplumun her kesimini etkilemektedir: Ekonomik ve siyasal yapıdan bireye kadar geniş bir yelpazede bu etkileri incelemek mümkün olabilir. Yerleşim alanlarının, alt yapının zarar görmesi, afetzedelerin sahip oldukları sosyal düzenin yıkılması ve belirsizlik içine düşmeleri, kendilerini güçsüz, anlamsız ve kural tanımaz olarak hissetmeye başlamaları ve bunun sonucunda, toplum denilen birliktelikte bağların giderek zayıflaması, bir anlamda sosyal çözülmenin yaşanması (Kasapoğlu ve Ecevit, 2001) bahsedilen etkiler arasında yer almaktadır. Buna ek olarak, afet sonrası siyasi otoritenin müdahalesinde yaşanan yetersizler, mevcut otoriteye duyulan güvenin sarsılmasına neden olmaktadır (Jalali,2002).

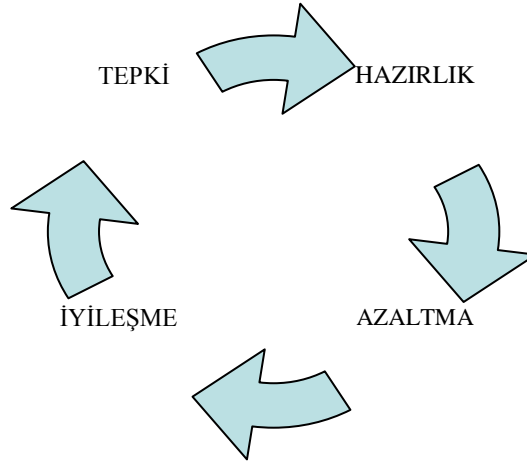
Temel amacı doğal ve teknolojik afetlerin de içinde bulunduğu her türlü risklerin azaltılması, diğer bir deyişle yukarıda bahsedilen afetlerin olumsuz zararlarının minimum seviyeye indirilmesi olan afet yönetimi, farklı otoriteler (Benson ve Twig, 2004; Linnerooth-Bayer ve ark. 2002) tarafından çok sayıda başlık altında ele alınmaktadır: Azaltma/sakınım, hazırlıklı olma, kurtarma faaliyetleri,

yeniden inşa, rehabilite olma, iyileşme, tepki bu süreçlerden bazılarıdır. Bunlardan en yaygın olanı (Drabek,1986; Fordham,2001) afet yönetimini dört evrede ele almaktadır: azaltma/sakınım, hazırlıklı olma (zaman zaman planlama olarak da ifade edilmektedir), tepki ve iyileşme.

Bu çalışmada da Drabek tarafından yapılan sınıflandırmaya bağlı kalınarak afet yönetimi, azaltma/sakınım, hazırlıklı olma, tepki ve iyileşme şeklindeki dörtlü süreç olarak kabul edilmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli noktalardan bir tanesi, söz konusu süreçlerin analitik amaçlı birbirlerinden ayrıldığı, afet yönetimi olgusu içerisinde hepsinin birbirleri ile karşılıklı etkileşim içinde olduğudur. Diğer bir deyişle bu süreçler doğrusal bir çizgiye sahip bulunmamaktadırlar (Benson ve Twig, 2004; Fişek ve Kabasakal, 2008; Mileti, 1999):

- *Azaltma/sakınım:* Tehlikenin azaltılması, söz konusu tehlike ve afetlerin olumsuz etkilerini (yaralanma, can ve mal kaybı) minimum seviyeye indirmek amacı ile yapılan faaliyetleri kapsamaktadır. Bu süreç içinde yer alan aktiviteler, afetten önce, afet sırasında ve afet sonrasında yer alabilir. Bu faaliyetler, fiziksel ve yapısal nitelikte (altyapı eksikliklerinin giderilmesi gibi) olabileceği gibi yapısal olmayan özellikte de (afet yönetimi konusunda eğitimin verilmesi, yasal düzenlemelerin yapılması, kamuoyunun afet bilinç seviyesinin yükseltilmesi için yapılan tüm aktiviteler) olabilirler.
- *Hazırlıklı Olma:* Afet için hazırlıklı olma evresi, afet ve tehlikelerin olumsuz etkilerine karşı planlamalar yapmayı, insanları bu konuda uyardırmayı amaçlamaktadır. Afet öncesi yapılan faaliyetleri kapsamaktadır. Bu anlamda azaltma/sakınım süreci içerisinde gerçekleştirilen faaliyetleri de bu başlık altında değerlendirmek mümkün olabilir.

- *Tepki:* Afet oluştuktan sonra, acil tepki çalışmaları hemen uygulamaya konulmaktadır. Acil durumdaki tepki, afetten hemen sonra nüfusun güvenliğini sağlamak ile başlamaktadır.
- *İyileşme:* Afet sonrası iyileşme evresi, afetzedelerin ilk elden ihtiyaçlarının karşılanmasından sonra başlamaktadır. Bu evredeki eylemler, tıbbi ve psikolojik yardım, sigorta ve kamu sektörü ödemelerinin yapılması, zarar gören özel mülklerin, kamu mallarının ve altyapının onarımı, enkazların afet bölgesinden uzaklaştırılması şeklinde sıralanabilir. Afetin şiddetine göre, iyileşme süreci günler, aylar ya da yıllar alabilmektedir. İyileşme süreci, gelecek afetlerin olumsuz etkilerini mümkün olduğunca minimum seviyeye indirmek için, azaltma/sakınım çalışmalarına yer vermelidir.

Şekil 1: Afet Yönetiminin Aşamaları
KAYNAK: Fişek ve Kabasakal, 2008: 13

Afet yönetimi konusunda faaliyet gösteren kuruluşlardan biri olan Interworks (1998), ulusal afet yönetimi modelinin sekiz bileşenden oluşması gerekliliği üzerine vurgu yapmaktadır:

- *Önemli/hayati nokta:* Afet yönetimi ile ilişkili olarak değerlendirilebilecek tüm kesimler (bakanlıklar, uluslararası yardım kuruluşları, sivil toplum kuruluşları,

özel sektör gibi) arasında eşgüdümü sağlayacak kaynak ve otoriteye sahip olabilecek anahtar ajan olarak tanımlanabilir. Bu ajan, konu ile ilgili bilgi ve beceri bakımından iyi donanmış personel ve kaynakları gerekli kılmaktadır ve plan ve programları uygulamada kolaylık sağlaması için gerekli yasal otoriteyi ve özerkliği kazanmış olmalıdır.

- *Politika ve politika uygulamaları arasında bağlantının kurulması:* Afet yönetimi sistemi, ilgili politikaların oluşturulmasını, bunları uygulayacak birimlerin kurulmasını ve politika uygulamasının başarılı ve etkin bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için bu birimlerin birbirleri ile iletişim ve eşgüdüm içinde olmalarının sağlanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu noktada, bahsedilen anahtar ajanın ne olacağı büyük önem taşımaktadır. Bu ajan, merkezi yönetim içinde ve başbakanlığın bünyesinde olmalıdır.

- *Merkezi ve yerel yönetimler arasında bağlantının kurulması:* Ulusal, bölgesel, topluluk birimleri arasında bilgi ve kaynak akışını sağlayacak bağlantının kurulması afet yönetimi uygulamalarının başarısı için oldukça büyük öneme sahip olabilir. Burada bahsi geçen kaynakların akışı genellikle, merkezden yerele doğru gerçekleşirken, bilgi hareketi ise yerelden merkeze doğru olmaktadır.

- *Kurtarma ve azaltma programları arasında eşgüdümün sağlanması:* Bu programlar arası iletişimin var olması, afetten hemen sonrasında gerçekleştirilen kurtarma faaliyetlerinde afet riskini azaltmaya yönelik çalışmaların da yer almasının ve böylelikle afete hazırlıklı olmak için uzun dönemli önlemlerin alınmasının sağlanması için büyük öneme sahip olmaktadır.

- *Politik olarak uzlaşma:* Ulusal düzeyde plan ve yasal düzenlemelerin uygulanmasını sağlamak için tüm politik partiler arasında uzlaşım olmalıdır.

- *Sivil Toplum Kuruluşları:* Bu tür örgütlenmeler, özellikle merkezi yönetimin topluluk ile olan ilişkilerinin kalitesi için önem taşımaktadır. Bu nedenle, bu tür kuruluşların ulusal afet yönetimi modeli içine bütünleşmiş olması gerekmektedir.
- *Afete Hazırlıklı Olma Ulusal Planı:* Her ne kadar afet yönetimi anlayışı farklı süreçleri içeriyor olsa da, tüm bu süreçlerin birbirleri ile iç içe geçmiş olması gerçeğinden hareketle, özellikle, afet riskinin azaltılması ya da hazırlıklı olma süreçlerine genellikle daha fazla vurgu yapılmaktadır. Bu süreçler için hazırlanan planlar, sürekli olarak güncellenmeli ve nasıl uygulanacağı konusunda farklı senaryolar oluşturulmalıdır.
- *Afet planlaması bakış açısına sahip olmak:* Daha önce de ifade edildiği gibi, afet riskinin azaltılmasına yönelik bir bakış açısına sahip olmak, olası bir afet durumunda meydana gelebilecek kayıpların minimum seviyeye indirilmesi için ön koşul olarak kabul edilebilir. Bu nedenle, sıklıkla görülen, afete nasıl tepki verileceği üzerine kurulan ulusal afet yönetimi anlayışının hazırlıklı olma ve riskin azaltılması faaliyetlerine doğru yönlendirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Interworks (1998) tarafından yapılan ve ulusal boyutta bir afet yönetimi için birimler arasında eşgüdüm ve iletişime vurgu yapan modelinin bir eleştirisi, söz konusu iletişimin yönünün tek taraflı olması konusunda yapılabilir. Diğer bir deyişle, kaynakların merkezi ve yerel yönetimlerden; bilgilerin ise yerelden geldiği iddiasına karşıt olarak, yerelin sahip olduğu bilgi ve becerilerin de birer kaynak olarak değerlendirilebileceği ileri sürülebilir.

Genel olarak afet yönetimine bakıldığında sosyal bir aktivite olarak kabul edilebilir (Linnerooth-Bayer ve ark., 2002) ve “neyin, kim için ve ne pahasına korunacağı” değerlerini kapsadığı unutulmamalıdır. Bu soru Linnerooth-Bayer ve

arkadaşlarının (2002) da ifade ettiği gibi, farklı dünya görüş ve değerlerinin, merkezi ve yerel yönetimlerin, sanayi ve pazarın, toplulukların ve diğer tüm tarafların birbirleri ile etkileşim içinde olmasını gerektirmektedir. Bu durum, afet riskinin ve olgusunun geniş bir değerlendirmesini içermektedir. Çünkü bu risk ve olgu toplumun her kesimini etkilemektedir ve toplumun farklı özellikleri barındırdığı kabulünden yola çıkıldığında, doğrusal, tek boyutlu risk ve afet analizlerinin, afetlerin sosyal ve ekonomik alanda yarattığı sorunların karmaşıklığını anlamada yeterli olamayacağı görölmektedir.

Afet Yönetiminde Kullanılan Farklı Kavramlar

Afet yönetiminden başka, afetin toplumun değişik kesimlerinde ortaya çıkardığı sorunların çözümüne yönelik olarak, farklı otoriteler tarafından çok sayıda kavram kullanılmaktadır. Bütüncül afet iyileşmesi, bütüncül afet yönetimi yaklaşımı, kapsamlı afet yönetimi, topluluk temelli afet yönetimi, bütünlüşik afet yönetimi, topluluk yönetimli afet riski azaltılması, acil durum yönetimi bunların başlıcaları arasında yer almaktadırlar.

Bahsedilen süreçler incelendiğinde, ortak amacın daha önce de belirtildiği gibi afet olgusunun, meydana geldiği topluluk ya da toplumda yarattığı olumsuz etkileri minimum seviyeye indirmek olduğunu ileri sürmek mümkündür. Aralarındaki temel farklılık ise, bu süreç içerisinde yer alan azaltma, hazırlıklı olma, tepki, iyileşme, kurtarma ve benzeri aktivitelerinin bir ya da birkaçına daha fazla ağırlık verilmiş olmasıdır. Çalışmanın bu bölümünde, bahsi geçen bu süreçler daha ayrıntılı olarak incelenmiştir.

a) Bütüncül Afet İyileşmesi

Bütüncül afet iyileşmesi, normal afet iyileşmesi kavramından farklı, yeni bir terim olarak değerlendirilmemelidir (Peterson, 1999). Daha ziyade afet sonrası iyileşmenin bir alt başlığı olarak ele alınabilir. Sürdürülebilirliğin amaç olarak kabul edildiği afet yönetimi programlarında, topluluk ya da topluluğun hemen hemen tüm kesimlerinin de dikkate alınması ve söz hakkına sahip olması bütüncül afet iyileşmesini, bir önceki kavramdan ayıran nitelik olarak kabul edilebilir. Her ne kadar iyileşme süreci, sıklıkla afetten sonraki dönemi ifade ediyor görünse de; gerçekte afet öncesine yönelik plan ve programları da kapsamaktadır ve özellikle acil durum yöneticilerinin ‘hazırlıklı olma’ kavramı ile eş anlamlı olarak kullanılabilir.

b) Bütüncül Afet Yönetimi/ Bütüncül Afet Yönetimi Yaklaşımı

Klasik afet yönetimi, daha çok afet sonrası sürece odaklanırken (Seyyar,2007), bütüncül perspektif, afet öncesi süreçlere de vurgu yapmayı önemli görmektedir. Temel amaçlardan bir tanesi de, afet farkındalığının, toplumun tüm kesimlerinde oluşmasını sağlamaktır. Bu hedefe ulaşmada kullanılacak önemli araçlardan bir tanesi de eğitimidir. Buna ek olarak, katılımcı bir bakış açısını (Nath, 2000) benimseyen bu yaklaşımda, toplumun her kesiminin bilgi ve deneyimlerinin yararlı olabileceği düşüncesi oldukça baskındır.

c) Kapsamlı Afet Yönetimi/ Kapsamlı Afet Riski Yönetimi

Kapsamlı afet yönetimi, afet riski olasılığını azaltmak, topluluk ya da toplumu tüm kesimleri ile birlikte, bu afetlere karşı güçlü kılmak ve iyileşme kapasitelerini arttırmak amaçlarını taşıyan uzun vadeli plan ve programları kapsamaktadır. Bangladeş Gıda ve Afet Bakanlığı (2008) tarafından gerçekleştirilen

Kapsamlı Afet Yönetimi Programı, bu yaklaşımın toplumun tüm kesimlerinin (merkezi ve yerel hükümetler, sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve topluluk) bu sürece dahil olmasını sağladığını ve böyle bir katılımın ise, plan ve programların izlenmesi ve kontrolünü mümkün kıldığını ifade etmektedir.

d) Topluluk Temelli Afet Yönetimi

Topluluk temelli afet yönetimi, klasik tepeden inme emir kumanda yaklaşımına uygun olan afet yönetimi anlayışlarından farklı olarak yerelden hareket ederek, afet riski ile karşı karşıya olanlar ya da afete maruz kalmış olanların da politika üretme ve karar verme süreçlerine katılmalarını mümkün kılmaktadır. Pandey ve Okazaki (2008) bu yaklaşım aracılığı ile toplulukların, afete hazırlıklı olma ve azaltma süreçleri de dahil olmak üzere, tüm kalkınma programlarının sorumluluğunu alabileceklerini; sadece planlama ve karar alma aşamalarında değil politikaların uygulanmasında da etkili bir şekilde yer alabileceklerini ve bütün bu eylemlerin bilimsellik çerçevesi içinde gerçekleştirileceğini ifade etmektedirler. Genel olarak, topluluk temelli afet yönetimi ile toplulukların güçlendirilmesi ve kapasitelerinin artırılması hedeflenmektedir.

e) Bütünleşik Afet Yönetimi

“Bütünleşik Afet Yönetim Sistemi, afet öncesinde afete maruz kalmayı önleyici tedbirleri içeren zarar azaltma safhasını ve afet anından itibaren müdahale ve iyileştirme safhalarına yani Kriz Yönetimine hazırlık çalışmalarını içeren sistemdir” (Kepekçi,2007:1). Benzer bir tanım Linnerooth-Bayer ve arkadaşları (2002) tarafından yapılmış ve afet öncesi hassasiyetlerin belirlenmesi ve bunların azaltılması faaliyetleri ile afet sonrasında uygun mekanizmaların aktif hale getirilmesinin bu yaklaşımın temel özelliği olduğu ifade edilmiştir. Diğer bir deyişle, bu yaklaşım,

afet öncesi ve sonrasını bir bütün olarak ele alan Mileti (1999)'nin afet yönetimi anlayışı ile aynı içeriğe sahip bulunmaktadır.

Bütünleşik afet planının özelliklerinin incelendiğinde, bu yaklaşımın afet yönetimi ile ilgili daha önce ifade edilen bakış açıları ile benzerlikler gösterdiğini söylemek mümkündür.

f) Topluluk Yönetimli Afet Riski Azaltılması

Bir başka afet yönetimi anlayışı Topluluk Yönetimli Afet Riski Azaltılması'dır. Uluslararası Kırsal Yeniden Yapılanma Enstitüsü (International Institute of Rural Reconstruction) (2006) tarafından yapılan tanımlamaya göre bu kavram, toplum ya da topluluğun hassasiyetlerinin azaltılması ve afetin yol açtığı olumsuz durumlara karşı başa çıkma kapasitelerinin artırılması amacını taşımaktadır. Bu hedefe ulaşmak için ise, toplum ya da toplulukların aktif olarak afetin tanımlanması, değerlendirilmesi, izlenmesi ve analiz edilmesi süreçlerine katılımlarının gerekmektedir. Böylelikle topluluk ya da toplumlar karar verme aşamasında aktif olarak yer almaktadırlar.

g) Acil Durum Yönetimi

Acil durum yönetimi, toplulukların tehlike ve afetlere karşı hassasiyetlerinin azaltılması amacıyla olan bir diğer afet yönetimi anlayışıdır. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Federal Acil Durum Yönetimi Kurumu (Federal Emergency Management Agency) (1997), acil durum yönetiminin içermesi gereken noktaları şu şekilde sıralamaktadır:

- Kapsayıcı olmalıdır: Acil durum yönetimi içinde, afet ve tehlike olgusu ile bağlantılı olabilecek tüm taraflar süreç içine dahil edilmelidir. Buna ek olarak, bu süreç içindeki tüm aşamalar ayrıntılı olarak ele alınmalıdır.

- Bütünleşik olmalıdır: Yukarıdaki maddeye ek olarak, afet olgusuna taraf olan tüm kesimler arasında birlik sağlanması gerekmektedir.
- Ortaklık sağlanmalıdır: Bu birliğin sağlanması amacı ile acil durum yöneticileri, ilişki sürecince saygı, fikir birliği ve güven duygularının kurulmasını sağlamalıdır.
- Eşgüdüm sağlanmalıdır: Tüm tarafların eylemleri arasında, aynı amaca ulaşmak için eşgüdüm olmalıdır.
- Esneklik: Afet olgusu karşısında, sorunun çözümüne yönelik olarak yeni çözüm geliştirilmesi konusunda esneklik sağlanmalıdır.
- Profesyonellik: Afet olgusu karşısında, toplum ya da topluluğun bilinçlendirilmesi ve bu bilincin davranış ve tutuma dönüştürülmesi konusunda bilimsellik kriterine uygun bir yaklaşım benimsenmelidir.

Genel olarak, afet yönetimi yaklaşımı ile birlikte sıklıkla anılan bu uygulamaların hemen hemen hepsinin, afetin öncesi ve sonrasının bir bütün olduğu kabulüne sahip oldukları ifade edilebilir. Temel hedef, hassasiyetlerin belirlenmesi ve böylelikle, topluluk ya da toplumun afet riskine karşı kapasitelerinin artırılması olarak belirtilebilir. Geleneksel afet yönetimi yaklaşımında egemen olan kurtarma ve iyileştirme çalışmaları, yerini son yıllarda, hazırlıklı olma ve topluluk katılımının sağlanmasına bırakmıştır. Tavandan tabana doğru olan tepeden inme afet yönetimi anlayışının yerelin hassasiyetinin azaltılmasında yeterli olamaması, son dönemlerde önemli bir sorun olarak kabul edilmekte ve bu nedenle, yerel katılımı tabandan tavana afet yönetimi yaklaşımı desteklenmektedir. Bununla birlikte, özelde afet riskinin azaltılması ve genelde afet yönetimi ile ilgili farklı yaklaşımlarda ve çoklu disiplinli çalışmalarda, ortak kavram ve tanımların olmaması (Sakulski, 2006)

sıklıkla karşılaşılan bir problem olarak kabul edilmektedir. Bu durum, disiplinler arasında ve afet yönetimine taraf olan kesimler arasında karşılıklı anlama ve iletişimi güç hale getirmektedir.

Şu ana kadar bu bölümde bahsedilen farklı afet yönetimi ile ilgili yaklaşımların hepsinde yukarıda belirtilen ortak temel özellikler, bu çalışmanın benimsediği afet yönetimi anlayışının ana kriterleri olarak kabul edilmektedir. Diğer bir deyişle, tabandan hareketle toplum ya da topluluğun tüm kesimlerinin-afet olgusuna taraf olabilecek- politika karar verme ve uygulama süreçlerine aktif olarak katılımlarının sağlandığı bir afet yönetimi anlayışı bu çalışmanın temel sayıltıları arasında yer almaktadır. Çalışmada bu yaklaşımın tercih edilmesinin arkasında yatan gerekçe ise, İstanbul'da bazı semt ve mahalle düzeyinde, bu yaklaşımın bir uyarlaması olan Mahalle Afet Yönetimi uygulamalarının gerçekleştirilmiş olmasıdır. Halihazırda uygulanmakta olan ve başarısı görece olarak kanıtlanmış (Inelmen ve ark., 2004) bir uygulamayı kullanmak ve geliştirmek bu çalışma için daha anlamlı bulunmaktadır.

Afet yönetimi ve Kalkınma

Afetlerin hem doğal hem de sosyal olgu olarak kabul edildiğini gösteren bakış açısının 'kalkınma' kavramı ile bağlantılı olduğu söylenebilir ve söz konusu olan ilişkinin iki yönlü olduğunu ileri sürmek mümkündür. Farklı bir deyişle afetler kalkınma hedeflerine engel olabilir ya da meydana geldiği toplumsal kesimlerde yeni fırsatlar yaratabilir. Benzer şekilde, kalkınma plan ve politikaları da afet riskini hem arttırabilir hem de azaltabilir. Afetlerin, kalkınma programları önünde bir engel olması gerçeğine ek olarak, göç ve buna bağlı olarak nüfusun artmasının gözlemlenebildiği kentleşme olgusu, çevresel değişimler, küreselleşme ve yoksulluk

gibi kalkınma olgusunun altında yatan tüm faktörler afet riskinin oluşmasına yol açabilir. Söz gelimi, küresel ısınma ve bununla birlikte küresel boyuta yaşanan iklim değişiklikleri sonucu ortaya çıkan iklimsel tehlike ve afetler bu bağlantıyı açıkça ortaya koymaktadır (Birleşmiş Milletler, 2007:2). Yine Birleşmiş Milletler (2007:8) tarafından hazırlanan ‘Afet Risk Azaltılma: Küresel İnceleme 2007’ (Disaster Risk Reduction: Global Review 2007) isimli raporda afet riskinin, afetin gerçekleşmesi durumunda açığa çıktığını; bununla birlikte sıklıkla kalkınma ile ilgili kararların alınması sırasında görünmez hale geldiği ileri sürülmektedir. Diğer bir deyişle, afetin meydana gelmesi, toplumun hemen hemen tüm kesimlerinde farkındalığın oluşmasında ilk anda oldukça büyük bir etkiye sahip iken, daha ileri dönemlerde bu farkındalık giderek azalmakta ve politika alanında alınan kararlar da dahil olmak üzere bu olgu çoğu zaman göz ardı edilmektedir. Oysa bu olgunun uzun vadeli plan ve programlarda yer alması gerekmektedir. Bunun gerçekleştirilebilmesi için, kentleşme ve çevresel değişimler gibi kalkınma süreçleri ile riskler arasındaki bağlantı iyi anlaşılmalı ve buna ek olarak sıklıkla göz ardı edilen risk faktörleri arasında yer alan toplumsal cinsiyet, sosyal eşitsizlik, sosyal ve politik alanlarda yaşanan çatışmalar ve yönetimden kaynaklanan yetersizlikler de bu sürece dahil edilmelidir.

Yukarıdaki bileşenlere ek olarak, afet riskinin azaltılması konusunda uzun dönemli bir plan ve programın gerçekleştirilmesi için sürece dahil edilmesi gerekli olan diğer aktörleri de şu şekilde sıralamak mümkündür (GFDRR, 2008): Yerel topluluk, merkezi ve yerel hükümetler ve uluslararası topluluk. İhtiyaçların belirlenmesinde özellikle yerel topluluk önemli bir role sahiptir ve merkezi ve yerel hükümetler bu konuda lider konumda olmalıdır. Ancak, çalışmanın önceki

bölümlerinde de belirtildiği gibi, yerel topluluk ile merkezi ve yerel hükümetler arasındaki ilişkide yerel topluluğun bilgi sağladığı ikincisinin de kaynak temininde etkili olduğu şeklindeki önerme yerini, taraflar arasındaki ilişki oklarının çift yönlülüğüne vurgu yapan bakış açısına bırakmıştır.

Kalkınma fikri ile afet olgusu arasındaki ilişki konusunda ilk kurumsal girişim, 1999 yılında Birleşmiş Milletler Genel Meclisi tarafından ‘Afetin Azaltılması İçin Uluslararası Strateji Birimi’nin kurulması ile olmuştur. Bu örgütlenmenin temel amacı, afet riskinin azaltılmasının sürdürülebilir kalkınmanın önemli bir bileşeni olduğu gerçeği konusunda farkındalığın artırılması ile afete dayanıklı toplulukların oluşması ve desteklenmesi; böylelikle, afet nedeni ile oluşabilecek insan, sosyal, ekonomik ve çevresel kayıpların azaltılmasıdır.

Bu amaçlara ulaşabilmek için hassasiyetin azaltılması gerekmektedir. Bu kavram, toplumda var olan eşitsizlikler nedeni ile kimi grupların risklere karşı daha fazla kırılgan olması durumunu ifade etmektedir (Benson ve Twigg, 2004). Buna ek olarak bu kavram, hem kalkınmanın önünde bir engel, hem de afet risklerinin kalkınma pratikleri sonucu artması düşüncesine paralel olarak, kalkınma olgusu nedeni ile ortaya çıkan bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle kalkınma programlarında bu kırılganlığın azaltılması için yapılması gerekenler de son dönemlerde yer almaya başlamıştır. Hyogo Eylem Çerçevesi (2005), bu konuda atılmış önemli bir adım olarak kabul edilmektedir. Bu çerçeveye göre, sürdürülebilir kalkınma, yoksulluğun azaltılması, iyi yönetim ve afet riskinin azaltılması karşılıklı olarak birbirlerini bağlayan olgulardır. Bütün bu sorunlar ile başa çıkmak için hem topluluk hem de ulusal düzeyde kapasitelerin artırılması gerekmektedir.

UNDP (2004) afet riskinin azaltılması ve kalkınmanın bir arada olması için gerekli olan aşamaları şu şekilde sıralamaktadır:

- Kalkınma politikaları ve afet risk düzeyleri arasındaki ilişkinin değişimini izlemek için afet riski ve planlama araçlarının gelişimi hakkında temel verilerin toplanması
- Afet riskini azaltacak kalkınma plan ve programlarındaki pratiklerin dağılımı ve bu pratiklerin karşılaştırmalı incelenmesi
- Kalkınma ve afet yönetimi sektörlerine yeniden yön verilmesi konusundaki politik iradenin teşvik edilmesi

Afet yönetimi ve kalkınma programlarının bir arada başarılı bir şekilde yürütülebilmesi için öncelikli olarak bilgi sağlanması konusundaki eksikliklerin giderilmesi gerekmektedir. Afet riski ve etkilerinin hem yerel hem de küresel seviyedeki etkileri konusunda sahip olunan verilerin yetersizliği önemli bir sorun olarak değerlendirilmektedir (UNDP, 2004). Bu durumda afete maruz kalmış ya da afet riski ile karşı karşıya olan yerelin bilgisinin de önemli olduğu ifade edilebilir (ISDR, 2008a). Bu bilgi, afet yönetimi konusunda ciddi bir kaynak olarak değerlendirilebilir.

Genel olarak, afet yönetimi ve kalkınma ile ilgili tartışmalarda odak noktası özellikle gelişmekte olan ülkeler ve bu ülkelerdeki hassasiyetleri üzerinedir (Benson ve Twigg, 2004:55). Küresel ölçekte yaşanan eşitsizlikler, bu ülkelerdeki hassasiyetlerin gelişmiş olan ülkelere nazaran daha fazla olmasına neden olmaktadır denilebilir. Buna ek olarak, ulusal ve yerel seviyedeki eşitsizlikler de bu durumun şiddetini arttırmaktadır. Kalkınma olgusunun etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi ve bunun sürdürülebilirliğinin sağlanması konusunda ileri sürülen tüm fikirlerden ortaya

çıkan genel sonucu şu cümle ile özetlemek mümkündür: Sürdürülebilir kalkınma ve afet yönetimi, birbirlerinin olmazsa olmaz ön koşullarıdır (Pandey ve Okazaki, 2008).

Sürdürülebilir Afet Yönetimi

Afet ile kalkınma olgusu arasındaki ilişkiyi ele aldıktan sonra bakılması gereken bir diğer bağlantı da sürdürülebilir kalkınma kavramı ile afet yönetimi arasındadır. Sürdürülebilir kalkınma, bugünün ihtiyaçlarını, gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılama becerilerini engellemeden karşılayan kalkınmayı ifade etmektedir (McEntire ve ark.,2002). Klasik kalkınma perspektifi ile sürdürülebilir kalkınma arasındaki temel farklılık, gelecek nesillerin ihtiyaçlarının da bugünkü politikalara dahil edilmesi gerekliliğine yapılan vurgudur.

Bu başlık altında ele alınan ilişkinin niteliği, bir önceki tartışmalar ile paralellik göstermektedir. Diğer bir deyişle, Kumar-Range (2001) 'in de ifade ettiği gibi, sürdürülebilir kalkınma ile afet önleme/afet yönetimi anlayışları, birbirlerinden kopuk iki alan olarak düşünülmektedir. Oysa afet yönetimi olmadan sürdürülebilir kalkınma gerçekleşmez, bunun tersi de doğrudur.

Afet ile sürdürülebilirlik arasındaki bağlantıyı ilk olarak ele alan kişi olarak kabul edilen Milet(1999), 'Sürdürülebilir Tehlike Azaltma Yaklaşımı' içerisinde kavramı tartışmaktadır. Sürdürülebilirlik, yazara göre, topluluğun ya da toplumun, kendi dışında yer alan faktörlerden kaynaklanan ve söz konusu insan birlikteliklerinde üretkenliğin azalması, yaşam kalitesinin düşmesi gibi olumsuz durumlara yola açan olayların bu etkilerinin üstesinden dışarıdan herhangi bir yardım almadan gelme ya da bu sorunlar ile baş edebilme kapasitesine sahip olmasıdır.

Mileti (1999), sürdürülebilirlik kavramını öncelikli olarak afet zararlarının azaltılması başlığı altında ele almasına rağmen, yazarın görüşlerini bu çalışmada dörtlü bir süreç olarak kabul edilen afet yönetimine (azaltma/sakınım, hazırlıklı olma, tepki ve iyileşme) de uyarlamak mümkündür. Afet yönetiminin sürdürülebilir hale gelmesi için topluluk ya da toplumun kültürel yapısında (değer, tutum ve davranışlarda) dönüşüme gereksinim duyulmaktadır. Söz konusu değişim için, Mileti (1999:4-5; 9-14)'ye göre fiziksel, sosyal ve inşa edilmiş sistemler arasındaki karmaşık ilişkiyi dikkate alan, afetlerde sorumluluk üstlenmeyi gerektiren, kısa dönemli düşünmeyi ve planlar yapmayı engelleyen bir çevresel kalitenin sağlanması ve artırılması, kişilerin yaşam kalitelerinin artırılması, yerel sorumluluk ve dayanıklılığın artırılması, canlı bir yerel ekonominin oluşturulması, nesiller içi ve arasında eşitliğin sağlanması, tüm kamu ve özel taraflar arasında anlaşmanın sağlanması gibi sürdürülebilir kalkınmanın amaçlarının uygulanması büyük önem taşımaktadır. Böylelikle, afet zararlarının azaltılmasında sürdürülebilirliğe olanak verilmektedir. Ancak bu amaçların uygulanmasında afet olgusunun da planlara dahil edilmesi, toplum ve topluluğu oluşturan tüm birimler arasında iletişim ve eşgüdümün sağlanması, ülke genelinde afet değerlendirmesinin yapılması ve veri bankasının oluşturulması, afet bilincinin oluşmasına yönelik yerel ve ülke düzeyinde eğitim programlarının uygulanması, yapılan tüm çalışmaların değerlendirilebileceği ölçü kıstaslarının (ölçek) oluşturulması ve edinilen bilgi ve tecrübenin uluslararası düzeyde paylaşılması gerekmektedir. Bu noktada Mileti ile Dünya Bankası (1999)'nın etkili ya da sürdürülebilir afet yönetimi konusunda benzer noktaları işaret ettiklerini söylemek mümkündür. Berke ve Beatley (1997), sürdürülebilir kalkınma kavramını afet yönetiminin bileşenlerinden 'iyileşme' süreci üzerinde yoğunlaşarak

ele almış olmalarına rağmen, Mileti (1999) ile aynı görüşleri paylaşmakta ve uzun dönem afet iyileşmesinin sağlanması için sürdürülebilir kalkınmanın yukarıda bahsi geçen ilkelerine öncelik verilmesi gerektiğini ifade etmektedirler. Pandey ve Okazaki (2008), tüm bu kesimlerin afet sürecine katılmasına rağmen, halihazırdaki pek çok uygulamanın afetin meydana geldiği ya da afet riskinin olduğu yerel topluluklarda sürdürülebilir hale gelemediğini ileri sürmekte ve bunun sağlanması için yerel halkın katılımının gerekliliğine vurgu yapmaktadırlar. Bu katılımın ise özellikle, ortaklık, güçlendirme ve plan ve programların yerel topluluk tarafından sahiplenilmesi ile sağlanabileceğini ifade etmektedirler. Bu sorunun üstesinden gelebilecek bir yaklaşım olarak ise, bu çalışmada da temel alınan ‘Topluluk Temelli Afet Yönetimi’ni önermektedirler. Afet yönetiminin sürdürülebilir hale gelmesi konusunda bir diğer öneri ise, Sakulski (2006)’den gelmektedir. Yazara göre bunun gerçekleşebilmesi için dört paralel alandan bahsetmek mümkündür: Yasal düzenleme, kurumlar arası eşgüdüm (hem yatay hem de dikey yönlerde), hassas ve sürdürülebilir teknoloji ve son olarak afet yönetimi konusunda eğitim (toplumun her kesiminin farkındalığını arttıracak) ve araştırma. Ancak bu yaklaşımın sınırlılığı, toplumun tüm kesimlerinin aktif olarak karar verme ve politika üretme süreçlerine dahil etmenin gerekliliğini göz ardı etmiş olmasıdır.

McEntire ve ark.(2002)’na göre sürdürülebilir kalkınma ile sürdürülebilir afet zararlarının azaltılması, afet çalışmaları ve afet riskinin azaltılmasına olumlu katkılarda bulunmaktadır. Söz konusu olumlu etkileri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Kalkınma, sıklıkla, afete neden olmakta, afetler kalkınmaya engel olmakta ve afetleri engellemek için hâlihazırda var olan kalkınma planları yeterli değildir.

- Sürdürülebilir kalkınma, afet asistanlığı ve iyileşme süreçlerinin gelecekteki olası afetlerin oluşması riskini nasıl azaltabileceği konusunun anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Böylece sürdürülebilirlik kavramı, afet zararlarının azaltılması ve iyileşme süreçleri arasındaki bağlantıyı ortaya koymaktadır.
- Sürdürülebilirlik kavramı, farklı değişkenleri afet riskinin azaltılması konusunda işbirliği içinde olmasına neden olmaktadır. Kültür, ekonomi ve çevre değişkenlerinin afetlerdeki rollerini ortaya koymaktadır.

Bütün bu olumlu etkilere rağmen, afet yönetiminin sürdürülebilir hale gelmesinde olmaz ise olmaz koşullardan biri olan sosyal yapıların güçlendirilmesi, diğer bir deyişle sosyal yapıların afete karşı dayanıklı olmasının sürdürülebilir hale gelmesi (Enarson ve Fordham, 2001) gerçekleşmez ise, sürdürülebilir afet yönetiminden bahsetmek mümkün olmayacaktır. Sosyal yapıların güçlendirilmesi ise, hassasiyet kavramını afet yönetimi ve kalkınma tartışmaların merkezine yerleşmektedir denilebilir.

1.1. Problem

Afet yönetimi konusunda son yıllarda yaşanan olumlu gelişmelere rağmen, 20. yüzyıl içinde ve 21. yüzyılın başlarında küresel ölçekte çok sayıda yıkıcı afet meydana gelmiş ve bu olaylar nedeni ile insan ve maddi unsurlarda kayıpların oranı giderek artmaya başlamıştır. Bahsi geçen afetlerin nicelik ve nitelik olarak daha önceki benzerlerinden ciddi farklılıklar gösterdiği afet ve risk ile ilgili tartışmalarda sıklıkla dile getirilmektedir (Giddens,1992; Beck,1999). Temel ayrım, afetlerin doğal içeriklerinden insanın doğaya olan müdahalesi sonucunda melez bir karaktere dönüşmesi ve böylelikle hem insan ürünü hem de doğal özellikler taşıyor olması olarak ifade edilebilir. Bununla birlikte afetler nedeni ile yaşanan kayıplarda da bir artışın gözlemlenmesi, başta merkezi hükümet, sivil girişimler ve uluslararası organizasyonlar

olmak üzere, bu sorunun taraf olacağı hemen hemen tüm kesimlerde, afet yönetimi kavramının yeniden gözden geçirilmesi yönünde bir gereksinimin doğmasına neden olmuştur denilebilir (ISDR, 2008b).

Afet yönetiminin, afet meydana geldikten hemen sonra ilgili topluluğa yapılan müdahale ile eş anlamlı olduğuna dair uygulanan geleneksel politika ve bakış açısı, kayıplardaki artış nedeni ile yerini, afetlerin sosyal ve ekonomik yönlerine vurgu yapmaya bırakmıştır. Böylelikle, özellikle kalkınma ve afet tartışmalarında “hassasiyet” kavramı önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Hassasiyet, sosyal ve ekonomik perspektiflerin bir arada olmasını gerektiren çok yönlü ve karmaşık bir kavramdır (ISDR, 2008b). Benson ve Twigg (2004) kavramı, herhangi bir toplulukta ya da toplumda halihazırda var olan kayıp ya da zarara uğrama potansiyeli olarak tanımlamaktadırlar.

Etkili bir afet yönetimi ya da sürdürülebilir bir afet yönetiminin sağlanabilmesi için afetin meydana geldiği ya da ortaya çıkma olasılığının bulunduğu toplum ve toplulukların özellikleri hakkında bilgi sahibi olunması gerekmektedir. Bu duruma gerekçe olarak, toplumun ve topluluğun tüm kesimlerinin afetten eşit derecede etkilenmemesini; cinsiyet, ekonomik durum, yaş, etnik köken gibi demografik faktörlerin bu farklılığın temel nedenleri olduğunu ileri sürmek mümkündür.

Kaynaklara erişimde eşit koşullara sahip olamamaktan kaynaklanan hassasiyet ile ilgili olarak Blaikie ve arkadaşları (1994), afet hassasiyeti ile günlük hayatta var olan hassasiyet arasında yakın ilişkinin varlığına dikkat çekmektedirler. Söz konusu sorunun temelinde, ulusal ve uluslararası sosyo-ekonomik sistemler içinde yer alan yapısal eşitsizlikler bulunmaktadır. Tierney (2007), Blaike ve arkadaşları tarafından ifade edilen bu görüşlerin ‘Hassasiyet Paradigması’nın temel sayıltıları arasında yer aldığını belirtmektedir. Bu yaklaşıma göre, afetler ve afetlerin

etkileri sosyal olarak üretilmektedir. Hassasiyet, daha geniş ölçekteki toplumsal faktör, süreç ve bunların afet ile etkileşimleri ile ilişki içindedir. Ayrıca toplum, hassasiyetleri açısından homojen gruplardan oluşmamaktadır. Diğer bir deyişle bu olgu, gelir, eğitim seviyesi, azınlık grupları, toplumsal cinsiyet, dil, vatandaşlık statüsü, “sosyal sermaye” ve kaynaklara ulaşma olguları ile bağlantılıdır.

Afet ve kalkınma arasındaki ilişki de beraberinde hassasiyet kavramını getirmektedir. Aysan (2002), afet incinebilirliğinin özellikle insan gelişmesinin düşük olduğu gelişmekte olan ülkelerde oldukça yüksek olduğunu, bunun sonucunda da söz konusu toplum ve topluluklarda sıklıkla insan ve maddi kayıpların gözlemlendiğini, diğer bir deyişle, sosyo-ekonomik ve sosyo-ekolojik etkenlerin bu hassasiyeti arttırdığını ifade etmektedir.

Miller ve Nigg (1993), kavram üzerine yapılan tartışmaları daha da derinleştirerek, ‘olay hassasiyeti’ ve ‘sonuç hassasiyeti’ olmak üzere iki yeni kavram geliştirmişlerdir. Olay hassasiyeti, afetin hane halkı üzerine doğrudan etkisi üzerine yoğunlaşırken; sonuç hassasiyeti, afet sonrası iyileşmenin politik ve sosyal süreçlerinin yine hane halkı üzerine etkilerine vurgu yapmaktadır. Üst ve orta sınıfta olay hassasiyeti yüksek iken, alt sınıfta olay ve sonuç hassasiyetlerinin her ikisi de gözlemlenmektedir. Diğer bir deyişle afet, toplumun her kesimini etkilemekte ancak uzun dönem etkileri, hassasiyeti yüksek olan alt sınıf üyelerinde daha fazla olmaktadır.

Sosyoloji literatüründe, eşitsizlik kavramı yakın zamana kadar sınıf temelli, toplumsal cinsiyet temelli ve etnik grup temelli olmak üzere üç başlık altında ele alınırken, son dönemlerde bu listeye yaş temelli eşitsizlik de eklenmiştir. Burada ifade edilen bu eşitsizlikler, afet sosyolojisi içerisinde risk gruplarının diğer bir deyişle hassasiyeti yüksek olan grupların varlığına işaret etmektedir. Yukarıdaki

kategorilerin afet ve kalkınma plan ve programlarında ele alınması, afete karşı kimlerin ya da toplumun hangi kesiminin daha hassas olduğunun ortaya çıkması bakımından büyük önem taşımaktadır (Vast, 2004:14). Blaike ve arkadaşlarına (1994) göre sosyal sınıf, kaynaklara erişimde önemli bir değişken olarak kabul edilebilir ve meslek, gelir, eğitim ve tasarrufların miktarı bu başlık altında ele alınabilir. Yoksullar (Scheper-Hughes,2005); toplumsal cinsiyet kavramsallaştırması içinde kadınlar (Ehrenreich, 2001); yaşlılar (Phifer ve ark.,1988); çocuklar (Ehrenreich, 2001); fiziksel ya da zihinsel engelliler (Ehrenreich,2001) üzerine afetin olumsuz etkileri küresel ölçekte ele alındığında gelişmekte olan ve Üçüncü Dünya Ülkeleri'nde daha yoğun olduğu ileri sürülebilir. Genel olarak ifade etmek gerekirse, sosyal ilişki ağları, güç ilişkileri, bilgi ve beceriler, toplumsal cinsiyete dayalı roller, sağlık, zenginlik ve yerleşim yerinin özelliklerinin tümü, toplum ya da topluluk üyelerinin risk ve afetlere karşı hassasiyetlerini ve bu risk ve afetlere tepki verme kapasitelerini etkilemektedir (Pincha, 2008).

Afet riskine karşı hassas olan gruptan birisini ifade eden toplumsal cinsiyet kavramının inşa olduğu konusunda büyük bir fikir birliği bulunmaktadır (Pincha, 2008;). Temelde bu kavram, kadın ve erkek olmak ile toplumlarda oluşturulmuş stereo tipler, roller, ilişkiler ve fırsatları kapsamaktadır.

Toplumsal cinsiyet kavramının afet tartışmalarına ve afet yönetimi plan ve programlarına dahil edilmesi konusunda ilk karşı çıkışlar 1990'lı yıllara kadar geritmesine rağmen içinde yaşanan zaman diliminde de benzer tartışmaların devam ettiğini (Kocaeli, 2008) gözlemek mümkündür. Bu durum ise, sorunun varlığının hala devam ettiğinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Toplumsal cinsiyete dayalı eşitlik kavramı ise, 1970'li yıllardan itibaren özellikle kalkınma plan ve

programlarında yer edinmeye başlamıştır. Temelde kadın ve erkeğin toplumsal yaşamın tüm alanlarında eşit fırsat ve haklara sahip olmasını hedefleyen bu kavram, özellikle feminist otoriteler (Fordham, 2008) tarafından toplumun statükosunun erkek üstünlüğü üzerine kurulduğu gerekçesi ile daha ziyade kadın ve onun güçlendirilmesi ile hemen hemen eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Bununla birlikte söz konusu tartışmalarda erkeklerin de hassasiyetlerinin yüksek olduğu ama kadınlar ile karşılaştırıldığında daha az şiddette oldukları gerçeği de kabul edilmektedir. Kadınların erkeklere oranla hassasiyetleri yüksektir, çünkü pek çok toplumda kadın ile erkek aynı sosyo-ekonomik statüde bulunmamaktadır. Bununla birlikte, hem hane içi hem de hane dışı kamusal alan içinde kadınların karar verme süreçlerine katılımı oldukça düşüktür. Özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki kadınlar, gelişmiş ülkelerdeki hemcinsleri ile karşılaştırıldığında daha fazla yoksuldurlar ve böylelikle hassasiyetleri daha fazla olabilmektedir (Graham, 2001). Genel olarak, toplum içinde var olan toplumsal cinsiyete dayalı güç ilişkileri, kadınların, hassasiyetlerinin arkasında yatan temel faktör olarak kabul edilebilir (Pincha, 2008:6).

Yukarıdaki etkenlerden kaynaklanan kadınların hassasiyetleri afet durumunda daha da şiddetlenmektedir. Afet olgusunun içerdiği meydana geldiği toplum ya da toplulukta statükoyu bozma ve söz konusu toplum ya da topluluğu dışarıdan yardıma ihtiyaç duyar hale getirme potansiyeli nedeni ile afet öncesinde, sosyo-kültürel, politik ve ekonomik alanlarda kadınların karşı karşıya olduğu sorunlar, afet durumunda katlanarak artmakta ve bu da söz konusu gruba ağır yükler getirmektedir. Sorunların çözümü için olmazsa olmaz koşullardan birisi olarak kabul edilen kurbanların ya da sorunu birebir yaşayanların bakış açılarının da plan ve politika

üretim süreçlerine dahil edilmesi (Disaster..., 2008), anlayışı son dönemlerde giderek daha da fazla taraftar bulmaya başlamaktadır. Bu yaklaşım, bir yansımasını afet yönetimi tartışmalarında göstermekte ve özellikle ‘Topluluk Temelli Afet Yönetimi’ tarafından desteklenmektedir. Böylelikle, afet riskine maruz kalmış olan bireylerin hassasiyetleri azalabilir ve kişiler daha güçlü hale gelebilirler. Topluluk üyelerinin ‘baş aktör’ olarak kabul edildiği bu yaklaşım temelde, afetin yol açtığı zararların belirlenmesinde en büyük kaynağın afeti yaşayanların kendisi olduğuna vurgu yapmaktadır (IIRR,2006). Bu nedenle, özellikle sorun ile ilgili politika üretim aşamasında karar verme süreçlerine bu grupların katılması oldukça büyük önem taşımaktadır ve söz konusu topluluğun uzun dönemli iyileşmesinin gerçekleşmesi diğer bir deyişle sürdürülebilirliğinin sağlanmasında etkili bir unsur olarak değerlendirilebilir. Kadının afet yönetimi sürecine aktif olarak katılması kalkınma planlarında da yer almakta ve daha önce de belirtildiği gibi kalkınma ve afet arasında var olan çift yönlü ilişki, kadın hassasiyetinin azaltılmasını gerekli kılmaktadır (UNDP, 2004).

Bu noktada, afetlerin topluluk üzerinde iki yönlü etkisinin olduğunu belirtmek mümkün olabilmektedir. Metin içerisinde şu ana kadar yapılan tartışmalarda, afetlerin hassasiyetleri arttırdığı sıklıkla dile getirilmiştir. Bununla birlikte, yine aynı afetlerin, hassasiyetleri üzerinden topluluk üyelerinin güçlenmesine neden olduğu, diğer bir deyişle ‘fırsatlar penceresi’ (Reyes, 2002: 64; Ehrenreich, 2001: 29) sağladığını söylemek mümkündür. Farklı bir ifade ile, afet sonrasında kadınlar erkeklerden daha fazla yeni ‘sosyal ilişki’ ve ‘destek ağları’ içerisine girebilir; afet yardımları aracılığı ile becerilerini geliştirebilir ve geleneksel olmayan rolleri üstlenebilirler.

Buna ek olarak, kadınların afet yönetimi sürecine aktif olarak katılmasını meşrulaştıran bir başka görüş (Enarson, 2004:69) ise, kadının geleneksel rolleri olarak da ifade edilen pratik rolleri (aile üyelerinin bakımı, hane içi kaynakların dağılımı) ve ilişki ağlarının afet yönetimi için önemli bir kaynak olduğunu ileri sürmektedir. Kadınlar afet yönetimi için önemli kaynaklardır çünkü erkeklere nazaran afet riskini azaltma konusunda topluluk düzeyinde etkinliklere daha fazla katılma eğilimi içindedirler (UNDP, 2004). Ayrıca, kadınların içinde buldukları ilişki ağları –aile içi, akraba, komşu - ve geleneksel rollerden –hane içi kaynakların kullanımının hesaplanması, hane içi üyelerin bakımını gerçekleştirilmesi-, bilgi ve becerileri (Enarson, 2004: 59), diğer bir deyişle sahip oldukları bu sosyal ve kültürel sermaye, afet yönetimi tartışmalarında önemli bir yer tutmaktadır. Benzer şekilde, Wilson ve Oyola-Yemaiel (2000), afetten etkilenen topluluklarda halihazırda var olan organizasyonların, topluluğun temel ihtiyaçlarını gideremediği durumlarda kadınların ve yukarıda belirtilen sosyal ilişki ağlarının, anahtar aktörler olarak değerlendirilebileceğini ifade etmektedirler.

Bütün bu sahip olunan avantajlara rağmen kadınların afet yönetimi plan ve politikaları da dahil olmak üzere, ulusal ve yerel düzeyde yapılan hemen hemen tüm plan ve politikalarda ve ulusal ve yerel örgütlenmelerde özellikle formel organizasyonlarda yer almadığı sıklıkla gözlemlenmektedir (Reyes,2002:63). Kalkınma ve sürdürülebilirlik ve bu başlıklar ile ilgili olarak afet yönetimi tartışmalarında, tabandan hareketle hassasiyetleri yüksek olan grupların katılımı ile gerçekleştirilen topluluk temelli afet yönetimine ve bu yaklaşım içinde özellikle toplumsal cinsiyet ve kadının güçlendirilmesine vurgu yapılmaktadır. Buna rağmen,

uygulamada bu plan ve politikaların, bu başlıkları göz ardı etme eğilimi içerisinde oldukları gözlenmektedir.

Bu noktada, çalışmanın temel problemini, yukarıda dile getirilen tüm gerekçelere rağmen toplumsal bir cinsiyet olarak kadının afet yönetimi sürecine aktif olarak katılımının gerçekleşmemesi oluşturmaktadır. Söz konusu sorun ile ilgili olarak bu çalışmada, 2007 yılı Ağustos ve Ekim aylarında Ankara’da su kesintileri olarak uygulanan tasarruf yöntemleri ve alternatif su kaynağı olarak Kızılırmak suyunun getirilmesi uygulamalarına topluluğun ve özellikle geleneksel ya da pratik rolleri olarak hane içi kaynakların denetiminden sorumlu kabul edilen kadınların dahil edilmemesi ele alınmaktadır.

Bu sorunun arkasında yatan önemli faktörlerden bir tanesi, Türkiye’deki afet yönetimi ile ilgili genel anlayış, plan ve politikalar gösterilebilir. 1999 yılında Marmara Bölgesi’nde Ağustos ve Kasım aylarında meydana gelen iki büyük deprem son derece yıkıcı olmuş ve Türkiye’de afet yönetimi ile ilgili tartışmaların artmasına yol açmıştır. Özellikle bu tarihten sonra Türkiye’de afet tartışmalarının ve bunun beraberinde yasal düzenleme ve politika uygulamalarının yeniden gözden geçirilmesi ve gerekli düzeltmelerin yapılması yolunda adımların atılmasının ve sivil inisiyatiflerin oluşmasının arkasında yatan neden olarak, bu depremlerin öncekilere nazaran daha şiddetli olması ve sanayi ve nüfus yoğun kentsel alanlarda meydana gelmiş olması ileri sürülebilir.

Dünya, afet sonrası müdahaleyi öngören bakış açısından, azaltmayı/sakınımı gözetken bir bakış açısına doğru bir gidiş yaşarken, Balamir (2008), Türkiye’nin bu konunun oldukça gerisinde olduğunu ileri sürmektedir. Politik düzeyde yaşanan

istikrarsızlık, afet yönetimi konusunda devamlılık ve birikimin oluşmasına engel olmakta ve bu sayede eski politikaların devamlılığı sağlanmaktadır.

Balamir'in Türkiye'deki afet yönetimi konusunda deprem olgusu ile ilişkilendirerek dile getirdiği görüşlerini diğer afet türleri için de genellemek mümkündür. Bu çalışmanın konusu olan Ankara'da yaşanan su kesintilerinin, oluşumunda etkili olan faktörler ve bu sorunun ileriki dönemlerdeki yansımaları dikkate alındığında bir afet riski olarak tanımlanması mümkün olabilmektedir. Bir başka ifade ile, tasarruf amacı ile yapılan su kesintilerinin arkasında yatan su kaynaklarının azalması ve kaynakları besleyecek -başta doğa olayları olmak üzere- öğelerin yetersizliği, yakın bir gelecekte, küresel bir ölçekte su sıkıntısı yaşanılacağına işaretlerini vermektedir ve bu durum açık bir şekilde afet riskidir. Olay anında müdahaleden-tasarruf amacı ile su kesintileri yapma ya da Kızılırmak suyu gibi alternatif su kaynaklarını devreye sokma gibi- ziyade, su kaynaklarının yönetilmesi konusunda sakınım/azaltma amaçlı, bilimsel temelli, toplumsal katılımın sağlandığı bir afet yönetimi anlayışının uygulanması gerekmektedir.

1.2. Amaçlar

Topluluk temelli afet yönetimi anlayışının, afet riskini azaltmada oldukça etkili olduğu (Pandey ve Okazaki, 2004) sayılısından hareketle, bu çalışmanın temel amaçlarından bir tanesi etkili bir afet yönetiminin Türkiye özelinde uygulanmasına katkıda bulunmaktır. Konunun paydaşlarının karar verme sürecine aktif olarak dahil edilmesi gerekliliğine vurgu yapan 'Topluluk Temelli Afet Yönetimi' yaklaşımına uygun olarak hassasiyetleri yüksek olan ve aynı zamanda sorunun çözümüne yönelik potansiyeli içinde barındıran kadınların bu konuda güçlendirilmesi için önerilerde

bulunulması amaçlanmıştır. Söz konusu genel amaçlar ile yakından ilişkili olarak çalışmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- a) Su kesintileri ile bağlantılı ilişki ağlarının oluşumu nasıl gerçekleşmiştir?
Katılımcıların bu süreçleri algılaması ne şekildedir?
- b) Katılımcıların çevre duyarlılığı, çevre ile ilgili riskler konusunda farkındalıkları ne tür özellikler göstermektedir ve bu farkındalıkları etkileyen faktörler nelerdir?
- c) Katılımcıların politik katılım konusundaki tutum ve davranışları ne yöndedir ve bu durumu etkileyen etmenler nelerdir?
- d) Su kesintileri katılımcıların psikolojik, sosyal ve ekonomik yaşam kalitelerini ne derece etkilemiştir ve bu seviyeyi etkileyen etmenler nelerdir?
- e) Su kesintilerinin olumsuz etkilerinden kurtulmak için katılımcıların başa çıkma stratejileri nasıldır ve bu stratejileri etkileyen etmenler nelerdir?
- f) Su sorununun çözümü konusundaki politikaların, katılımcılar tarafından değerlendirilmesi nasıl yapılmaktadır? Bu değerlendirmeyi etkileyen faktörler nelerdir?
- g) Su kesintileri katılımcıların soruna yönelik farkındalık seviyelerinde ne tür değişimlere yol açmıştır?
- h) Yerel yöneticiler, sivil toplum kuruluşları ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü su tasarrufu konusunda toplumun farkındalığını arttırmak için ne tür bir faaliyetlerde bulunmaktadırlar ve bu faaliyetlerin özellikleri nelerdir?

1.3. Önem

Doğa ile insan arasında birbirlerinin yaşam alanlarına müdahale şeklinde olan bağlantı, son yıllarda yerini, söz konusu alanların birbirlerine karşı değil birbirleri için olduğu yönündeki bakış açısına bırakmaya başlamıştır. Farklı bir deyişle, sosyal varlık olan insan kendisini saran fiziksel çevre ile bir bütündür ve taraflar arasındaki

ilişki çift yönlüdür: İnsan eylemleri fiziksel çevreyi değiştirebilmekte ve aynı şekilde fiziksel çevredeki oluşan farklılıklar insanı etkileyebilmektedir.

Çalışmanın konusu olan su kesintileri bu türden bir ilişkinin en güzel örnekleri arasında yer almaktadır. Su kesintileri ve daha üst bir soyutlama düzeyinde susuzluk sorunu kendisini önceleyen ve sonralayan ve birlikte var olan etkiler bakımından çok sayıda doğal ve toplumsal olay ile ilişkilendirilebilir. Bu noktada melez bir nitelik taşıdığı ileri sürülebilir. Söz konusu sorunun ortaya çıkışında etkisi olduğu inanılan en önemli faktör, küresel ölçekte yaşanan yüzeysel ısınmadır. Bu ısınma, büyük ölçüde Sanayi Devrimi ile başlayan hızlı büyüme olgusu ile paralellik göstermektedir. Sanayi Devrimi'nin temel enerji gereksiniminin fosil olan kömür ile karşılanması ile başlayan hava kirliliği süreci, uzun vadede, aşırı kentleşme, nüfus yoğunluğunun artışı, aşırı tüketim, küresel ve yerel ölçekte uygulanan geopolitikalar, ileri teknolojinin etkileri, kısaca insan eylemleri (Senker, 2003) ile geri dönülemez bir duruma gelmiştir. Buna ek olarak kimi otoriteler (IPCC,2001) tarafından bu sürecin tek sorumlusunun insan eylemleri olmadığı ve güneş, bulutlar, atmosferde bulunan toz bulutlarının dünya sıcaklığı üzerinde etkisi olduğunu ileri sürmektedirler. Bu durumda, küresel ısınma olarak adlandırılan sürecin doğa ile insan eylemlerinin bir birlikteliği olduğunu ileri sürmek mümkün olabilir ve başta karbondioksit olmak üzere sera gazları olarak isimlendirilen gazların aşırı yayılımı nedeni ile oluşan bu durum, eğer tersine çevrilemez ise gezegen için önemli sorunlara yol açabilir. Bu noktada Beck (2002)'in "Dünya Risk Toplumu" kavramsallaştırmasını tekrarlamak mümkündür. Her ne kadar Beck'in, risk toplumu kavramsallaştırmasında temel kriterinin ileri teknoloji nedeni ile oluşan riskler olduğunu ve küresel ısınmanın modernitenin uzun tarihinin toplam ürünü olması

nedeni ile bu kavramsallaştırmanın dışında bırakılabileceği şeklindeki açıklamasına rağmen, bu süreç içinde vurucu etkinin ileri sanayileşmeden gelmiş olması (Lever-Tracy, 2008), bu olgunun bu kavramsallaştırma içine yerleştirilmesini olanaklı kılmaktadır. Beck de “Dünya Risk Toplumu” tartışmalarında eğer önlemler alınmaz ise, geri dönülemez sonuçlara doğru bir eğilimin varlığından bahsetmektedir.

Dünya ölçeğinde gözlemlenen başta ağır sanayileşme olmak üzere tüm sanayileşme, temelde Batı toplumlarında ortaya çıkmış ve daha sonra Dünya'nın diğer bölgelerine kaymıştır. Küresel ölçekte var olan Kuzey ve Güney arasındaki eşitsizlik, yine aynı ölçekte meydana gelen çevresel değişme süreçlerinin deneyiminde de devam etmektedir (Redclift ve Sage,1998). Küresel ısınma nedeni ile artan doğal afetler ve bunların ekonomik etkileri özellikle gelişmekte olan ülkelerde ve yoksullarda oldukça yıkıcı etkiye sahiptirler (Benson ve Twig, 2004:81).

Küresel ısınmanın varlığı, coğrafi unsurlarda ve iklimlerde değişim ve biyolojik çeşitlilik üzerindeki etkileri ile kendisini göstermektedir. Buzulların erimesi, deniz suyu seviyesinin yükselmesi ve kıyı bölgelerinin uzun dönemde ortadan kalkması ile verimli toprakların çöl olması ya da verimsiz alanların verimli hale gelmesi, kuraklık, sel, hortum, tsunami gibi meteorolojik olayların artması ve biyolojik çeşitliliğin değişmesi gibi olayların tümü nerede ise eş zamanlı olarak ortaya çıkma potansiyeline sahiptir. İnsan dışındaki tüm canlı varlıklar içinde, küresel ısınma nedeni ile nesilleri ortadan kalkan, mutasyona uğrayanlar bulunmaktadır (Root ve Schneider, 2006). Bütün bu gelişmeler beraberinde yine sosyal, politik ve çevresel alanlarda farklı dönüşümleri getirmektedir. Kitlemel göçün ve çatışmanın artması, kaynakların azalması ya da değişmesi, dayanışmanın artması,

yeni başa çıkma stratejilerinin oluşması, jeopolitik plan ve uygulamaların gelişmesi, yeni hastalıkların ortaya çıkması ve biyolojik zenginliğin azalması ya da farklılaşması bu başlık altında ele alınabilecek değişimler arasındadır. Burada unutulmaması gereken en önemli nokta, farklı alanlardaki değişimlerin birden fazla başlık ile ilişkisinin olabileceği ve bu bağlantının tek yönlü olmadığıdır. Söz gelimi, Güneydoğu Asya'da meydana gelen tsunami coğrafi şekillerde değişim yapmış, bunun yanı sıra küresel ölçekte dayanışmaya neden olmuş ya da kitlesel göçün yaşanmasında önemli rol oynamıştır.

Bütün bu olumsuz gelişmelere neden olan insan eylemlerinin önüne geçilmesi, farklı bir deyişle küresel ısınmanın hızının azaltılması oldukça güç bir durum olarak kabul edilmektedir. Sorunun ülkesel sınırları aşan bir nitelikte oluşu, uluslar arası bir düzlemde ortak hareket etmeyi gerekli kılmaktadır ve bu durum oldukça güç bir nitelik göstermektedir.

Makro ölçekte uygulanabilecek olan bu önleme ek olarak mezo ve mikro boyutlarda da, küresel ısınmanın ve beraberinde getirdiği diğer olumsuzlukların üstesinden gelmek için yapılacaklar arasında öncelik verilmesi gereken, topluluk ya da toplum üyelerinin konu ile ilgili farkındalık ve duyarlılıklarının artırılması olabilir. Bunun sağlanması için uygulanabilecek en verimli yollardan bir tanesi ise, karar verme süreçlerine söz konusu kişilerin dahil edilmesi olabilir. Bu noktada, çalışmanın temel problemi olan kadınların afet yönetimi sürecine aktif olarak dahil olamaması bir kez daha önemini ortaya koymaktadır.

Genel olarak, doğaya karşı olan mücadelenin bir eseri olan Sanayi Devrimi ve bu süreç ile birlikte işleyen kentleşme, nüfus artışı, aşırı tüketim ve nüfusun artmasının doğa ile etkileşimi uzun vadede küresel ölçekte ısınmaya neden olmuş ve

bu durum da biyolojik, iklimsel ve coğrafi alanlarda farklı gelişmelerde yansımaları bulmuştur. Bu yansımalar da sosyal, politik, ekonomik, kültürel ve çevre alanlarında çeşitli sorunlarla etkileşim içine girmiştir. Bu ilişkiler tek yönlü değil; birbirleri ile sürekli olarak geliş gidişler içindedir.

Böylesine karmaşık yapıya sahip olan bu sorunun çözümünde de yine karmaşık ilişkiler ağının analizlere dahil edilmesi oldukça gerekli bir durum olarak kabul edilebilir. Bu noktada, küresel, ulusal, yerel, hane ve birey boyutlarındaki ilişki ağları bu analizler içinde yer almalıdır. Ancak bu türden bir girişimin, bahsi geçen boyutlardaki tarafların birlikte hareket etmesini gerektirmesi bu süreci oldukça zor bir duruma sokmaktadır. Bununla birlikte, bu sınırlılıkların farkında olup, sorunun çözümü için eylemde bulunmama, birey olarak insana yakışan bir davranış olarak kabul edilemez. Bu çalışma, böylesi bir bakış açısının ürünü olarak değerlendirilebilir.

Bir afet riski olarak küresel ısınmanın beraberinde getirdiği afet riskleri arasında yer alan susuzluk/kuraklık riski bu çalışmanın temel ilgisini oluşturmaktadır. Konu ile ilgili olarak, afet risklerine karşı toplum ya da topluluklarda halihazırda var olan hassasiyetlerin azaltılmasını ve bunun hem devamında hem de eş zamanlı bir süreç olarak işleyen afet yönetimi anlayışının sürdürülebilir hale gelmesi için toplumu oluşturan kesimlerin bu süreçlere aktif olarak katılımını gerekli kılan bakış açısı, bu çalışmada temel olarak ele alınmıştır. Böylelikle içlerinde hem afet hem de diğer sosyal sorunlara karşı yüksek hassasiyetleri hem de sahip oldukları sosyal sermaye ile yüksek derecede gücü barındıran kadınların afet yönetimi sürecine taraf olarak katılmaları, sorunun çözümü için büyük önem kazanmaktadır.

Kadınların afet yönetimi özelinde aktif olarak eylemde bulunmalarını etkileyen ve birbirleri ile sürekli karşılıklı ilişki içinde olan çok sayıda faktör bulunmaktadır: Kadının politik alana dahil edilmesi önündeki kültürel, ekonomik, sosyal ve bireysel etmenlere ek olarak susuzluk/kuraklık sorunun varlığının yine özellikle toplumun bu kesimince kabul edilmesi ya da içselleştirilmesi önündeki engeller bu faktörlerin başlıcaları arasında yer almaktadır. Bu çalışmada, söz konusu etmenlerin birbirleri ile etkileşimi ve kadınların politik süreçlere katılımında nasıl bir etkiye sahip oldukları araştırılmıştır. Sorunların kaynağına yönelik böylesine bir analiz, problemin çözümü için önemli bir adım olarak kabul edilebilir.

Çevre sorunlarına yönelik sosyolojik analizlerde son on yıllarda özellikle bilim ve teknoloji çalışmalarında adını sıklıkla duyuran bir yaklaşım olan ‘Aktör İlişkileri Kuramı’ (Latour, 1998) özel bir önem kazanmaya başlamıştır. Burges ve arkadaşları (2000), bu kuramın doğal afetler ve diğer çevre sorunlarının çoklu boyutlarını analiz etmede önemli araçlar sağladığını ileri sürmektedir. Yaklaşımın, klasik sosyolojide egemen olan doğa-kültür, yapı-birey gibi ikiliklerin reddi üzerine kurulmuş olması ve aradaki bağlantıya vurgu yapması bu tercihin arkasındaki temel etken olarak kabul edilebilir. Türkiye’de, oldukça yeni yansımalar bulan bu yaklaşımdan hareketle gerçekleştirilen sadece iki bilimsel yayın (Kasapoğlu, 2008; Odabaş, 2008) bulunmaktadır.

1.4. Sınırlılıklar

Topluluk temelli afet yönetiminin, afetlerin olumsuz etkilerini minimum seviyeye indirmede etkili yollardan biri olduğunu kabul eden bu çalışmada, bu süreçte aktif olarak katılması gerekli görülen hassasiyetleri yüksek olan gruplardan sadece kadınlar üzerine yoğunlaşmaktadır. Kadınların söz konusu süreçte nasıl

katılabileceğini, katılımı engelleyen faktörlerin neler olabileceği açıklanmaya çalışılmaktadır. Bu nedenle, hassasiyetleri yüksek olan diğer gruplar-çocuklar, yaşlılar, engelliler ve diğerleri- bu çalışmada yer almamaktadır.

Bu sınırlamaya ek olarak bir diğer sınırlama ise küresel ısınma nedeni ile afet riski olma potansiyeline sahip olan olumsuz gelişmelerden sadece susuzluk üzerine yoğunlaşma ile gerçekleştirilmiştir. Sel, hortum, tsunami gibi doğa olayları ya da kaynak savaşları gibi sosyal etkiler bu çalışmanın dışında tutulmuştur.

Çalışmada ayrıca, Aktör İlişkiği Kuramı'nın bazı kavramları sınırlı bir biçimde kullanılmıştır. Susuzluk sorununun yerel yönetim tarafından inşa edilmesi süreci, diğer bir deyişle çalışmanın birinci amacı bu kuram çerçevesinde ele alınmaya çalışılmıştır. Diğer amaçların incelenmesinde söz konusu yaklaşımdan faydalanılmamıştır.

Aktör İlişkiği Kuramı, metodolojik olarak nitel bilgi toplama tekniklerin kullanılmasına olanak sağlamaktadır (Garson,1988;2008). Nicel bilgi toplama tekniklerin kullanılması konusunda karşılaşılan sıkıntının giderilmesi için bu çalışmaya, kadınların stratejik rolleri olarak kabul edilebilen politik süreçlere katılımı ve afet farkındalığını etkileyebileceği düşünülen faktörler (güven, çevre duyarlılığı, politik katılım, sosyal dışlanma, sorumlu davranış, denetim alanı gibi) dahil edilmiştir. Bu dahil ediliş, kadınların stratejik rollerine vurgu yapan 'Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma Perspektif'i ile uyum göstermektedir.

Çalışmada yer alan bir diğer sınırlılık ise, evren ve örneklem belirlemede gerçekleştirilmiştir. Ankara İli sınırları içerisinde su kesintilerinden etkilenme derecelerini belirleyen faktörler olarak kabul edilen yerleşim alanına göre bir sınırlamaya gidilmiştir. Diğer bir deyişle evren, su kesintilerinin sona ermiş olmasına

rağmen 10-15 gün fazladan susuz kalan bölgeler (Dikmen Keklikpınarı'nın üst kesimleri, Mamak Ege Mahallesi'nin üst kesimleri) ile bu kesintilerde daha az etkilendikleri varsayılan Batıkent semtleri ve normal derecede etkilendikleri düşünülen semtlerden Keçiören ile sınırlı tutulmuştur. Keçiören Semti'nin tercih edilmesinde, burada yaşayanların ağırlıklı olarak iktidar partisine yakın insanlardan oluşmuş olması ve muhafazakar kimliklerinin daha belirgin olması önemli etkindir.

1.5. Yaklaşım ve Sayıtlar

Çalışmanın bu bölümünde, temel kavramlarından yararlanan sosyolojik yaklaşıma ek olarak, araştırmada kullanılan diğer yaklaşım ve sayıtlar hakkında bilgi verilmiştir. 'Aktör İlişkiler Ağ Kuramı' ve toplumsal cinsiyet ile ilgili tartışmalarda etkili olan 'Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma' yaklaşımları çerçevesince afet yönetimi konusu ele alınmaya çalışılmıştır.

Yaklaşımlar

1980'lı ve 1990'lı yıllardan itibaren sosyolojik yaklaşımlarda farklılaşma ve bunun beraberinde ise meşruluk tartışmaları gözlenmektedir. Söz konusu dönemde, sosyal inşacılık ve postmodernizm ile realizm ve bilimsel nesnellik arasındaki savaş daha da belirgin hale gelmiştir (Sarunda, 2003). Benzer şekilde, sosyal bilim genelinde, sosyoloji özelinde yaşanan değişimler ve tartışmalara vurgu yapan Gane (2004:1-5), kişiler arası ilişkilerin giderek teknolojik gelişmelerin içinde gerçekleşmesini, insan özneleri ve kişiselliği olmayan nesnelere arasındaki sınırların bulanıklaşmasını ve son olarak, yeni küresel boyutta sosyal ve kültürel biçimlerin çoğalmasını temel faktörler olarak sunmaktadır. Sosyolojinin meşruluk krizine (Habermas, 1973) girmesine neden olabilecek bu gelişmelerin izahı konusunda yeni sosyolojik düşünce tarzlarına, kavramlara gereksinim duyulmaktadır. Bu gereksinime

karşılık verme çabası içerisinde olan yaklaşımlardan bir tanesinin Aktör İlişkilerle Kuramı (AİK) olduğunu ileri sürmek mümkün olabilir. Salhanda (2003), 1990'lı yılların sosyolojisinde gözlemlenen en önemli gelişmenin AİK'nın ortaya çıkışı olduğunu ifade etmektedir. Kuram, inşacılık ve realizm arasındaki ayrıma son vermeyi hedeflemektedir. Diğer bir deyişle AİK, insan bilimlerinden daha fazla bir şeydir. Kurumlar, sosyal ilişkiler, kurallar, roller ve durumlar hakkında konuşulmasına rağmen bu süreçler sadece insanlar tarafından gerçekleştirilmemektedir (Sarunda, 2003).

'Bağ/İlişki Sosyolojisi' (Sociology of Association) olarak da adlandırılabilen bu Kuram ile 'Sosyal Sosyolojisi' arasındaki fark, sosyoloji disiplininin temel konusunda yaşanan bir köklü dönüşüm olarak kabul edilebilir. Bruni ve Teli (2007), sosyologlar arasında yaygın olmaya başlayan bir eğilimden bahsederek, AİK'yi tanımlamaya çalışmaktadır. Yazarlara göre sosyologlar, kendilerini sosyolog olarak tanımlamak için araştırmalarında hızlı sonuçlar oluşturmaya başlayarak, olgular hakkında aceleci tavırlar sergilemişlerdir. Bağ/ilişki sosyolojisi ise, bu kısa yolları engellemek için, sosyal oluşturan unsurlar arasındaki bağlantıları, ilişkileri ele almaktadır. Bu yaklaşımda sosyal olan, başka türlü bir araya gelmeyecek olanı bir arada tutan bir yapıştırıcı değildir; daha ziyade sosyal olan diğer bağlayıcılar tarafından bir arada tutulandır, açıklanması gerektirir. Bu noktada Latour'un neden sosyalden ziyade bağ/ilişkilere vurgu yaptığı daha açık hale gelmektedir. Latour'un geliştirdiği teoride sosyalin, toplumun durağan bir kavramsallaştırması ile bir bağlantısı bulunmamaktadır; sosyal, bunun yerine şeyler arasındaki hareketli bağlantılardan meydana gelmiştir. Sosyal, dolaşım olarak kabul edilmektedir.

Bununla birlikte Bruni ve Teli (2007:122), Latour'un sosyalin sosyolojisi olarak kavramsallaştırılabilen modernitenin oluşturduğu ikilikler üzerine kurulu olan sosyolojinin, sosyal insan varlığının arkasında olan, bu varoluşları yönelten ve açıklayan bir meta düzeyinde gördüğünü ifade etmektedirler. Bu türden bir tanımlamada Marx'ın yapı kavramını ve Parsons'un kültür anlayışının izlerini görmek mümkün olmaktadır. Söz konusu sosyal, bireysel ve/veya grup eylemi üzerinde karar veren olarak kavramsallaştırılmaktadır. Buna karşın AIK, dünyayı bir yüzey olarak düşünmekte ve bu yüzey üzerinde sosyologlar da dahil olmak üzere heterojen aktörler, sosyalliğin materyal ve semiyotik biçimlerini inşa ve yeniden inşa etmektedirler. Bu düzeyde hiyerarşi bulunmamakta, tüm heterojen aktörler eşit statüde yer almaktadır. Daha da genellemek gerekirse, küresel, yerel arasında yapılan ayrımın da yapay olduğunu ileri sürmek mümkündür. Araştırmacının görevi, dünyanın nasıl bağ ya da ilişki haline geldiğini ve nasıl inşa edildiğini gözlemlemektir. Farklı bir deyişle, çağdaş ampirizm içinde araştırmacı, birliktelik ve bağlantıların yönünü izlemeli, tanımlamalı ama sıralamamalı ya da düzenlememeli; kaydetmeli ama süzmemelidir.

Latour'un bu yaklaşımını sosyolojide egemen olan yapı ve kültür, doğa ve kültür, ajan ve yapı üzerine yapılan çalışmaların sınırlılıklarının aşılması için gerçekleştirilen girişimler arasında saymak mümkündür. Bu tür çabalar, genel olarak sosyal gerçekliğin farklı boyutlarını bir arada ele almaya çalışan girişimler (Giddens, 1993; Murphy, 2004; Latour,2004) olarak değerlendirilebilir.

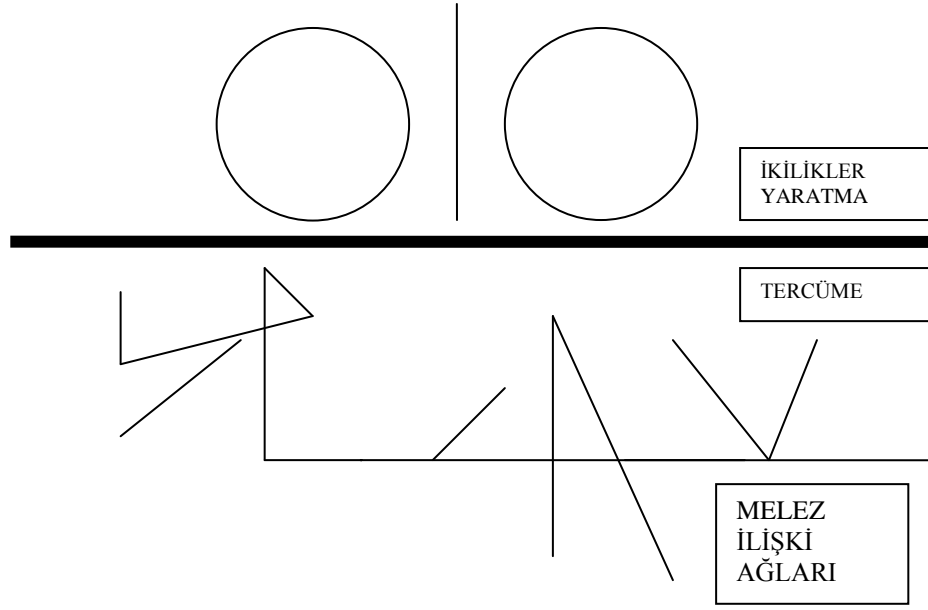
Giddens (1993) 'Yapılaşma Teorisi' olarak adlandırdığı yaklaşımında, sosyal bilimlerde pozitivist ve yorumlayıcı sosyoloji arasındaki bölünmeyi ortadan kaldırmak amacını taşımaktadır. Teorisinde, insan eylemi ile sosyal yapı arasındaki

bağa dikkati çekmekte ve ajan ve sistem, eylem ve yapı, birey ve toplum ilişkilerin dinamik bir modelini ortaya koymaktadır. İnsan ajan, eylemleri aracılığı ile sosyal yapıyı üretmekte, yeniden üretmekte ve değiştirmektedir. Sosyal yapı ise insan ajanın davranışlarını etkilemektedir. Bu durumu ‘Yapının İkiliği’ olarak kavramsallaştırmakta ve böylece insan ajanın önemini ortaya koymaktadır. İki uç arasında bağlantıyı ise araçsal nitelikte olan aracı birimler sağlamaktadır.

Benzer şekilde, Murphy (2004) de pozitivism ile yorumlayıcı sosyoloji arasında köprü kurma çabası içerisindedir. İki uçtan biri olan inşacı perspektif temelde iki başlık altında ele alınabilir: ‘Radikal İnşacılar’, gerçekliğin zihinsel bir inşa olduğunu ileri sürmektedirler. ‘İlimli Sosyal İnşacılar’a göre ise, gerçeklik sosyal inşacılığa indirgenmeyebilir. Sosyal eylemler, doğanın dinamikleri bağlamında oluşmaktadır. Ancak yazara göre bu yaklaşım da uygun bir şekilde doğayı paranteze almakta ve söylem ve pratiklerin sosyal olarak nasıl inşa edildiğini incelemektedir. Realizm ise, insan yorumundan bağımsız olarak biyofiziksel bir dünyanın varlığını kabul etmektedir. Murphy (2004)’e göre, bu iki kutup tek taraftan bakarak, sosyal gerçekliği bütünü ile kavrayamamaktadır ve doğa-kültür ikililiğinin aşılması için yeni bir yol ‘Realist İnşacılık’ gerekmektedir. İnsan, kendi kavram ve pratiklerini kendi kültür ve güçlerine göre, sosyal olarak inşa etmektedir. Ancak, insanlar saf söylemsel varlıklar değildirler. Gerçekte, biyofiziksel dünya ile bütünleşen varlıklardır. Yani, sosyal inşalar hem söylemsel hem de materyal seviyede oluşmaktadır. İnsan, teknolojiyi, doğanın dinamikleri ile amaçlarını yeniden birleşerek yaratmaktadır. Bu hali ile doğa, sosyal farklı bir seviyede yeniden oluşturmakta, yeni olasılıklar, aynı zamanda da yeni riskler yaratmaktadır. Giddens ve Murphy’nin yaklaşımlarında bu bağlantının araçsal bir niteliğe sahip olduğunu

ileri sürmek mümkün olabilmektedir ve Latour (1993), bu sınırı aşmayı hedeflemektedir.

Sosyalin yerine bağ ya da ilişkilere önem veren Latour (1993), modern teorinin 'İkilikler Yaratma' (purification) eğilimi içinde olduğunu, oysa 'Tercüme' (translation) olarak adlandırılan sürecin söz konusu bağlara vurgu yaptığını ifade etmektedir. Modernleşmenin ürünü olarak ileri sürdüğü ikiliklere ayırma ile ilgili Latour (1993:11)'a ait Şekil 2'nin açılımı şu şekilde ifade edilebilir: Üst kısım, doğruların ve yanlışların belirtildiği, ikiliklerin yer aldığı ve kişilerin hep doğru olana değer verdikleri bir dünyayı temsil etmektedir. Kişilerin değerlendirmeleri zaman içinde değişim gösterebilirse de bu değişim hep doğru ve yanlış şeklindeki ayırım temelindedir. Alt kısım ise, tercümenin gerçekleştiği doğal ve kültürel birbiri karıştığı bir dünyayı temsil etmektedir. Modern proje, kişilerin iki boyutu aynı anda düşünmesini engellemektedir. Böylelikle, düşünceler daha net olmakta, ontoloji mümkün kılınmakta ve doğru olduğu kabul edilen fikirler ile insan yaşamı kontrol edilebilir hale gelmektedir. Çünkü tercümenin gerçekleştiği alt boyutta fikirler oldukça karışık ve kontrol edilemez bir durumdadır

Şekil2: İkilikler yaratma ve tercüme
Kaynak: Latour, B. (1993) We Have Never Been Modern

AİK'nın ortaya çıkış itibari ile bilim ve teknoloji çalışmaları başlığı altında yer alan kuramsal bir tartışma niteliğinde olduğu kabul edilmektedir. AİK'nın, bilim ve teknoloji araştırmalarından temel ayrılığı, onun bilim ve teknoloji çalışmaları ile sosyal teori arasındaki bağlantı üzerine yoğunlaşmasıdır. Latour (1992), yaklaşımın temel ilgisinin, doğa ve toplumun göreceli etkisini belirlemekten ziyade bu iki varlığın birbirlerini karşılıklı olarak nasıl inşa ettikleri olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle, her ikisi arasında yapılan ayırım anlamsız bir girişimdir.

İkiliğin kaldırılması temelinde oluşan ve "Eleştirel Teori" başlığı altında da ele alınabilecek (Garson, 2006) bir yaklaşım olan AİK'nın Latour ve Law dışındaki bir diğer önemli ismi de Michel Callon'dur. Yukarıda temel özellikleri kısaca bahsedilen yaklaşımlar gibi AİK da pozitivism ile yorumlayıcı sosyolojiyi bir araya getirmeyi amaçlamaktadır. Ancak bunu gerçekleştirirken diğerlerinden farklı olarak iki uç arasındaki akışkanlığa ve hareketliliğe vurguyu yapmaktadır. AİK, bu

akışkanlıkların bilimidir (Latour,1998) ve bu hareketliliği ve akışkanlığı sağlayan hem insan aktörler hem de insan olmayan aktant/aktörlerdir (Bruni ve Teli,2007).

Garson (2006), sosyal ilişkileri ilişki ağları olarak kavramsallaştıran bu Kuram'ın, söz konusu ağların hem maddi ortama (teknoloji gibi) hem de semiyotik (kavram ve sembolik anlamlar) ortama uyum sağladığını ileri sürmektedir. Farklı bir deyişle, sosyal etkileşimlerin hem maddi hem de insani nedenleri bulunmaktadır. Bu etkenlerin her ikisi de eşit öneme sahiptirler. Diğer bir deyişle, aralarında hiyerarşi bulunmamaktadır. AİK'nın, Sembolik Etkileşimcilik, Sistem(ler) Teorisi (Stalder,1997) ile ilişkili olduğu ileri sürülmektedir. Buna ek olarak Kuram, Yapılaşma Teorisi ile yakın bağlantı içinde olmasına rağmen (Hanseth ve Monteiro,1998), Yapılaşma Teorisinde 'modalite' olarak kavramsallaştırılan yapı ile ajan arasında bağlantıyı kuran öğelerin araçsal olarak değerlendirilmesi noktasında farklılaşmaktadırlar. AİK ile en fazla yakınlık gösteren yaklaşımlardan bir tanesi Sembolik Etkileşimciliktir. Her ikisi de farklı geleneklerden gelmiş olmalarına rağmen, ilişkiler sistemi ve pratiğine vurgu yapmaları açısından birbirleri ile uyumlanmaktadırlar. Bununla birlikte, AİK'nın ilişki ağı içindeki insan ve insan olmayan varlıklar arasındaki ayrımı reddetmesi bu iki yaklaşımın birbirleri ile çelişkiye düştükleri noktayı oluşturmaktadır. Sembolik Etkileşimcilik, analizlerine materyal unsurları, diğer bir deyişle insan olmayan unsurları dahil etmeme yönünde bir tutum sergilemekte ve insan etkileşimlerine yoğunlaşmaktadır. Ajan sadece insan aktör ile sınırlıdır. Guillemin (2000: 455)'in de belirttiği gibi, Sembolik Etkileşimciliğin bu özelliği, AİK'nın "güç" olgusunu ilişkisel ve bu ilişkilerin bir sonucu ya da etkisi olduğu şeklindeki tutumuna ters düşmektedir. İki yaklaşım arasındaki bir diğer uyumsuzluk noktası ise, AİK'nın apolitik, Sembolik Etkileşimciliğin ise bütünü ile

politik olmasıdır. Bu durum özellikle feministler tarafından eleştirilmektedir. Feministlere göre AİK, tepeden inme bir durum sergilemekte ve merkezi figüre (genellikle erkek olmaktadır) odaklanmaktadır. Sistem(ler) Teorisi gibi AİK da, aynı düzlemde bulunan sonsuz sayıda sistemlerden bahsetmektedir. Ancak genel olarak, bu yaklaşımla sistemin kapalı olarak kavramsallaştırılması noktasında ayrılmaktadır. Farklı bir deyişle, daha önce de belirtildiği gibi AİK, aynı seviyede bulunan sonsuz sayıdaki ilişki ağlarını ve bunların değişim ve dönüşüm süreçlerini ele almaktadır (Noe ve Alroe, 2003). Bir ilişki ağının yok olması söz konusu değildir; sadece farklı bir biçime dönüşür. Bu ilişki ağlarını sistem olarak değerlendirmek mümkündür. Bu dönüşümde etkili olan faktörlerden bir tanesi de ‘güç’ tür. Güç, sadece bireyin ya da grubun diğerleri üzerine sahip olduğu bir üstünlükten ziyade insan ve insan olmayan varlıklar arasında ilişkinin bir ürünüdür. Bu ürün aracılığı ile ittifaklar kurulur, yıkılır ve yeniden biçimlenir (Woolgar,2008: 295). Ancak bu sürecin içinde yer alan tek etmen güç değildir. ‘Güven’ olgusu da bir diğer faktör olarak kabul edilebilir.

AİK’ni en geniş anlamı ile karakterize etmek gerekirse, onun her türlü ikiliklere (makro/mikro, özne/nesne, insan/insan olmayan, doğa/toplum, yerel/küresel, teori/metot ve yapı/ajan) karşı olduğunu söylemek mümkündür. Asıl olan, melezliklerdir. Guillemine (2000: 453)’in belirttiğine göre AİK, ilişki ağı içindeki aktörlerin nasıl aynı anda ortaya çıktıklarını göstermek için semiyotik yaklaşımı kullanmaktadır. Bunu gerçekleştirirken, insan olan ve olmayan aktörler arasında ayırım yapmamaktadır ve her ikisine eşit derecede önem atfetmektedir (Murdoch ve ark.,2000:113). Eşit derecede verilen değer ‘simetri’ kavramına karşılık gelmektedir ve sosyolojide ‘asimetrik’ bir bakış açısının hakim olduğu görüşünün eleştirisi üzerine ortaya atılmıştır. ‘Aktant’ olarak kavramsallaştırılan insan olmayan

aktörler de insan aktörler gibi ilişki ağı içinde diğer ‘aktör’ ve ‘aktant’lar ile olan ilişkileri ile ortaya çıkmaktadırlar ve temelde aktantların bilinçli varlık olmaları önkoşulu aranmamaktadır (Noe ve Alroe,2003: 4). İlişkiler ağını çözümleme işi temelde, söz konusu ilişkilerin nasıl inşa edildiğini ortaya koymaktır. Sosyal, sadece ajan ve yapıdan oluşmamaktadır. Daha ziyade bu ikisi arasında dolaşan bir varlık olarak kavramsallaştırılmaktadır (Latour,1998).

AİK’nın önemli isimleri arasında yer alan Latour (1999), Kuram’ın temelde, heterojen ajanlar arasındaki ilişkilerin durağanlığından ziyade, ajanlar arasındaki etkileşimin dinamiğine odaklandığını ifade etmektedir. AİK, bu dinamik ilişkilerin incelenmesi için uygun teorik ve metodolojik destek sağlayan analitik bir araçtır. Genel olarak, AİK’in inşacılık ile teknolojik determinizm arasındaki tartışmalarda konumlanmıştır.

Law (1999a:4)’ a göre ilişki ağları içindeki aktör, yine ilişkiler içinde ve bu ilişkiler sayesinde üretilmektedir. Aktörlerin ilişkisel maddeselliği bulunmaktadır. Örnek olarak, aktör kendi biçimini diğer aktörler ile olan ilişkilerinin sonucunda elde etmektedir. Bu durum, sosyal yapılar ve farklılıkların önceden var olduğuna dair olan görüşün bir eleştirisi olarak sunulmaktadır

AİK’nın ilgi alanları ile ilgili olarak Murphy (2007) denge ve istikrarını kazanmış sosyal ve ekonomik pratikler ilişki ağları, bilimsel bilgi, yenilikler ve/veya kurumsal yapılara yol açan güç ilişkileri ve birliktelikleri sıralamaktadır. Bu yaklaşımda temel fikir, ekonomi, market, laboratuvar, topluluk vb. her şeyin insan ajan, insan olmayan aktör ve aktantlar ve güç ifadelerinin birleşimi tarafından inşa edildiğidir. Bu bileşenler, aktörlerin kimlik ve rollerini tanımlamalarında, ittifakların kurulmasında, kaynakların mobilize edilmesinde olanaklar sağlamaktadırlar. Bu

anlamda aktörler, güç asimetrisi tarafından şekillenen ve heterojen materyaller (hem insan hem de insan olmayan özneler) arasındaki bağ ya da etkileşim aracılığı ile inşa edilen ilişkisel varlıklardır. Ajan, istediği eylemi gerçekleştirmek için gücü dönüştürme potansiyeline sahiptir. Böylece, kendi ilişki ağını oluşturabilmekte ve ittifaklar kurabilmektedir. Bununla birlikte, AİK'nın temel ilgi alanını 'güç' oluşturmamaktadır. Daha önce de ifade edildiği gibi AİK ilişki ağı ve bu ağ içindeki bağlantıların nasıl ortaya çıktığı, geliştiği ve dönüştüğü ile ilgilenmekte, "neden" sorusunu sormamaktadır. Teori, durağanlığı reddetmekte ve sürekliliğe vurgu yapmaktadır. Law (1992: 5), sosyal yapının isim değil fiil olduğunu, diğer bir deyişle, sosyal düzenin hiçbir türünün, hiçbir organizasyonun ya da hiçbir ajanın tamamlanmış, otonom ya da son olduğunu söylemenin mümkün olmadığını ileri sürmektedir. Tek merkezli ya da tek biçimli durağan sosyal ilişkiler toplumsal yapı içerisinde yer almamaktadır.

AİK ile sıklıkla kullanılan kavramlardan bir tanesi de 'tercüme' (translation) ya da 'indirgeme' (reduction)dir. Tercüme, belirli bir amaca sahip olan baş aktör ya da aktantın kendi çıkarları doğrultusunda ilişki ağında yer alan diğer aktör ya da aktantları bu amacının oluşturduğu ilişki ağına dahil etmesi sürecini içermektedir. Diğer aktörlerin de belirli bir amaca ulaşma konusunda amaçlandırılması sürecidir. Aktörler kendilerini tercüme ettiklerinde diğerlerini kendilerini desteklemeleri ya da kendilerine inanmaları konusunda kayıt altına almaktadırlar. Bu anlamda bu üye yapma süreci, Makyavelist bir girişim olarak değerlendirilmektedir. İttifaklar inşa ederek ve bunları sağlamlaştırarak güç kazanılır ve bu güç kazanma eylemi, onun devamlılığı ve büyümesi için yapılan eylemler ile sağlanmaya çalışılır (Benton ve Craib, 2008: 94).

Aktör İlişkiler ağı Kuramı'nın önemli temsilcilerinden biri olan Callon (1986), tercüme sürecinin dört bileşenden oluştuğunu ifade etmektedir: 'Problemlleştirme' (problematization), 'ikna etme' (interessement), 'dahil olma' (enrollment) ve 'ittifakların mobilizasyonu' (mobilization of alliances).

- *Problemlleştirme:* Bu aşamada aktör, problemi kendisinin ağı içindeki diğer aktörler için vazgeçilemez hale gelmesini sağlayacak şekilde tanımlamaktadır.
- *İkna:* Aktörlerin, baş aktör tarafından ilişki ağına dahil olmaları için aynı çıkara sahip oldukları konusunda ikna edilmeleri aşamasıdır.
- *Dahil Olma:* Baş aktör tarafından ileri sürülen ve ilişki ağının amacı olarak diğer üyeler tarafından kabul edilmesi beklenen hedefler konusunda ilişki ağının üyelerinin ikna olup bu sürece dahil olmalarını ifade eder.
- *İttifakların Mobilizasyonu:* Baş aktör tarafından ilişki ağının diğer üyelerince benimsenmesi sağlanan hedefler ile birlikte bu üyeler yeni kimlik kazanırlar ve bu yeni özellikleri ile diğer ilişki ağları ile etkileşime girerler.

Diğer ilişki ağlarının konumları ile ilgili olarak AİK, söz konusu ilişki ağları arasında hiyerarşik bir sıralanmanın olmadığını kabul etmektedir. Tercüme sürecinin baş aktör ya da aktantın hedefi doğrultusunda gerçekleşmesi ile oluşan ilişki ağını 'kara kutu' (black box) olarak ifade etmek mümkün olabilir (Garson, 2006). Kara kutu, Kuram'ın bir diğer önemli kavramı olan 'tersinemezlik' (irreversibility) ile yakın ilişki içindedir. İlişki ağının görece durgunluk kazanması ile eski haline dönmesinin ya da değişiklikler yapılmasının mümkün olmadığını ifade eden tersine dönemezlik gerçekleştiği zaman kara kutu oluşmakta ve böylelikle ilişki ağı, dışarıdan görülemez hale gelmektedir. Ancak, ilişki ağı içindeki bir parçanın bozulması ile kara kutu açılabilir ve ilişki ağı değişime uğrayabilir.

AİK içinde diğerk kavramları da şu şekilde sıralamak mümkündür (Cordella ve Shaikh, 2006): ‘Genelleştirilmiş simetri’ (generalized symmetry), ‘zorunlu geçiş noktaları’ (obligatory passage points), ‘bütünlük algısı’ (punctualization) ve ‘bütünlük algısının bozulması’ (depunctualization). Burada dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, Teori içinde yer alan kavramların tümünün ilişki ağıının oluşma süreci olarak yorumlanabilen tercüme süreci ile bağılantılı olmasıdır. Farklı bir deyişle, Kuram temelde ilişki ağlarının nasıl oluştuğu ile ilgilenmektedir.

- *Genelleştirilmiş Simetri:* AİK, bir network içindeki tüm elementlerin (insan ya da insan olmayan) aynı terimler ile ifade edilebileceğini, eşit önem ve eşit derecede eylemde bulunma kapasitesine sahip olduğunu ve bunun böyle olması gerektiğini sayılmaktadır. Bu, genelleştirilmiş simetrinin ilkesi olarak tanımlanmaktadır.
- *Zorunlu Geçiş Noktaları:* Tercüme süreci boyunca baş aktör tarafından, diğerk aktörlerce izlenmesi sağlanılan yollar olarak ifade edilebilir. Diğerk bir deyişle baş aktör, kendi amaçlarını meşrulaştıracak durumları önceden belirlemede ve bunun diğerkleri tarafından izlenilmesini sağlamaktadır. Böylelikle, baş aktör, ilişki ağıının vazgeçilmez bir parçası haline gelmektedir.
- *Bütünlük Algısı ve Bütünlük Algısının Bozulması:* Hemen hemen her diğerk küçük aktörlerin bir toplamı olarak değerlendirilebilir. Otomobil, karmaşık bir sisteme örnek olarak verilebilir. Pek çok elektronik ve mekanik bileşenlerden oluşmaktadır ve bu bileşenler, bir bütün olan otomobil içinde gizli olarak kalmakta ve sürücü tarafından fark edilememektedir. Sürücü tek bir nesne olarak sadece otomobili görmektedir. Baş aktör tarafından ilişki ağı içinde kurulan fikir birliği ve uyulma aynı zamanda bütün olarak bir ilişki ağını ifade eder. Diğerk bir deyişle ilişki

ağı, dışarıdan ilk bakışta içindeki süreçler göz ardı edilerek tek bir bütün olarak kavramsallaştırılır. Baş aktörün güveninin sarsılması ya da gücü/bilgisini çekmesi durumunda bu bütünlük algısı bozulur. Bu bozulma neticesinde, ilişki ağı baştaki ilk haline dönemez ve farklı biçimler altında varlığını devam ettirir. Bu durum tersine evrilemezlik olarak kavramsallaştırılmaktadır.

Tercüme ya da ilişki ağının oluşturulması sürecinde aktif olan aktör(ler)in varlığı kendiliğinden değildir. Farklı bir deyişle, ilişki ağının oluşması aktörler tarafından gerçekleştirilmektedir ama ilişki ağı olmadan da aktörün varlığından söz etmek mümkün değildir. Bu noktada aktörlerin nereden geldikleri sorusuna karşılık olarak, halihazırda var olan diğer ilişki ağları ve aktörlerinin bu süreçte etkili oldukları söylenbilir (Stalder, 1997). Bununla birlikte, ilişki ağının da, aktörlerden bağımsız bir Şekilde var olması da söz konusu değildir. İlişki ağının oluşum süreci, her zaman uzlaşma ile gerçekleşmez, çatışan çıkarların varlığı da bu süreçte etkili olmaktadır.

Metodolojik olarak Aktör İlişkiağı Kuramı, etnografiye ağırlık vermekte ve özellikle veri toplama tekniği olarak derinlemesine mülakatları kullanmaktadır (Garson,2006). Buna ek olarak ikinci el verileri kullanarak non-reaktif araştırmalarda da kullanılabilir.

Bilimin tamamlanmamış bir süreç olduğundan hareketle, AİK'nın da bilim otoriteleri tarafından eleştirildiğini söylemek mümkündür. AİK'ya yöneltelen eleştiriler Şu Şekilde sıralanabilir (Cordella ve Shaikh, 2006; Vitola, 2007):

- Öncelikle, ilişki ağları içindeki tüm aktör/aktantların birbirleri ile bağlantılı ve birbirlerine bağımlı olmaları bu yaklaşımın en çok eleştiri alan önermesidir. Her

bir aktör/aktant, daha geniş bir ilişki ağı ile ilişki içine girebilir ve bu durumda bu sonsuz sayıdaki ağların analizi oldukça güç olmaktadır.

- AİK, insan olmayan ajana vurgu yapmakta ve diğer bir eleştiri de bu noktadan gelmektedir. Eleştirilere göre, insanı diğer varlıklardan ayıran temel özelliklerden bir tanesinin bilinçlilikdir. Bu eleştiriye cevap olarak AİK teorisyenleri, bilinçlilik ya da benzer özellikleri insan olmayan varlıklara yüklemediklerini, ajan kavramsallaştırmalarının bilinçliliği varsaymadığını, ajan kavramsallaştırmalarını ne insan öznesi ya da insan olmayan nesnesi ile yapmadıklarını daha ziyade insan ve insan olmayanların heterojen birlikteliği içinde yaptıklarını ifade etmektedirler. İnşacı teoriler ile birlikte anılan epistemolojik göreceliğe karşıdırlar.
- Bir başka eleştiri ise, ilişki ağı içindeki tüm aktörlerin eşit olduğu sayılına yöneliktir. AİK, daha önce var olan yapıları -güç gibi- dikkate almamakta ama bunun yerine bu yapıları network içinde aktörlerin eylemleri ile oluştuğunu kabul etmektedir. Güç, bir aktörün kendi çıkarları doğrultusunda diğer aktörlerin davranışlarını etkileme becerisi ile ortaya çıkmaktadır.
- Son eleştiri ise AİK'nın aşırı derecede betimsel olduğu yönündedir. Daha önce de belirtildiği gibi AİK nasıl sorunu temel almaktadır ve neden sorusu ile ilgilenmemektedir.

Eleştirilere yönelik AİK'nın verdiği cevapları ise şu şekilde özetlemek mümkündür (Cordella ve Shaikh, 2006): AİK, ikiliklere karşı bir duruş sergilemektedir. İkiliklerin bileşenlerinin kendi ilişkisel etkileşimleri üzerine *a priori* etkileri bulunmamaktadır. Aslında, her iki taraf da ilişkisel ağlar içinde ve arasında yer almaktadırlar. Aynı zamanda bu ilişkilerin bir çıktısı olarak var

olmaktadırlar. Öznellik ve nesnellik kavramları bu ilişkisellik içinde yer almamaktadır. Aktör ve ilişki ağları birbirlerinin ayrılmaz iki parçasıdır.

Bütün bu eleştirilere rağmen AİK, doğa ile sosyal alan arasındaki sınırların ortadan kalktığına dair teorik tartışmaların giderek güçlendiği bir dönemde oldukça uygun bir teorik çerçeve sağlamaktadır (Burges ve ark.,2000). Küresel ısınma riski ve bunun beraberinde getirdiği diğer risklerin oluşumunda etkili olan heterojen varlıkların incelenmesi için elverişli bir teorik çerçeve olarak kabul edilebilir. Küresel ve yerel ayrımı yapmadan ilişki ağları içindeki tüm aktör/aktant ve diğer ilişki ağlarına eşit derecede önem atfetmesi ve bu ilişki ağlarının açık nitelikte olması, küresel ısınma olgusunun betimlenmesinde, süreç içinde etkili olan unsurların ortaya konulmasında kolaylıklar sağlamaktadır.

Sosyolojik olarak Aktör İlişkiler Ağları Kuramı'nın bazı kavramlarından çalışmaya katkısı olduğu düşünülen yerlerde sınırlı da olsa yararlanılarak hazırlanan bu çalışmada ayrıca, susuzluk sorunu ve toplumsal cinsiyet bakış açısını barındıran bir afet yönetimi anlayışı, kalkınma odaklı ele alınmaya çalışılmıştır. Bu nedenle, bu bölümde 'toplumsal cinsiyet' olarak kadın ve kalkınma konusunda ortaya konulan farklı yaklaşımlardan bahsetmek uygun bulunmuştur.

Kadının hassasiyetinin yüksek olmasının temelde, toplumsal kaynakların dağılımından eşit olarak faydalanamaması ile ilgili olduğunu ileri sürmek mümkündür. Kadınların, özellikle gelişmekte olan ülkelerde yaşayanların, hassasiyetlerinin azaltılmasına yönelik çalışmalar, kalkınma programlarında yansımaları bulmaktadır. Kalkınma literatürüne kadının katılımı, 1970'li yılların ilk dönemlerinde gerçekleşmiştir. 'Kalkınmada Kadın' (Women in Development, WID) yaklaşımı, bu dönemin ürünüdür. Modernleşme teorisi çizgisinde hazırlanan bu

perspektif, batı değerlerine vurgu yapmakta ve birey, değişmenin katalizörü olarak ele alınmaktadır. Modernleşme teorisi, geleneksel toplumları, otoriter ve erkek egemen; batılı modern toplumları ise, demokratik ve eşitlikçi olarak değerlendirmektedir. Bu bakış açısına göre, batılı modern toplumlar kadına ve onun maruz kaldığı baskıya karşı daha duyarlıdır. Visvanatha (1997:17) liberal feministlerin bu yaklaşımı benimsediklerini ifade etmektedir.

‘Kalkınmada Kadın’ yaklaşımı, hayata geçirilmesi için çok sayıda kaynak ve enerji harcanmasına rağmen, politikalarda bir ekleme olarak kalmış, bağımsız hale gelememiştir. Söz konusu perspektifin bu eksikliği, uluslararası arenada kadın hareketinin ortaya çıkmasına ve kalkınma program ve planlarında yeni bir perspektifin, ‘Kadın ve Kalkınma’ (Women and Development, WAD), gelişmesine neden olmuştur. Modernleşme teorisi ve ‘Kalkınmada Kadın’ yaklaşımının eleştirisi üzerine kurulan bu perspektif bağımlılık teorisini temel almaktadır. ‘Kalkınmada Kadın’ anlayışı, bu bakış açısına göre, var olan sosyal yapıları benimsemektedir ve kadının ikinci konumunu, kadınların baskıya maruz kalmasını ve kalkınma stratejilerinden faydalanamama nedenlerini sorgulamamaktadır. Sınıf, ırk ve kültürün etkisini dikkate almadan kadını farklılaşmamış kategori olarak ele almaktadır. Oysa kadınlar, kalkınma süreçlerinin parçası olmuşlardır. Bu nedenle, ‘Kalkınmada Kadın’ anlayışının kadını kalkınma süreçlerine katma anlayışı bir mitem ibarettir. Gerçekte, kadınlar, toplumlarında oldukça önemli bir ekonomik kaynaktırlar ve kamusal ve özel alanlardaki çalışmaları, kendi toplumsal yapılarının devamlılığı için merkezi konumdadır.

Bununla birlikte, ‘Kadın ve Kalkınma’ yaklaşımı birçok açıdan eleştirilmektedir: Patriyarki ile farklı üretim tarzları, kadının bağımlı ve ikincil

konumu ve baskılanması arasındaki ilişkiyi analiz etmede başarısız olmuştur. Söz konusu yaklaşım Marksist bir perspektiften baktığı için, kadının erkekten farklı olan problemlerinin farkına varamamıştır. Bu yaklaşıma göre, tüm cinsler, sınıf ve sermayeye dayanan baskıcı küresel yapı tarafından sömürülmektedir. Bu nedenle, kadın ve erkekler arasındaki ilişkiler sorgulanmamaktadır. 1980'lerde, kadın ve kalkınma literatüründe etkin olmaya başlayan bir diğer görüş ise, 'Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma' (Gender and Development, GAD) dır. Bu yaklaşım, 'Kalkınmada Kadın' perspektifine Marksist teori tarafından getirilen eleştirileri dikkate almakta ve 'Kadın ve Kalkınma' yaklaşımının sınırlarını aşmaktadır. Söz konusu yaklaşım sosyalist feminist düşünceden etkilenmektedir ve farklı cinslere farklı cinsiyet rollerinin verilmesini sorgulamaktadır. Ticari değeri olmayan hane içi emekleri de üretim sürecine katmakta ve pratik ihtiyaçlar (Molyneux, 1985) olarak nitelendirilen çocukların, hastaların ve yaşlıların bakımı ve eğitimi, hanenin sürekliliği ve komşu-akraba gözetimi gibi gereksinimlerden ziyade kadının özgürleşmesine katkıda bulunacak, kaynakların eşitsiz dağılımı, eğitim hakkı, politik alana dahil olma gibi stratejik ihtiyaçlara (Moser, 1993) vurguda bulunulmakta ve temel insan hakları olarak (Acar ve Ege,2001) olarak değerlendirilmektedir.

Kadınların stratejik ihtiyaçlarının giderilmesinin kalkınma plan ve programlarında öncelikli olarak yer almasını savunan Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma yaklaşımı, bu çalışmada kullanılan bir diğer perspektiftir. Kadının toplum içindeki rol, deneyim ve statülerinin, onların afet olgusu özelinde daha duyarlı ve incinebilir olmasına neden olmaktadır (Ehrenreich, 2001; Enarson 2001; Kumar, 2000). Gelişmekte olan ülkelerde afet nedeni ile yaşanan kadın ölüm oranının erkeklere nazaran daha yüksek olduğunu; gelişmiş olan ülkelerde ise kadınların

erkeklere nazaran daha fazla afet kaynaklı psikolojik rahatsızlıklar ile karşı karşıya olduğunu ifade eden yazarlar (Ehrenreich, 2001; Enarson 2001; Kumar, 2000), kadınların söz konusu hassasiyetlerini minimum seviyeye indirebilmek için, afet yönetimi süreci içinde daha aktif olarak yer almalarını gerektiğini ileri sürmektedir. Diğer bir deyişle “Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma” perspektifi ile afet olgusunu değerlendirmektedirler.

Afet yönetimi için kadının güçlendirilmesi gerekliliğine vurgu yapılırken, kadının pratik rollerinden kaynaklanan kaynakları da bu sürece katmanın gerekliliğine vurgu yapılarak bu çalışmada, ‘Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma’ yaklaşımının sınırlarının genişletilmesine çalışılmıştır.

Buna ek olarak, çalışmada, sürdürülebilir afet yönetiminin sağlanmasında ve önemli olduğuna inanılan iki kavram da bu çalışmada temel olarak kullanılmaktadır: ‘Güven’ ve ‘sosyal sermaye’. İlk kavram, çalışmada uyarlanmaya çalışılan Aktör İlişkileri Kuramı’nda da ilişki ağlarının kurulması, dönüşümü ya da yıkılması için gerekli olan temel unsur olarak sunulmaktadır. Baş aktörün ilişki ağı içindeki diğer aktör/aktanları kendi amacı yönünde ikna etmesi için, diğerlerinde güven duygusunu oluşturması temel koşul olarak kabul edilmektedir (Greener, 2003). Bu güvenin oluşması sonucunda ilişki ağı, baş aktörün amaçlarına uygun olarak kurulmakta; aksi durumda ise bu süreç gerçekleşmemektedir. Burada güven olgusunun dinamik bir yapıya sahip olduğunu (Pearson ve ark.,2005: 2) ileri sürmek mümkündür.

Güven kavramının farklı bakış açıları ile ele alındığını (Jalava, 2003:173) ileri sürmek mümkündür: ontolojik güvenlik ve vaatte bulunma; sosyal sermayenin bir parçası olarak güven, refah ve demokrasi bağlamında güven olgusu ve önemli bir tarihsel kavram olarak güven. Sosyolojik bakış açısına göre, güven kavramının ele

alınması, izole edilmiş bireylerden daha ziyade kolektif birimlerin incelenmesini gerektirmektedir (Lewis ve Weigert, 1985: 968). Kavramın sosyolojik analizinde önemli isimler arasında yer alan Luhman (1979)'a göre toplum içinde güven kavramının oluşmasının ön koşulu, kaos ve buna bağlı olarak oluşan ve süre giden risk ve korku duygularıdır ve bu olgunun temel işlevi karmaşıklığın azaltılmasıdır. Bu karmaşıklık ise modern sanayi toplumunun özellikleri arasında yer almaktadır. Söz konusu toplumda yaşayan bireyler, hesaplanabilirlik ilkesi temelinde karşı karşıya bulunduğu durumlar için çözüm seçenekleri geliştirirler; ancak, sosyal gerçeklik içinde tüm olasılıkları hesaplamak ya da tahmin edebilmek mümkün olmadığı için, güven olgusu süreç içine dahil olur ve kişi bu olguya sorumluluklarını atfeder (Lewis ve Weigert, 1985: 968). Diğer bir deyişle güven geleceğe yönelik bir olgudur ancak geçmiş ile de bağlantıları bulunmaktadır (Pearson ve ark., 2005:2-3). Deneyimler aracılığı ile karşı tarafın güvenilir ya da tersi olduğu konusunda kişi değerlendirmeler yapar ve sonuca ulaşır.

Geleneksel toplumdaki güven, geçmişe ağırlık vererek, gelecek için belirsizlik ve risk olgularını kavramsallaştırmaların dışında tutmaktadır. Oysa modern toplumlarda gelecek önemli bir bileşen olarak kabul edilmektedir. Bu görüşten yola çıkarak güven olgusunu, güven duyulanın özelliklerine göre sınıflandırmak mümkündür (Lewis ve Weigert, 1985: 973): 'Birincil ilişkiler'in varlığı söz konusu olduğunda 'duygusal güven' ya da 'kişiler arası güven' (Luhman, 1979) oldukça baskın bir özellik göstermektedir. 'İkincil gruplar'da ise, 'bilişsel-rasyonel güven' ya da 'sistem güveni' (Luhmann, 1979) daha yoğun olarak var olabilmektedir. Bu tür bir ayırımın arkasında yatan temel gerekçenin, ilkinde yüz yüze ilişkilerin oluşmasının daha kolay ve sık aralıklarla mümkünlüğü; ikincisinde

ise, bu olasılığın düşük olması nedeni ile kişilerin yukarıda ifade edilen karmaşıklık ve kaos ortamlarından kaynaklanan belirsizliğin en az seviyeye indirme eğilimi nedeni ile yaptığı rasyonel seçim olduğunu ileri sürmek mümkün olabilir. Bu rasyonel seçimin arka planında ise, toplum sözleşmesine uygun olarak kişinin, haklarını koruyacak bir üst gücün var olduğunu bilmesi ve buna güvenmesi yer almaktadır denilebilir.

Bu çalışmada, güven kavramının sosyal sermaye ile ilişkisi üzerinde de durulmaktadır. Bu kavramın sosyal sermaye, sosyal dahil etme/dışlanma kavramları ile sıklıkla bir arada ele alındığını ileri süren görüş (Ward, 2006:143) paralelinde söz konusu bağlantı ele alınmaktadır. Sosyal sermaye ve kalkınma (UNDP, 2004:80; Pretty ve Ward, 2001) ve sosyal sermaye ile afet arasında (UNDP, 2004:80) arasında var olan ilişki, sosyal sermaye-kalkınma-afet düzlemlerinde bir bağlantının varlığına işaret etmektedir ve sosyal sermaye ile güven arasındaki bağlantı nedeni ile bu sürece bu unsur da dahil olmaktadır.

Sosyal sermaye, kişilerin farklı sosyal birliktelikler içinde elde ettikleri sosyal güven, değer ve ilişki ağlarının tümünü ifade etmektedir (UNDP, 2004: 80;81). Coleman (1988:100-101), ekonomik ve kültürel sermayeden farklı olarak sosyal sermayenin kişiler arası ilişkileri ifade ettiğini belirtmektedir. Sosyal ilişki ağları, bu anlamda sosyal sermayenin bir biçimi olarak kabul edilebilir ve diğer sermaye türleri gibi üretken faaliyetlerin hızlanmasına yol açar. Söz konusu sosyal ilişki ağları kişide güven duygusunu oluşturduğu takdirde özellikle ekonomik alandaki üretim faaliyetlerinde olumlu etkide bulunabilir. Birlikte çalışmanın maliyetleri düşürmesi ile sosyal sermaye işbirliğini hızlandırmakta, böylece insanlar diğerlerinin de aynı şekilde davranacaklarını düşündükleri için birlikte çalışmaya

dahil olmaktadır. Farklı bir deyişle, sosyal sermaye, sosyal grup içindeki güven seviyesi, işbirliği ve karşılıklı ilişki seviyeleri ile ölçülmektedir.

Sosyal sermayenin temel özelliklerini dört başlıkta toplamak mümkündür (Pretty ve Ward, 2001: 211):

- *Güven ilişkisi:* Güven işbirliğini artırır. Ancak güvenin ortaya çıkması oldukça zaman alır buna rağmen çabuk yıkılır. Farklı bir ifade ile, karşıdaki kişi ya da kurum ve organizasyonlara güven duymak sürekli izlemeyi ve incelemeyi gerektirmektedir. Bu nedenle bir toplumda güvenin azalması ile işbirliğin azalması aynı yönde gerçekleşmektedir.
- *Karşılıklılık ve alış veriş:* Karşılıklılık ve karşılıklı değişim güveni artırır. İki tür değişim vardır. İlk, değişim değeri birbirine yakın olan şeylerin aynı anda değişimi; ikincisi ise değişimin eş zamanlı gerçekleşmemesi. Bu tür bir alışveriş, uzun dönem zorunluluklara neden olur ve özellikle çevre için olumlu sonuçlara neden olmaktadır.
- *Ortak değer, kural ve onaylar:* Bireylerde ortak ya da bireysel eylemlere güven duymayı sağlar. Diğerlerinin de aynı şekilde davranacağını bilme bu durumun temel nedeni olarak sunulmaktadır. Üzerinde fikir birliğine varılan kurallar, bu kurallara uymayanların cezalandırılacağını garantilemektedir.
 - *Bağlantılılık, ilişki ağları ve gruplar:* Bağlantılılık, ilişki ağları ve gruplar ve ilişkilerin doğası sosyal sermayenin hayati görünümüleri olarak kabul edilebilir.

Sosyal sermayenin bir türü olarak güven olgusu, doğal ve insan ürünü riskler olarak ikiye ayrılan risk kavramı ile de yakından bağlantı içindedir. Risk yönetimi süreci içinde, bireylerin ya da kurumların diğerlerinin güveninin kazanması,

risklerin azaltılması için oldukça büyük bir öneme sahiptir (Duan ve Fortner,2008) Diğer bir ifade ile, risk yönetiminde kişilerin konuya taraf olan kesimlere güven duyması, beraberinde kişilerin eylemde bulunma konusunda daha fazla istekli olmasını ve bunu davranışa dönüştürme çabası içinde bulunmasına yol açabilir; sorun ile ilişkili politikaları kabul etme ya da destekleme eğiliminde olmalarına neden olabilir. Risk yönetimi ve güven arasında burada dile getirilen bağlantıyı, çalışmanın konusu olan afet yönetimi örneğine de uyarlamak mümkündür.

Çalışmanın konusu olan susuzluk ya da diğer deyişle kuraklık çevresel bir olgu olarak kavramsallaştırılabilir. Doğal çevrenin kalitesini yükseltmek, sosyal sermayenin güçlenmesi ile doğru orantılıdır. Ancak Pretty ve Ward (2001: 212)'ın da ifade ettiği gibi uzun dönemli politikalar için sosyal sermayeye önem verilmesi oldukça gereklidir. Burada temel hedef, davranışlarda meydana gelen değişimlerin tutumlara yansımalarının sağlanmasıdır. Diğer bir ifade ile, yaptırımlar süresince kişilerde meydana gelen çevre dostu davranışlar, bu yaptırımların ortadan kalkması ile eski haline dönme riskini taşımaktadır. Bu nedenle kişileri politika üretme ve karar verme süreçlerine dahil etme ve güçlenmesini sağlamak sosyal sermayenin artmasına yol açmak çevre yönetimi, afet yönetimi ve benzeri sosyal sorunların azaltılması için gereklidir. Bu çalışmada da, bu görüşten yola çıkılarak sürdürülebilir afet yönetiminin sağlanması için sosyal sermaye ve onun önemli bir bileşeni/bileşeni olan güven olgusunun artırılması kadının güçlendirilmesi temel amacının bir alt bileşeni olarak kabul edilmiştir.

Sayıtlar

Bu çalışmada yer alan diğer sayıtlar şu şekilde sıralanabilir:

- Bu çalışmada, Beck ve Giddens risk toplumu kavramsallaştırmalarından yola çıkılarak ve bu yaklaşımların sınırları aşılarak, deprem, sel gibi küresel ısınma gibi doğal olguların aynı zamanda hem insan ürünü hem doğa ürünü ve her bir bileşenin kendi özsel rasyonalitesi (Weber,) içinde eylemde bulduklarını sayıltılanmıştır (Lever-Tracy, 2008:445).
- Modern toplum, risk toplumunun sınırlarının aşıldığı bir toplum yapısına dünya risk toplumuna dönüşmüştür. Riskler artık ulusal sınırları aşıp, küresel bir niteliğe bürünmüşlerdir (Beck, 2006)
- Afet yönetiminin sürdürülebilirliğinin sağlanması için topluluk temelli anlayışa gereksinim duyulmaktadır (Enarson, 2001, Kumar-Range,2001, Orstad, 2001).
- Afet yönetimi anlayışına kadın ve toplumsal cinsiyet yaklaşımının dahil edilmesi, incinebilirliğin azaltılmasında önemli bir faktörü oluşturmaktadır (Ehrenreich, 2001; Enarson 2001).
- Toplumsal cinsiyet kavramı hem erkek hem de kadını ifade etmesine rağmen bu çalışmada, toplumsal cinsiyet kavramının sorumluluk yükünü kadınların daha fazla yüklenmesi nedeni ile (Pincha, 2008:83-84) kadını ifade edecek şekilde kullanılmıştır.
- Kadınların geleneksel rolleri ve ilişki ağları, afet yönetimi için önemli birer kaynaktır (Enarson,2004: 69).
- Küresel ısınma ve susuzluk olguları, toplumların yaşam kalitelerini olumsuz etkileme potansiyelleri nedeni ile afet olarak kabul edilmektedir (Ploughman, 1997)
- Kalkınma kavramı, hem sosyal hem de ekonomik kalkınmayı içeren bir süreç olarak bu çalışmada yer almaktadır. Sosyal kalkınma (eğitim, sağlık hizmetlerinin

niceliksel ve niteliksel artması) afet riskinin azalmasına neden olabilirken, ekonomik kalkınma olarak kavramsallaştırılabilecek olan kentleşme olgusu afet riskinin artmasına neden olabilir (UNDP, 2004).

- Afetler, yeni hassasiyet alanları yaratabileceği gibi, fırsatlar penceresi olarak kavramsallaştırılan seçenekler de sağlayabilir (Reyes, 2002).
- Çalışmanın sonuçları örneklem ile sınırlıdır.

1.6. Yöntem

Bu bölümde, Türkiye’de afet yönetimi anlayışı içerisinde toplumsal cinsiyet temelli bir bakış açısının olmamasını problem olarak ele alan çalışmanın yöntemine ilişkin bilgiler verilmektedir.

1.6.1. Araştırma Tipi

Bu çalışmada afete sırasında ve sonrasında ilişki ağlarının nasıl oluştuğu, varlığını sürdürdüğü ya da dönüştüğü sorularına yanıt aramaktır. Law (1999a), Aktör İlişkiler Ağları Kuramı’nın her ne kadar, soyut düzeyde ele alınabilececek bir teori olmasına karşın ampirik köklerinin de oldukça güçlü olduğunu ileri sürmektedir. ‘Neden’ sorusundan ziyade ‘nasıl’ sorusuna yanıt aramaya çalışarak ilişki ağlarının oluşması, değişmesi ya da yok olması süreçlerini somut gerçekliğe indirgeyerek ele alır. Bu nedenle bu yaklaşımın betimsel nitelikte olduğu söylemek mümkündür. Anakara’da yaşanan su kesintileri ile ilgili olarak yerel yönetimin baş aktörlüğünde kurulan ilişki ağlarının incelenmesinde bu yaklaşımın kullanılmaya çalışılması, onun betimsel bir çalışma olarak değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Buna ek olarak, afet yönetimi süreci içinde etkili olabilecek farklı etmenleri ve bunlar arası ilişkilerin niteliğini ele aldığı için açıklayıcı bir özelliğe de sahip bulunmaktadır.

Betimsel bir araştırmanın temel amaçlarını şu şekilde sıralamak mümkündür (Neuman 1999): Bir grubun profilini sağlamak; ilişki, mekanizma ve süreci betimlemek; yeni açıklamalara yol açacak bilgiler bulmak; tipleri sınıflama ya da kategorileri oluşturmak. Buna ek olarak çalışma açıklayıcı araştırma tipine de uygunluk göstermektedir. Neuman (1999), açıklayıcı araştırma tipinin temel özelliklerini şöyle ifade etmektedir: ortak genel bir cümleye bağlı olarak farklı konu ve başlıklar arasında bağ kurmak; açıklamayı desteklemek ya da çürütmek için kanıt sağlamak; bir ilke ya da kuramın doğruluğunu belirtmek.

Kullanım alanına göre yapılan sınıflandırmaya göre sosyal araştırmaları iki başlık altında ele almak mümkündür (Neuman, 1999: 20-21): ‘Temel’ ve ‘uygulamalı’ araştırmalar. Temel araştırma, sosyal gerçeklik hakkında sahip olunan bilginin daha da artmasına neden olmaktadır. Sosyal dünyanın nasıl işlediği, sosyal ilişkilerin neden belirli şekillerde gerçekleştiği ve toplumun neden değişime uğradığı konularına odaklanmaktadır. Farklı bir deyişle temel araştırma, dünya hakkında düşünme yolları ve en yeni bilimsel fikirlerin temel kaynağı olarak kabul edilmektedir. Temel araştırmaya yönelik olarak halihazırda varolan sorunların çözümü için önerilerde bulunma kapasitesine sahip olmama şeklinde dile getirilen eleştirilere yanıt olarak Neuman (1999: 20), bu araştırma sonucu ortaya çıkan bilginin kısa dönemli pratik sonuçları olmadığını; bununla birlikte pek çok sosyal soruna ya da politika alanına uyarlanabilecek bilgi ve anlama biçimlerini üretmesi nedeni ile uzun dönemli bir etkisinin olduğunu ileri sürmektedir. Farklı bir ifade ile temel araştırma sonucu ortaya çıkan bilgi, sosyal sorunların çözümüne yönelik politika çalışmalarında önemli kaynak olarak kabul edilmektedir. Bu görüşten yola çıkılarak, çalışmada Aktör İlişkiler Ağ Kuramı’nın bazı kavramlarından yararlanıldığı

için temel araştırma niteliği taşıdığı kabul edilebilir. Bununla birlikte bu çalışmada, söz konusu problemin çözümüne uzun vadede katkıda bulunulması hedeflenmiştir.

1.6.2. Araştırma Tekniği

Çalışmada bazı kavramlarından yararlanan Aktör İlişkiler Ağ Kuramı, esasında nicel bilgi toplama tekniklerinin kullanılmasını mümkün kılmamaktadır (Garson, 1998; 2008). Bununla birlikte, Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma perspektifi ile afet yönetimi kavramsallaştırmasının bu çalışmada yer alması, güven ve sosyal sermayenin güçlendirilmesi ile sürdürülebilir afet yönetiminin sağlanabileceği şeklindeki sayıtlısı nedeni ile nicel bilgi toplama tekniği olarak anket tekniğinin kullanılması olanaklı hale gelmiştir.

Göstergebilim olarak da bilinen semiyotik, bu çalışmada kullanılan analiz araçlarından bir tanesidir. Genel olarak, işaretlerin (sign) incelenmesi (Chandler, 2002) olarak tanımlanabilecek olan yaklaşımın önemli isimleri arasında Ferdinand de Saussure ve Charles Peirce ilk sıralarda yer almaktadır. Peirce (1931; 1958)'ın insanların işaretler aracılığı ile düşündüklerine dair değerlendirmesi, bu bakış açısının temelini oluşturmaktadır. İşaretler, kelimeler, imge, ses, koku, tat, eylem ya da nesne olabilirler. Ancak, bütün bu öğelerin kendi başlarına bir varlıkları bulunmamaktadır ve insanlar tarafından bir anlam yüklenmedikleri takdirde, işaret olarak kabul edilmeleri mümkün değildir (Chandler, 2002).

Göstergelerin mantıksal işlevinden ziyade toplumsal işlevi üzerine yoğunlaşan Saussure (1974), maddesel olmayan unsurların bu konuda önemli işlevlere sahip olduğunu ifade etmektedir ve işaretleri iki başlık altında ele alan bir model geliştirmiştir. Diğer bir deyişle, işaret, gösteren (signifier) ve gösterilen (signified)in birlikteliğini ifade etmektedir. İşaret, biçimsel, genelleşmiş ve soyut bir

sistemin bir parçası olarak kabul edilebilir ve anlam, yapısal ve görelî bir özellik taşımaktadır. Farklı bir deyişle, 'şey'lerden ziyade ilişkiselliğe önem vermektedir (Chandler,2002). İşaretler arasındaki olumsuzluğa ya da zıt durumlara odaklanarak Saussure, yapısal analizlerde karşılıklı zıtlıkları ele almaktadır.

Semiyotiğin bir diğeri önemli ismi olan Peirce, Saussure tarafından analize dahil edilmeyen, işaretlerin mantıksal işlevleri ile daha fazla ilgilenmiştir. Saussure'nin işaret ile ilgili olarak geliştirdiği ikili sınıflamaya benzer şekilde işareti, yorumlayan (interpretant), nesne (object) ve gösterge (representatum) şeklindeki üç başlık altında incelemektedir (Pierce, 1931). Birinci ve üçüncü kavram, her ikisinde de aynı içeriğe sahip iken, Saussure, nesneyi analizine dahil etmemiştir.

Semiyotik analizler genelde iki başlık altında ele alınabilir (Chandler, 2002): Dizimsel (Syntagmatic) Analiz ve Paradigmatik Analiz. Dizimsel analizde yapısalcılar, metinleri dizimsel yapılar olarak incelemektedirler. Bu analiz içinde, metnin parçaları ve aralarındaki ilişki odak noktasını oluşturmaktadır. Dizimsel ilişkilerin analizi, metnin yorumlanması ve oluşturulmasında yer alan kuralları ortaya çıkarmada önemli işleve sahip bulunmaktadır. Bu ilişkiler, sıralı (sequential) ve nedensel (causal), uzamsal (spatial) ve kavramsal (conceptual) olabilmektedirler. Sıralı ilişkiler, "önce" ve "sonra" ayrımını önemserken; uzamsal ilişkiler, "yukarı/aşağı, önde/arkada, yakın/uzak" gibi kategorileştirmeleri ele almaktadırlar. Dil ve metin üzerine yapılan analizlere ek olarak görsel öğeler de bu başlık altında incelenebilmektedir.

Paradigmatik analizlerde ise, dizimsel analizden farklı olarak, metnin yüzeyinden ziyade, söz konusu metnin altında yer alan farklı paradigmalardan neler olduğu ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır (Chandler,2002) Metin içinde var olan

gösterenlere ek olarak, görünmez durumda olan gösterenler de analize dahil edilmektedir. Karşılaştırma ve zıtlıklar üzerine kurulu bir incelemenin yapılması bu analizde temel olarak kabul edilmektedir.

Semiyotiğin iki temel analiz biçimlerine genel olarak bakıldığında ikilikler üzerine kurulduğunu görmek mümkündür. İnsan düşüncesinde var olan bu türden bir eğilimi Latour (1993)'un, modernite ile ilişkilendirdiği çalışmanın önceki bölümlerinde ifade edilmişti. Bu ikilikleri aşmak için geliştirdikleri Aktör İlişkiler Ağları Kuramı'nın ise, sosyal ve doğal dünyalar içinde sürekli olarak üretilen ve ilişki ağları içinde yer alan her şeyi analiz etmede kullanılan materyalist semiyotik araçlar olarak kabul edilebileceğini ifade edilmektedir (Law,1999a). Bu teori, söz konusu ilişkiler ağının iradesi dışında bir gerçeklik ya da biçim kazanamayacağını sayılmaktadır ve bu ağları keşfetme ve özelliklerini belirlemeye çalışmaktadır. Diğer bir deyişle, AİK ile materyalist semiyotik eş anlamlı olarak sıklıkla kullanılmaktadır.

Semiyotik, ilişkilerin çalışılması olarak tanımlanabilir (Law, 1999b:7). Terimlerin, nesnelerin, varlıkların birbirleri ile farklılıkları temelinde biçimlenmesini ifade etmektedir. AİK ise, semiyotik bakış açısının dil ile sınırlanmasına karşı gelerek onu tüm materyalleri de kapsayacak şekilde genişletme amacı içerisindedir. Bu nedenle, bu teori yukarıda da ifade edildiği gibi, materyalist semiyotik olarak da adlandırılmaktadır. Materyalist semiyotik, doğa ve kültürün ilişki ağları öncesi varlığını reddederek, karmaşık ilişkilerin analizinde oldukça elverişli araçlar sağlamaktadır (Bell, 2003).

Bu çalışmada, Aktör İlişkiler Ağları Kuramı'nın bazı kavramlarını kullanarak su tasarrufu konusunda yerel yönetim tarafından tercüme sürecinin nasıl gerçekleştirildiği incelenmiştir. Söz konusu sürecin analizi için semiyotik

tekniklerinden faydalanılmıştır. Dilsel öğelere (basın açıklamaları) ek olarak maddi unsurlar da (resim) incelenmiştir. Özellikle görsel öğelerin incelenmesinde dizimsel analiz kullanılmaya çalışılmıştır.

Buna ek olarak su tasarrufu amaçlı uygulanan su kesintilerinin Ankara'da ikamet eden kadın katılımcıların çevre ve afet farkındalığında, yaşam kalitelerinde, politikacılara yönelik tutum ve davranışlarında ne tür farklılıklara neden olduğunu ortaya çıkarmak için yukarıdaki bileşenleri içeren sorulardan oluşan derinlemesine mülakat bilgi toplama tekniği kullanılmıştır. Burada belirtilen konularda bilgi toplamak için kadın katılımcılara 'Su kesintileri yaşamınızı nasıl etkiledi', 'Bu sorunun çözümü için bireysel olarak ne yapabilirsiniz' ve 'Belediye başkanı olsaydınız bu sorunu çözmek için neler yapardınız' soruları sorulmuştur. Buna ek olarak, su tasarrufu konulu afişlerde isimleri yer alan yerel yönetim, İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve sivil toplum kuruluşları temsilcileri ile de su tasarrufu konusundaki plan, proje ve politikalarının ne olduğunu belirlemek için derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. 'Su tasarrufu konusundaki faaliyetleriniz nelerdir', 'Bu faaliyetler içinde kadının yeri nedir', ' Birlikte çalıştığınız ya da iletişim içinde olduğunuz başka kurum ve kuruluşlar var mı' soruları aracılığı ile bilgi toplanmaya çalışılmıştır.

Geleneksel bilgi toplama tekniklerine ek olarak bu çalışmada, sosyal bilimlerde son dönemlerde kullanılmaya başlanılan görsel tekniklerden(Harrison, 2002; Rose, 2007) de faydalanılmıştır. Rose (2007), görsel malzemelerin çoğu zaman söz den önce geldiğini ifade etmektedir. Benzer şekilde Harrison (2002) da, görselin sosyal yaşamın anlaşılmasında kullanılması gereken, ancak son on yıllara kadar bu önemi yeteri kadar kavranamamış bir unsur olduğunu ileri sürmekte ve geleneksel araştırma teknikleri ile görsel tekniklerin bir arada kullanılmasının daha

verimli olacağını ileri sürmektedir. Böylelikle, sosyal pratikler, güç ilişkiler gibi sosyal gerçeklik içinde yer alan farklı bileşenler hakkında daha ayrıntılı bilgi toplama olanağı elde edilmektedir (Rose, 2007:xv).

Leeuwen ve Jewitt(2004)'e göre, görsel analizde farklı yaklaşımlar mevcuttur. İçerik analizi, görsel antropoloji, kültürel çalışmalar, semiyotik ve ikonografi, psikonaletik imge analizi, sosyal semiyotik görsel analiz, etnometodoloji, söylem analizleri ve konuşma analizleri bu yaklaşımlardan bazılarıdır. Görselin (resim, video, fotoğraf olabilir) ne olduğu, ne tür bileşenlerden oluştuğu, bu bileşenlerin görsel içinde nasıl sıralandığı, ne tür bir bilgi ya da mesaj içerdiği, ne tür bilgileri dışarıda bıraktığı gibi sorulara yanıt arayarak, görselin değerlendirmesini yapmak mümkündür (Rose, 2007:258).

Bu çalışmada, görsel tekniklerden faydalanılarak, su kesintileri konusunda baş aktör olarak kabul edilen yerel yönetimin, ilişki ağlarının kurulmasında bu öğelerden nasıl faydalandığı gösterilmeye çalışılmıştır. Buna ek olarak katılımcıların yaşam kalitelerinde meydana gelen değişiklikleri ifade etmede derinlemesine mülakat bilgi toplama tekniğinden elde edilen verileri desteklemek amacı ile görsel öge olarak fotoğraflardan yararlanılmıştır.

Katılımcıların afet yönetimi konusundaki görüşlerini ortaya çıkarmak amacı ile Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma perspektifine paralel olarak hazırlanan anket formunun ilk bölümünde semt, ikamet edilen konut türü, yaş, medeni durum, çocuk sayısı, eğitim durumu, çalışma durumu, algılanan sosyo-ekonomik seviyelerine ilişkin olgusal sorular yer almaktadır.

Afet yönetimi ile ilişkili olduğu varsayılan katılımcıların politik tutum ve davranışlarını ortaya koymak için hazırlanan ikinci bölümde ise katılımcılara,

kendilerini temsil eden politik bir platformun olup olmadığı; herhangi bir sivil toplum kuruluşuna üye olup olmadıkları; üye iseler ne derece aktif oldukları; son seçimlerde oy kullanıp kullanmadıkları ile ilgili sorular sorulmuştur. Avrupa Komisyonu Kamuoyu Fikri (European Commission Public Opinion) isimli kuruluşa bağlı olarak çalışan Eurobarometer tarafından hazırlanan anket formlarında yer alan sorular, bu çalışmada da kullanılmıştır. Aynı bölümde, katılımcılara sosyal dışlanma ve politikacılara güven (Eurobarometer,2008) konularında sorular da bulunmaktadır. ‘Kendimi güçsüz ve dışlanmış olarak hissetmekteyim’ sorusu sosyal dışlanmayı, ‘politikacıların ve yöneticilerin çoğunun güvenilir olduğunu düşünmekteyim’ sorusu ise güven derecesini ölçmek için kullanılmıştır. Her iki sorunun seçenekleri üçlü Likert ölçeğine uygun olarak ‘tamamen katılıyorum’, ‘oldukça katılıyorum’ ve ‘katılmıyorum’ olarak belirlenmiştir. Kadına yönelik sosyal ayrımcılık konusunda katılımcıların tutumlarını ortaya çıkarmak için sorulan ‘siyasal partilerde, mecliste, sendika ve sivil toplum kuruluşlarında yeteri kadar kadının yer aldığını söyleyebilir misiniz’ sorusunun seçenekleri ‘evet’ ve ‘hayır’ olarak anket formunda yer almıştır. Tabandan tavana ve/veya tavandan tabana yönetim yaklaşımlarından (ISSP, 1993; 2000) hangisinin katılımcılar tarafından tercih edildiğini belirlemek için katılımcılardan ‘hükümet, sıradan insanlara çevreyi nasıl koruyacakları konusunda kendilerinin karar vermelerini sağlamalıdır’ ve ‘hükümet, çevre sorunlarının çözümü ile ilgili kararlarında sıradan insanlara hiçbir zaman danışmamalıdır’ seçeneklerinden bir tanesini işaretlemeleri istenmiştir.

Katılımcıların çevre duyarlılığını ölçmek için ‘çevreyi korumak sizin için ne derece önemlidir’ (EuroBarometer, 2008) sorusu sorulmuş ve seçenekler üçlü Likert ölçeği şeklinde ‘oldukça önemlidir’, ‘önemlidir’ ve ‘hiç önemli değildir’ olarak

düzenlenmiştir. Bu başlık altında yer alan bir diğer soru ise, katılımcıların ‘çevre’ yi nasıl tanımladıklarını içermektedir. Seçenekler, Eurobarometer (2008) tarafından hazırlanan soru formuna uygun olarak ‘kentlerde yaşanan kirlilik’ ‘yeşil ve huzur verici ortam’, ‘deprem, hortum, sel gibi doğal afetler’, ‘sanayi kazaları’, ‘iklim değişikliği’, ‘doğayı korumak, ‘çocuklarımıza bırakacağımız miras’, ‘yaşanılan yerdeki yaşam kalitesi’ ve ‘doğal kaynakların tükenmesi’ şeklinde belirlenmiştir.

Katılımcılardan, çeşitli sosyal sorunlar içinde çevre sorunlarına ne derece öncelik verdiklerini belirlemek için ‘güvenlik sorunları’, ‘ekonomik sorunlar, ‘sağlık ile ilgili sorunlar’ ve ‘çevre sorunları’ seçeneklerinden bir tanesini işaretlemelerini istenmiştir.

Katılımcılar için en önemli olan çevre sorusunun ne olduğu ise açık uçlu soru olarak anket formunda yer almıştır.

Çevre sorunlarına ilişkin sahip olunan bilgi kaynağının ne olduğu yine Eurobarometer (2008) tarafından hazırlanan soru formuna bağlı kalınarak hazırlanmıştır: ‘Gazete, dergi, televizyon gibi yazılı ve görsel medya’, ‘arkadaş ve yakın çevre’, ‘konu ile ilgili hazırlanmış broşür ve kitap’, ‘internet’, ‘bu konuda bilgi sahibi değilim’ sorunun seçenekleri olarak anket formunda yer almıştır.

‘Çevre sorunlarının çözümünde en çok kime güvenirsiniz?’ (Eurobarometer, 2008) sorusunun seçenekleri ‘ulusal hükümete/ merkezi yönetime ve onun alt temsilcilerine’, ‘yerel yönetime’, ‘uluslararası organizasyonlara’, ‘politik partilere’, ‘çevre için çalışan sivil toplum kuruluşlarına’, ‘arkadaş ve yakın çevrem’, ‘bilim insanlarına’ ve ‘dini liderlere’ olarak belirlenmiştir.

Çevre duyarlılığı ile çevre dostu ürünler arasında ilişkinin varlığını ileri süren görüşe uygun olarak, anket formunda ‘pahalı da olsa her zaman organik ürünler

almayı tercih ederim' (Eurobarometer, 2008) önermesi, 'tamamen katılıyorum', 'oldukça katılıyorum' ve 'katılmıyorum' seçeneklerinden oluşan üçlü Likert ölçeği şeklinde yer almıştır.

Başkalarını düşünmek ile çevre duyarlılığı arasında doğrusal ilişkinin varlığı (Eurobarometer, 2008) önermesinden hareketle 'zor durumda olan kişilere yardım etmek insanlık görevidir' önermesine katılım derecesi 'tamamen katılıyorum', 'oldukça katılıyorum' ve 'katılmıyorum' üçlü Likert ölçeği ile sorulmuştur.

Katılımcılara doğanın öneminin kaynağı (ISSP, 1993;2000) ne olduğu sorusu sorulmuş, seçenekler 'doğa kutsaldır, çünkü Allah tarafından yaratılmıştır' ve 'doğa, doğa olduğu için önemli ve kutsaldır' olarak belirlenmiştir.

Su kesintileri ile ilgili olarak katılımcıların tutum ve davranışlarını belirlemek için öncelikle, su kesintilerinden etkilenme dereceleri ile ilgili bir soru anket formunda yer almıştır. Buna ek olarak, Seeman (1965)'in oluşturduğu ve Kasapoğlu (1982; 1999) tarafından afet çalışmalarında sıklıkla kullanılan yabancılaşma değişkeni 'neler olup bittiğini anlayamıyorum', 'su kesintisi beni güçsüz ve yalnız hissettiriyor' önermeleri şeklinde sorulmuş ve seçenekler 'tamamen katılıyorum', 'oldukça katılıyorum' ve 'katılmıyorum' olarak belirlenmiştir. Denetim alanını (Hines ve ark., 1986) ölçmek için, 'bireysel olarak susuzluk sorununun çözümünde yapabileceğim bir şey yok' ve 'susuzluk sorununun çözümünde en büyük sorumlu devlet ve yerel yönetimlerdir' sorularına katılım dereceleri 'tamamen katılıyorum', 'oldukça katılıyorum' ve 'katılmıyorum' seçenekleri ile ölçülmüştür. Kadercilik (Kasapoğlu ve Ecevit, 2003,) değişkeni ise, 'olup bitenler takdir-i ilahidir, bizim elimizden bir şey gelmez' önermesi şeklinde ve 'tamamen katılıyorum', 'oldukça katılıyorum' ve 'katılmıyorum' seçenekleri ile sorulmuştur. Katılımcıların sorun ile

ilgili endişe seviyeleri ise ‘su kesintisi gelecek için endişelenmeme neden oldu’ önermesi ve ‘tamamen katılıyorum’, ‘oldukça katılıyorum’ ve ‘katılmıyorum’ seçenekleri ile ölçülmeye çalışılmıştır. Politikacılara karşı öfke oluşumu ve/veya güven kaybını ölçmek için ise ‘su kesintisi bende politikacılara karşı öfke duygusuna neden oldu’ önermesi kullanılmıştır ve ‘tamamen katılıyorum’, ‘oldukça katılıyorum’ ve ‘katılmıyorum’ şeklinde derecelendirilmiştir.

Bu değişkenlere ek olarak anket formunda yine, katılımcıların susuzluk sorunu ile ilgili çeşitli önermeler, ‘tamamen katılıyorum’, ‘oldukça katılıyorum’ ve ‘katılmıyorum’ seçenekleri ile birlikte yer almıştır. Söz konusu soruları şu şekilde sıralamak mümkündür: ‘Çoğu zaman suyu bilinçli olarak kullanmamaktayım’, ‘su tüketimi konusunda vatandaşlarımızın davranışlarını sorumsuz buluyorum’, ‘susuzluk sorunu doğal dengenin bozulmasının bir sonucudur’, ‘kentimizde yaşanan su sorununun en önemli nedeni yönetimin başarısızlığıdır’. Başa çıkma stratejileri ile ilgili olarak ise, anket formunda yar alan sorular ise şu şekilde sıralanabilir: ‘Hiçbir şey olmamış gibi davrandım’, ‘eve depo yaptırdım’, ‘bidon vb. aldım’, ‘günlük ihtiyacımdan daha fazla damacana su aldım’, ‘kuyulardan ve mahalle çeşmelerinden su aldım’, ‘dua ettim’, ‘susuzluk sorununun çözümü için neler yapılabilir diye bilgilenmeye çalıştım’, ‘su sorununun çözümünde birlikte çalışabileceğim çeşitli sivil toplum kuruluşları araştırdım ve onlar ile irtibata geçtim’, ‘belediyedeki yetkililerle iletişim kurmaya çalıştım’, ‘yakın çevremdeki insanları su tasarrufu ve susuzluk sorununun çözümü konusunda bilinçlendirmeye çalıştım’. Önermeler, ‘evet/her zaman’, ‘ara sıra/bazen’ ve ‘hayır/hiçbir zaman’ seçenekleri ile birlikte sorulmuştur.

Anket formunun son bölümünde ise su kesintilerinin devam edip etmediği ve katılımcıların evlerinde depo olup olmadığı soruları yer almaktadır.

1.6.3. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini, Ankara sınırları içinde yer alan Dikmen, Batıkent, Keçiören ve Mamak semtlerde yaşayan kadınlar, su tasarrufu kampanyasında yerel yönetim ile birlikte çalışan sivil toplum kuruluşları ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü temsilcileri oluşturmaktadır. Yerel yönetim ile birlikte çalışan sivil toplum kuruluşlarının belirlenmesinde temel kriter, su tasarrufu konusunda hazırlanan afişler olmuştur. Söz konusu afişlerde Ankara Büyükşehir Belediyesi, Ankara Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Anadolu Çağdaş Eğitim Vakfı ve Türk Kadınlar Konseyi Derneği yer almakta, buna ek olarak daha sonra yinelenen tasarrufa devam kampanyasında ise İsrar Vakfı Büyükşehir Belediyesi ile birlikte çalışmıştır. Her ne kadar söz konusu afişlerde yer almamış olsalar da, Türk Kadınlar Konseyi Derneği temsilcisi ile yapılan görüşme sonucunda Türkiye Soroptomist Kulüpleri Federasyonu'na konuyu devrettiklerine dair bilgi verilmesi, bu dernek adına bir kişi ile görüşmeyi zorunlu kılmış ve böylelikle, araştırmaya dahil edilmiştir. Sivil toplum kuruluşlarını temsilen birer kişi ile derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiş; Büyükşehir Belediyesi'ni temsilen ise Kültür Dairesi'nde görev yapan iki kişi ile görüşülmüştür. İl Milli Eğitim Müdürlüğü AR-GE'de görev yapan bir kişi ise, Müdürlüğün konu ile ilgili faaliyetleri hakkında bilgi vermiştir. Yine aynı Müdürlüğün "kültür biriminde" görev yapan bir diğer temsilci ile de konu ile ilgili olarak birimin faaliyetlerini ve özelliklerini öğrenmek amacı ile görüşme gerçekleştirilmiştir.

Ankara'da yaşayan kadınların su kesintileri ile ilgili tutum ve davranışlarını belirlemek amacı ile hazırlanan anket formu ise, Dikmen, Batıkent, Keçiören ve Mamak semtlerinden amaçlı örneklem bir türü olan kota örnekleme uygun olarak

seçilen her semttten 38 kişi toplamda 152 kişiye uygulanmıştır. Söz konusu semtlerin seçiminde su kesintilerinden etkilenme dereceleri ve politik görüş etkili olmuştur. Diğer bir deyişle, Dikmen semtinin Keklikpınarı ve Cevizlidere'nin üst kısımları, Mamak semtine bağlı Hüseyin Gazi'de yaşayanların sularının tasarruf uygulamaları sona erdikten sonra da bir süre devam etmiş olması bu semtlerin seçilmesinde etkili olmuştur. Batıkent semtinde ise, ana borulara yakınlık nedeni ile su kesintilerinin etkilerinin daha az hissedilmesinden hareketle bu semt de evrene dahil edilmiştir. Yukarıda adı geçen semtlerde nüfusun ağırlıklı olarak merkezi ve yerel yönetime muhalif görüşte olması nedeni ile Keçiören semti merkezi ve yerel hükümete politik sempati duydukları sayıtlısı ile çalışmada yer almıştır. Toplam 55 kadın ile görüşülmüştür.

Örneklem büyüklüğünün hesaplanmasında farklı yöntemler kullanılmaktadır. Sencer ve Irmak (1984), bağımsız değişkenlerin alt bileşenlerinin on katının istatistiksel ideal örneklem büyüklüğü olarak kabul edilebileceğini ifade etmektedir. Buna ek olarak, bağımsız değişken sayısının 15 katının örneklem büyüklüğü olarak kabul edilebileceğini ileri süren görüşler de bulunmaktadır (Pallant, 2007). Bir diğer hesaplama yönteminde ise, $N > 50 + 8m$ formülü kullanılmaktadır. Burada yer alan "m" sayısı bağımsız değişkenleri ifade etmektedir (Pallant, 2007)., Bu çalışmada bağımsız değişken olarak, yaş, eğitim, çalışma durumu, algılanan sosyo ekonomik seviye, medeni durum, semt, denetim alanı ve su kesintilerinden etkilenme dereceleri bağımsız değişkenler olarak kullanılmaktadır. Pallant tarafından ifade edilen ilk örneklem büyüklüğü hesaplama tekniğinin uyarlaması ile bu çalışmada kullanılması uygun olan örneklem büyüklüğü $8 * 15 = 120$ olmalıdır. Toplam 152 anket formunun uygulandığı bu çalışmanın örnekleminin yeterli olduğunu bu hesaplamayı referans

göstererek ileri sürmek mümkün olabilir. Kota örnekleminde birimlerin belirlenmesi ve her birimden seçilecek kişinin hesaplanması konusunda araştırmacının serbest bırakılması görüşüne (Sencer ve Irmak, 1980) uygun olarak, bu araştırmada her birimden 38 olmak üzere toplam 152 kişi anket formunu yanıtlamıştır.

Anket formu hazırlandıktan sonra, soruların anlaşılabilir olup olmadığını kontrol etme amacı ile Dikmen semtinde 15 kişiden anket formunu yanıtlamaları istenmiş ve geri bildirimler olumlu olmuştur.

BÖLÜM 2: BULGULAR ve TARTIŞMA

Çalışmanın bu bölümünde, ilk bölümde yer alan amaçlar çerçevesinde, anket tekniği ile elde edilen verilerin istatistiksel analizlerinin sonuçları, buna ek olarak derinlemesine mülakat ile sağlanan veriler ve yerel yönetim tarafından yapılan basın açıklamaları çalışmanın problemi ve ilgili literatür bağlamında tartışılmıştır.

Fişek ve arkadaşlarının (2002) sürdürülebilir, yerel temelli afet yönetiminin oluşturulması için afetten etkilenen nüfusun demografik özellikleri, afet ve çevre farkındalığı, hassasiyetleri, sosyal sermayeleri hakkında daha fazla bilgi sahibi olunması şeklindeki görüşlerine paralel olarak çalışmanın bu bölümünde, katılımcılara ait bilgiler sunulmuştur.

Ankara ili sınırları içinde ikamet eden kadın katılımcıların semtlere göre dağılımı şu şekildedir: Katılımcıların ikamet ettikleri semtlere göre eşit sayıda olmasına özen gösterilmiş ve 38 (%25)'er kişi olmak üzere toplam dört semtten 152 kişi anket formunu yanıtlamıştır.

Yaş ortalamasının 35,16 (std. 10,3) yıl olan örneklem içinde en genç katılımcı 18, en yaşlı katılımcı ise 69 yaşındadır. Eğitim sürelerine yıl olarak bakıldığında ise, ortalama eğitim yılının 12,04 (std. 4,1), minimum eğitim yılının sıfır ve maksimum eğitim süresinin 16 yıl olduğu gözlenmiştir. Diğer bir deyişle, örneklem eğitim durumuna göre oldukça heterojendir.

Katılımcıların % 82,1'i apartman dairesinde otururken, % 4,0'ü bahçeli müstakil bir evde, % 13,2'si gecekonduda yaşadığını belirtmiştir. Sadece bir katılımcı (% ,7) yaşadığı konut türü ile ilgili olarak “başka” seçeneğini işaretlemiş ancak, onun ne olduğu hakkında bir açıklama yapamamıştır.

Medeni durumlarının oransal dağılımı incelendiğinde katılımcıların % 58,7'sinin evli , % 34,0'ının bekâr, % 4,7'sinin boşanmış ve % 2,7 'sinin ise eşinin vefat ettiği gözlemlenmiştir.

Evli, boşanmış ve eşi vefat etmiş olan toplam 100 katılımcı üzerinden sahip olunan çocuk sayısı incelendiğinde, ortalama çocuk sayısının 1,78 (std. 1,3), minimum sıfır ve maksimum sekiz çocuk olduğu ortaya çıkmıştır.

Katılımcıların %3,4 'ü öğrenci olduğunu ifade ederken, % 8,1'i işsiz olduğunu, % 5,4'ü emekli olduğunu, %22,8'i ev hanımı olduğunu ve %60,4'ü ise halen bir işte çalıştığını belirtmişlerdir.

Sosyo ekonomik durum ile ilgili olarak, katılımcıların öznel değerlendirilmesi öğrenilmek istenmiş ve verdikleri yanıtlardan büyük bir çoğunluğunun (% 53,3) kendilerini alt orta gelir seviyesinde gördükleri ortaya çıkmıştır. Bu grubu, % 34,7 oranla üst orta gelir, %10,7 ile düşük alt gelir ve son olarak %1,3 oran ile yüksek gelir grubunda yer aldıklarını ifade eden katılımcılar izlemektedir.

Anket formunu yanıtlayan örneklem hakkında tanıtıcı bilgilerden sonra, çalışmanın ilk amacı, yerel yönetimin basın açıklamaları ve kadın katılımcılar ile gerçekleştirilen derinlemesine mülakat tekniği kullanılarak elde edilen veriler ve problem ile ilişkili literatür ışığında tartışılmıştır.

2.1. Aktör İlişkileri Kuramı ve Su Tasarrufu

Çalışmanın bu bölümünde, bir önceki bölümde amaçlar başlığı altında dile getirilen sorulara yanıtlar aranmıştır. İlk olarak, 2007-2008 Ağustos ve Ekim ayları arasında Ankara'da su kaynaklarının yetersiz olması nedeni ile yerel yönetim tarafından dönüşümlü olarak su kesintileri gerçekleştirilerek uygulanan tasarruf politikasının ve bunun beraberinde Kızılırmak Nehri'nin, Ankara'nın su ihtiyacını karşılamak için kullanılması süreçlerinin

nasıl gerçekleştiği Aktör İlişkiler ağı Kuramı'nın bazı kavramları aracılığıyla incelenmeye çalışılmıştır. Diğer bir deyişle, 'tercüme' süreçlerinin nasıl gerçekleştiği ve bu konu ile ilgili katılımcıların görüşleri tartışılmıştır. Söz konusu analiz gerçekleştirilirken, yerel yönetim tarafından haftalık olarak yayımlanan "Büyükşehir Ankara" isimli bültende yer alan açıklamalardan ve kadın katılımcılar ile gerçekleştirilen derinlemesine mülakat sonucu elde edilen verilerden yararlanılmıştır.

İlişki ağlarının oluşum süreci olarak kabul edilen tercüme aşaması, baş aktörün diğerleri üzerinde otorite kurmaya çalışması süreci olarak da tanımlanabilir. Söz konusu otoritenin sağlanmasında etkili olan farklı g eşitleri bulunmaktadır (Raven, 1965; Kasapoğlu, 1999) . Zorlayıcı güç, ödüllendirici g, uzmanlık gücü, sevgi ve özdeşim gücü, meşru g ve bilgi gücü. Cezalandırma tehdidinin başat olduğu zorlayıcı güce karşın ödüllendirici gte ödül beklentisi yaratma oldukça önemlidir. Uzmanlık gücünde ise, kişiye üstün bilgi ve yetenek atfedilmesi sürecini içermekte; sevgi ve özdeşim gücü içinde ise, sevgi duyulan ve takdir edilen kişinin diğerleri tarafından örnek alınması büyük önem taşımaktadır. Diğer g çeşitlerinden olan meşru gte, yasalar ve gelenekler başat iken; bilgi gücünde bilgi kişilerin tutum ve davranışlarının değişmesinde etkili kabul edilmektedir. Her ne kadar, farklı başlıklar altında ele alınmış olsa da, burada bahsedilen g çeşitlerinin birkaçının aynı anda aynı kaynakta var olması olasılıklıdır.

Çalışmada ele alınan konulardan birisi olan Ankara'da yaşanan tasarruf amaçlı su kesintileri ve beraberinde gelişen temiz su tartışmalarının yerel yönetim tarafından nasıl inşa edildiği ve bu ilişki ağı içine diğer aktörler olarak Ankaralıların nasıl dahil oldukları ya da olmadıklarını ele almak için yukarıda bahsedilen g eşitleri büyük önem taşımaktadır. Baş aktör olarak yerel yönetim, ikna süreci içinde söz konusu g çeşitlerini kullanmayı tercih etmiştir. İlk bakışta araçsal bir niteliğe sahipmiş gibi görünmesine karşın bu gler,

ilişki ağları içerisinde diğer bir aktanta dönüşmekte ve kendi başlarına eylemde bulunma kapasitesine sahip olabilmektedir.

Susuzluk sorunu ile ilgili ilişki ağlarından bir tanesi, sorunun kaynağının açıklanması sürecinde ortaya çıkmaktadır. Kentsel alanda deneyimlenen bu sorunun oluşmasında etkili olabilecek çok sayıda faktörün varlığı, tercüme süreci içinde, doğal etmenlere indirgenmiştir. Baş aktör olarak yerel yönetim tarafından sorunun kaynağı, yeteri kadar yağmurun yağmamasına bağlanmıştır (Gökçek, 2009'den akt. Turan, 2009:8):

“...Kuraklık, birçok bölgeyi çöl olma tehlikesi ile yüz yüze bırakırken, milyonlarca insanın da susuz kalması riskini gündeme taşıdı. Daha düne kadar yeterli su alan havzalar ve göller kurumaya, ırmak suları çekilmeye başladı. Küresel bir boyut taşıyan iklim değişikliğinden Türkiye’de nasibini aldı. Yetersiz yağış nedeni ile göller kurudu, barajların suyu çekildi ve ırmaklar susuz derelere dönüştü. Türkiye’de ise bu durumdan en fazla etkilenen iller arasında Ankara da nasibini aldı. Hali hazırda bile nispeten az yağışlı bir bölgede olan Başkent Ankara, yağışların iyiden iyiye azalmasıyla, yıllar itibari ile periyodik olarak içme suyunu da kaybetmeye başladı. 5 sene öncesine kadar yeterli su alan Ankara, şimdi yarısını bile bulamaz duruma geldi...”

Aktör İlişkileri Kuramı içinde yer alan önemli kavramlardan birisi olan ‘zorunlu geçiş noktaları’, baş aktör tarafından istenilen hedefe ulaşmak için önceden belirlenmiş ve diğer aktörler tarafından kullanılması istenilen aşamaları ifade etmektedir. Ankaralıların susuzluğun temelinde yönetimden kaynaklanan yetersizlikler ya da nüfus artışı gibi etmenlerden ziyade iklimsel değişimleri kabul etmesi için, yine baş aktör olarak yerel yönetim tarafından istatistiksel veriler ile zenginleştirilmiş bilimsel açıklamalar kullanılmaktadır (Gökçek, 2009’dan akt. Turan, 2009:9-10):

“...Yağışlar sonucu yıllara göre barajlara gelen su miktarlarına bakıldığında 2007 yılındaki 170 milyon metreküpe kadar inen su miktarı neredeyse Ankaralının ancak yıllık su ihtiyacının yarısına yetecek miktara kadar düşmüştür. Her geçen yıl artan kuraklık Barajlarda rezervlerin azalmasına neden olmaktadır. Ayrıca meteorolojik veriler de gelecek yıllar açısından umut vermemektedir...”

Yukarıda ifade edilen noktalardan geçerek, baş aktörün ilişki ağına dahil olan Ankaralılar ise, sorun karşısında yerel yönetimden yana bir tutum ve davranış içinde bulunma eğilimi taşımakta ve bu yeni kimlikleri ile yerel yönetimin kurmaya çalıştığı bu ilk ilişki ağı içinde dolaşıma başlamaktadırlar:

“...Su kesintileri yağmursuzluğun sonucudur. Yağmur yağmadı ise ne yapsın adam...”55 yaşında ortaokul mezunu ev hanımı

Oluşma süreci, ‘bilgi gücü’ temelinde de açıklanabilecek olan susuzluk sorunun kaynağı ile ilgili ilişki ağına, yerel yönetimin sahip olduğu bilgi, aynı zamanda aktant olarak ayrı bir kimlik kazanmakta ve diğer aktörleri ikna edebilmektedir. ‘Zorunlu geçiş noktaları’ olarak da ifade edilebilen ‘güç’, teori içinde aynı ögenin farklı kimliklere sahip olma potansiyelini göstermesi bakımından önem taşımaktadır. ‘Kara kutu’nun ortaya çıkması ile birlikte, ilişki ağı durağan bir nitelik kazanmakta ve meşruluğu sorgulanıncaya kadar varlığını devam ettirmektedir. Ancak, burada eklenmesi gereken bir diğer nokta ise, ilişki ağlarının kurulmasının her zaman mümkün olmayacağıdır. İkna sürecinde başarılı olamayan baş aktör, hedeflerini gerçekleştirme olasılığına sahip olmayabilir. Susuzluk sorunun kaynağının sadece doğa olayları ile açıklanamayacağını iddia eden diğer aktörler, kendi ilişki ağlarını (farklı STK’ların kurduğu ilişki ağları gibi) kurmaya çalışabilirler. Ancak çalışma, sorunun yerel yönetim tarafından nasıl inşa edildiği ve Ankaralıların

içselleştirmelerinin nasıl gerçekleştiği ya da gerçekleşmediği konusuna odaklandığı için, diğer ilişki ağlarının oluşumuna burada yer verilememiştir. Nitekim su sorununun temelinde yeteri kadar yağmurun yağmamasını görmeyen bir katılımcı, yerel yönetim tarafından kurulan ilişki ağına girmeyi kabul etmemektedir:

“...Su olmadığı için çok vahim durumda kaldık. Banyo yok, sebze yıkamak yok. Kısacası, hijyen yok. Hep, iyi su kullandık. Hala da kullanıyoruz. Önlemimizi alsalardı böyle olmayacaklardı.” 48 yaşında evli, ilkokul mezunu emekli

Su kesintilerinin başlaması ile birlikte Ankaralıların yaşam kalitelerinde kırılma meydana gelmiştir. Yerel yönetimin de ifade ettiği gibi (Şimşek, 2007), kesintilerin başlamasından önce halkı tasarruf konusunda bilgilendirmeye çalışmış olmalarına rağmen kişilerde ‘bütünlük algısının bozulması’, kesintisi uygulamaları ile başlamış ve içme suyunun kalitesindeki azalma ile devam etmiştir. Suyun, günlük yaşamın her alanında vazgeçilmez bir unsur olduğu Ankaralıların tarafından fark edilmiş ve bu kırılmaya da bütünlük algısının bozulması, yerel yönetimin meşruluğunun sorgulanmasına neden olmuştur:

“...Günlerce banyo yapamamanın stresi ile yaşamak çok zordu. Islak mendiller ile temizlenmeye çalıştım. Bütçeme bayağı yüklendim. Yeşil sebze, salata malzemesi alamadım, sindirim sistemim etkilendi. Damacana su satın alıp temizlik yaptım. Bu şartlarda yaşamak zorunda bırakanlara öfke büyüttüm...” 51 yaşında bekar, emekli

Buna ek olarak suyun kalitesi ile ilgili olarak katılımcılar yerel yönetimin meşruluğunu sorgulamaya başlamışlardır:

“...Aslında önemli olan, su geldikten sonraki durumlar. Suların kokması, rengi, artık akan su ile hiçbir şey yapamıyoruz.”³⁰ yaşında evli üniversite mezunu çalışıyor

Bu kırıma ile birlikte, yerel yönetim meşruluğunu yeniden sağlamak amacı ile, Kızılırmak suyunun getirilmesinin gerekçelerini ve bu suyun kalitesinin yüksek olduğu konusunda Ankaralıları olarak diğer aktörleri ikna sürecine tekrar başlamaktadır (Gökçek, 2009’dan akt. Turan, 2009:8):

“...Kızılırmak’tan suyu getirmemiş olsaydık 2008 yılı Ekim ayından itibaren barajlardaki su bitmiş ve Ankara tamamen susuz kalmış olacaktı...”

İkna süreci içinde yerel yönetim, çözümü tek bir noktaya indirgeyerek alternatif kaynak olarak sadece Kızılırmak suyunu ileri sürmektedir. Bu tür bir uygulama, susuzluk sorunun kaynağı olarak doğa olaylarını kabul eden bakış açısı ile paralellik göstermektedir. Farklı bir deyişle, halihazırda suyun olmaması nedeni ile afet yönetiminin tepki aşaması ön plana getirilmiş, böylelikle Balamir (2008)’in ifade ile sakınım ya da azaltma amaçlı bir bakış açısının eksikliği tekrar gündeme gelmiştir.

Ankaralıları ikna etme sürecinde yerel yönetim, sözel ifadelerin yanında görsel malzemeler de kullanmıştır. İlk bakışta araçsal bir niteliğe sahip gibi görünen bu fotoğraflar, ‘zorunlu geçiş noktaları’ ve ‘aktant’ olarak kabul edilebilir. Fotoğraflardan ilki (Şekil 3 ve Şekil 4), Kızılırmak suyunun Ankara’ya getirilmesi için gerçekleştirilmiş olan altyapı çalışmalarının büyüklüğünü göstermektedir. Böylelikle, diğer aktantlar olarak Ankaralıların, böylesine devasa bir yapıdan etkilenmeleri hedeflenmiştir denilebilir:

Şekil 3: Kızılırmak Suyuna Yol Verildi
Kaynak: Turan 2008b:5

Şekil 4: Kızılırmak Suyu Tamam
Kaynak: Büyükşehir Ankara, 2008:1

İnsan ve yapılan altyapı çalışmalarının fiziksel karşılaştırılması yapılarak, söz konusu faaliyetlerin yoğun insan emeği istediği ve bunu gerçekleştirmek için insanüstü bir

çaba sarf edildiği bu fotoğraflar ile ispatlanmaya çalışılmıştır. Sözel ifadelerden ‘On yıllık proje on ayda bitti’ nin bu fotoğraflar ile birlikte kullanılması ile Ankaralılara verilmeye çalışılan ‘Sizin için çalışıyoruz’ şeklinde basitleştirilebilecek mesajın etkisi arttırılması hedeflenmiştir denilebilir. Böylelikle, baş aktör olarak yerel yönetim, Ankaralıları, suyun kesilmesi ile başlayan kırılmanın önüne geçmeyi amaçlamaktadır.

Buna ek olarak, yapılan teknik çalışmaların hızı ve niceliksel ve niteliksel olarak büyüklüğü konusunda yapılan sözel değerlendirmeler, Ankaralıları Kızılırmak suyu ve susuzluk sorunun çözümü için yerel yönetim tarafından yeteri kadar çalışmalarda bulduklarını ispatlamak için kullanılan bir diğer zorunlu geçiş noktaları olarak kabul edilebilir (Gökçek, 2008’den akt. Turan, 2008a:4):

“...Bu proje Dünya’da emsalleri arasında yapılmış en hızlı projedir... DSİ’nin programına göre Kesikköprü’den su getirilmesi projesinin süresi 10 yıldır. DSİ’nin 10 yılda bitirmeyi planladığı projeyi biz ise tam 10 ayda tamamladık...”

Ankaralıların yerel yönetime olan güvenlerinde kırılmanın gözlemlendiği bir diğer alan olan Kızılırmak’tan getirilen suyun kalitesi konusu ile ilgili olarak yerel yönetim, zorunlu geçiş noktaları olarak yine bilimsel veriler, karşılaştırmalı örnekler ve teknik süreçler hakkında detaylı bilgileri kullanmaktadır (Gökçek, 2008’den akt. Turan ve ark.2008: 6):

“...Avrupa’da marketlerde satılan şişelenmiş üzerinde sülfat oranı 1100, 1400, 1500 mililitre suların içildiğini huzurunuzda ispat ettim. İçilemez denilen Kesikköprü’nün sülfat oranı ise, 330 mililitredir. Ki bu da harmanlama ile 250 mililitrenin altına düşürülüyor. Sülfatın hayati tehlike meydana getirmediği, AB’de bu suların içildiği ispatlanmış oldu...”

Suyun kalitesi konusunda oluşan güvensizliğin ortadan kaldırılması için sözel açıklamalara ek olarak görsel öğeler aracılığı ile Ankaralıları ulaşmayı hedefleyen yerel yönetim temsilcisi, musluktan akan suyu içmiştir (Şekil 5). Basın mensuplarının önünde çeşmeden suyu alarak ve yine onların gözü önünde içerek, bir anlamda onları şahit olarak göstererek, suyun temizliği konusunda inandırıcılığını arttırmak istemiştir:

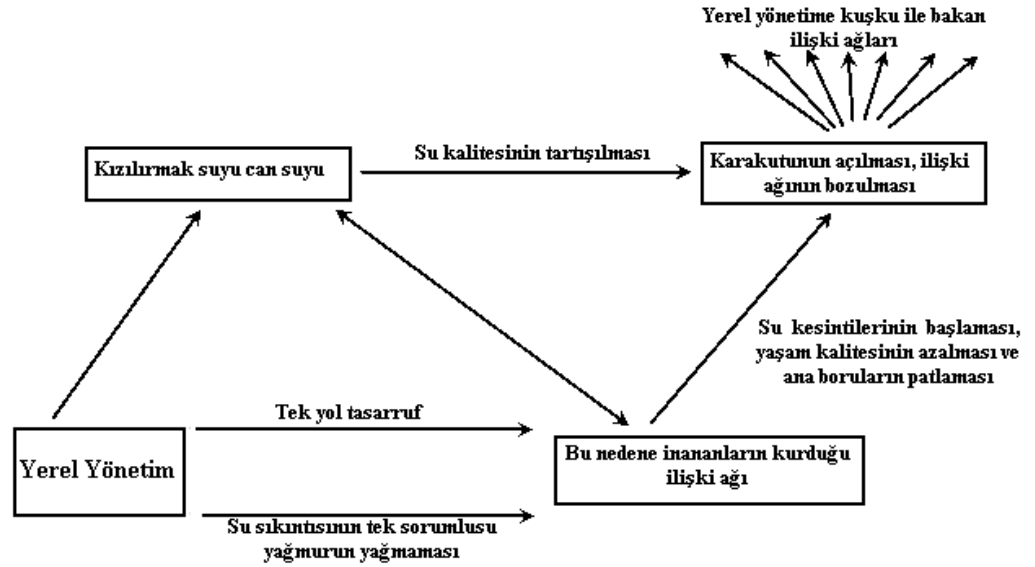
Şekil 5: Ankara'nın Suyu Pırlıl Pırlıl, Rahatlıkla İçin
Kaynak: Turan ve ark., 2008

Latour (1993'den akt. Benton ve Craib, 2008:95)'un ilişki ağı içinde sağlanan otoritenin, toplum içinde otorite konumunda olan ve kaynaklara hükmedenlerin, yani devlet, iş dünyası ve ordunun desteği ile bu otoritenin etkisinin arttırılabileceği iddiasına uygun olarak, yerel yönetimin Kızılırmak suyunun kaliteli olduğu yönündeki görüşlerini merkezi hükümet temsilcisi de desteklemekte ve bu durum, ilişki ağının diğer aktörleri

olarak Ankaralıların güveni tekrar inşa etmelerinde bir diğer zorunlu geçiş noktası olarak kullanılmaktadır (Eroğlu,2008'den akt. Turan,2008b:6):

“...Musluktan akar akmaz suyu içeceğim...”

Hem bilgi gücü, hem de meşru gücü kullanarak yerel yönetim, bütünlük algısının bozulması ile başlayan güven kaybı sürecini yeniden inşa etmek istemektedir. Bu bölümde dile getirilen görüşlerden yola çıkılarak, baş aktör olarak kabul edilen yerel yönetimin temel probleminin, yönetimde kaynaklanan yetersizlikleri gizlemek olduğu ileri sürülebilir. Diğer bir deyişle, uzun vadeli politika üretme, planlama ve uygulama anlayışına yeteri kadar sahip olmamaktan kaynaklanan bir durumu gizlemek amacı ile sorun, yerel yönetim tarafından yeniden inşa edilmiştir. Çalışmanın bu bölümündeki tartışmaları şu şekilde şematize etmek mümkün olabilir:

Şekil 6: Su Kesintileri ile Oluşan İlişki Ağı

Kaynak: Odabaş (2008)

Genelde yerel özelde ise afet yönetimi uygulama ve anlayışlarında sürdürülebilirlik bakış açısına sahip olamamaktan kaynaklanan Ankara'da yaşanan su kesintileri uygulamalarının çözümü için, süreç içine dahil olabilecek tüm paydaşların tanımlanması

büyük önem taşımaktadır. Bu görüşten yola çıkılarak çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde, kişileri/kadınların afet yönetimine katılımını etkileyen faktörler olarak kabul edilebilecek olan bazı öğeler ve onların alt bileşenleri inceleniş, katılımcıların konu ile ilgili tutum davranışlarını içeren istatistiksel testler ve derinlemesine mülakat tekniği ile elde edilen veriler birlikte tartışılmıştır.

2.2. Çevre ve Çevre ile İlişkili Risklerin Farkındalığı

İçinde bulunulan yüzyıl, niceliksel ve niteliksel olarak daha önceki dönemlerden farklılaşan doğa olaylarına tanıklık etmektedir. Küresel ısınma ve ozon tabakasının delinmesi, üzerinde yoğun tartışmaların gerçekleştirildiği konular arasında yer almaktadırlar. Ulusal sınırların aşılıp olumsuz etkilerine küresel ölçekte maruz kalınması, bu riskleri daha önceki örneklerinden ayıran temel özellik olarak ileri sürülebilir.

Bu durum, gerek mikro gerek mezo ve gerekse makro seviyede çevre farkındalığının geliştirilmesini hem gerekli kılmakta hem de bu gereklilik konusunda farkındalığın ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Sorunların çözümüne yönelik plan ve proje hazırlama ve bunlara uygulama için toplumun farklı kesimlerinin özellikleri hakkında bilgi sahibi olunması gerekliliği görüşünden yola çıkılarak bu bölümde, katılımcıların çevre sorunları ile ilgili tutum ve bilgileri hakkında bilgi verilmiştir.

Tablo 1:En önemli sorunun tanımı ile semt, eğitim durumu, çalışma durumu, SES ve medeni durum arasındaki ilişki N=152

En önemli sorun	Güvenlik %	Ekonomik %	Sağlık %	Çevre %	Başka %	Toplam %	Ki-kare
Semt	20,7	55,3	15,3	6,7	2,0	100,0	13,351
Eğitim durumu	20,8	55,0	15,4	6,7	2,0	100,0	21,442
Çalışma durumu	19,7	55,8	15,6	6,8	2,0	100,0	7,073
SES	20,3	55,4	15,5	6,8	2,0	100,0	19,553
Medeni durum	20,7	55,3	15,3	6,7	2,0	100,0	6,358

* p<,05, ** p<,01, *** p<,001

Çeşitli sorunlar ile semt, eğitim durumu, çalışma durumu, algılanan SES ve medeni durum bağımsız değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki gözlemlenmemesine rağmen Tablo 1’de yer alan oransal değerlerin incelenmesi, tüm bağımsız değişkenler için ekonomik sorunların (% 55,0 ile %55,8 arasında değişim göstermektedir) ilk sırada yer aldığını ortaya koymaktadır. Çevre ile ilgili sorunlar ise oldukça düşük bir oranda (%6,7 ile % 6,8 arasında) ile tabloda yer almaktadır.

Katılımcıların büyük bir çoğunluğunun (% 53,3) alt orta gelir içinde kendilerini görmeleri ile ekonomik sorunların diğer sorunlar arasında ilk sırada yer alması arasında bir ilişkinin olduğu ileri sürülebilir. Eurobarometer (2008) tarafından yapılan çevre duyarlılığı konulu araştırma kapsamında Avrupa Birliği ülkelerinde yaşayanların söz konusu soruya verdikleri cevap ile bu soru benzerlikler göstermektedir. Ancak, Avrupa ülkeleri için bu türden bir eğilimin arkasında yatan etkenleri ifade etmek için daha farklı bir değerlendirme gerekli olabilir. Aydınlanmacı düşünce ve bunun uzantısında Modernleşme sürecinin doğaya karşı var olma mücadelesi bu tür bir düşünce yapısının oluşmasında en önemli etken olarak kabul edilebilir. Hıristiyan düşüncenin en önemli özelliği olan insanın doğaya

üstünlüğü ve onun kontrolsüz kullanımının doğanın suistimal edilmesini açıklayabileceği görüşü ile tutarlı olarak, Avrupa’da yapılan pek çok çalışmada, çevre duyarlılığı ile din arasında negatif ilişkinin varlığı ortaya çıkmıştır (Nooney ve ark, 2008:768). Bu çalışmada ise, Avrupa’daki sonuçlardan farklı şekilde din olgusunun çevre duyarlılığı konusunda pozitif etkide bulunduğu katılımcıların bu konudaki değerlendirmelerinde ortaya çıkmıştır:

“...Yaşayan her şey Allah’ın bize emaneti. Bunun için onlara karşı duyarlı olmalıyız...” 35 yaşında evli üniversite mezunu çalışıyor

Doğanın öneminin kaynağı konusunda ilahi temelli açıklamaların oranının yüksek olması (% 66,4), bu durumun bir diğer göstergesi olarak kabul edilebilir.

Tablo 2: Çevrenin tanımı
N=152

Çevrenin tanımı	Sayı	%
Kentlerdeki kirlilik	30	19,7
Yeşil ve huzur verici ortam	42	27,6
Deprem sel gibi doğal afetler	2	1,3
Sanayi kazaları, Çernobil gibi insan ürünü afetler	1	,7
İklim değişikliği	4	2,6
Doğayı korumak	19	12,5
Çocuklarımıza miras	25	16,4
Yaşanılan yerdeki yaşam kalitesi	21	13,8
Doğal kaynakların (su gibi) tükenmesi	7	4,6
Başka	1	,7
Toplam	152	100,0

Katılımcılar, kendilerine yöneltilen ‘çevre nedir’ sorusuna en çok ‘yeşil ve huzur verici bir ortam’ (% 27,6) yanıtını vermişlerdir. Bu oranı % 19,7 ile ‘kentlerde kirliliğin artması’ yanıtı izlemektedir.

Organik ürün olarak nitelendirilen çevre dostu ürünleri tüketme yönünde bir tutum ve davranışa sahip olmak ile çevre duyarlılığı arasında bağlantı olduğunu ileri

süren görüşe (Eurobarometer, 2008) paralel olarak, bu çalışmada katılımcılara ‘pahalı da olsa her zaman çevre dostu ürünler satın almak isterim’ önermesine katılma dereceleri sorulmuş ve katılımcılar ‘tamamen katılıyorum ‘ (% 41,1) ve ‘oldukça katılıyorum’ (%38,8) yanıtlarını çoğunlukla vermişlerdir. Eurobarometer (2008) tarafından Avrupa Birliği’ne üye ülkelerde gerçekleştirilen çevre duyarlılığı çalışmasında da benzer sonuç ortaya çıkmış ve katılımcıların dörtte üçüne yakın bir bölümü, bu ürünlerin fiyatlarının normal ürünlerinki ile uygunluk göstermesi durumunda satın alabileceklerini ifade etmişlerdir.

Elseverlik (altruizm), çevre sorunları ve bunların çözümü ile ilgili çalışmalarda sıklıkla kullanılan bir kavram olarak ifade edilmektedir (Kaplan, 2000: 491-2). Elseverlik ile çevre duyarlılığı arasındaki ilişki ise şu şekilde tanımlanabilir: Elseverlik ile teşvik edilmiş olan bir davranış – bu çalışmada çevre sorumluluğunu taşıyan davranış ele alınmaktadır- ahlaki olarak en yüksek derecede yer alır. Buna ek olarak elseverlik ile çevre arasında pozitif yönde bir bağlantının varlığı da kabul edilmektedir. Diğer bir deyişle, elseverlik eğilimi yüksek olan kişilerde çevreye duyarlılık da aynı şekilde yüksek oran göstermektedir. Bu türden bir önermenin arkasında ise, kendisinden daha fazla diğer kişi ve/veya varlıkları düşünmenin ahlaki yönden kişiye doyum sağlaması yatıyor olabilir. Elseverliğin toplumların hemen hemen hepsinde olumlanan bir davranış türü olması, onun kişinin başkaları tarafından kabul görülmesi ve onaylanmasını sağlaması konusunda oldukça önemli bir işleve sahip olmasına neden olmuş olabilir. Din olgusunun bu konudaki etkisinin de burada anmak gereklidir. Dinin, başkalarının yaşam haklarına saygı duyulmasına verdiği değer, diğerlerini düşünmeyi teşvik etmesi elseverlik değerinin kişilerde yerleşmesine neden olduğunu ileri sürmek yanlış olmayabilir. Bu çalışmada da bu ilişkinin varlığında yola çıkılarak, katılımcılara ‘zor

durumda olan kişilere yardım etmek insanlık görevidir' önermesine katılım derecelerinin ne olduğu sorulmuş ve % 79,2'si 'tamamen katılıyorum' seçeneğini işaretlemişlerdir.

Doğanın öneminin kaynağının ne olduğu yönündeki bir soruya (Eurobarometer, 2008), katılımcıların % 66,4'ü 'doğa kutsaldır, çünkü Allah tarafından yaratılmıştır', % 35,6'sı ise, 'doğa, doğa olduğu için önemli ve kutsaldır' yanıtını vermişlerdir. Bu noktada elseverlik değeri ile din arasındaki bağlantının varlığını yinelemek önem taşımaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu, ilahi temelli bir açıklama yapmayı tercih etmiş ve bu tercih de, elseverlik konusundaki katılımcıların eğilimlerinde din olgusunun etkisini daha da belirginleştirmiştir.

Tablo 3: Regresyon analizi ve bağımsız değişkenlerin çevre duyarlılığı üzerine etkileri (N=152)

Bağımsız değişkenler	Çevre dostu ürünler	Fedakarlık	Doğanın önemi
Yaş (Yıl)	,003 (.085)	,001 (.042)	-.007 (-,144)
Eğitim (Yıl)	,015 (.168)	,002 (.055)	,037 (.323)***
SES	,006 (.011)	-,018 (-,071)	,063 (.089)
Semt (Çok etkilenen=1)	-,040 (-,055)	,024 (.070)	-,032 (-,034)
F	,038	,012	,322
R2	,302	,402	.176

Standart olmayan coefficient Beta değeri, parantez içinde yer alan standart coefficient Beta değeri ile birlikte sunulmaktadır.

* p<,05, ** p<,01, *** p<,001 (two tailed test)

Yukarıda verilen bilgiler ışığında çevre dostu ürünler satın alma eğilimi, elseverlik derecesi ve doğanın öneminin kaynağı değişkenleri ile katılımcıların yaşı, eğitim süreleri, algıladıkları sosyo-ekonomik seviyeleri ve su kesintilerinden etkilenme derecelerine göre kodlanan ikamet ettikleri semtler bağımsız değişkenleri arasındaki ilişki Tablo 3'de sunulmaktadır. Yapılan regresyon analizine göre eğitim süresi ile doğanın öneminin kaynağı arasında anlamlı ilişki vardır (p<,001). Tablo 3'de yer alan

değişkenler arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacı ile Ki- kare parametrik olmayan test uygulanmış ve bu analiz sonucuna göre katılımcıların ikamet ettikleri semtler ile organik ürünler alma eğilimi arasında anlamlı bir ilişki gözlemlenmemiştir (Ki- kare=1,357; sd: 2; $p>,507$). Eğitim seviyesi ile organik ürün satın alma eğilimi arasında da anlamlı bir ilişki görülmemesine rağmen (Ki kare=27,628; sd:18; $p>,068$) üniversite mezunlarının (%43,1 ‘tamamen katılıyorum’ ve % 47,7 ‘oldukça katılıyorum’) bu konuda daha hassas olduklarını söylemek mümkündür. Buna ek olarak ekonomik durum ile bu değişken arasında anlamlı bir ilişki, yapılan Ki- kare analizi sonucunda ortaya çıkmıştır (Ki- kare= 20,511; sd: 6; $p<,002$).

Her ne kadar, yaş ile organik ürün alma tutumu arasında anlamlı bir ilişki gözlemlenmemiş olsa da, Nooney ve ark (2003:767), gençlerin yaşlılara oranla çevreye karşı daha duyarlı olduklarını ifade etmektedirler. Kasapoğlu ve Turan (2008) tarafından Ankara’da ilköğretim sekizinci sınıf öğrencileri arasında yapılan çalışmada da bu görüşü yarı destekler nitelikte, gençlerin çevreye karşı tutumlarının oldukça yüksek ancak bunun davranışa dönüşme derecesinin daha düşük olduğunu ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte kimi otoriteler, çevreye karşı sorumlu/duyarlı davranışta bulunmanın daha kolay gerçekleştirilebileceğini; buna karşılık tutumlarda meydana gelebilecek çevre dostu değerlendirmelerin, sürdürülebilir bir çevre duyarlılığının kazanılması için daha önemli olduğunu ifade etmektedirler (Pretty ve Ward, 2001). Bu iki karşıt durumdan yola çıkılarak, çevre dostu davranış ve tutumlar arasında öncelik konusunda bir sıralamanın yapılması yerine, her ikisine eşit derecede önem verilmesinin (genelleştirilmiş simetri) politika üretimi konusunda daha etkili olabileceği ileri sürülebilir.

Doğanın öneminin kaynağı ile algılanan sosyo-ekonomik durum arasında anlamlı ilişki gözlemlenmiş (Ki-kare= 8,624; sd: 3; $p<,035$) ve düşük alt gelir

grubundaki katılımcıların %87,5'i ile alt orta gelir grubundaki katılımcıların %71,6'sı 'doğanın Allah tarafından yaratıldığı için önemli olduğunu' ifade etmişlerdir. Benzer şekilde, eğitim durumu ile doğanın kutsallığı konusundaki katılımcıların görüşleri arasında da anlamlı ilişki ortaya çıkmıştır (Ki-kare=19,023; sd:9; p<,025). Katılımcıların genelinde bu önermeye katılım yüksek olmasına (en düşük %47,2 ile üniversite mezunları) ek olarak okuryazar olmayan, ilkokul mezunu ve ortaokul mezunu katılımcıların tamamı (%100), 'doğanın Allah tarafından yaratıldığı için önemli ve kutsal olduğunu' belirtmişlerdir.

Genel olarak çevre duyarlılığı ile ekonomik durum arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalarda, sosyal sınıf ile çevreye karşı olumlu tutum ve eylemlerde bulunma arasında pozitif ilişkinin varlığından bahsedilmektedir (Nooney ve ark., 2003:767). Bu çalışmada ekonomik durum ve organik ürünler satın alma tutumu arasında ortaya çıkan anlamlı ilişki, bu değerlendirmeyi destekler niteliktedir.

Tablo 4: Çevreyi korumanın önemi ile semt, eğitim durumu, çalışma durumu, SES ve medeni durum arasındaki ilişki

Çevreyi korumanın önemi	Oldukça önemli %	Önemli %	Hiç önemli değil %	Toplam %	Ki kare
Semt	79,6	19,1	1,3	100,0	5,074
Eğitim durumu	79,5	19,2	1,3	100,0	43,437***
Çalışma durumu	79,2	19,5	1,3	100,0	7,802
SES	79,3	19,3	1,3	100,0	5,841
Medeni durum	79,6	19,1	1,3	100,0	,519

* p<,05, ** p<,01, *** p<,001

Çevre duyarlılığı ve farkındalığını ölçmek için bu çalışmada kullanılan bir diğer değişken ise, çevrenin korunması konusunda katılımcıların tutumlarının ne yönde olduğudur. Farklı bir deyişle, katılımcılara, 'çevreyi korumak sizin için ne derece önemlidir' sorusu yöneltilmiş ve % 79,6'sı 'oldukça önemli', % 19,1'i 'önemli' ve %

1,3'ü de 'hiç önemli değil' seçeneklerini işaretlemişlerdir. Genel olarak ileri sürülebilir ki, katılımcıların büyük çoğunluğu, çevrenin kendileri için önem taşıdığını ifade etmişlerdir (% 98,7). Tablo 4, çevreyi korumanın önemi ile çeşitli bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Eğitim durumu ile çevreyi koruma arasında anlamlı ilişki gözlemlenmektedir (Ki -kare= 43,437; sd: 18; p<,001).

Nooney ve arkadaşları (2003: 766-768), çevre farkındalığı ile ilgili tartışmaların genel özelliklerini ele alan çalışmalarında, kadınların erkeklere oranla daha bilinçli oldukları, özellikle yerel çevre sorunları ile daha fazla ilgilendiklerini bununla birlikte, küresel ölçekteki çevre sorunlarını da takip ettiklerini ileri sürmüşlerdir.

Çevre farkındalığının ve çevreyi koruma yönünde eylemde bulunma olasılığını etkileyen etmenlerden bir tanesinin çevre ile ilgili herhangi bir sorunun yaşanmış olması önermesinden (Eurobarometer, 2008) hareketle, bu çalışmanın temel problemi olan susuzluk sorununun Ankaralı kadın katılımcılarda çevre bilincinin oluşmasına ne yönde bir etkisi olduğunu ölçmek için, en önemli çevre sorununun katılımcılara göre ne olduğu sorulmuş ve verilen yanıtlar içinde su kesintilerinin yerinin ne olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. 'Hava ve su kirliliği' ile 'çevrenin bakımsızlığı' ilk sıralarda iken, 'yeşil alanların giderek azalması', 'küresel ısınma ve kuraklık', 'doğal kaynakların yok olması', 'ahlaki yönden kişilerin zayıf olması', 'kişilerde çevre duyarlılığının düşük olması' bu yanıtı izleyen seçenekler arasında yer almaktadır. 'Su kesintilerinden etkilenme derecesi' ile 'doğayı korumanın ne derece önemli olduğu' değişkenleri arasında yapılan Ki- kare analizi sonuçlarına göre, etkilenme derecesinin doğaya verilen önem üzerinde etkisi olduğu gözlemlenmiştir (Ki-kare=11,267 sd: 4; p<,024). Su kesintilerinden oldukça etkilenen katılımcılar % 83,9'luk bir oran ile doğayı korumanın kendileri için oldukça önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Bu tür bir ilişki,

afet farkındalığının oluşmasında geçmişte yaşanan afetlerin olumlu etkisi olduğu yönündeki görüş ile paralellik göstermektedir. Kasapoğlu ve Ecevit (2001)'in Marmara Depremi sonrasında afetzedeler arasında deprem bilgisinin arttığı yönündeki bulgularına ek olarak yine Kasapoğlu ve Odabaş (2009) tarafından Endonezya'da yaşanan tsunami sonrası afetzedeler arasında tsunaminin ne olduğu yönündeki bilginin arttığını ifade eden sonuçları bu çalışmanın bulguları ile benzerlikler göstermektedir:

“...Çevremizde yaşanan halı, araba vs. yıkama israf olayları ile karşılaştığımızda daha fazla duyarlı oldum. Yaşadıklarım ve gördüklerim beni son derece rahatsız etti...” 27 yaşında, evli, üniversite mezunu, çalışıyor

“...Tasarruflu kullanıyoruz. Ağaç dikiyoruz. Ailece kişi başına beş meşe fidanı diktik. Doğayı koruyoruz...” 36

Örnekleri çoğaltılabilecek bu sözler, yaşanan su kesintisinin çevre duyarlılığının artmasına, su kaynaklarının bilinçli kullanımının sağlanmasına neden olduğunu ortaya koymaktadır. Bu veriler de daha önceki çalışmalarda elde edilenler ile paralellik olduğunu doğrulamaktadır. Buna ek olarak, katılımcılara çevre ile ilgili sorunlara ilişkin bilgiyi başka hangi tür kaynaklardan edindikleri sorulmuş ve yanıtları şu şekilde olmuştur: %89,1'lik oran ile katılımcıların en önemli bilgi kaynağını televizyon, gazete, dergi gibi yazılı ve görsel basın oluşturmaktadır.

Katılımcılara su kesintileri ile ilgili değerlendirmelerini sormadan önce bu görüşleri etkiledikleri düşünülen faktörler arasında yer alan çevre bilinci ve çevre sorunlarına karşı duyarlılık derecelerinin ne seviyede olduğu ve ilişki içinde oldukları diğer etmenleri tartışmanın gerekliliğinden hareketle bu konular ile ilgili sorular yöneltmiş ve yanıtlar, parametrik ve parametrik olmayan istatistiksel testler ile analiz

edilmiştir. Yapılan testler sonucunda istatistiksel olarak anlamlı kabul edilecek ilişkilerin sayısının sınırlı olmasına rağmen, konu ile ilgili farklı tartışmalar ile sonuçlar zenginleştirilmeye çalışılmıştır.

Yapılan istatistiksel analizler sonucunda (Ki- kare ve Regresyon analizi), çevre sorunu yaşamış olma ve çevreye verilen önem arasında karşılıklı bağlantı; eğitim durumu ile çevre korumanın önemi; ekonomik durum ile çevre dost ürünler alma eğilimi; ekonomik durum ile doğanın öneminin kaynağı ve çevre sorunu deneyimi ile çevreye verilen değer değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler gözlemlenmiştir. Buna ek olarak, katılımcılar ile yapılan görüşmeler sonucunda, doğanın öneminin kaynağı ile din olgusu arasında da bağlantılar söz konusu olmuştur. Her ne kadar şemada herhangi bir değişken ile bağlantılı olarak yer almamış olsa da, ekonomik sorunların çeşitli sorunlar arasında ilk sırada yer alması, çevreye verilen değer derecesi hakkında önemli ipuçları sağlamaktadır.

2.3. Politik Katılım

Sürdürülebilir afet yönetimi kavramsallaştırması beraberinde, afet topluluğuna dahil olmuş insanların afet yönetimi sürecine katılımını gerektirmektedir. Burada sözü geçen afet topluluğu, afet riski ile karşı karşıya kalanlar ve onu birebir yaşayanlar olarak kavramsallaştırabilir. Bununla birlikte, söz konusu tanımlamanın sınırlılığına dikkat çekerek mekansal olarak afetin meydana geldiği coğrafyada yaşamayan ama afet nedeni ile ekonomik, psikolojik ve sosyal olarak dolaylı etkilenen insanları da kapsadığını ileri süren yaklaşımlar (Ploughman, 1997)da bulunmaktadır. Bu çalışmada, su kesintilerinin dolaylı etkilerinin henüz pek belirgin olmaması nedeni ile afet topluluğu ilk tanım ile sınırlı tutulmuştur. Afet yönetimine dahil olmanın sağlanması, diğer bir deyişle, topluluk üyelerinin karar verme ve uygulama süreçlerinde aktif olarak yer alması, afet

topluluğunun özellikleri hakkında bilgi sahibi olmayı da zorunlu kılmaktadır. Bu görüşten yola çıkılarak, çalışmanın bu bölümünde, katılımcıların politik katılım konusundaki tutum ve davranışları ele alınmıştır. Söz konusu tutum ve davranışları etkileyen etmenlerin ortaya çıkarılması ile elde edilen bilginin, susuzluk sorunundan etkilenen topluluğun politik özelliklerini ifade ettiği ileri sürülebilir. Bu özelliklerin belirlenmesi, daha önce de ifade edildiği gibi, verimli bir afet yönetimi için temel bilgiler olarak büyük önem kazanmaktadır.

Çalışmada, katılımcıların politik süreçlere dahil olma konusundaki davranışlarının neler olduğunu öğrenmek için sorular yöneltilmiştir. ‘Politik olarak kendilerini temsil eden bir parti platformunun olup olmadığı’ sorusuna büyük bir çoğunluğu (%74,8) ‘hayır’ yanıtını vermiştir. Bu durum ile paralel olarak %90,8’lik oranla katılımcılar, parti ya da sivil toplum üyeliklerinin bulunmadığını ifade etmişlerdir. Üyeliklerinin olduğunu (%9,2) ifade eden katılımcıların %35,7’si aktif olarak üyeliklerinin devam ettiğini, % 50,0’ı az aktif olduklarını, %14,3’ü ise hiç aktif olmadıklarını belirtmişlerdir. Politik katılım konusunda ‘sorumlu davranış’ olarak nitelendirilebilen seçimlerde oy kullanma davranışı ile ilgili soruya ise, katılımcıların % 79,6’sı son seçimlerde oy kullandıkları yanıtını vermişlerdir. Oy verme davranışı ile medeni durum arasında anlamlı bir ilişki çıkmamasına rağmen (Ki -kare= ,784; sd: 3; p>,853) daha önce de ifade edildiği gibi, katılımcıların oy verme davranışının yüksek olduğu gözlenmiştir (evli % 81,8; bekar % 76,5; boşanmış %85,7; dul % 75,0). Bu sonuçlar, Tekeli (1982) tarafından yapılan araştırmanın bulguları ile farklılık göstermektedir. Söz konusu çalışmada, medeni durumun kadınlarda oy verme davranışını etkilediği, özellikle yaşlı ve dul kadınların erkeklere nazaran daha az oy verme davranışında bulunduğu ortaya çıkmıştır. İki çalışma arasındaki farklılığı

etkileyen en önemli etkenlerden bir tanesi olarak, su kesintileri konulu bu çalışmanın kentsel alandaki kadınlar ile gerçekleştirilmiş olması kabul edilebilir. Negiz (2007:36), bu görüşü destekler nitelikte, toplumsal cinsiyet ve siyasal davranış arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalarda özellikle 1980'li yıllardan itibaren kentlerde yaşayan kadınların kırsal alandakilere nazaran daha fazla siyasal süreçlere katıldığının ve böylelikle kadın erkek arasında siyasal davranışların giderek benzediğinin ileri sürüldüğünü ifade etmektedir. Bununla birlikte, göz önünde tutulması gereken en önemli noktalardan bir tanesi, sosyal gerçeklik içinde ak kara şeklinde ikiliklerin olmadığı, yerine melezliklerin baskın olduğudur. Farklı bir deyişle, susuzluk sorunu konulu bu çalışmada, kadınların politik süreçlere dahil olma konusundaki tutum ve davranışları hem pozitif hem de negatif yönde-hem dahil olma hem dahil olmama yönünde- gerçekleştiğini söylemek mümkündür.

Tablo 5, politik tutum ve davranış konusunda ilişkili olabileceği düşünülen değişkenler arasındaki istatistiksel ilişkileri (zero order korelasyonu) göstermektedir:

Tablo 5: Politik tutum ve davranışlara ilişkin zero order korelasyonu

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.Eğitim durumu	-								
2.Tavandan tabana çözüm	-,022	-							
3.Etkilenme derecesi	-0,21	-,138							
4.Medeni durum	-,057	,056	-,103						
5.Siyasal alanda kadının temsil edilmemesi	-,061	-,093	,093	-,045					
6.Kadının dışlanması	-,159	,016	,067	,099	-,109				
7.Politikacılara güven	-,197*	-,033	-,068	,081	,126	,070			
8.Denetim alanı	,206*	-,048	-,043	-,088	-,035	,056	,041		
9. Semt	-,069	,142	,003	-,081	,035	,092	-,132	,140	
10. Sorumlu davranış	,150	,047	-,017	,054	,056	,025	,046	-,082	-,082

* p<,05, ** p<,01, *** p<,001

Siyasal partilerde, mecliste, sendika ve sivil toplum örgütlerinde yeteri kadar kadının yer alıp almadığı konusundaki soruya ise katılımcıların % 82,9'u 'hayır' yanıtını vermişlerdir. Sosyal dışlanma ile ilgili olarak sorulan 'kendimi güçsüz ve dışlanmış (erkekler, politikacılar tarafından) hissediyorum' sorusu ile ilgili olarak katılımcıların büyük bir çoğunluğu (% 68,7) bu görüşe katılmadıklarını söylemişlerdir. Bunun birlikte, eğitim durumu ile sosyal dışlanma algısı arasında anlamlı ilişki gözlemlenmiştir (Ki - kare=31,739; sd: 18; p<,024). Katılımcıların politik vizyonu hakkında bilgi edinmek amacı ile derinlemesine mülakatlarda sorulan 'belediye başkanı olmuş olsaydınız, susuzluk sorunun çözümü için ne yapardınız' şeklindeki soruya sıklıkla şu şekilde yanıt alınmıştır:

“...Olmadığım için şu an bir fikrim yok...” 26 yaşında
bekar, lise mezunu, çalışıyor

“...Belediye başkanı olmak istemezdim...”42 yaşında
,evli, ortaokul mezunu, çalışıyor

Yukarıda yer alan görüşleri, politik isteksizlik ya da politik uyuşukluk/bezginlik olarak kavramsallaştırmak mümkündür. Inelmen ve arkadaşları (2004:130) katılım uyuşukluğu/bezginliği kavramını, topluluk temelli organizasyonların afete hazırlık çalışmalarına katılma konusunda kişilerin isteksizliğini açıklamada kullanmaktadırlar. Bu durumun nedenleri arasında bu tür organizasyonlara karşı kamuoyunda oluşan güvensizlik, güç kavramına uzak oluş ve kişilerde gelecek vizyonunun olmaması ile ilişkili kültürel olgular yer almaktadır. Bu faktörleri, çalışmada yer alan katılımcıların politik isteksizliğini ya da uyuşukluğunu etkileyen etmenler olarak genelleştirebilmek mümkündür. Katılımcıların gelecek vizyonunun düşük olması, ‘aman bana ne’cilik olarak ifade edilebilecek olan sorumluluğu bir başkasının üstüne atmak anlayışının içinde yer aldığı kültürel değerler, diğer bir deyişle, iç denetim alanının gelişmemiş olması, politikacılara karşı güvensizliğin yüksek olması çalışmadaki katılımcıların politik uyuşukluğunu açıklayabilecek öğeler arasında yer almaktadır. Sorun ile ilgili olarak ayrıca, katılımcıların kadının sosyal dışlanmasını içselleştirdiği ve normalleştirdiği şeklinde bir değerlendirme yapmak da mümkündür. Farklı bir deyişle, ‘kadının yeri evidir’ anlayışının katılımcıların bu isteksizliklerinde etkisi olabilir. Buna ek olarak “öz güven”, denetim alanının düşüklüğü ve politik katılım konusundaki isteksizlik ya da uyuşukluğu açıklamada kullanılacak diğer bir kavram olarak düşünülebilir. Kocaeli’nde 8-11 Ekim 2008 tarihleri arasında yapılan ‘Toplumsal Cinsiyet ve Afet’ konulu atölye çalışmasında da kadının afet yönetimi sürecine aktif

olarak katılmasını etkileyen unsur olarak kadınlarda özgüvenin düşük olması büyük ilgi görmüştür.

Bu konu ile ilgili olarak ele alınabilecek bir diğer değişken olan denetim alanını ölçmek için ‘susuzluk sorunun çözümünde en büyük sorumlu devlet ve yerel yönetimdir’ önermesine katılım dereceleri sorulmuştur. Katılımcıların üçte ikisi (‘tamamen katılıyorum’ % 45,7; ‘oldukça katılıyorum’ % 29,3) bu görüşe katıldıklarını belirtmişlerdir. Bu durum, katılımcılarda iç denetim alanının düşük olduğunu göstermektedir. Bu orana paralel olarak zero order korelasyonu sonucunda eğitim durumu ile denetim alanı ile eğitim süresi arasında pozitif ilişki gözlemlenmiştir (,206). Farklı bir deyişle, eğitim süresi arttıkça, katılımcıların iç denetim alanı artmaktadır. Yine denetim alanını belirlemek amacı ile aynı soru ‘sorunun çözümüne yönelik bireysel olarak yapabileceğim bir şey yok’ şeklinde dönüştürülerek yeniden sorulmuş ve katılımcıların bir önceki yanıtlarına paralel olarak % 66,4’lük bir oran ile bu görüşe katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Buna rağmen örneklemin geride kalan bölümü (%33,6) su sorununun çözümü için yapabileceği bir şey olmadığını ifade etmektedir. Burada bahsi geçen iki yönde de gerçekleşen ilişki, sosyal gerçeklik içinde ikiliklerin yerine melezliklerin varlığının bir diğer göstergesi olarak değerlendirilebilir. İç denetim alanının düşük olmasının arkasında yatan etmenler arasında, ‘devlet baba’ kavramsallaştırılmasının kültürel etken olarak ilk sıralarda yer aldığı söylemek mümkün olabilir. Aile reisi olarak baba figürünün ailenin karşılaştığı sorunlara karşısında güçlü durması ve çözüm bulması yönündeki beklentilerinin bir yansımasını da bu araştırmada, politikacılara yönelik katılımcıların tutumlarında görüldüğü söylenebilir.

Politikacıların güvenilir olup olmadıkları sorusuna ise katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%80,3) olumsuz yanıt vermişlerdir. Tablo 6’da yer alan zero order

korelasyon sonuçlarına göre, eğitim durumu ile politikacıların güvenilir olduğuna dair tutum arasında negatif ilişki ortaya çıkmıştır (-,197). Diğer bir deyişle, eğitim yılı arttıkça, politikacıların güvenilir olduğuna yönelik inanış etkisini kaybetmektedir.

Genel olarak bu bölümde yer alan tartışmaları şu şekilde özetlemek mümkündür: Yapılan istatistiksel analizlere ve derinlemesine mülakatların sonuçlarına göre, sosyal dışlanma ile eğitim seviyesi arasında, eğitim seviyesi ile denetim alanı arasında, politik tembellik ile sosyal dışlanma ve kadının siyasal arenada yerinin olmaması (politik dışlanma) arasında, politik tembellik ile STK ve politikacılar güven arasında, politik tembellik ile denetim alanı arasında, sosyal dışlanma ile politik dışlanma arasında ilişkinin varlığı gözlenmiştir.

2.4. Su kesintilerinin yaşam kalitesi üzerine etkileri/Afetten Etkilenme derecesi

Afetlerin en önemli özelliklerinden bir tanesi de meydana geldiği sosyal birliktelikte toplumsal ilişkileri kısa ya da uzun vadede normalden uzaklaştırmaları, diğer bir deyişle statükoyu bozmalarıdır. Bu normalden uzaklaşma, hem mikro hem de makro boyutlarda, sosyal, ekonomik, kültürel ve politik alanlarda gerçekleşebilir. Mikro seviyede, kişilerin yaşam kaliteleri üzerine etkilerini dört başlık altında ele almak mümkündür: psikolojik, biyolojik, sosyal ve ekonomik. Afetler nedeni ile topluluk ya da toplumlarda meydana gelen değişimleri ifade etmede Erikson (1994), 'kolektif travma' kavramını kullanmaktadır. Bu olgunun en temel özelliği süre giden, günlük hayatın bir parçası haline gelmiş endişedir. Böylelikle, afet öncesi yaşam koşulları ile karşılaştırıldığında, kişilerin yaşam kalitelerinde bir azalmanın söz konusu olduğunu ileri sürmek mümkündür. Yaşam kalitesi kavramının tanımlanmasında farklı tartışmalar bulunmaktadır (Powell ve ark., 2002: 176): Kavram, bireylerin algıladıkları yaşam durumlarından tatmin olma derecesi ve ölçülebilir maddi ya da fiziksel koşullar olmak

üzere temelde iki şekilde tanımlanmaktadır. Psiko-sosyal yaklaşım olarak da adlandırılan ilk tanımlamanın, öznel algıları da kapsadığı için niceliksel değerlendirmeler yapma konusunda güçlüklerle yol açtığı ileri sürülmektedir. Bununla birlikte, bu çalışmada, niceliksel değerlendirmelerin yanında kişilerin öznel algılarının da önemli olduğu bakış açısından yola çıkılarak, yaşam kalitesi kavramı, psiko-sosyal yaklaşımını da kapsayacak şekilde ele alınmaktadır.

Bu kavramsallaştırma ile bağlantılı olarak bu bölümde, su kesintilerinin, katılımcıların yaşam kalitesi üzerindeki etkileri, katılımcıların bu konudaki tutum ve davranışları ve bunları etkileyen faktörler yer almaktadır. ‘Su kesintilerinin yaşam kalitelerini ne derece etkilediği’ yönündeki soruya katılımcılar, büyük oranda etkilediği (% 82,7 ‘oldukça etkiledi’; %13,3 ‘etkiledi’) şeklinde yanıt vermişlerdir. Bir önceki bölümde yer alan Ki-kare testi sonuçlarına göre eğitim seviyesi ile etkilenme derecesi arasında çıkan anlamlı ilişki (Ki-kare=29,368; sd: 18; $p<,044$), yaşam kalitesi beklentilerinin, eğitim arttıkça yükseldiği şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 6: Su kesintilerinin yaşam kalitesine etkilerine ilişkin zero order korelasyonu

Değişkenler	1	2	3	5	6	7	8	9
Yaş (yıl)								
Eğitim (yıl)	-,074							
Kadercilik	-,007	,192*						
Etkilenme derecesi	-,053	-,021	-,018					
Semt	,066	-,069	,114	,003				
Endişe	,001	,180*	,004	-,073	-,078			
Yabancılaşma ortalama: 6,75 std: 1,664 alpha: 0,73	-,138	,130	,309***	,055	,104	-,226**		
Politikacılara öfke	,011	,074	-,084	-,061	-,043	,083	-,272**	

* p<,05, ** p<,01, *** p<,001

Tablo 6'ya göre, kadercilik olarak kavramsallaştırılan, 'olup bitenler takdiri ilahi, benim yapabileceğim bir şey yok' şeklindeki önerme ile eğitim yılı arasında pozitif yönde ilişki (,192) gözlenmektedir (p<,025). Kaderci bakış açısının, diğer bir deyişle olanların 'olması gerektiği için, böyle yazıldığı için' gerçekleştiği şeklindeki düşünce tarzının, etkilenme derecesinin sorgulanmasında sınırlayıcı bir etkiye sahip olabileceği sayılışı ile bu değişkenin bu çalışmada kullanıldığını ifade etmek anlamlı olacaktır. Kasapoğlu ve Ecevit (2003: 353), Marmara Depremi'nin etkileri üzerine yaptıkları çalışmada, benzer şekilde kadercilik ile eğitim arasında ilişkinin varlığından bahsetmektedirler. Buna karşın, katılımcılar arasında kaderci bakış açısının düşük olduğu gözlemlenmiştir (% 80,0 'katılmıyorum'). Bu durum, Türkiye'de sürekli değişen,

dinamik değer sisteminin melez karakteri ile açıklanabilir (Kasapoğlu ve Ecevit, 2003: 356). Bu bulgu, Karancı ve arkadaşları (1999)'nın kadınların erkeklere nazaran daha kaderci oldukları yönündeki değerlendirmeleri ile karşıtlık göstermektedir. Örneklemin farklılığından kaynaklanan bir durum olarak bu konuyu değerlendirmek mümkün olabilir.

Rippote ve arkadaşlarının (1987), yıkıcı afetler ile karşı karşıya kalan kişilerde kaderci bakış açısının yüksek olmasının sık karşılaşılan bir durum olduğu, bunun gerekçeleri olarak, afetzedelerin güçlü bir destek aradıkları ve bunun din olgusu ile büyük oranda karşılandığı şeklindeki görüşü (Sattler ve ark., 2000), bu çalışmada yer alan katılımcıların değerlendirmelerini açıklamada yetersiz kalmaktadır. Bu durumun arkasında, yaşanan su kesintilerinin kısa süreli olması ve üzerinden bir yılı aşkın süre geçtiği için katılımcılar tarafından unutulmuş olma olasılığı yatabilir. Katılımcılardan 45 yaşında lise mezunu çalışan bir bayanın, araştırmanın konusunun su kesintileri olduğu söylendiği zaman *'Ha! O mu? Biz onu çoktan unuttuk'* şeklindeki tepkisinin 'toplumsal hafıza'nın ne derece düşük olduğunu gösterdiğini ileri sürmek yanlış bir değerlendirme olmayacaktır. Toplumsal hafızanın düşüklüğüne ek olarak Türkiye'de gündemin karmaşık ve birbirleri ile çelişki halinde olan sosyal, ekonomik ve politik karşı çıkışlar nedeni ile oldukça hızlı bir şekilde değiştirilmesi de susuzluk sorununun giderek unutulmasına etkide bulunan bir faktör olarak değerlendirilebilir.

Su kesintileri sonucunda katılımcıların büyük bir çoğunluğu (% 72,5 'tamamen katılıyorum'; % 16,9 'oldukça katılıyorum') gelecek için endişe duyduklarını ifade etmişlerdir. Bu endişenin arkasında, gizil de olsa, sürdürülebilir bakış açısının çıkış noktası olan 'dünyayı gelecek nesillerden ödünç almak' fikrinin yer aldığını söylemek yanlış bir yorum olmayacaktır. Endişe ile eğitim süresi

arasındaki anlamlı ilişki ($r=,180$; $p<,033$), eğitim seviyesinin artması ile sorunların farkındalık derecesinin artması şeklinde değerlendirilebilir. Buna karşıt olarak, beklenenin aksine kaderci bakış açısının artması ile yabancılaşmanın arttığı şeklinde yorumlanabilecek bir ilişki ($r=,309$; $p<,001$) gözlenmiştir. Roland(1988), birbirine zıt inanç ve tutumları aydınlatmada, alternatif bir kültürel açıklama yapmaktadır. Ona göre, Doğu kültürlerine sahip olan kişilerde ‘bölmelenmişlik’ olarak kavramsallaştırılabilen bir eğilim bulunmaktadır. Bu süreç içinde kişiler, birbiri ile çelişkili olan tutum ve eylemleri çatışmaya girmeden uzlaştırmaktadırlar. Bilime güvenirken, bunun yanında alternatif tıptan ya da heterodoks din uygulamalarından (hoca ya da üfürükçülere gitmek gibi) davranışı bu duruma örnek olarak verilebilir. Roland (1988)’ın bu açıklaması, sosyal gerçeklik içinde ikiliklerin yerine melezlerin olduğu görüşü ile genelleştirilebilir. Buna ek olarak Kasapoğlu ve Ecevit (2002), Türkiye’nin ekonomik olarak gelişmekte olan ve İslam ve Osmanlı İmparatorluğu’nun etkisi ile kültürel sermayesinin zengin bir ülke olduğunu, bu durumun da karşıt olarak isimlendirilecek tutum ve davranışların bir arada bulunması ile bağlantılandırılabilceğini ifade etmektedirler.

Yabancılaşma ile ilgili olarak yapılan istatistiksel analizlere göre, yabancılaşma seviyesi arttıkça, sorunların varlığı ve bununla ilişkili olarak endişe duyma oranı azalmaktadır ($r=-,226$; $p<,012$). Yabancılaşma değişkeni ile ilgili olarak çalışmada kullanılan sorular dikkate alındığında (‘neler olup bittiğini anlayamıyorum’ ve ‘su kesintisi, beni güçsüz ve yalnız hissettiriyor’), yabancılaşma seviyesi yükseldikçe, endişe oranında azalmanın yaşanması kabul edilebilir görülmektedir. Sorunun farkındalığının azalması şeklinde yorumlanabilecek olan ‘neler olup bittiğini anlayamıyorum’ önermesi bu görüşü destekler niteliktedir (%).

22,1 ‘tamamen katılıyorum’; % 25,2 ‘katılıyorum’). Yapılan analizler sonucunda, politikacılara öfke duyulması ile de yabancılaşma arasında ters yönde ilişki (-,272; $p<,003$) gözlenmiştir. Bununla birlikte, katılımcılar arasında, su kesintileri nedeni ile politikacılara duydukları öfkede artış yaşanmıştır (%47,1 ‘tamamen katılıyorum’; % 23,6 ‘oldukça katılıyorum’). Bu öfke, beraberinde politikacılara güven duygusunda azalmaya da neden olmuştur denilebilir.

Yerel ve merkezi otoriteye duyulan güvende azalma olarak kabul edilebilecek diğer değerlendirme de şu şekildedir:

“... Su kesintisi olduğu zamanlarda benim düğünüm vardı. O yüzden çok zorluk çektim. Taşıma su ile işlerimizi hallettik. Bazen, buna da şükür diyorsunuz ama verginizi, faturalarınızı zamanında ödeyip de bu tür sorunlarla karşılaşmak insanın zoruna gidiyor...” 26 yaşında evli lise mezunu çalışıyor

Vatandaş olmanın gereklerini yerine getirme ve bunun sonucunda beklediği hizmetin olmaması, katılımcıda politikacılara karşı bir güven kaybının yaşanmasına neden olmuştur. Benzer şekilde afet konusunda yapılan bazı çalışmalarda da (Kasapoğlu ve Ecevit 2002,; Kasapoğlu ve Odabaş, 2009) merkezi ve yerel yönetimin özellikle deprem ve tsunami sonrasında müdahale etmede geç ve yetersiz kalması, afetzedeler arasında politikacılara duyulan güvende azalmayanın nedeni olarak yorumlanmıştır.

Şekil 7: Politikacılara Öfke Duyduk

Kaynak: <http://anadoluturkey.blogcu.com/HABER/page33>

‘Güven’ duygusunun azalmasına paralel olarak, katılımcılar kendilerini belirsizlik içinde hissettiklerini sıklıkla dile getirmişlerdir. Katılımcının düşünceleri, ‘radikal belirsizlik’ (Roth, 2008) kavramı kullanılarak ele alınabilir. Temelde ekonomik ve teknolojik çalışmalarda gelecek hakkında tahminde bulunmama ya da öngöründe bulunamama olarak tanımlanabilen kavram, su kesintileri nedeni ile Ankaralıların içinde buldukları zaman dilimi ve gelecek için genel bir belirsizlik içine düşmelerine uyarlanabilir. Su kesintilerinin kendilerinde ne tür duygular uyandırdığı sorulan 31 yaşında bekar üniversite mezunu çalışan bir katılımcı “... stres, gerginlik, belirsizlik...” yanıtını vermiştir. Söz konusu belirsizlik, gelecek için endişe, sorunun kaynağı konusunda emin olamama ve yukarıda ifade edildiği gibi güven başlıkları ile ilişkilidir:

“...Geleceğimden endişe etmeye başladım...” 21 yaşında bekar üniversite öğrencisi.

“...Kirlilik, gelecek için endişe...” 35 yaşında evli üniversite mezunu çalışıyor.

Psikolojik yaşam kalitesinin azalması ile ilgili olabilecek, katılımcıların diğer görüşleri ise şu şekildedir:

“... Normal şartlar altında olması gereken bir olay gibi düşündüğüm için suyun yokluğu durumunda günlük alışkanlıklarımı yapamamak gerginlik yarattı. Elini, yüzünü yıkayamamak, akşam yorgunluk atmak için duş alamamak, diş fırçalayamamak... Günlük alışkanlıklarında eksiklik yarattığından dolayı huzursuzluk, hafif gerginliğe neden oldu...” 30 yaşında, bekar, üniversite mezunu, çalışıyor.

Burada katılımcının bir kırılma (Foucault,1999) yaşadığını ileri sürmek mümkündür. Günlük yaşamın olağan düzeni konusunda beklentilerinde ve alışkanlıklarında ciddi bir değişim zorunlu olmuştur:

“...Susuzluk insanların en son katlanabileceği bir şey bence. Yaşam demek, hayat demek, yeşil demek. Ya, bir kere temizliğiniz aksıyor. Bence psikolojik etkileri de var. Ya hep böyle olursa kaygısı...” evli, lise mezunu, çalışıyor.

Yukarıda iki alıntı da, susuzluk sorunun neden olduğu duyguların neler olduğunu öğrenmek amacı ile sorulan sorulara verilen yanıtlar arasında yer almaktadır.

Su kesintileri, katılımcıların yaşam kalitesinde farklı değişikliklere neden olmuştur. Daha önce de ifade edildiği gibi bu değişiklikler psikolojik, biyolojik, ekonomik ve sosyal alanlardaki yaşam kalitelerinin sınırlanması ve azalması şeklinde gerçekleşmiştir. Tüm bu alanların birbirlerinden kesin çizgiler ile ayrılması mümkün değildir. Ancak, çalışma içerisinde incelemeyi kolaylaştırmak, farklı bir deyişle analitik amaçla söz konusu başlıklar altında etkiler ele alınmaktadır. Endişe, belirsizlik, güven kaybı, yabancılaşma gibi psikolojik değişikliklere ek olarak,

biyolojik alan içinde yer alabilecek bedensel temizliklerine yeteri kadar özen göstermeme, beslenme konusunda sınırlılıklar getirme ve su kalitesinin düşük olması gibi sorunlar, katılımcıların sağlık ile ilgili sıkıntılar yaşamalarına yol açmıştır:

“...Sağlık açısından kuru bir hava soluduğumuz için nefes alıp verirken yaşanan sıkıntı; yeterince sulama olmamasından yani yeşil alanların gerekli su miktarını alamamasından; ev temizliği açısından genel temizliğimizi yapamamız-lavaboların yeterli suyu alamamasından kaynaklanan sıkıntı, yani etrafa mikrop saçılması; banyo, duş ihtiyacımızın karşılanmaması (işe banyosuz ve kirli gitmek), içtiğimiz sulardan endişe duyarak kullanmak-. Bunlar genelde her yıl yaşadığımız bir sıkıntı ama giden yıl oldukça sıkıntılı bir dönem oldu. Umarım artık olmaz. Ama önce sağlık artı su eşittir iyi bir yaşam...” 45 yaşında, boşanmış, ilkokul mezunu, çalışıyor.

“...Ailemde sudan zehirlenenler oldu...” 24 yaşında bekar üniversite mezunu çalışıyor

Ekonomik alanda, katılımcılar özellikle temiz su kullanımlarının artması nedeni ile harcamalarında kısıntıya gittiklerini ifade etmişlerdir:

“...Günlük kişisel bakım ve çevre temizliğimizde kısıtlamaya gittik. Sular geldiğinde de kirli olduğundan rahatça kullanamadık ve her zaman hasta olacağımızın korkusu vardı. Ayrıca, birçok ihtiyacımızı damacana sulardan karşıladığımızdan su için daha fazla bütçe ayırmak zorunda kaldık... ” 24 yaşında bekar lise mezunu çalışıyor

Sosyal alanda ise katılımcıların kişisel ilişkilerinde sınırlamaya gittikleri gözlemlenmiştir:

“...Temizlik, kişisel bakım gibi en gerekli ihtiyaçları gidermekte zorlanıldığı için psikolojik olarak bir problem yaratıyor. Hijyen açısından birçok eksiklik yaratıyor. Yaz mevsiminde yaşandığı için, terleme çok olduğu için duş alma ihtiyacı oluyor ama su sıkıntısı yüzünden çevreye karşı koku oluşturduğundan insanlarla iletişimi aksatıyor. Günlük iş temposunun ve düzeninin değişmesine sebep oluyor...” 24 yaşında bekar lise mezunu çalışıyor

Bu tür bir davranışın arkasında, damgalanma ve dışlanma korkusunun yattığını söylemek mümkündür. Damgalanmadan korktuğu için katılımcı reaktif (Siegel ve ark.,1998) bir tepki göstererek, sosyal ilişki ağlarından kendini çekmeyi tercih etmiştir.

Sosyal alanda yaşanan bir diğer değişim/sınırlama, sosyal aktivite olarak değerlendirilebilecek olan ev dışı mekanlarda yemek yemek konusunda katılımcıların evde kalmayı tercih etmeleri olmuştur:

“...Uzun süreli bir kesinti, ikamet ettiğim yerde yaşanmadı. Ancak, depodan su kullanımının kısıtlı olması günlük yaşantıyı etkiledi...Ayrıca, ev dışı mekanlarda yenilen yemekten, bulunulan mekanların temizliğinden emin olmak daha güçleşti...”36 yaşında evli üniversite mezunu çalışıyor

Su kesintilerinden minimum seviyede etkilenmek için katılımcılar, günlük yaşam düzenlerinde ve önceliklerinde değişim yapmak zorunda kalmışlardır.

“...Çamaşır yıkamak için geceleri uyanmak zorunda kaldım. Temizlik sorunlarımız oldu...”34 yaşında evli üniversite mezunu çalışıyor

“... İstedğim sürede banyo yapamadım, temizlik işlerimi erteledim. Evin içi doldurulacak su bidonları ile doldu ve banyoda adım atılacak yer kalmadı...” 45 yaşında boşanmış, üniversite mezunu çalışıyor

“...Bidonlar aldık, suların geldiği zaman bidonları doldurmaya çalışmak sıkıntılı idi. Gece geliyordu bazen, kalkıp bidonları dolduruyorduk. Çünkü tekrar gitmesinden ve susuz kalmasından korkuyorduk. Aslında kendimizi suya göre ayarlamaya çalışıyorduk. Geleceği zamana yetecek kadar su biriktiriyorduk ama bazen uzun süre gelmiyordu. Sabrımızın sonuna geliyorduk, çünkü suyumuz ve dayanacak enerjimiz kalmıyordu. O zaman da temiz su alıyorduk. Bu da masraf idi. O da yetmiyordu, annelere banyoya gidiyorduk. Onların depoları vardı. Biz şanslı idik, ama ya diğerleri?..” 35 yaşında üniversite mezunu çalışıyor

En son katılımcının görüşlerinden ortaya çıkabilecek bir diğer sonuç ise, deposu olanların su kesintilerinden, olmayanlara nazaran daha az etkilendikleridir:

“... Depo olduğu için etkilenmedik...” 46 yaşında evli üniversite mezunu emekli

Şekil 8: Bidonlar aldık
Kaynak: Anadolu Ajansı (2008)

Suların akmaması yanında, sular geldiği zaman akan suyun kalitesinin iyi olmaması, katılımcıların ikinci bir sorun ile karşı karşıya kalmasına neden olmuştur:

“...Öncelikle, duş. Sıcak yaz günlerinde duş alamamak çok kötüydü. Bunların dışında aslında önemli olan su geldikten sonraki durumlar. Suların kokması, rengi. Artık, akan su ile hiçbir şey yapamıyoruz...” 30 yaşında evli, üniversite mezunu çalışıyor

Katılımcının son cümlesi, su kesintilerinin sona ermesinden, Kızılırmak suyunun kullanılmaya başlanılmasından sonra ortaya çıkan bir diğer sorunu işaret etmektedir: suyun kalitesi. Pek çok katılımcı, çeşmelerinden akan Kızılırmak suyunun sağlıklı olduğuna inanmamakta, mutfak işlerinin büyük bir bölümünde damacana su kullanmaya devam etmekte, bu durum da ekonomik olarak kendilerini zor duruma sokmaktadır:

“...Çeşme suyunu bulaşık sebze yıkamakta kullanıyorum. İçmeye kullanmıyorum. Haftada üç damacana alıyorum ama alamayanlar da var onlar ne yapacaklar bilmiyorum hepimize Allah yardım etsin...”
59 yaşında evli lise mezunu çalışıyor

Buna ek olarak son dönemlerde araştırmacının kendisinin şahit olduğu bir konuşma, damacana suların güvenilirliği konusunda kişilerde bir soru işaretinin ortaya çıktığına işaret etmektedir. Söz konusu suların kalitesine yönelik yapılan çeşitli ölümlere dayanılarak dile getirilen, “...A markasının suyu temiz çıkmamış...” şeklindeki söylentiler ve bunun beraberinde kişilerde oluşan belirsizlik ve güvensizlik ve kime güvenileceği yönündeki endişe yine yaşam kalitesinde olumsuz sonuçlara yol açmıştır denilebilir.

Genel olarak alıntılar, katılımcıların en büyük endişelerinin temizlik ve bununla ilişkilendirilebilecek olan biyolojik sağlık olduğunu göstermektedir. Temel insan gereksinimleri olarak nitelenecek temizlik ihtiyacının yeterince karşılanamaması katılımcıları oldukça zor durumlara sokmuştur.

Tüm bu olumsuz gelişmelere ek olarak, su kesintileri, su kaynaklarının etkili kullanımı konusunda katılımcılar arasında bilinçlilik yaratmış ve bu tutumun eyleme dönüşmesi konusunda olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Afet farkındalığının artmasında etkili olan afet riskine maruz kalmak (Shaw ve Goda, 2004), bu konu çerçevesinde de olumlu sonuçlara yol açmıştır denilebilir.

“...Su, bizim her şeyimizdir. Her musluğu açtığımda suyumuzun azalacağını aklımdan hiç çıkarmıyorum, devamlı suyumı idareli kullanıyorum...”evli, ilkokul mezunu, emekli

“... Kendimi çok kötü hissettim. Çamaşır, bulaşık ve ev temizliği yapamadım. Her şeyden önce, tuvalete girmek bile sorun yarattı. Susuzluk çok fazla stres yarattı. Çünkü günlük yaşantımda her şeyi su ile yaptığım için resmen kabus yaşadım. Susuzluk sıkıntısı çekince suyun bir damlasını bile boşa harcamamaya dikkat etmeye

başladım...” 69 yaşında, evli, ortaokul mezunu, ev kadını

Su kesintileri ve sonrasında Kızılırmak suyunun şebeke suyu olarak kullanılması katılımcıların yaşam kalitesinde radikal bir dönüşüme ve düşüşe neden olmuştur.

Su kesintilerinin başlayacağı yönündeki yerel yönetim tarafından yapılan açıklamalar ile birlikte, kamuoyunda belirsizlik ve panik havası oluşmuş; ne kadar süre ve ne şiddette bir su kesintisi yaşanılacağı hakkında bir öngörüle bulunamayan katılımcılar, evlerinde suyu depolamak için çok sayıda bidon almışlar ya da farklı şekillerde evlerinde ihtiyaçlarından fazla suyu muhafaza etmişlerdir. Diğer bir deyişle, katılımcılar arasında ‘panik’ ortamı oluşmuştur. Quarantelli (2001), ‘panik’ kavramının sosyolojide kullanımının sıklıkla kolektif davranış, özellikle de afet sosyolojisi ile ilgili tartışmalarda gözlemlendiğini ifade etmektedir. Erken dönem tartışmalar, kavramı temeli olmayan korku ve davranış çerçevesinde ele alırken, daha güncel tartışmalarda ise kavramın irrasyonel olma ve çabuk yayılma özellikleri üzerinde durulmaktadır. Bu çalışmada bahsi geçen, bidon alıp, gereğinden fazla su depolama şeklinde kendini gösteren panik davranışı, yaygınlığı nedeni ile güncel tartışmalarla benzerlik göstermektedir.

Şekil 9: Çeşmelerden su doldurduk

Kaynak: http://www.internethaber.com/news_detail.php?id=116363&interstitial=true

Yaşanılan su kesintilerinin, katılımcıların yaşam kalitelerinde ne tür bir değişime neden olduğunu ve bu durum ile ilgili katılımcıların tutum ve davranışların etkileyen faktörlerin neler olduğunu ortaya çıkarmayı amaçlayan bu bölümde genel olarak, katılımcıların su kesintilerinden olumsuz etkilendiklerini, yaşam kalitelerinin (psikolojik, biyolojik, ekonomik ve sosyal) düştüğünü söylemek mümkündür. Bu değerlendirme deprem afeti ile özelinde yapılan diğer çalışmaların sonuçları ile paralellik göstermektedir. Carr ve arkadaşları (1997), Başoğlu ve ark.(2002) ve Karancı ve Rüstem (1995) kadınların erkeklere nazaran deprem nedeni ile daha fazla travmatize olduklarını ifade ederken, bunun arkasında etkili olabilecek etmenlerden bir tanesinin kadının sosyal ve kültürel sermayeleri nedeni ile sorunlarını erkeklere nazaran daha fazla dile getirme şansına sahip olmaları olduğunu ileri sürmektedirler. Bu çalışmada, örneklemin kadınlar ile sınırlı olması, bu önermenin geçerliliğini kontrol etme olasılığını ortadan kaldırmaktadır.

Su kesintilerinin yaşam kalitesi üzerindeki etkilerinin neler olduğunu ortaya çıkarmak, söz konusu insan birlikteliği içindeki farklı hassasiyet alanlarının neler olabileceğini ya da olduğunu göstermek bakımından önem taşımaktadır. Hassasiyet haritası çıkarılarak, afet yönetiminde olması gereken nitelikler belirlenebilir ve böylelikle sürdürülebilirliği sağlanabilir. Anket ve derinlemesine mülakat teknikleri ile elde edilen veriler ile konu ile ilgili literatürde yer alan tartışmalardan yola çıkılarak bu bölümdeki değerlendirmeleri şu şekilde özetlemek mümkündür: Katılımcılardan elde edilen veriler sonucunda, eğitim seviyesi ile yaşam kalitesi beklentisi, kadercı bakış açısı ile eğitim seviyesi, kadercı bakış açısı ile başa çıkma stratejileri, endişe ile eğitim seviyesi, yabancılaşma ile endişe derecesi, yabancılaşma ile politikacılara öfke ve güvensizlik, su kesintileri ile afet bilinci arasında ilişki

gözlenmiştir. Buna ek olarak, su kesintileri ile birlikte katılımcılarda yabancılaşma, belirsizlik, sosyal ilişkilere sınır getirme, ekonomik sınırlıklar, yaşam düzeninin kırılması gibi değişimler de yaşanmıştır.

2.5. Su kesintilerinin olumsuz etkilerinden kurtulmak için katılımcıların başa çıkma stratejileri

Katılımcıların yaşadıkları su kesintilerinden daha az etkilenmek için neler yaptıklarını ortaya çıkarmak için anket formunda yer alan eylemlerden hangilerini gerçekleştirdiklerini işaretlemeleri istenmiş, “her zaman” ve “ara sıra” seçenekleri olumlu yanıtlar olarak kabul edilmiş ve tek yanıt olarak değerlendirilmiştir. Katılımcıların davranışlarının oransal dağılımı Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7: Katılımcıların başa çıkma stratejilerinin yüzdesel dağılımı (N=152)

Alınan önlemler	Evet %	Hayır %
Bir şey olmamış gibi davrandım	27,3	72,7
Eve depo yaptırdım	25,4	74,6
Bidon vb. satın aldım	80,7	19,3
İhtiyacımdan fazla damacana su aldım	69,9	30,1
Kuyu, mahalle çeşmelerinden su aldım	33,6	66,4
Dua ettim	69,2	30,8
Çözüm için bilgilenmeye çalıştım	81,5	18,5
STK, dernek araştırdım, irtibata geçtim	26,5	73,5
Belediye ile iletişim kurmaya çalıştım	35,1	64,9
Yakın çevremi bilinçlendirmeye çalıştım	81,6	18,4

Katılımcılar, yaşadıkları su kesintisinin olumsuz etkilerini minimum seviye indirmek için farklı yöntemler kullanmışlar ya da kullanmamayı tercih etmişlerdir.

Tablo78’de yer alan yüzdesel dağılımlar incelendiğinde, katılımcılar, su kesintilerini olağan bir durum olmadığını kabul ederek, “hiçbir şey olmamış gibi davranmayı” red etmişlerdir (% 72,7). Sorunun varlığını tanıdıktan sonra katılımcılar, ekonomik durumları uygun olmadığı için ev ya da apartmanlarına depo yaptıramamışlar (%74,6), bunun yerine daha ekonomik önlemler almayı tercih etmişlerdir (“Bidon vb. satın aldım” %80,7; “İhtiyacımdan fazla damacana su aldım” %69,9). Yerleşim alanlarının uygun olması durumunda kuyu, mahalle çeşmesi gibi yerlerden su almayı tercih edenlerin oranının düşük olduğu gözlemlenmiştir (%66,4). Bu durumun arkasında yatan etmenler arasında, kentsel alanlarda bu tür kaynakların sayısının az olması yatıyor olabilir. Bir başka etmen ise bu kaynakların sağlıklı olup olmadığı konusunda yaşanan belirsizlik olabilir. Örneklemin yarısından fazlasının (% 69,2) yağmurun yağması ve bu sorunun çözülmesi için dua etmeyi tercih ettiği (geleneksel davranış); çözüm için bilgilenmeye çalıştıkları (rasyonel davranış) (% 81,5) gözlemlenmektedir. Çözüm için bilgilenmeye çalıştıklarını ifade etmelerine karşın katılımcılar arasında sivil toplum kuruluşları, dernek gibi sivil inisiyatifler ile bağlantıya geçme (% 73,5) ve belediye ile iletişim kurmaya çalışmada (% 64,9) genel bir isteksizliğin hakim olduğu ortaya çıkmıştır. Bu duruma etken olarak, kadının formel alanda kendini ifade etme konusunda hem kendinden hem de kendi dışından kaynaklanan faktörlerin varlığı kabul edilebilir. Acar ve Ege(2001) çalışmalarında, kadınların formel olmayan birlikteliklerde, mahalle düzeyindeki ilişkilerde erkeklere nazaran daha aktif olmasına rağmen, formel örgütlenmelerde aynı durumun söz konusu olmadığını ileri sürmektedir. İlki, kadının sahip olduğu sosyal sermayenin güçlülüğünden kaynaklanan olumlu bir gelişme olarak yorumlanabilirken; ikincisi hem sosyal ve kültürel etmenlerin yarattığı sınırlılık, hem

de kadının bu durumu içselleştirmesi nedeni ile oluşturduğu kendine güvenememe /öz güven yetersizliği, durumu ile ilişkilendirilebilir. Nitekim, bu çalışmada görüşleri yer alan katılımcılar, sahip oldukları sosyal sermayeyi kullanarak, çevresindeki insanları sorun konusunda bilinçlendirmeye çalışmışlardır (% 81,6).

Bu bölümde yer alan başa çıkma stratejileri olarak adlandırılan önlemlerin bağımsız değişkenler ile ilişkisini incelemek amacı ile yapılan regresyon analizi sonuçları Tablo 8 'de sunulmaktadır:

Tablo 8: Regresyon analizi ve bağımsız değişkenlerin başa çıkma stratejileri/önlemler üzerine etkileri (N=152)

Bağımsız değişkenler	Baş çıkma stratejileri
SES	,091 (032)
Medeni durum (evli=1)	,004 (,001)
Semt (Çok etkilenen=1)	-,091 (-,024)
Denetim alanı	-1,032 (-,237)*
Etkilenme derecesi	,304 (,030)
Eğitim (Yıl)	,051 (,110)
F	1,831
R2	,088

Standart olmayan coefficient B değeri, parantez içinde yer alan standart coefficient Beta değeri ile birlikte sunulmaktadır.

* p<,05, ** p<,01, *** p<,001 (two tailed test)

Eğitim durumuna göre etkilenme derecesi arasında Ki -kare analizi sonucunda anlamlı ilişki gözlemlenmiştir (Ki- kare=29,368; sd: 18; p<,044). Örneklemin %96,0'ı (% 82,7 'oldukça etkiledi' ve % 13,3'ü 'etkiledi') su kesintilerinin yaşamlarını olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir. Eğitim durumu yükseldikçe yaşam kalitesi farkındalığının ve beklentilerinin artması, bu ilişkinin açıklanmasında kullanılacak önermeler arasında yer alabilir.

Kuyu ya da mahalle çeşmelerinden su alma ile ikamet edilen semt arasında anlamlı ilişki bulunmuştur (Ki-kare= 17,020; sd: 6; p<,009). Mamak semtinde oturan katılımcılar arasında bu eylemde bulunma oranı en yüksektir ('her zaman' % 45,2 ve

‘ara sıra’ %6,5). Bu semtte yaşayan katılımcılar arasında gecekonduda yaşayanların bulunması, buna bağlı olarak altyapı kaynaklarının tamamı ile karşılanması olasılığının çok yüksek olmaması ve mekansal olarak bu bölgede kuyu, mahalle çeşmesi gibi kaynakların varlığı bu eylemde bulunmanın arkasında yatan etmenler olarak kabul edilebilir.

Geleneksel bir davranış olarak kabul edilebilecek olan dua etme ile ikamet edilen semt arasında da anlamlı ilişki gözlemlenmiştir (Ki-kare=19,734; sd: 6; $p<,003$). Genel olarak tüm semtlerde dua etme eyleminde bulunma yüzdesi yüksek olmasına (genel olarak yarısından fazlası) ek olarak, Keçiören semti (‘her zaman’ %65,6 ve ‘ara sıra’ %25,0) ilk sırada yer almaktadır. Semtin ağırlıklı olarak muhafazakar kesimlerden oluşması bu durumu açıklamada yol gösterici olabilir.

Çözüm ile bilgilenmeye çalışma ile yerleşim alanı olarak semt arasında da anlamlı ilişki gözlemlenmiştir (Ki-kare=13,613; sd: 5; $p<,034$). İlk sırada yer alan Dikmen semtini (‘her zaman’ % 65,6 ve ‘ara sıra’ % 28,1) Keçiören semti izlemektedir (‘her zaman’ % 48,5 ve ‘ara sıra’ % 39,4).

Sosyal sermayenin bir yansıması olarak kabul edilebilen yakın çevrede bulunanları bilgilendirmeye çalışma davranışı ile semt arasında anlamlı ilişki gözlemlenmiştir (Ki-kare= 13,113; sd: 6; $p<,041$). Dikmen semtini (‘her zaman’ % 62,5 ve ‘ara sıra’ % 31,3), Keçiören semti takip etmektedir (‘her zaman’ % 55,9 ve ‘ara sıra’ % 32,4).

Eğitim durumu ile sorumlu davranış olarak kabul edilebilecek olan çözüm için bilgilenme arasında anlamlı ilişki bulunmaktadır (Ki-kare=32,626; sd:18; $p<,019$). Benzer şekilde, bir diğer sorumlu davranış olarak kabul edilebilecek olan STK, dernek araştırma ve bunlar ile iletişime geçme ile eğitim durumu arasında da

anlamli iliŒki gözlemlenmiŒtir (Ki-kare= 32,036; sd:18; p<,022). Afete yönelik sorumlu davranıŒ ile eğitim arasındaki iliŒkiyi ortaya koyan alıŒmalara (Kasapoğlu ve ark., 2009; Kasapoğlu ve Ecevit, 2003; Dooley ve ark., 1992; Sattler ve Kaise, 1999) paralel olarak, bu alıŒmada görüşleri yer alan katılımcıların eğitim durumları ile sorumlu davranıŒları arasında anlamli iliŒki bulunmuŒtur. BaŒa ıkma stratejilerini etkileyebilecek bir diğer deđiŒken olarak kabul edilebilecek olan, azaltma alıŒmalarına dahil olma, beraberinde ‘güven’ olgusunu da tartıŒmaların içine çekmektedir. Farklı bir deyiŒle, azaltma alıŒmalarına katılım, söz konusu faaliyetlerin etkililiği üzerinde de yoğunlaŒabilir. Bu konu ile ilgili olarak Karancı ve AkŒit (1999), eğitim seviyesi yükseldikçe, azaltma alıŒmalarına inancın hem kadın hem de erkeklerde artış gösterdiğini ifade etmektedirler.

Su kesintilerine karŒı katılımcıların geliŒtirdikleri baŒa çıkma stratejilerinin neler olduğu konusunda, yapılan derinlemesine mülakatlardan elde edilen bulguları da Œu Œekilde sıralamak mümkündür: Öncelikle, katılımcılar yaŒam kalitelerini içinde buldukları koŒullar içerisinde en üst seviyeye çıkarmak için geleneksel bağlarından faydalanmıŒlardır:

“...Banyo yapamadık. Her gün akrabalara gittik, tabii ki suyu akanlara. Hasta olduk, evlerimizi temizleyemedik vs...” 28 yaŒında evli lise mezunu alıŒıyor

Akrabalar ve yakın çevrenin iyileŒme süreci içindeki etkinliliğine vurgu yapan bir diğer alıŒma ise, Drabek ve arkadaşları (1975) tarafından yapılmıŒtır. Deprem gibi yıkıcı afetlerde, formel yardım faaliyetlerinin afetin hemen sonrasında ihtiyacı olan kiŒilere ulaŒmasında yaŒanılan sıkıntıların azaltılmasında akraba ve yakın çevrenin büyük etkisi olduğu ifade edilmektedir. bu alıŒmada da bu önermeyi doğrular derecede, susuzluk nedeni ile yaŒanılan sorunların giderilmesinde yakın aile

çevresinin sürece dahil edildiği (banyo etmek için yakın akrabalara gitme gibi) gözlemlenmiştir. Buna ek olarak, geleneksel bağların bir diğer yansıması olarak kabul edilebilecek olan bir diğer davranış olarak, katılımcılar arasında köylerine gidenlerin olduğu belirlenmiştir. Kırsal alan ile organik bağlarının devam etmesini önkoşul olarak gerektiren bu eylemin farklı afet türlerinde sıklıkla karşılaşılan bir davranış olduğunu ileri sürmek mümkündür (Kasapoğlu ve Odabaş, 2009; Kasapoğlu ve Ecevit,2001: 43; Palamut, 2007):

“...Ankara’yı terk ettik. Doğduğum yere gittik...”

62 yaşında evli, üniversite mezunu emekli

“...Köyüme gittik...”

55 yaşında evli üniversite mezunu emekli

Boon ve Tra (2007), insanların daha önceki yaşam koşullarından daha iyi durumlara sahip olmak amacı ile göç etme eğilimlerinde bulduklarını ileri sürmekte ve bu nedenin arkasında yatan en önemli faktörün savaşlar, sosyal çatışmalar ve afetler olduğunu ifade etmektedirler. Yazarların bu iddiaları, yukarıda adı geçen araştırmalarda ve bu çalışmada da bir kez daha doğrulanmış olmaktadır.

Kişisel kaynaklar olarak ifade edilen öz saygı, iyimserlik ve algılanan kontrol değişkenleri ile afet nedeni ile ortaya çıkan belirsizlik ve stres ortamları ile başa çıkma becerileri arasında ilişki olduğunu ortaya koymaktadır (Sümer ve ark.,2005) yüksek derecede öz saygının farklılığı başa çıkmayı güçlendirmekte farklı bir deyişle daha az incinebilir olmaya neden olmaktadır. Benzer şekilde afet kaynaklı stresi kontrol edebileceğine dair yüksek inancı olan ve bu konuda iyimserliğini sürdüren kişiler, stres ve belirsizlik ortamı ile mücadele konusunda daha etkili olmuşlardır.

Genel olarak, katılımcıların başa çıkma stratejilerinde insan, sosyal ve kültürel sermayelerinin etkili olduğu ileri sürmek mümkündür. Temelde ekonomik

bir kavram olarak kullanılan ve ekonomik büyümenin sağlanmasında eğitim, uzmanlık ve becerinin artmasının önemine vurgu yapan insan sermayesi kavramının, çalışmanın temel hedefleri arasında yer alan sürdürülebilir afet yönetiminin sağlanması için de uygun olduğunu ileri sürmek mümkün olabilir. Kalkınmanın sadece niceliksel/ekonomik bir süreç ile sınırlı olmadığı, niteliksel/sosyal gelişmelerin de önemli olduğu görüşünden ve afet yönetimi ile kalkınma arasındaki pozitif alanda gerçekleşen ilişkiden yola çıkılarak bu tür bağlantıyı kurmanın yanlış olmadığını söylemek mümkün olabilir. İnsan sermayesine yapılan yatırım ile afet farkındalığı tutum ve davranışlarda artabilir ve böylelikle sürdürülebilirlik sağlanabilir. Buna ek olarak, başa çıkma stratejileri ile insan sermayesi arasındaki ilişkiyi ekonomik bir süreç olarak değerlendirmek mümkün olabilir. Katılımcılar, yarar-fayda analizi yaparak, su kesintilerinden minimum seviyede olumsuz etkilenmeye çalışmışlar bunun için çeşitli stratejiler geliştirmişlerdir. Bu stratejilerin belirlenmesinde kişinin bilgi ve becerileri (iç denetim alanı beceri olarak değerlendirilebilir) önemli rol oynamaktadır. İnsan sermayesi ile eş zamanlı olarak işleyen bir diğer öge de sosyal sermayedir. Katılımcıların ilişki ağlarını kullanmaları, sosyal sermayenin önemli bir türü olan güven olgusunun bu süreçte yer alması bu sermayeye örnek olarak kabul edilebilir. Kültürel sermaye olarak din de bu başa çıkma stratejilerinde önemli bir bileşen olarak ortaya çıkmaktadır.

Su kesintileri nedeni ile yaşam kalitesinde meydana gelebilecek olumsuz değişimleri minimum seviyeye indirmek için katılımcıların geliştirdikleri başa çıkma stratejileri, afet yönetimi için bir diğer önemli bileşen olarak kabul edilebilir. Afet topluluğunun sahip olduğu kaynaklar ve sermayelerin neler olduğunu belirlemek, bu konuda yetersiz kalınan diğer alanların neler olabileceği hakkında ipucu verebilir.

Böylelikle sakınım ya da azaltma amaçlı çalışmaların daha kapsayıcı bir nitelik kazanması sağlanabilir. Farklı bir deyişle, afet yönetimi ve kalkınma tartışmalarında sıklıkla dile getirilen ve taraflar arası karşılıklı etkileşimi savunan görüşe uygun olarak, katılımcıların bu deneyimleri, politika üreticileri için bir kaynak niteliğindedir.

2.6. Su sorununun çözümü konusundaki politikaların değerlendirilmesi

Bu başlık altında, katılımcılar ile yapılan derinlemesine mülakatlarda sorulan “belediye başkanı olsanız idiniz susuzluk sorununun çözümü için neler yapardınız” sorusuna verilen yanıtlar ele alınmıştır. Her ne kadar söz konusu soru, katılımcıların politik vizyonu hakkında bilgi edinmek amacı ile sorulmuş olsa da cevaplar, katılımcıların halihazırdaki uygulamalarda gördükleri eksiklikleri de kapsadığı için bu konudaki politikaların bir değerlendirmesi olarak kabul edilebilir.

Eğitim faaliyetleri, politik önceliklerin değiştirilmesi, uzun vadeli politikaların üretilmesi, sorunun çözümü için farklı kesimlerin sürece dahil edilmesi, yaptırımların uygulanması, altyapının kalitesinin artırılması ve güncelleştirilmesi, teşvik edici politikaların uygulanması konularında katılımcılar, su tasarrufu uygulamalarını yetersiz bulmaktadır.

Eğitim ve Bilinçlendirme Faaliyetleri

“...Yapılması gereken ilk şey olarak halkı bilinçlendirirdim. Görsel ve yazılı bilgilendirirdim. Su olmayınca neler yaşanabileceğini anlatırım...” 26
yaşında bekar üniversite mezunu çalışıyor

Afet yönetimi, afetin olumsuz etkilerinin minimum seviyeye indirilmesi amacını taşımaktadır. Yukarıda görüşler, bu süreç içinde önemli bir bileşen olan eğitim çalışmalarına ağırlık verilmesi gerektiği konusunda bir eğilimin katılımcılar

arasında var olduğunu göstermektedir. Afet yönetimi süreci içinde eğitimin gerekliliğini üzerinde uzlaşma sağlanmış bir konu olarak kabul edilmektedir (Benson ve Twig, 2004; FEMA, 1997; Quarantelli, 1998). Ancak burada önemli olan nokta, söz konusu eğitim faaliyetlerine toplumun tüm kesimlerinin eşit ulaşma fırsatına sahip olması gerekliliğidir (Shaw ve Goda, 2004). Bu eğitim ile kişileri, aldıkları önlemler ile afet zararlarını azaltabileceğine inandırmak gerekmektedir (Karancı ve ark., 2005). Bu görüşten yola çıkılarak, Karancı ve arkadaşları (2005) tarafından Çankırı’da afet farkındalığı eğitimi verilmiş ve bu eğitim sonucunda, eğitim çalışmalarına katılanlarda daha fazla afet beklentisi, endişe ve kayıp tahmini ve hazırlıklı olma davranışları gözlemlenmiştir. Bu durum, eğitimin afet yönetiminin sürdürülebilir hale gelmesinde önemli bir işleve sahip olduğunun bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Ancak, bu tür eğitimlerde sıklıkla karşılaşılan nokta, davranışlarda gerçekleşen değişimin tutumlara da yansıtılmasında, diğer bir deyişle kişiler tarafından içselleştirilmesinde yaşanan sıkıntıdır. Sürdürülebilirliğin sağlanması için söz konusu tutumların kişilere kazandırılması temel hedef olmalıdır (Pretty ve Ward, 2001.). Buna ek olarak, eğitimin afet farkındalığı ile sınırlı kalmaması, kadının da içinde bulunduğu risk gruplarının güçlendirilmesi/sosyal ve ekonomik kapasitelerinin artırılması hedefinde olması oldukça önemlidir. Bu farkındalık sağlanılmaya çalışılırken karşılaşılabilecek bir diğer sorun olabilen “farkında olma ile sorunun normalleştirilmesi/sıradanlaşması” arasındaki ince sınıra da dikkat edilmesi gerekmektedir.

Uzun vadeli politika üretme

Afet yönetiminin amacına paralel olarak kalkınma politikaları da, afet olgusunu tartışmalarının içine yerleştirilerek etkili hale gelebilmek için yapılabilecek plan ve

programları aracılığı ile afet riskini ve hassasiyetlerini azaltmayı da hedeflemektedir. Söz konusu hedefe ulaşmak için gerekli olan bileşenlerden bir tanesinin de kalkınma programlarının uzun dönemli ve sürdürülebilir nitelikte olmasıdır. Uzun dönem ya da sürdürülebilirlik, uygulanması düşünülen projelerin olumlu ve olumsuz sonuçlarının yakın geleceğe değil; daha uzaktaki bir zaman dilimine etkilerini de hesaplamaların içine dahil etmeyi gerektirmektedir. Afet zararlarını azaltma konusunda eğilimlerin oldukça dar görüşlü olduğu ve insanların genellikle kısa vadeli düşünmede etkili olan sosyal ve kültürel önyargılara sahip olduğu (Kasapoğlu ve Ecevit, 2005: 1098) sıklıkla dile getirilen önermeler arasında yer almaktadır.

Ankara’da 2007 yaz aylarında tasarruf amaçlı yaşanan su kesintileri uygulaması, bu türden bir politika anlayışının etkili bir şekilde uygulanamaması ya da bu tür bir düşünce yapısının yerel yönetim içerisinde etkili olamamasının bir sonucu olarak yorumlanabilir. Bu çalışmada görüşleri yer alan katılımcılar arasında da bu değerlendirme oldukça geniş kabul görmektedir denilebilir:

“..Kızılırmak’ı getirmezdin. Öylesi pis suyu getirene kadar Bolu Dağı’ndan getirirdin. Önlemimi alır, halkı bilinçlendirirdin...” 48 yaşında evli, ilkokul mezunu emekli

“... Su getirmek için son günü beklemezdim. İlerisi için önceden çözüm alıp, su borularını halka en iyi şekilde su verecek şekilde tadilat yaptırırdım. Su konusunda halkın görüşlerini alırdım, ama bilinçli insanların çeşitli su tasarrufuna dair gazete ve televizyonda haberler, okullar ve iş yerlerinde kurslar, ev hanımlarını bilinçlendirmek için kurslar ve duyurular yapardım. Atık su arıtımına önem verirdim. Lavabolarda kullanılacak sistemler yurt dışında var, Türkiye’ye de getirmeye çaba gösterirdim. Borulardan boşa giden sulara çözüm bulurdum. Her köşeye şelaleli

parklar yapmazdım...” 24 yaşında bekar lise mezunu
çalışıyor

Genel olarak katılımcıların, yerel yönetim tarafından uygulanan tasarruf politikalarına neden olan kuraklık/ su yetersizliğinin söz konusu politikaları meşrulaştıracak bir durum olmadığı farkında olduklarını ileri sürmek mümkündür. Buna ek olarak, sorunun sadece yerel yönetim ile bağlantılı olmadığı ve makro ölçekte çözümlerin gerektiğini ifade eden görüşler de bulunmaktadır. Yapısal değişikliklere ek olarak, vatandaşların da süreç içinde yer almasını, tabandan tavana bir yönetim anlayışının olması gerekliliğine inanan katılımcılar da bulunmaktadır.

Farklı kaynaklar yaratma

Bu başlık altında yer alan görüşleri de uzun dönemli politika anlayışı ile ilişkilendirmek mümkündür. Diğer bir ifade ile, uzun dönem politikalar, sorun hakkında öngörülerde bulunabilmek ve farklı senaryolar üretmek önlemler almak uzun dönem politikaların bir özelliği olarak değerlendirilebilir:

“...Başka kaynaklardan su bulmaya çalışırdım. Barajlar dışında yer altı kaynaklarından yararlanırdım. Halkı tasarruflu olmaya çalışırdım...” 29 yaşında evli üniversite mezunu çalışıyor

“... Yeni kaynaklar ürettirdim, yağmur sularını değerlendirirdim, halkı daha iyi bilinçlendirirdim, sitelere yağmur suyunu toplama kuyuları yapmayı şart koyardım...” 62 yaşında evli üniversite mezunu emekli

Bahsedilen kaynakların yaratılması ve/veya geliştirilmesi konusunda katılımcıların, farklı kesimlerin birlikte çalışması gerektiği konusunda bir değerlendirmeye sahip olduğunu ileri sürmek mümkündür. Afet yönetimi tartışmalarında

da, sorunun çok boyutlu olması nedeni ile soruna taraf olanlar arasında iletişim ve eşgüdümün sağlanması temel gereksinim olarak kabul edilmektedir:

Farklı kesimler ile işbirliği

“...Diğer ülkelerin aldığı önlemler, yaptığı çalışmalar konusunda bilgilenirdim. Gerekli olduğu yerde yerli ve yabancı bilim adamları, STKlar ile iletişime geçerek projeler yaptım...” 27 yaşında evli üniversite mezunu çalışıyor

“...İlk önce ciddi olarak tarafsız politik dışı gerekli araştırmaları bilim adamları ile yaptım. Ona göre uygulamam ne ise onu gerçekleştirdim...” 36 yaşında bekar üniversite öğrencisi çalışıyor

“...Vatandaşın fikrini alırdım. Vatandaşın bu sorunları yaşamaması için elimdeki olanakları kullanırdım...”
32 yaşında evli ilköğretim mezunu çalışıyor

“...Merkezi yönetime su bakanlığının kurulması için öneriler, kulisler yaptım. Milli Eğitim Bakanlığı’na okullarda su dersi verilmesi için öneriler götürürdüm. Halkı su tasarrufu konusunda bilinçlendirmek anlamında seminerler, eğitimler verir, kitap ve broşürler bastırırdım...” 42 yaşında evli üniversite mezunu çalışıyor

Bu alıntılar, katılımcılar arasında bilime karşı bir güven duygusunun varlığına işaret etmektedir. Buna ek olarak, bir önceki bölümde de ifade edildiği gibi, sorunu birebir yaşayan Ankaralıların da politika üretme sürecine katılması gerektiğini düşünen katılımcının görüşleri, afetin etkilerini değerlendirmede en iyi kaynağın sorunu yaşayanlar olduğu ve bu kesim nedeni ile yaşadıkları sıkıntılarını gidermek için sağlıklı önerilerde bulunabilecek yetkin bir grubu temsil ettiği yönündeki görüş ile paralellik

göstermektedir. Ayrıca susuzluk sorunun sadece Ankara İli'ne özgü bir sorun olmayıp, Türkiye'nin bütününün bir sorunu olduğunu savunan bir görüşün ifadesi olarak katılımcıların, merkezi hükümet ve onun bakanlıkları arasında sağlanan koordinasyon aracılığı ile kapsayıcı bir su yönetiminin gerekli olduğunu düşündüğü ileri sürülebilir.

Yaptırımların arttırılması ve çeşitlendirilmesi, yasal düzenlemelerin yapılması

Yaptırımların caydırıcı özelliğinin ön kabulü ile bu çalışmada görüşleri yer alan katılımcılar yerel yönetim tarafından uygulanmasını uygun gördükleri farklı caydırıcı politikaların yetersizliği konusunda yerel yönetimi eleştirmektedir:

“...Suyu aralıklı günlerle verirdim. Çünkü var olan bir şeyin yokluğunu kimse anlamıyor, tedbir de almıyor. Tasarruflu kullanmıyorlar...” 31 yaşında evli lise mezunu ev hanımı

“...Yatırımlara önem verir, suyu dengesiz ve hoyratça kullananlara yasal ceza verilmesi için girişimlerde bulunurum...” 43 yaşında evli üniversite mezunu çalışıyor

“...Aşırı tüketimin önüne geçmek için yaptırımlar uygulardım. Mesela para cezası...” 38 yaşında bekar ilkokul mezunu ev hanımı

“...Halkı bilinçlendirmeli, gereksiz kullananlar cezalandırılmalı...”33 yaşında bekar üniversite mezunu çalışıyor

“...Önce belediye olarak ben bilinçlenir sonra da halkı bilinçlendirirdim. Her apartmana depo zorunluluğu getirirdim...” 35 yaşında evli lise mezunu ev hanımı

“...Suyun şehir şebekesine verilmeden önce çok iyi arındırılması gerekir. Şu anda çeşmeden, musluklardan akan su kirli, rengi sapsarı. Kullanılamaz durumda, mutfakta kullanamıyoruz. Yemek ve çay yapmada kullanamıyoruz. İçme suyu olarak hiç kullanamıyoruz. Su satın alıyoruz. Su satan şirketlerin istediği fiyata su satmalarını önleyip denetimini yapardım. Deniz sularını arıtma ve kullanıma sunmak için gereken arıtma sistemini kurardım. Kuyu sularını bahçe ve araba yıkama için çok ucuza satılmasını sağladım. Tarımda nokta sulama için tarımla uğraşanlara bu sistemi kurmaları için uygun kredi ve finans yollarını bulurdum...” 45 yaşında boşanmış, üniversite mezunu çalışıyor

“...Damacana su tüketiminde denetleme yapardım. Atık su bedeli parasını arttırdım...” 47 yaşında evli üniversite mezunu çalışıyor

“...Su kesintisini daha fazla yaparak milletimize suyun ne kadar önemli olduğunu belirtmeye çalışırdım. Suyu daha dikkatli kullanmaları konusunda çalışmalar yapardım. gelecek nesillere güzel günler, güzel bir dünya bırakmamız gerektiğini anlatırdım. Fakat anlayan ve anlayışlı insanlar olduğu sürece...” 29 yaşında evli ortaokul mezunu ev hanımı

Bu caydırıcı politikalarda temel hedef sadece kullanıcı olarak Ankara’da yaşayanlar ve onların su tüketimini kontrol altına almak değil; aynı zamanda sorun ile ilişkili olan damacana su satıcılarıdır. Buna ek olarak imar politikalarında yapılacak değişikliklerle, evlere depo zorunluluğu ve standardizasyonu getirme de katılımcıların yerel yönetimde gördüğü eksiklikler arasında yer almaktadır. Yaptırımların arttırılması, katılımcılar tarafından tercih edilebilen bir seçenek olarak

kabul edilse de, yaptırımların ortadan kaldırılması durumunda eski alışkanlıkların geri dönme olasılığının yüksek olduğu (Pretty ve Ward, 2001) görüşü, yöneticilerin bu konuda daha dikkatli olması gerektiğini göstermektedir. Davranışlarda meydana gelen değişimlerin uzun süreli olabilmesi için tutuma dönüşmesi çevre ve afet farkındalığı için oldukça önemlidir.

Kaynak ayırma/ eşitsizliği giderme politikaları

Kaynak dağılımının eşitsizlikçi özelliğinin bir uzantısı olarak kabul edilebilecek olan hassasiyet, afet durumunda etkisini daha da artırma potansiyeline sahiptir. Su kesintileri özelinde etkisi daha kısa sürmüş olması nedeni ile Ankara'da oturanların tümünü eşit derecede etkilememiştir:

“...Herkesin evine depo yaptırmaya çaba sarf ederdim. Çünkü bütün zenginlerin, üst bürokratların su kesintilerinden hiç haberleri yok. Parası olan yaşıyor, parası olmayan sürünüyor, gerçek bu...” 35 yaşında bekar lise mezunu ev hanımı

Kaynak yaratarak, eşitlikçi bir afet yönetimi anlayışı benimseyerek, bu olumsuzluğu ortadan kaldırmanın mümkün olabileceğini ifade eden katılımcı, yerel yönetimin su tasarrufu politikalarını eleştirmektedir. Ancak, afet sonrası iyileşme faaliyetlerini ele alan çalışmalarda (Peterson,1999), afetten etkilenen topluluk ya da toplum üyelerine yapılacak yardımın uzun vadede, söz konusu sosyal birliktelikleri, bağımlı konumuna düşürme tehlikesinin varlığından bahsedilmektedir. Farklı bir deyişle, kendi ayakları üzerinde durabilme, iç denetim alanının gelişmesi ve bunun sürdürülebilirliğinin sağlanması için afetten etkilenen topluluk ya da toplumlara sınırlı yardım sağlanmalı ve kendi ayakları üzerinde durmaları sağlanmalıdır. Bu türden bir uygulama, sorunun farkına varılması ve sorumlu bilinç ve davranışın geliştirilmesi bakımında da önemli bir etken olabilir.

Altyapının iyileştirilmesi, güncelleştirilmesi

Katılımcılar arasında, yerel yönetimin yetersiz görüldüğü bir diğer nokta da, altyapı kalitesinin düşük olması üzerinde yoğunlaşmaktadır. Su kesintilerinin devam ettiği dönem içinde, ana borularda meydana gelen patlamalar ve yazılı ve görsel medya tarafından dile getirilen altyapıdaki sorunlar bu farkındalığın oluşmasında önemli etken olarak kabul edilebilir:

“...Su kanallarını tekrar gözden geçirir, yollardaki kaldırımları tamir ettirdim. Yeşil alanların çoğaltılmasına dikkat ederdim. Depoları da elden geçirirdim...” 36 yaşında bekar üniversite mezunu işsiz

Söz konusu uygulama afet yönetiminin dört aşamadan (azaltma, hazırlıklı olma, tepki ve iyileşme) oluşan döngüsel bir süreç olarak kabul edildiği görüş ile benzerlikler göstermektedir ve uzun vadeli politika anlayışı ile de kesişmektedir. Hazırlıklı olma süreci olarak ifade edilen aşamada, afet olasılığına karşı topluluk ya da toplum önlemler alma eğiliminde bulunur ve altyapının iyileştirilmesi de bu tür bir çaba olarak değerlendirilebilir.

Teşvik edici programlar

Son olarak katılımcılar tarafından, tasarruflu kullanımının teşvik edilmesi, diğer bir deyişle ceza yerine ödül mekanizmasının kullanılmasının kişilerde tasarruf bilincinin artmasına etkide bulunacağını ileri sürülmektedir:

“...Su tasarrufu yapanları ödüllendirmek gibi bazı çözüm yolları arardım...” 38 yaşında evli üniversite mezunu ev hanımı

Motive edici uygulamaların kişilerde istenilen yönde davranış değişikliğine yol açtığına gözlemlendiği çalışmalar (Brandes ve Ferguson, 2003) katılımcıların bu değerlendirmelerinin işlevselliği hakkında önemli ipuçları vermektedir.

Genel olarak, katılımcıların özelde yerel yönetim, genelde ise merkezi yönetim tarafından uygulanmakta olan çevre ve su tasarrufu politikalarını eleştirel bir bakış açısı ile ele aldıklarını söylemek mümkündür. Yukarıda başlıklar halinde sunulan eleştiri alanları, daha üst bir soyutlama düzeyinde birbirleri ile sıkı ilişki içinde olan bileşenler olarak kabul edilebilir. Farklı bir deyişle, eğitim ve bilinçlendirme faaliyetlerinin yetersizliği, uzun vadeli/sürdürülebilir genelde yerel/merkezi yönetim özelde de afet yönetimi anlayışının olmaması, su konusunda alternatif kaynak arayışına gidilmemesi ya da hâlihazırdakilerin yetersiz oluşu, tasarruf konusunda uygulanan yaptırımların devam ettirilmesi ve bunun sadece tüketim ile özdeşleşen tüketicilere yönelik değil su satıcıları gibi sorunun diğer tarafında yer alan kesimleri de içermesi konusunda yaşanan yetersizlikler, kaynak sağlama konusunda duyarlı olunmama, altyapı çalışmalarının azlığı ve altyapının kalitesinin düşüklüğü ve ceza yerine ödüllendirici/teşvik edici uygulamaların tercih edilmemesi problemlerinin tümü, yerel yönetimin kapsamlı bir yerel yönetim ve afet yönetimi yaklaşımı ve uygulamasına sahip olmaması genel başlığı altında birleştirilebilir. Katılımcıların değerlendirmelerini, su yönetimi tartışmaları içinde yer alan “Su Talebi Yönetimi Yaklaşımı” başlığı altında toplamak mümkün olabilir. Söz konusu yaklaşım (Brandes ve Ferguson, 2003: 39-43), su kullanımını ile ilgili stratejileri temelde üç kategoriye ayırmaktadır: Sosyo-politik, ekonomik ve yapısal operasyonel. Sosyo-politik stratejiler, kullanıcıların su tüketimi ile ilgili tutum ve davranışlarında değişimi hedeflemektedir ve eğitim, kamuoyunu bilinçlendirme

kampanyaları, su politikalarının geliştirilmesi, sayaç gibi aletlerde standardın sağlanması, sulamada sınırlılıkların getirilmesi aracılığı ile bunun sağlanacağına inanmaktadır. Ekonomik stratejiler ise, su tüketiminin azaltılması konusunda en etkili yöntem olarak kabul edilmektedir ve vergilerin arttırılması, fazla kullanımın cezalandırılması ya da tasarruflu kullanma durumunda vergilerin azaltılması bu başlık altında ele alınabilecek politikalara örnek olarak gösterilmektedir. Yapısal-operasyonel stratejiler ise, bilim ve teknoloji ile işbirliğine girme ve aşırı tüketimi engelleyen donanımların geliştirilmesi ve bunların yaygın olarak kullanılmasını kapsamaktadır.

Katılımcıların görüşlerinin eleştirel bir incelemesi, bu tür eleştirilerin altında yer alan önemli bir etmenin varlığına dikkat çekmektedir: Güven/güvensizlik. Güven kavramı, risk ve belirsizlik kavramları ile de yakın ilişki içindedir. Güven, hassasiyetten beslenmekte ve belirsizlik de bu incinebilirliğin temel biçimlerinden birisidir. Burada bahsi geçen belirsizlikler Luhmann (1979)'a göre modern toplumun karmaşıklığından kaynaklanmaktadır ve bu belirsizliklerin azaltılmasında güven anahtar unsur olarak yer almaktadır. Diğer bir deyişle, kişiler, hassasiyetlerinden kaynaklanan belirsizlikler ile baş edebilmek için güven duyma ihtiyacı içerisindeyler. Buna ek olarak, kavram her ne kadar hassasiyetleri azaltma amacını taşıyor olsa da, beraberinde risk alma ya da incinebilir olmayı kabul etmeyi de gerektirmektedir. Diğer bir deyişle kişi karşı tarafa güvenmeyi tercih ettiği takdirde, kendisini korumasız bırakmayı da kabul etmiş olmaktadır (Dietz ve ark.,2009). Bir tutum olarak ifade edilen bu kavram, söz konusu tutuma özne olan ile nesne olan arasında ayırım yaparak, güvenin oluşması için gerekli olan koşulları şu şekilde sıralamaktadır (Jeffries, 2002): kişinin güven kavramının kendisinden olan

beklentileri, kişinin sahip olduğu öznel değerler ve kişinin diğerlerinin davranışları konusundaki algılar. Bu sürecin en önemli bileşeni olarak kabul edilebilecek olan diğerlerinin davranışları konusundaki algılar, geçmiş deneyimleri kapsamakta ve bu deneyimler, gelecekteki beklentileri de etkilemektedir (Dietz ve ark. 2009) güven kavramı konusunda yukarıda bahsedilen ayrımın, bu çalışmada görüşleri yer alan katılımcıların değerlendirmelerine uyarlaması yapıldığı takdirde şöyle bir yorum ortaya çıkabilir: Katılımcıların, güven konusunda sahip oldukları potansiyel, içinde yaşadıkları sosyo-kültürel ve politik çevrenin etkisi ile şekillenen öznel değerleri ve politikacılar hakkındaki geçmişten gelen izlenimleri bir araya gelmekte, bunun sonucunda güven duymaya ya da duymamaya başlamaktadır. Geçmişteki deneyimlerinden yola çıkarak katılımcılar, politikacılara güvenmemeyi tercih etmektedirler:

“...Su temel ihtiyaçtır. Yokluğunu kabul etmiyorum. Ülkemizin üç tarafı denizlerle kaplı. Bizden daha susuz ülkeler bile, İsrail Suudi Arabistan, deniz suyunu artırıp veriyorlar. Tabii ki işin ucu yine hükümete dayanıyor. Vatandaş için olan bir şeylerin ileri dönük planlanması yok...” 31 yaşında evli lise mezunu ev hanımı

Katılımcıların güven duyma konusunda hesaplama içinde girdikleri bir diğer karşı taraf ise, sivil toplum kuruluşlarıdır:

“...Su kesintileri ile ilgili halkın daha bilinçli olmaları gerekiyor. Benim çevre zaten bu konuda hassas. Hassas olmayan çevrelere de yönetimin yardımcı olmaları ve aydınlatmaları gerekiyor. Sivil tepkilerin bir işe yaramadığını düşündüğümünden bu konuda herhangi bir merci ile yazışmayı ya da düşüncemi paylaşmayı tercih etmiyorum...” 31 yaşında bekar üniversite mezunu çalışıyor

Katılımcının da dile getirdiği gibi sivil toplum örgütlerine yönelik güvensizlik duygusu, kişilerin bu tür örgütlenmeler içinde yer almalarının önünde önemli bir engel olarak değerlendirilmektedir. Inelmen ve arkadaşları (2004) tarafından afet yönetimi ile ilgili topluluk temelli örgütlenme olarak tanımlanan mahalle afet yönetimi tarzı organizasyonlara katılım konusunda kişilerde var olan isteksizliğin nedenlerini araştırmaya yönelik gerçekleştirilen araştırmanın sonuçları bu çalışmada elde edilen veriler ile paralellik göstermektedir. Kişilerin bu tür sivil inisiyatiflere katılma konusunda gösterdikleri isteksizliğin arkasında yatan temel nedenlerinin arasında güce uzak olmak, gelecek vizyonunun düşük olması, kurumlara duyulan güven seviyesinin düşük olması ve Gayrettepe Mahalle Afet Yönetimi tarzı örgütlenmelere karşı kamusal meşruluğun olmaması yer almaktadır. Ancak burada unutulmaması gereken bir diğer nokta ise, tüm bu etkenlerin topluluk ya da toplumda var olan 'kültürel yapı' ile bağlantılı olmasıdır. Diğer bir deyişle, Fukuyama(1995)'nin, örgütlenme davranışına göre yaptığı toplum sınıflandırmalarında da ileri sürüldüğü gibi, yüksek güvenli toplumlarda bu tür örgütlenmeler oldukça fazla iken; düşük güvenli toplumlarda bu daha düşük seviyelerde yer almaktadır. Türkiye gibi örgütlenme açısından güven duygusunun düşük olduğu toplumlarda bu durum, Inelmen ve arkadaşlarının(2004) da ifade ettiği gibi, kişilerin aktif olarak afete hazırlıklı olma faaliyetlerine dahil olmalarının önünde önemli bir engel olarak durmaktadır.

2.7. Su kesintileri ve katılımcıların sorun farkındalığı

Afet farkındalığın oluşmasında etkili olduğu öne sürülen önemli etkenlerden birisi de afet deneyimine sahip olmaktır. 1995 yılında Kobe'de meydana gelen deprem, deprem ülkesi olan ve bu nedenle afet yönetimi konusunda daha duyarlı olan Japonya

için büyük kayıplara neden olmuştur. Shaw ve Goda (2004)'nın, Hanshin bölgesinde daha önce bu şiddette bir depremin meydana gelmemiş olmasının bu kayıpların arkasında yatan önemli bir etken olduğunu ifade etmesi, afet deneyiminin işlevselliğini ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, 1999 Marmara ve Düzce Depremleri'nden sonra hem kişilerde hem de yerel-merkezi yönetim ve sivil toplum örgütlerinde deprem farkındalığının meydana geldiği farklı araştırmalarda (Kasapoğlu ve Ecevit, 2003) ortaya konulmuştur. Afet topluluğunun, afete doğrudan maruz kalanlar ile coğrafi olarak aynı yerde olmamalarına rağmen afetin dolaylı etkilerine maruz kalanları da kapsadığı görüşüne (Ploughman, 1997) paralel olarak bu iki büyük deprem sonrasında Türkiye genelinde deprem olgusu uzun süre gündemde kalmıştır.

2007 yılında Ankara'da yaşanan su kesintileri, afet riski olarak susuzluk ile Ankaralıların tanışmalarına neden olmuştur. Katılımcıların yaşamlarında meydana gelen değişimler arasında suyu kullanmada daha duyarlı olduklarını ifade etmeleri bu durumun göstergesi olarak kabul edilebilir:

“...Suyumu çok daha idareli kullanıyorum. İş yaparken suyu hemen kapatıyorum. Duşta iken devamlı açık tutmuyorum...” 30 yaşında evli üniversite mezunu çalışıyor

“...Tasarruflu su kullanmak, çevreye zararlı olacak ürünleri kullanmamaya ya da az kullanmaya çalışmak...”

35 yaşında evli üniversite mezunu çalışıyor

Her ne kadar Ankara'da yaşanan su kesintileri, kısa sürmesi nedeni ile Ankara ile sınırlı kalmış olsa da, Ankara'ya yeni taşınan bir katılımcı sorunu birebir yaşamamasına rağmen, yeni taşındığı çevrede sorunu yaşayanların deneyimleri nedeni ile susuzluk konusunda oldukça duyarlı bir tavır sergilemektedir:

“...Dediğim gibi, ben buralı değilim ve bu sorun beni ve yakınlarımı etkilemedi. Fakat bu, Ankaralıların değil tüm Türkiye'nin sorunu ve bu su kesintisi başka illerde de olabilir. Bu konuda yakınlarımı tasarrufa davet etmek isterim ve yapıyorum da. Bazı afişler asılmış ve dikkatimi çekti. Bu “20 yıllık su ” derken neyi kastediyor? Peki, size bir soru: bu sorunlar başımıza gelmeden önce neden tedbir alınmıyor? Sorum şu: bu suya neden 20 yıl önce kavuşulmadı da şimdi kavuşuldu?..”

Katılımcıların sorun özelinde davranışlarında meydana gelen bu değişim ile birlikte farkındalık gözlemlenen bir diğer alan ise, sorunun çözülebilir nitelikte bir durum olduğu ve bunun sanıldığı kadar güç olmadığıdır:

“...Evet var, suları tasarruflu kullanmamız gerekiyor. Boşa su akıtmamak gerekir. Gereksiz su tüketiminden kurtulmak için bazı tedbirler almalıyız. Örneğin, halı, kilim, bağ, bahçe gibi yerlere suyu akıtmamak gerekiyor. Banyo, bulaşık, çamaşır, el yüz temizliklerinde suyu fazla açmayarak tasarruf yapabiliriz...” 33 yaşında evli lise terk ev hanımı

Bireysel olarak tasarruf yolu ile çözüm sağlanabileceğine inananların yanında katılımcılar arasında, farklı kesimler ile işbirliğinin de önemli olduğunu ifade edenler de bulunmaktadır:

“...Kişisel olarak açıkçası fazla yapabileceğim bir şey olduğunu düşünmüyorum. Ama en önemlisi suyu lüzumsuz kullanmamak ve kurulan dernek vs. gibi kuruluşlara üye olarak yardım sağlamak...” 26 yaşında bekar üniversite mezunu çalışıyor

“...Toplumun genciyle yaşlısı ile bilinçlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Gerekirse örgütlenmeye gidilmeli... “27 yaşında evli üniversite mezunu çalışıyor

Eurobarometer 2008) tarafından yapılan araştırmaya göre, karşılaşılan sorunun büyüklüğü, kişilerin kişisel sorumluluk almalarında önemli bir etken olarak ortaya çıkmaktadır. Farklı bir deyişle, küçük ölçekte gerçekleşen bir çevre kirliliği için eğitim seviyesi yüksek olanlar kişisel olarak yapabilecekleri bir şeyler olduklarını ifade ederken, daha geniş ölçekteki bir kirlilik için kendi kapasitelerini yeterli görmemektedir. Bu noktada, karşılaşılan sorunun özelliğinin de kişilerde sorunu çözmeye yönelik tutum ve davranışların gelişmesinde etkili olduğu söylenebilir. Bu önermenin, su kesintileri özeline uyarlaması sonucunda ise, katılımcılar bireysel olarak yapabileceklerini yapmaya çalışmışlar; üstesinden gelemeyeceklerine inandıkları durumlarda ise sorumluluğu yerel ve merkezi hükümet temsilcileri ile sivil toplum kuruluşlarına bırakmayı tercih etmişlerdir denilebilir. Karancı (2006), afet zararlarını azaltma çalışmaları ile ilgili olarak “yeterlilik” kavramını kullanmaktadır. Genel ve öz olmak üzere iki başlık altında ele alınabilecek bu kavramın ilki, afet zararlarını azaltmak için genel olarak yapılabilecek önlemlerden bahsetmektedir: Merkezi ve yerel yönetimin sorumluluğu altında kabul edilen plan ve projeler bu başlık altında ele alınabilir. ‘Öz yeterlilik’ ise, kişinin bireysel olarak afet zararlarını azaltmak için alabileceği önlemleri içermektedir. Bu noktada, çalışmanın bu bölümünde katılımcıların susuzluk sorunu ile başa çıkmak için geliştirdikleri stratejileri öz yeterlilikleri ile ilişkilendirmek mümkündür.

Genel olarak, katılımcılar arasında afet farkındalığının arttığını ileri sürmek mümkündür. Bilinçlilik seviyesi temelde iki alanda gerçekleşmektedir: pratik roller ile stratejik roller. Pratik roller (Molyneux, 1985), çocukların, hastaların ve yaşlıların

bakımı ve eğitimi, hanenin sürekliliği ve komşu-akraba gözetimi gibi gereksinimleri hane içi kaynakların kontrolünü ifade ederken, stratejik roller de kadının özgürleşmesine katkıda bulunma, kaynakların eşitsiz dağılımı, eğitim hakkı, politik alana dahil olma gibi bileşenlere (Moser, 1993) önem vermektedir. Hane içinde suyun tasarruflu kullanımını sağlamak hane içi kaynakların yönetimi olarak kabul edilebilir ve pratik roller başlığı altında ele alınabilir. Buna ek olarak sivil toplum kuruluşları ile irtibata geçmeye çalışmak, örgütlenme eğilimi içinde olmak ise politik hak olarak stratejik rol olarak kabul edilebilir. Sosyal sermaye olarak kavramsallaştırılabilen çevre ile kurulan ilişki ağları da hem sorunun çözülmesi, hem de kişilerde farkındalıklar yaratılması için anahtar unsur olarak kabul edilebilir. Katılımcıların yakın çevrelerini bilinçlendirmeye ve örgütlendirmeye çalışmaları ve/veya bunun önemli olduğunu ifade etmeleri, söz konusu unsurun etkinliğini bir kez daha ortaya koymaktadır denilebilir.

2.8. Yerel yöneticiler, sivil toplum kuruluşları ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün politikaları

Afet yönetimi, toplum içinde sadece bir ya da birkaç kurum ya da örgütlenmenin faaliyet göstermesinden daha fazlasını gerektiren bir süreç olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle paydaşlar olarak tanımlanabilecek olan toplumun farklı kesimlerinin birbirleri iletişim ve koordinasyon içinde bu süreç içinde yer alması gerekmektedir. Bu paydaşlar merkezi ve yerel yönetim ve ilgili birimlerini; sivil inisiyatifler ve sorunu yaşayan sıradan insanları kapsamaktadır. Bu çalışmada bu görüşten yola çıkılarak şu ana kadar, susuzluk sorunundan en fazla etkilenen kesim olarak kabul edilen Ankara'da yaşayan kadınların çevre, afet ve afet yönetimi konusunda tutum ve davranışları ve bunlar üzerinde etkisi olabilecek faktörler üzerine durulmuştur. Bu bölümde ise, paydaş olarak

yerel yönetim, sivil inisiyatif olarak ‘Türk Kadınlar Konseyi Derneği’, ‘Anadolu Çağdaş Eğitim Vakfı’, ‘Türkiye İsrافی Önleme Vakfı’, ‘Türkiye Soroptomist Kulüpleri Federasyonu’ ve merkezi yönetimin temsilcisi olarak ‘Ankara Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü’ nün, su tasarrufu konusunda uyguladıkları ve uygulamayı düşündükleri plan ve politikalar ve bunların özelliklerinin neler olduğu incelenmiştir. Söz konusu paydaşların belirlenmesinde su tasarrufu konulu, yerel yönetim tarafından bastırılan afişlerde yer alan isimler etkili olmuştur.

Afet riskini azaltma konusunda faaliyette bulunan ‘Afet Riskini Azaltmak için Uluslar arası Strateji (International Strategy for Disaster Reduction)’ diğeri bir deyişle, ISDR (2008a; 2008b), ‘afet riskini azaltmak’ anlayışının farklı sektörlerin kesişim noktası ve aynı zamanda da kalkınma tartışmalarında sıklıkla ele alınan bir konu olduğunu ifade etmektedir. Afet riskinin azaltılması, bu çalışmada kabul edilen afet yönetiminin dörtlü döngüsel süreçlerinden azaltma/sakinme denk gelmektedir denilebilir. Bu nedenle ISDR tarafından yapılan afet riskinin azaltılması tartışmasını, afet yönetimine uyarlamak mümkün olabilir. Bu görüşten yola çıkılarak, afet riskinin azaltılmasında da olduğu gibi afet yönetiminde de politik ve yasal sorumluluk, kamuoyunun oluşturulması, bilimsel bilgi, kapsamlı kalkınma planları, politikaların ve yasal düzenlemelerin sorumlu bir biçimde uygulanması, kişi temelli bir bakış açısı önemli bileşenler olarak kabul edilebilir. Bu tür bir uygulamanın sağlanabilmesi için yerel ve ulusal düzeyde çok taraflı bir platformun oluşturulması da bu süreç içinde gerçekleşmesi gereken hedefler arasında yer almaktadır. Böylelikle bu platform öncülüğünde bilgi, kaynak ve plan-programların sağlanması ve bunların gerekli olan alanlara aktarılması, paydaşlar arasında koordinasyon ve iletişimin sağlanması oldukça kolay olabilir.

Çalışmanın konusu olan Ankara’da gerçekleşen su kesintileri ve bununla ilgili olarak su tasarrufunun sağlanması için paydaşlar arasında yer alan yerel yönetim, sivil inisiyatifler ve Milli Eğitim Müdürlüğü’nü faaliyetleri yukarıda verilen bilgiler ışığında şu şekilde tartışılabilir:

Yerel yönetim

Yerel yönetim olarak Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin konu ile ilgili faaliyetlerini öğrenmek amacı ile öncelikle Ankara Su ve Kanalizasyon İdaresi (ASKİ)’ne, burada çalışanların yönlendirmesi ile de Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi’ne gidilmiş ve burada görev yapan yetkiliden bilgi alınmaya çalışılmıştır. Yapılan görüşme sonucunda, özeld birim ve genelde Büyükşehir Belediyesi olarak afişlerin hazırlanması, yazılı ve görsel medyada yer alan bilgilendirici program ve basın açıklamaları, Belediye’nin resmi internet sayfasında yer alan bilgilendirici mesajlar haricinde bir faaliyette bulunulmadığı ortaya çıkmıştır. Afişlerden almak için araştırmacı tarafından bulunan talebi ise yetkili “...yeni binaya taşındığımız için ve burada mekansal olarak yeterli olmadığımız için biz o afişlerin tümünü imha ettik, şu an elimizde hiç kalmadı...” açıklaması ile geri çevirmiştir. Bu durum, yerel yönetim açısından afet yönetimi konusunda, sürdürülebilirlik anlayışına sahip olmadıklarının bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Su sıkıntısının Kızılırmak suyunun getirilmesi ve bunun devamında yağışların miktarında yaşanan artış nedeni ile barajdaki seviyenin artması ve bunu takiben yerel yönetimin Kızılırmak suyunu kesip barajlardan su vermeye başlaması ile sona erdiğini düşünme ve sorunun bir daha yaşanmayacağını varsayma şeklindeki bir bakış açısı bu tür bir eylemin gerçekleştirilmesinin arkasında yatan etmen olarak kabul edilebilir. Genel olarak, bu durum, uzun vadeli politika anlayışının olmamasının bir yansıması olarak kabul edilebilir.

Afişlerin imha edilmesi, farklı bir durumu da ortaya çıkarmıştır: afet bilgi bankasının yokluğu. Odabaş ve Odabaş (2007) , afet yönetimi süreci içerisinde gerçekleştirilen tüm faaliyetlerin aynı zamanda yüklü bir bilgi kaynağının da oluşmasına neden olduklarını ifade etmektedirler. Afet riskleri, sakınım/azaltma faaliyetleri, risk karşısında yararlanabilecek potansiyel kaynaklar ve adres bilgileri, nüfusun özellikler, hassasiyet haritaları bu kaynaklardan bir kısmını oluşturmaktadır ve bunların afet arşiv kayıtlarında diğer bir deyişle de afet bilgi bankalarında kayıt altına alınması oldukça gereklidir.

Türkiye’de afet bilgi bankaları oluşturma konusunda yaşanan eksikliklerin giderilmesi için Bayındırlık Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü’nce Afet Bilgi Sistemi ve Ulusal Afet Arşiv Sistemi adlarıyla iki proje yürütülmektedir (Odabaş ve Odabaş,2007). Bu projelerden ilkinin amacı afet öncesi ve sonrasında bir bütün olarak her türlü hizmet ve sorumluluğunun bütünleştirilmesini sağlamaktır. Yerleşim yerlerinin afet risklerini analiz etmek, risk haritası hazırlamak, yerel ve merkezi yönetim birimleri ile koordinasyon sağlamak ve yaşanan afet verilerini kayıt altına almak bu projenin temel hedefleri arasında yer almaktadır.

Merkezi yönetim tarafından böyle bir çaba içine girilmiş olmasına rağmen, yerel yönetimler bünyesinde bu tür faaliyetlerin pek yaygın olmadığını ileri sürmek mümkün olabilir. Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin de bu genelleme içinde yer aldığını ileri sürmek mümkündür.

Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi’nde görev yapan yetkilinin açıklamalarına ek olarak, çalışmanın sonraki dönemlerinde araştırmacının kendisi tarafından, “Anadolu Çağdaş Eğitim Vakfı” temsilcisi ile yapılan görüşme sırasında, yerel yönetimin sanıldığığının aksine, su tasarrufu konusunda Ankaralıları

bilinçlendirmek için daha etkin bir şekilde çalıştığı öğrenilmiş ve söz konusu kurumun bir diğer temsilcisi ile yeni bir görüşme daha gerçekleştirilmiştir:

“...Su tasarrufu konusunda Belediyemiz tarafından yazılı ve görsel medya aracılığı ile gerçekleştirilen bilgilendirme faaliyetlerine ek olarak, eğitim ve kültür merkezlerimiz olan Belmek, Hanımlar Lokali, Aile Yaşam Merkezlerimizden yararlanan hanımlara yönelik birebir eğitim faaliyetlerini gerçekleştirdik. Suyun önemi, kaynakların sınırlı olduğu ve tasarruflu olma konusunda bilinçlendirmeye çalıştık.”

Katılımcının, son cümlede yer alan ifadesi, su tasarrufu başta olmak üzere kaynakların verimli kullanımı için gerekli olan önemli bir bileşene işaret etmektedir: “sahiplenme”. “Kendisine ait olana daha fazla değer vermek” şeklinde de ifade edilebilecek olan bu unsurun, su kaynaklarının tüm şimdiki ve gelecekteki insanlığın ortak malı olduğuna dair bir farkındalığın kişilerde oluşturabilmesi ve böylelikle onlar tarafından sahiplenilmesinin sağlanabilmesinin tasarruf konusunda oldukça olumlu sonuçlar yaratabileceği ileri sürülebilir. Buna ek olarak, sivil inisiyatif temsilcileri ile işbirliğinin olup olmadığını öğrenmek üzere sorulan soruya temsilci, *sadece bir tanesi ile iletişim halinde olduklarını, talebin de onlar tarafından geldiğini, ancak şu an eskisi kadar yoğun bir şekilde devam etmediği* yanıtını vermiştir. Farklı bir deyişle, Kızılırmak suyunun şehir şebekesinde kullanılmaya başlanılmasından ve son dönemlerdeki yağışlar nedeni ile barajlardaki su seviyesinin yükselmesi ve bu suyun tekrar kullanılmaya başlaması nedeni ile sorun, gündemdeki önemini kaybetmeye başlamıştır. Bu durum, sürdürülebilir politikaların hayata geçirilmesi önünde önemli bir engel olarak değerlendirilebilir.

Yerel yönetim tarafından, su tasarrufu konusunda gerçekleştirilen çalışmaların genel değerlendirmesi, bilgilendirici faaliyetlerin çoğunlukla medya ve kurumun kültür merkezleri aracılığı ile yürütüldüğünü, genellikle taraflar arası tek yönlü bir iletişimin gerçekleştiğini (tavandan tabana doğru) ortaya koymaktadır. Bu tür bir eğilimin, diğer bir deyişle taraflar arasında etkileşimin olmamasının, tabanın fikirlerinin alınmamasının, uygulanan politikaların sürdürülebilir olmasının önünde önemli bir engel olduğunu ileri sürmek mümkündür.

Türk Kadınları Konseyi Derneği

Su tasarrufu konulu hazırlanan afişlerde adı geçen sivil toplum kuruluşlarından bir tanesi olan Türk Kadınlar Konseyi Derneği'nin sorun ile ilgili faaliyetleri konusunda dernek temsilcinin değerlendirmesi şu şekildedir:

“...Türkiye, kuraklık tehlikesi altında olan ülkeler arasında görülüyor. Uydu aracılığı ile bakıldığında Türkiye’de orta Anadolu’da kuraklaşma görülüyor. Bu nedenle Ankara Konseyi olara, merkez konsey olarak böyle bir çalışma yapalım dedik. Şubelerimiz ile birlikte bir su konferansı yaptık...Konsey ve üyelerimizi bilinçlendirmek için bu konferansı yaptık. Büyük çapta olmasa bile her ailenin bilinçlenmesi ile kayda değer su tasarrufu oluyor. Bu nedenle Büyükşehir Belediyesi ve Ankara Valiliği’ne başvurduk, biz böyle bir çalışma yaptık, böyle bir broşür hazırladık bunların basımını yapar mısınız diye sorduk. Böyle iştirakçilerin adının yazıldığı broşürler basıldı. Böylelikle biz dedik hanımlara dişinizi fırçalarken çeşmeyi açık bırakmayın; beyler, traş olurken dikkat edin. Bulaşıkları makinede yıkayın dedik. Sonra taksi duraklarına gittim ben. Çünkü taksiyi hortumla yıkıyorlardı. Sonradan sordum nasıl yıkıyorsunuz şimdi

diye. Onlar da bir kova su ve sünger ile yıkadıklarını söylediler.”

Bu alıntıdan, Kadınlar Konseyi'nin su tasarrufu ve küresel ısınma olgusu hakkında toplumu bilinçlendirme faaliyetlerinin uluslararası organizasyonlar ile işbirliği içinde gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Çıkış noktası olarak kadınların pratik rollerine (hane içi roller) vurgu yapılmaktadır. Farklı bir deyişle, kadınların bu sermayeleri kaynak olarak kabul edilmiştir. Çalışmalarında uluslararası bağlantıların olması nedeni ile söz konusu Derneğin böyle bir girişim içine girdiği ve yerel yönetim ile merkezi yönetimin temsilcisi olan Valilik ile bağlantıya geçmesinde bu özelliğinin önemli bir etkisi olduğu görülmüştür.

Dernek, bilinçlendirme faaliyetleri üzerine kurulu programını uygulamak için yerel yönetim ile bağlantıya geçmiş ve Aile Yaşam Merkezleri, Hanımlar Lokali gibi yerel yönetime bağlı oluşumlarda bu hizmetlerden faydalanan kadınlara su tasarrufu konusunda belirli dönemlerde eğitim vermiştir.

Dernek tarafından hazırlanan “Kadın-Çevre Sağlık ve Su” konulu panelde(2006) kadının kaliteli su elde etmek için neler yapılabileceği tartışılmış ve kadının haklarını talep etmesi üzerine vurgu yapılmıştır:

“...önce kendisine verilen suyun kimyasal ve bakteriyolojik analizini talep eder. Kamu, yeni çıkan Bilgi Edinme Yasası'na göre bu bilgiyi vermek zorunda...”

Buna ek olarak topluluk/toplum içindeki eşitsizliklerden kaynaklanan hassasiyetlerin uzantısı olarak, afetten her kesimin eşit derecede etkilenmediği olgusuna vurgu yapmaktadır:

“...Şu anda piyasadaki fiyatlar şöyle: 2006 yılında Türkiye genelinde 1000 litre ambalajlanmış su 250YTL ya da bir litresi 25 kuruş...Parası olan ambalajlanmış su içiyor.

Salatasını, sebzesini, meyvesini aynı su ile yıkıyor, yemeğini aynı su ile pişiriyor, dişlerini aynı su ile yıkıyor...Olmayan, çok büyük bir çoğunluk ise ne bulursa onu içiyor ve kullanıyor...”

Genel olarak değerlendirildiğinde Türk Kadınlar Konseyi Derneği'nin su tasarrufu konusundaki faaliyetlerinin, suyu bilinçli kullanmayı kapsamakla birlikte kadının farklı konularda da farkındalıklarını arttırmak amacını da içerdiği ifade edilebilir. Bilgi edinme seçenekleri hakkında açıklamalarda bulunarak, kadının politik süreçlere dahil olabilmesi, kapasitesinin artırılması konusunda dolaylı olarak etkide bulunmaktadır.

Türkiye Soroptomist Kulüpleri Federasyonu

Su tasarrufu ve kadınlar özelinde halkın bilinçlendirilmesi faaliyetlerine katkıda bulunan bir diğer sivil toplum kuruluşu olan Türkiye Soroptomist Kulüpleri Federasyonu Ankara Şubesi, çalışmada temel alınan yerel yönetim tarafından su tasarrufu amaçlı hazırlanan afişlerde yer almamasına rağmen, organik bağı nedeni ile Türk Kadınları Konseyi Derneği'nin yürüttüğü projeyi devam ettirmiş olması nedeni ile araştırmaya dahil edilmiştir:

“... Ankara'daki derneklerimizin Ankara'da yaşanan su kesintileri ve su kirliliği nedeni ile konuya hassasiyeti çok daha fazla oldu. Bu diğer illerde yaşanmadı. Neden yaşanmadı, çünkü biz, Ankara'da yaşayan kişiler olarak musluklarımızdan akan suyun koktuğunu görünce, yani birebir yaşayınca bu durumu bu çalışmanın içerisinde daha çok inanarak yer aldık. Belki mikroplu olsa bu derece olmayacaktı ama fiziksel olarak yaşanan şeyler bizi bu yola yöneltti ve bu konu ile ilgili neler yapabiliriz düşüncesi zaten yürütmekte olduğumuz ufak çaplı bir projeyi daha da büyüttü... Ankara'da bu konu ile ilgili

projeyi yürüttük ... Proje, ilköğretim okullarına içilebilir su arıtma istasyonlarını kurmak... Bu sistem kurulduktan sonra işimiz bitti diye çekilmedik. Arkasından, Federasyon'un düzenlediği "su hayattır" projesi ile çocuklara suyun önem, su tasarrufu, sağlıklı su içerse ne olur, içmez ise ne olur gibi bir takım şeyleri anlattık....“

Ankara'da faaliyet gösteren derneklerin su konusuna özellikle vurgu yapmasının arkasında yatan en önemli etmenlerden olan sorunu birebir yaşama, afet farkındalığı/ bilinci ile afet deneyimi arasındaki bağlantı (Shaw ve Goda, 2004) ile paralellik göstermektedir denilebilir. Eğitim faaliyetleri ile birlikte altyapı iyileştirme çalışmalarına da ağırlık veren kuruluş, bu faaliyetlerini kadının güçlendirilmesi üst başlığı ile sunmaktadır. Bu durum, sürdürülebilir afet yönetiminin gerçekleşmesi için oldukça önemli bir bileşen olarak kabul edilebilir. Buna ek olarak, yerel ve merkezi, yönetimin farklı kademeleri ile işbirliğine girmiş olmalarına rağmen, bu alanda çalışan diğer sivil toplum kuruluşları ile bağlantıya geçmemiş olması, sahip olunan bilgi ve deneyimlerin paylaşılması ve bu konuda bir birikimin oluşmasında engel olarak rol oynayabilir. Sürdürülebilir afet yönetimi için toplumun tüm kesimlerinin iletişim ve eşgüdüm halinde olması öncelikli hedeflerden bir tanesidir (Shaw ve Goda, 2004).

Anadolu Çağdaş Eğitim Vakfı

Türk Kadın Konseyi Derneği'ne ek olarak afişte ismi yer alan bir diğer sivil toplum kuruluşu Anadolu Çağdaş Eğitim Vakfıdır. Vakfı'n temsilcisi, su tasarrufu konusunda uyguladıkları politikayı şu şekilde ifade etmektedir:

“...Su konusunda çalışmalar yaptık. Uzman kişiler ile gecekondü bölgelerinde eğitimler verdik. Afişler dışında

bu kişiler bizzat eğitim verdiler. Eğitimin içeriği ise, suyun önemi su kaynaklarının beslenmesi için neler yapılabilir, suyu nasıl dikkatli kullanabiliriz suyun hayatımızdaki önemi ve gelecek nesillere de ulaşabilmesi için neler yapılabilir, kendi evinde toplumda ulusal ölçekte neler yapılabilir onlar ile ilgilidir. Yerel yönetimlere ne tür talep ile gidileceği onlarla nasıl diyalog kurulacağı yönünde idi...”

Anadolu Çağdaş Eğitim Vakfı, kuruluş ve işleyiş amacına uygun olarak su tasarrufu konusunda diğer kadın derneği gibi eğitim faaliyetlerine ağırlık vermiştir. Eğitim kadının stratejik ihtiyaçları arasında yer almaktadır ve özgürleşmesi için ön koşul olarak kabul edilebilir. Kadının eğitim hakkı, insan hakkı gibi konulara vurgu yapması ve özgüveni geliştirme eğiliminde olması, iletişim becerilerini geliştirme hedefinde olması nedeni ile söz konusu eğitimin aynı zamanda kapasite geliştirici nitelikte olduğunu ileri sürmek mümkündür. Vakıf temsilcisinin gecekondulu mahallerinde suyun tasarruflu kullanımı konulu eğitim sırasında, kadın katılımcılardan bir tanesinin, “...Biz bunları zaten yapıyorduk...” diyerek görüş bildirmesi ve diğer deneyimlerini paylaşması, temsilci tarafından ilginç bir anı olarak anılsa da, gerçekte etkileşimli eğitimin bir örneği olarak kabul edilebilir. Bu tür etkileşimlerin geliştirilebilmesi için, sivil inisiyatiflerde ilgi alanları ile ilgili güncel tartışmaların hizmet içi eğitim faaliyetleri gibi farklı etkinlikler ile diğer üyelerle paylaşılması, söz konusu oluşumların etkililikleri için önemli bir koşul olarak kabul edilebilir.

Türkiye İsrافی Önleme Vakfı

Su tasarrufu konusunda yerel yönetim tarafından kesintilerin sona ermesinden bir süre sonra ikinci bir kampanya başlatılmış ve bu amaçla hazırlanan afişlerde yeni

bir sivil toplum kuruluşunun adı yer almıştır: İsrâf Vakfı. Söz konusu Vakfı'n temsilcisine yapılan görüşme talebi, yetkililerin yurt dışında olması nedeni ile kabul edilmemiş, ancak araştırmacıya, e posta aracılığı ile bilgilendirebilecekleri ifade edilmiştir. Vakıf olarak su tasarrufu konusunda uyguladıkları ya da uygulamayı planladıkları projeler ve bu planlarda kadının yeri içerikli soruya, araştırmacının ısrarlı aramalarına rağmen henüz bir yanıt gelmemiştir. Bu nedenle bu çalışmada söz konusu Vakfı'n su tasarrufu konulu çalışmalarını temsilen internet sayfalarında yer alan bilgiler kullanılmıştır (İsrâf Vakfı, 2009).

Söz konusu sayfada, suyun hane içindeki tasarruflu kullanımı için yapılması gerekenler maddeler halinde sıralanmış olup, araştırmacı tarafından internet adres bilgilerinin güncellenmesi için ilgili siteyi tekrar kontrol etmesi sonucunda söz konusu sayfada su tasarrufu ile ilgili bilgilerin daha önce olduğu gibi kolay erişilebilir nitelikte olmadığı gözlemlenmiştir. Bu durum, sorunun söz konusu Vakıf için önem ve güncelliğini kaybettiği şeklindeki bir düşünüşün yansıması olarak değerlendirilebilir.

İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan broşürde yer alan son isim ise İl Milli Eğitim Müdürlüğü'dür. Araştırmacı tarafından konu ile ilgili olarak görüşme yapabilmek için Müdürlüğe gidilmiş ancak birebir bir muhatap bulamamıştır. Uzun dönem süren arayış sonucunda AR-GE biriminde çalışan bir yetkili ile Kültür Birimi'nde görev yapan bir diğer yetkili ile derinlemesine mülakat yapılmıştır. Müdürlük'te görev yapan bir görevlinin “...Ankara Büyükşehir Belediyesi sanırım o zamanlar bazı okullarda depo yaptırmıştı. Sanıyorum o yüzden isim yer aldı...” şeklindeki açıklaması, araştırmacının konu ile ilgili doğrudan bir muhatap

bulamamasının nedenini açıklar niteliktedir. Bununla birlikte İl Milli Eğitim Müdürlüğü bünyesinde su tasarrufu ve bilinçlendirme konulu hem teknik hem de eğitimsel faaliyetlerin gerçekleştirildiğini Müdürlük'te görev yapan iki yetkilinin görüşleri ortaya koymaktadır. AR-GE biriminde çalışan yetkili, kendilerinin su tasarrufu konusunda birebir bir çalışma yapmadıklarını ancak enerji tasarrufu gibi bir üst konuda faaliyetlerde bulduklarını ve su tasarrufunun da bu başlık altında ele alınabileceğini ifade etmiştir:

“...Biz ARGE birimi olarak Avrupa Birliği destekli bir proje üzerinde çalışıyoruz. Projemizin konusu binalarda enerji tasarrufu ve yenilenebilir enerji. Enerjinin içine suyu da soktuk... Altı pilot okul belirledik. Bunların öğrenci profilleri ve işletim sistemleri farklı. Farklı sektörler ile işbirliği yaptık... Su ile ilgili olarak ASKİ ve ECA işbirliği yaptık. Fotoselli musluklar kullandık bir okulumuzda. Bir okulumuzda da merkezi kontrol sistemi kullandık. 1400 okul içinde muslukların tamirini yapacak istihdam yapacak gücü yok. Bu nedenle açık muslukların kontrol edilmesi her zaman mümkün olmuyor. Bunun için kontrol sistemi gerekiyor...”

Bu tür bir projenin kamu kuruluşlarında yaygınlaştırılması, kontrol edilemeyen su israfının önüne geçilmesine neden olabilir. Her ne kadar Ankara Büyükşehir Belediye'si tarafından kentteki su tüketiminin %10'luk bir diliminin (ASKİ, 2008) kamu kuruluşlarında büyük bir kısmının ise hanelerde gerçekleştiğini ifade etse de bu yüzde içinde sağlanacak tasarruf hiç de azımsanmayacak niteliktedir. Müdürlük Kültür Birimi'nde çalışan bir diğer görevli ise okullarda uyguladıkları aktivitelerden bahsetmektedir:

“...Bu amaçla sene başında planlama yapıyoruz. Bu dönem Çevre Bakanlığı ile bir işbirliğimiz var. Sadece su

ile sınırlı kalmıyoruz. Çevre eğitimi veriyoruz. Proje kapsamındaki okullarda velilerimizi de eğitiyoruz. İlçeler ve il bazında okullarda yarışmalar yaptık ve ödüller dağıttık. Okullar kendi inisiyatiflerinde kampanyalar başlattı, velileri eğitmeye çalışıyorlar suyu tasarruflu nasıl kullanabiliriz diye. Mesela Elvankent'te bir okulda kampanya başlatmışlar. Faturayı panoya aıp her ay bu miktarı düşürelim diye. Gerçekten her geçen ay su faturasının azaldığını görmüşler. Halk Eğitim Merkezlerinin de kendi inisiyatiflerinde eğitim verdiklerini söyleyebilirim...”

Genel olarak, su tasarrufu konusunda yerel yönetim ve merkezi yönetim temsilcileri ile sivil toplum kuruluşlarının eğitim aracılığı ile farkındalık yaratma eğilimi içinde olduklarını ileri sürmek mümkündür. Eğitimin niteliği, sivil toplum kuruluşlarında ağırlıklı olarak tek yönlü olmasına rağmen İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından uygulanan etkinlikler daha katılımcı bir nitelik göstermektedir.

Ankara'da 2007 yılı Ağustos ve Ekim ayları arasında yerel yönetim tarafından tasarruf amaçlı gerçekleştirilen su kesintileri uygulaması ve bu süreci izleyen alternatif su kaynaklarının sağlanmaya çalışılması Ankaralılarda var olan suyun sağlanması konusundaki bütünlük algısının bozulmasına neden olmuştur. Diğer bir deyişle, temel amacı karmaşıklıkları gidermek (Law, 1992) olan bütünlük algısı kentsel alanda şebeke suyunun sağlanmasında etkili olabilecek unsurları gizlemekte ve kişilerde sadece çeşmelerden akan suyu algısının oluşmasına neden olmaktadır. Suların olmaması ise, altyapı hizmetlerinin gerçekleştirilmesinde etkili olabilecek pek çok etmenin (yönetim plan ve programları, kentleşme süreçleri, doğa olayları gibi) açığa çıkmasına yol açmıştır. Bütünün farklı parçalar, bileşenler ya da paydaşlardan oluştuğu gerçeği, afet yönetimi sürecine de uyarlanabilir. Özellikle

1999 Marmara ve Düzce Depremleri'nden sonra Türkiye'de afet yönetimin farklı bileşenlerinin, paydaşlarının neler olabileceği konusunda farklı tartışmalar gerçekleştirilmiştir. Yeryüzü üzerindeki su kaynaklarının giderek azalmakta olduğu gerçeğinden hareketle, bu çalışmada susuzluk sorunu uzun vadede afet olarak kavramsallaştırılmıştır.

Bölüm 3: Sonuç ve Öneriler

Risk toplumu olarak kavramsallaştırılan modern toplum ve bunun daha da ilerisine giderek “Dünya Risk Toplumu” şeklinde nitelendirilen içinde yaşanan zaman dilimi, çok sayıda ve farklı niteliklerde riskler ile doludur ve belirsizlikleri içeren bu olgular ile başa çıkmak için farklı stratejiler geliştirilmektedir. Risk yönetimi olarak tanımlanabilen bu süreç, riskin afet niteliğine bürünmesi ile afet yönetimine dönüşmektedir denilebilir. Afeti ile risk ilişkisi ve farklılığı üzerine yapılan çok sayıda sınıflandırmalarda (Stalling, 1997:1-2; Benson ve Twig,2004), riskin geleceğe ait gerçekleşme olasılığı olan bir durum olduğu, afetin ise bu olasılığın gerçekleşmesi ve böylelikle geçmişe ait bir olgu haline geldiği ifade edilmektedir. Buna ek olarak, afet ile sıkı bir ilişki içerisinde olan tehlike kavramı ise, bireye dışarıdan gelen olumsuz durumlara karşılık gelmektedir (Luhmann, 1995). Deprem, hortum, sel gibi doğal olaylar tehlike olarak nitelendirilirken, bu olayların insan topluluklarında meydana gelmesi ise afet olarak kavramsallaştırılmaktadır (Kumar, 2000:6-7).

Son yıllarda bilim dünyası ile birlikte, uluslararası ve ulusal politikalarda gündemin önemli konuları arasında yer alan küresel ısınma, yukarıdaki tanımlamalar dikkate alındığında aynı anda risk, tehlike ve afet olarak ele alınabilir. Küresel ısınma risktir çünkü potansiyel etkileri (kuraklık, açlık, savaşlar gibi) bulunmaktadır. Kavram, aynı zamanda tehlikedir çünkü dünya ölçeğinde farklı bölgelerde özellikle kuraklık yaşanmakta, buzullar erimektedir ve en nihayetinde afettir çünkü farklı ülkelerde yaşanan kuraklık insanların yaşamlarını tehdit eder niteliktedir.

Risk toplumu kavramsallaştırmalarındaki önemli bir diğer isim olan Beck(2002) ise, toplum ile doğanın kesişimine odaklanmakta ancak bu odaklanma

küresel ısınma olgusu için farklı bir durum sergilemektedir. Risk, geç/ileri sanayileşmenin bir sonucu olmalıdır ve bu tür bir gereksinimi karşılamayan küresel ısınma bu tanımlamanın dışında tutulmalıdır. Çünkü söz konusu olgu, kendisini önceleyenlerin Sanayi Devrimi'ne kadar uzanması nedeni ile ileri modernizmin sınırlarını aşmaktadır.

Küresel ısınma ile bağlantılı olarak ortaya çıkan iklim değişiklikleri ve bunu izleyen kuraklık olgusundaki artış, bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Her ne kadar Giddens ve Beck, küresel ısınmayı risk toplumu kavramsallaştırmaları içine fazlası ile yerleştirme konusunda isteksiz olsalar da, bu çalışmada söz konusu olgunun vurucu etkisinin ortaya çıkmasında ileri sanayileşmenin etkisinin büyük olması nedeni ile bu kavramsallaştırma içerisinde ele alınması daha uygun görülmüştür ve insan ve sosyalin kendi dinamikleri ile gerçekleşen etkileşimleri bu sorunun oluşmasında önemli bir etken olduğu kabul edilmiştir.

Küresel ısınma ile bağlantılı olan kuraklık, 2007 yılı yaz aylarında Ankara İli özelinde oldukça etkili olmuş ve sınırlı su kaynaklarının tasarruflu kullanılması amacı ile yerel yönetim tarafından kent genelinde semtler arası dönüşümlü su kesintileri uygulanmıştır. Her ne kadar kısa bir zaman diliminde etkili olmuş ise de, söz konusu kuraklık içerdiği riskler nedeni ile uzun dönemde afet riski olarak kavramsallaştırılabilir. Bu nedenle bu çalışmada tasarruf amaçlı yaşanan su kesintileri afet riskinin yansıması olarak kabul edilmiş ve afet yönetimi kavramsallaştırması içinde ele alınması uygun görülmüştür. Afet kaynaklı olumsuz durumların minimum seviyeye indirilmesi temel amacında olan afet yönetiminin söz konusu amaçlara ulaşabilmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için süreç içerisinde etkili olabilecek olan tüm unsurların belirlenmesi, tahmin edilmesi oldukça

gereklidir. Farklı bir deyişle, afet risklerinin tanımlanması ve tahmin edilmesi ve buna bağlı olarak afet riskine yönelik sosyal müdahalelerin nasıl izleneceği ve değerlendirileceği süreçleri afet riski ile başa çıkabilmek ya da afet yönetimi olarak yeniden ele alınabilir (Benson ve Twig, 2004). Bu türden bir yaklaşımın daha da kapsayıcı nitelikte olan alt yaklaşımı “Topluluk Temelli Afet Yönetimi”, bu çalışmada temel afet yönetimi yaklaşımı olarak kabul edilmiştir. Söz konusu yaklaşım, ‘hassasiyet’ kavramından yola çıkarak toplumun tüm kesimlerinin sürece aktif olarak dahil olması gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Böylesine kapsamlı bir analiz için süreç içerisinde etkili olabilecek tüm bileşenlerin analize dahil edilmesi gerekmektedir. Bu çalışmada incinebilirliği yüksek olan gruplar arasında yer alan kadınların afet yönetimine aktif olarak katılımının sağlanmasını etkileyebilecek etmenlerin neler olduğu ortaya çıkarılmış ve bu bileşenleri dikkate alan bir afet yönetiminin alt tanımlanmaya çalışılmıştır (Bkz. Şekil 20). Söz konusu bileşenlerin ortaya çıkarılmasında çalışmanın temel sosyolojik yaklaşımı olan Aktör İlişkiler Ağı kuramı oldukça kullanışlı araçlar sağlamıştır. Tüm bileşenlerin kendi rasyonaliteleri içinde birbirleri ile etkileşime girme potansiyelleri nedeni ile her birine eşit önem verilmesi, afet yönetiminin kapsayıcı ve sürdürülebilir bir nitelikte olması için oldukça büyük önem taşımaktadır. Her bir bileşenin diğerleri ile nasıl etkileşime girdiği, ilişki ağları kurduğunun analiz edilmesi bu önemin gerekçelerini ortaya koymaktadır. Buna ek olarak her ne kadar Aktör İlişkiler Ağı Kuramı’na apolitik olduğu yönünde yoğun eleştiriler yöneltirse de, Latour (1992) belirli bir bakış açılarının olduğu ve bunun da politik bir duruş gerektirdiğini ifade etmiştir. İlişki ağlarındaki süreçleri betimleyerek teori, ‘bildik olanı bilmedikleştirmekte’ (Bauman, 1999) dir ve bu sosyolojinin temel misyonlarından bir tanesidir. Bu tür bir süreç,

eleştirel bakışı gerektirmektedir. Eleştirel bakış ile politik duruş arasındaki organik bağı da burada anmak gerekmektedir. Su tasarrufu amacı ile uygulanan su kesintilerinin, yerel yönetim tarafından ileri sürüldüğü gibi doğa kaynaklı bir sorunun çözümüne yönelik bir girişim olmadığı, ortaya konularak yerel yönetimin temel amacının uzun vadeli politik anlayışı yokluğundan kaynaklanan eksikliğini kapatma olduğu gözlemlenmiştir.

Afet yönetimine kadınların dahil olmasını etkileyebileceğine inanılan farklı etmenlerin neler olduğu ve bunların etkileşim içindeki olduğu diğer unsurları araştırarak bu çalışmada etkili bir afet yönetimi için gerekli bilgilerin sağlanmaya çalışıldığı daha önce ifade edilmiştir. Bu amaç doğrultusunda, çalışmanın temel sosyolojik yaklaşımına ek olarak kullanılan ve kalkınma ile afet, afet ile kadın arasındaki çift yönlü ilişkiyi de kapsar nitelikte olan ‘Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma’ perspektifine uygun olarak hazırlanan anket formu ile nicel veriler elde edilmiş ve yapılan istatistiksel analizleri ile değişkenler arasındaki bağlantılar ortaya konulmaya çalışılmıştır:

Katılımcıların çevre ve risk farkındalığı, politik tutum ve davranışları, su kesintilerinin yaşam kalitelerindeki etkileri, başa çıkma stratejileri yerel yönetimin politikası hakkındaki değerlendirmeleri ile tüm bu unsurları etkileyen faktörlerin incelenmesi sonucunda, çevre ve risk farkındalığında ekonomik statü, çevre bilinci, fedakarlık, eğitim seviyesi, din ve çevre sorunu yaşamış olmanın etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Katılımcıların politik tutum ve davranışlarının ise, ‘iç denetim alanı’nın gelişmiş olması ve eğitim seviyesi ile ilişkili olduğu gözlemlenmiştir.

Katılımcılar, su kesintileri nedeni ile yaşam kalitelerinde önemli bir düşme olduğunu ifade etmişler ve bunlar biyolojik, psikolojik, ekonomik ve sosyal etkiler

olarak sınıflandırılmıştır. Söz konusu düşüşlerin farkındalığını etkileyen etmenler arasında kesintilerden etkilenme derecesi ile sorun farkındalığı arasındaki ilişkiye ek olarak, ekonomik durum, eğitim seviyesi, kadercilik ve güven önemli bileşenler olarak kabul edilebilir.

Tasarruf amacı ile yerel yönetim tarafından uygulanan politikaların değerlendirilmesinde katılımcıların politikaları farklı alanlarda eleştirdikleri gözlemlenmiştir. Uzun vadeli politika yokluğu, farklı kesimler arası işbirliğinin olmaması –yerel katılım bu başlık altında ele alınabilir-, yaptırım ya da teşviklerin yetersizliği, altyapı yetersizliği bu eleştiri alanları arasında yer almaktadır. Katılımcıların bu değerlendirmelerini etkileyen faktörler arasında da toplumsal hafızanın düşük olması, politik gündemi sürekli değişmesi, güvensizliğin yüksek olması ilk sıralarda yer almaktadır.

Katılımcıların su kesintileri ile başa çıkma stratejilerinde geleneksel bağlara ek olarak, din de önemli işlevler yüklenmiştir. Farklı bir deyişle, ekonomik hedefleri maksimize etme yönünde etkili olan eğitimin artırılmasına vurgu yapan insan sermayesi, din ve eğitimi içeren kültürel sermaye ve ilişki ağlarını ifade eden sosyal sermaye bu süreç içinde önemli yer tutmaktadır.

Afetin olumsuz etkilerine maruz kalma ile afet farkındalığı arasındaki ilişkiye (Shaw ve Goda, 2004) paralel olarak bu çalışma da katılımcıların su kaynaklarının kısıtlı olduğu ve bu nedenle tasarruflu kullanılması gerektiği konusunda daha bilinçli oldukları ve bunu davranışa dönüştürdükleri gözlemlenmiştir. Farkındalığın yaşandığı bir diğer alan ise, sorunun çözülebilir bir nitelikte olduğudur. Bunu gerçekleştirmek için ise kadınların diğerlerini bilinçlendirmesi (sosyal sermaye ve pratik roller) ve örgütlenmesinin (stratejik roller) olabileceği ifade edilmiştir.

Katılımcıların özellikleri hakkında edinilen bu bilgilere ek olarak, afet yönetimin tarafları arasında yer alan yerel ve merkezi yönetim, sivil toplum kuruluşlarının su kesintileri konusunda izledikleri politikaların neler olduğunu ortaya çıkarmak, etkili bir afet yönetimin ön koşullarından biri olduğu sayıltısı ile birlikte her bir bileşenin temsilcisi ile görüşmeler yapılmış ve bunun sonucunda, tarafların kadının pratik rollerine ve sosyal sermayelerine vurgu yaparak eğitim faaliyetlerine ağırlık verdikleri, bu eğitimin niteliğinin ise sıklıkla tek yönlü bilgi akışı şeklinde olduğu gözlenmiştir. Bununla birlikte, rastlantısal olsa da etkileşimli eğitim ile de karşılaşmış ancak bunun sivil toplum çalışanları için hoş bir anı olarak değerlendirilmesine neden olduğu görülmüştür. Farklı bir deyişle, yerelin bilgisinin afet yönetimi de dahil olmak üzere pek çok sosyal sorunun çözülmesi için kaynak niteliğinde olduğu ve bu nedenle eğitim süreci içinde tarafların birbirlerinden öğrenecekleri pek çok bilgi ve deneyimin olduğu gerçeğine gerekli önem verilmemiştir.

Eğitim faaliyetlerine ek olarak farklı sivil toplum kuruluşlarında okullar özelinde ödül unsuru kullanılarak tasarrufu teşvik ettirme girişimleri gerçekleştirilmiştir.

Sivil toplum kuruluşları arasında işbirliğinin varlığına örnek olarak, ‘Türk Kadınlar Konseyi Derneği’nin yerel yönetimin sosyal tesislerinden faydalanan kadınlara yine bu tesislerde eğitim programları uygulamaları verilebilir. Bu türden bir ilişkinin sürdürülebilir nitelikte olması için sadece su sorunu özelinde değil, temelde kadının güçlendirilmesi programları çerçevesinde genelleştirilmesi sorunun çözümünde önemli katkı sağlayabilir. Bununla birlikte, afişlerde yer alan sivil

toplum kuruluşları arasında iletişim ve eşgüdümün olmaması önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Su sorunu nedeni ile ortaya çıkan ilişki ağı içinde yer alan tüm unsurların tanımlanması ve birbirleri ile ilişkilerinin gözler önüne serilmesi, hali hazırda uygulanan politikaların çalışmanın afet yönetimi yaklaşımında benimsediği “Topluluk Temelli Afet Yönetimi” perspektifine ne derece yakın, ne derece uzak olduğunu ortaya koymaktadır. Söz konusu farklılıklardan yola çıkılarak sorunun çözümü yönünde politika önerileri üretilmesine olanak sağladığı için Aktör İlişkiler Ağı Kuramı, politika üretimi için ilk şart olan sorunun saptamasında oldukça yararlı olmuştur.

Çalışmada benimsenen “Topluluk Temelli Afet Yönetimi”nin temel olarak kabul edilmesinin arkasında yatan gerekçe, halihazırda İstanbul ve Bursa İllerinde faaliyette bulunan “Mahalle Afet Yönetimi”nin (Inelmen ve ark., 2004) bu yaklaşımı benimsemiş ve başarısının ortaya konulmuş olmasıdır. Söz konusu projenin temel hedefi, depreme korunaklı mahalle anlayışından kendine yeterli mahalle bakış açısına doğru bir değişim göstermiştir. Tavandan gelen bir yapılanmadan ziyade tabanın lider konumunda olduğu bir yaklaşım benimsenmiştir. Projenin uygulanması belirli aşamaları gerektirmektedir: İlk aşamada muhtar, projenin temsilcisi ile bağlantıya geçmekte, bunun sonrasında mahalle alt birimlerine bölünmekte ve görev dağılımı ve tanımı yapılmaktadır. Örgütlenme içindeki gönüllüler tarafından fon bulma, hanelerde ve iş yerlerinde anket uygulayarak nüfus hakkında detaylı bilgi edinme, altyapı ile ilgili bilgiler toplama ve kendileri ile birlikte çalışabilecek gönüllüleri bulma aktiviteleri gerçekleştirilmektedir. Afet planı taslağı hazırlamak, eğitim programları düzenlemek, sonrasında geri bildirimleri alıp değerlendirmek ve

bunun devamında kendine yeter bir duruma/ sürdürülebilir hale gelmek söz konusu aşamalar arasındadır.

Söz konusu örgütlenmeyi yaygınlaştırmak ve uzun vadede sivil toplum haline gelebilmek demokrasinin ön koşulu olarak kabul edilebilir (Shaw ve Goda, 2004). Farklı bir deyişle, sürdürülebilir bir afet yönetiminin olmaz ise olmaz koşulu olarak ifade edilen demokrasi, beraberinde sivil toplum kavramsallaştırmasını da getirmektedir. 1995 yılında Kobe kentinde meydana gelen deprem sonrasında hazırlanan Kobe Eylem Planı olarak ifade edilen program da aynı hedefe ulaşmak için yerel ve merkezi yönetime gereğinden fazla bağımlı olunmamasına (otonom), materyal değerler olarak nitelendirilebilecek altyapının sağlamlaştırılması gibi teknik alanlardan ziyade topluluk bağları gibi sosyal değerlere önem verilmesine, afet topluluğunun kapasitelerinin geliştirilmesine vurgu yapılarak eşitlikçi bir bakış açısı sergilemektedir (Shaw ve Goda, 2004: 29). Mahalle Afet Yönetimi de benzer hedefleri çıkış noktası olarak benimsemektedir. Ancak coğrafi olarak sadece İstanbul ve yakın çevresi ile ilgi alanları olarak deprem ile sınırlı kalması uygulamanın başarısını etkilemektedir. Söz konusu örgütlenmenin, Kobe Eylem Planı çerçevesinde su sıkıntısı ile ilgili olan kuraklık afet riski de dahil olmak üzere diğer sosyal sorunların çözümlenmesi için sorundan etkilenen topluluğun güçlendirilmesi şeklinde hedeflerini genişletmesi ve coğrafi olarak farklı bölgelere yayılması sürdürülebilirlik açısından çok önemli olduğunu ileri sürmek mümkündür.

Buna ek olarak bu tür organizasyonların ekonomik, örgütsel, kişisel ve davranışsal olarak sürdürülebilir hale gelmemesi de bir diğer engel olarak kabul edilebilir. Bu sıkıntının aşılması için ekonomik olarak kendi başına yeten bir yapılanma içine girilmesi (üyelerden düzenli aidat alımı, kaynak yaratımı gibi)

örgütsel olarak demokratik bir yönetim anlayışının benimsenmesi (eşit katılımın sağlanması), kişisel ve davranışsal olarak ise insan, kültürel ve sosyal sermayenin dikkate alınması etkili olabilir. Bunu gerçekleştirecek olanın kim olduğu ise bir başka sorun olarak ortaya çıkabilir. Bu noktada iç denetim alanının geliştirilmesine yönelik çabalar, farklı bir deyişle kapasite geliştirilmesine yönelik aktiviteler büyük bir rol oynayabilir. Bu tür çabaların etkili hale gelmesi için olmaz ise olmaz koşullardan bir tanesi de farklı sektörlerin sürece eş zamanlı olarak dahil olması ve aralarında iletişim ve koordinasyonun sağlanmasıdır.

Topluluk temelli organizasyonların görece başarısının arkasında yatan en önemli etken, söz konusu oluşumun sıradan insanlar tarafından ve onların desteğinin alınarak gerçekleştirilmiş olmasıdır (Shaw ve Goda, 2004:32). Sürdürülebilir afet yönetimi özelinde, diğer sosyal sorunlar genelinde sorundan etkilenen kesimlerin politika üretme süreçlerine eşit olarak katılmaması/katılamaması söz konusu planların başarısını etkilemektedir. Afetten etkilenen kesim yerine, topluluk ya da toplum seçkinlerinin bu tür örgütlenmelere katılımı bu konuda sıklıkla karşılaşılan ve aşılması gereken bir konu olarak kabul edilebilir. Bu durum, sorunun kişilerin özelinden çıkıp, politikacıların sorumluluğuna atılmasına, diğer bir deyişle kişilerde bu tür bir algının oluşmasına ve sahiplenilmemesine neden olmaktadır (Reyes, 2002: 62). Buna ek olarak sahiplenmemenin arkasında yatan bir diğer faktör çalışmanın önceki bölümünde de ifade edildiği gibi kişilerde iç denetim alanının gelişmemiş olması olabilir. Bu sıkıntıyı aşmak için yerelin katılımının sağlanabileceği, yerel bilginin kullanılabilineceği yeni yapılanmalara gereksinim duyulmaktadır. Yerel bilgi, kalkınma planları da dahil olmak üzere farklı konularda (Weeks ve Packard, 1997) değerli bir bileşen olarak kabul edilmektedir. Yerel bilgi, sanıldığı gibi aksine

statik ve gelenek ile sınırlanmış bir yapıda değil; deneysel ve değişken bir niteliğe sahiptir. Bu nedenle söz konusu bilginin ya da farklı bir ifade ile sağduyunun afet yönetimi de dahil olmak üzere sosyal sorunların çözümüne yönelik politikalarda kullanılması büyük bir önem taşımaktadır. Yerele ve sıradan insana yapılan vurgu, daha önceden de ifade dildiği gibi sivil inisiyatiflerin oluşması ve yaygınlaşmasına bağlıdır. Afet yönetimi konusu özelinde örnek olarak kabul edilebilecek bu türden bir Mahalle Afet Yönetimi adı ile Türkiye’de de gerçekleştirilmiştir.

Kalkınma politikaları ile birlikte afet yönetimi plan ve projelerinin sürdürülebilir hale gelmesinde söz konusu yapılanmaların ülke geneline yaygınlaştırılmaya çalışılması ve böylelikle kişilerin/kadınların sosyal/politik kapasitelerinin arttırılması ve güçlendirilmesi sağlanmaya çalışılmalıdır. Türkiye’de kadının güçlendirilmesi için faaliyet gösteren pek çok sayıda sivil örgütlenmeler bulunmaktadır ve söz konusu oluşumlar gerek benzer yapılanmalar gerekse yerel, ulusal ve uluslararası boyutlarda farklı kesimler ile işbirliği içine girmektedirler. Bununla birlikte araştırmacı tarafından Kasım 2008 tarihinde düzenlenen “Toplumsal Cinsiyet ve Afetler” konulu atölye çalışması sırasında, farklı kadın ve topluluk temelli örgütlenmelerinin afet yönetimi konulu pek çok çalışma yaptıkları ancak tarafların bu konuda birbirlerinden haberdar olmadıkları ve genel olarak Türkiye’de bu konuda hiçbir çalışmanın yapılmadığı şeklinde bir algılamının yaygın olduğu gözlenmiştir. Söz konusu durumun arkasındaki en önemli eksikliklerden bir tanesi, taraflar arasında iletişim ve eşgüdüm faaliyetlerinin yetersiz oluşu olabilir. Buna ek olarak daha önceki bölümde de ifade edildiği gibi Türkiye’de afet bilgisinin toplandığı ve ilgili kesimlerin/paydaşların kolayca ulaşabileceği bir afet bilgi bankasının olmaması(Odabaş ve Odabaş, 2007) bir diğer faktör olarak

değerlendirilebilir. İlgili kesimlerden kastedilen, merkezi ve yerel yönetimler, sivil inisiyatifler, uluslararası oluşumlar, bilim dünyası ve üniversite olduğu kadar sıradan insanların da bu paydaşlar arasında yer aldığıdır. Böylelikle teknolojik altyapı da kullanılarak bir bilgi ve deneyim paylaşımı platformu oluşturabilir ve sıradan insan özelinde bir aidiyet ve güce uzak olmadığı ve kendine ve diğerlerine güven duygusu yaratılabilir ve söz konusu kişiler tarafından sahiplenilmesine ve önem verilmesine yol açabilir. Bu türden bir duygu oluşumu ise, Inelman ve arkadaşları (2004) tarafından dile getirilen sivil toplum örgütlerine katılım konusunda yaşanan uyuşukluğun bir derece önüne geçilmesine yol açabilir.

Taraflar arasında eşgüdüm ve iletişimin sağlanabildiği, eşit katılım hakkı ve bunun uygulanmasının gerçekleşebildiği bir afet ve kalkınma plan ve politikalarının yaygınlaştırılmasında etkili olabilecek faktörlerden bir tanesinin eğitim olduğu ileri sürülebilir. Böylelikle katılım ve özellikle kadınların katılımı konusunda karşılaşılan kültürel engellerin etkisi bir derece azaltılabilir. Eğitimde kullanılan dilin, sıradan insanlar tarafından anlaşılabilir nitelikte olması, bilgilerin hedef kitle tarafından benimsenmesinde önemli bir faktör olacağı ileri sürülebilir. Buna ek olarak afet yönetimi özelinde de verilen eğitimin başarısının altında da aynı faktör önemli rol oynuyor denilebilir. Nitekim, bilimsel bilginin/bilimin su yönetimi, kişilerde su farkındalığı bilinç ve davranışını oluşturmak için bilimsel verilerin, istatistiksel göstergelerin kullanılması bir süre sonra kişilerde duyarsızlaşma eğilimine neden olabilmektedir. Bu noktada bilimsel bilginin sıradan insanlar tarafından kabul edilmesinin birçok etmeni içeren karmaşık bir durum olduğunu ileri sürmek mümkün olabilmektedir. Weeks ve Packard (1997: 242), sıradan insanların bilimsel bilgiyi kabul etme ya da etmeme konusunda kendi özel kriterleri olduğunu ifade

etmektedirler: Onlara göre bilim insanının kendilerine yakın bir pozisyon alması bunlardan bir tanesidir ve “güven” kavramı önemli bir yer işgal etmektedir. Yerel bilim insanı olması bir diğer ölçüt olarak ileri sürülebilir. Yerelden kastedilen uzun süredir kendileri ile beraber yaşayan ya da bölgedeki üniversitelerden mezun olanlardır. Buna ek olarak kendilerinin ürettiği bilgiyi de içeren bilimsel bilgi daha kolay kabul görebilmektedir. Bu noktada sosyoloji ile sağduyu arasındaki ilişkiyi tekrar etmek anlamlı olmaktadır. Sosyoloji sağduyudan beslenir, sosyologun sosyal birliktelik içinde yaşıyor olması, bu bilginin doğa bilimlerinde olduğu gibi uzmanların denetiminde olmasına engel olmaktadır. Bilim insanları ile sıradan insanlar arasındaki bu hiyerarşinin ortadan kalkması, bilimsel bilginin kabulünü oldukça kolaylaştırmaktadır denilebilir. Türkiye eğitim tarihinde başarısını kanıtlamış olan Köy Enstitüleri de benzer mantık çerçevesinde faaliyet göstermiştir. Bu tür yapılanmanın afet yönetimi ve kalkınma programlarına uyarlanması ile daha olumlu sonuçlar alınabilir. Nitekim farklı projelerde “eğiticilerin eğitilmesi” başlığı altında benzer uygulamaların gerçekleştirildiği bilinmektedir ve bunların yaygınlaştırılması büyük önem taşımaktadır. Bu durum ise sıklıkla ifade edildiği gibi toplumun farklı kesimleri arasında sürekli bir iletişim ve eşgüdümün kurulmasını gerektirmektedir.

Su tasarrufu konusunda bilgilendirici eğitim çalışmalarının, bilimsel kavramlar ile donanmış bilgilerden ziyade, sıradan insanın kendi günlük yaşamlarından örnekler ile zenginleştirilmesi, bu konuda benimseme, sahiplenme gibi olumlu etkilerde bulunabilecek bir çaba olarak nitelendirilmesine neden olabilir.

Sivil toplum anlayışının oluşturulması ve yaygınlaştırılması ile birlikte giden kalkınma ve afet politikaları, analizlerine hassasiyetleri yüksek olan grupları da dahil

etmelidir. Çalışmanın problemi olan afet yönetimi sürecine kadınların katılımının düşüklüğünü önleyebilmek için (Enarson,2001), toplumsal cinsiyetin analizlere dahil edilmesi gerektiğini, bu türden bir bakış açısı yokluğunun ise afetler hakkında çok önemli bilgilerin göz ardı edilmesine neden olduğunu ifade etmektedir. Afetlerin sadece doğal bir olgu olarak ele alınması, sosyal süreçlerden soyutlanması-sosyal organizasyonlar, tarih, kültür ve kişi ve yerlerin fiziksel çevresi-, onların ekonomik ve sosyal öncülleri ve ardıllarının göz ardı edilmesine neden olur. Bu durum ise, afet yönetiminin kısır bir niteliğe bürünmesine yol açabilir. Topluluk temelli, toplumsal cinsiyetçi bakış açısına sahip, kalkınma politikaları ile paralellik gösteren ve sakınım yönelimli afet çalışmaları bu kısır döngüyü aşabilecek niteliktedir (Enarson, 2001) ve bu yönetim anlayışının oluşması ve yerleşebilmesi için yukarıda bahsedilen sosyal ve ekonomik bağlantıların kapsamlı bir analizin yapılması gereklidir.

Türkiye gibi ülkeler için sorunun kaynağını ‘az gelişmişlik’ kavramı çerçevesinde ele alınması büyük önem taşımaktadır. Ecevit(2005:1102)’in de ifade ettiği gibi, Türkiye’nin kendine özgü kültürel ve politik yapısından kaynaklanan özel durumlar, afetlerin etkilerinin yüksek olmasına neden olmaktadır. Uzun vadeli politika üretme ve uygulama anlayışından yoksun olma (göç olgusu, çarpık ve eksik kentleşme bu başlık altında ele alınabilir) ile bağlantılı kültürel öğeler ve bunun sosyal, politik alandaki yansımaları temel sorun olarak kabul edilebilir. Bu tür engellerin üstesinden gelmek, sürdürülebilir afet yönetiminin sağlanabilmesi için önemlidir. Ancak burada ifade edilmesi gerekir ki, Türkiye’nin artık önceliklerini sıraya koyma ve bu plan dahilinde uygulamalarda bulunma gibi bir lüksünün olmadığı geniş kabul gören bir gerçekliktir. Bu nedenle, kalkınma politikaları içerisinde makro ve mikro boyutlarda yapılacak planların eş zamanlı hazırlanması ve

uygulanması gerekmektedir. Küçük çabaların zaman içerisinde birikimlere yol açabilme potansiyeli oldukça yüksektir. Bu ön kabulden yola çıkılarak, yukarıda ifade edilen makro ölçekteki önerilere ek olarak makro-mikro ilişkisi çerçevesinde sıradan insanlarda afet farkındalığını arttıracak önerileri şu şekilde sıralamak mümkün olabilir:

- Teşvik edici programların uygulanması: Kaynakların kullanımı, afetlere hazırlıklı olma çabaları özelinde destekleyici çalışmalarda bulunmak. Su tasarrufu özelinde, suyun kullanımının azalması durumunda ödül mekanizmasını devreye sokmak bu konuda bir örnek olarak verilebilir.

- Yetişkinlerin/kadınların eğitiminde etkili olabilecek tüm unsurları kullanabilme: Kadınlar tarafından sıklıkla izlenen programlarda konunun gündeme gelmesini sağlamak. Ancak burada kişilerde oluşabilecek kanıksama/normalleştirme/sıradanlaştırma tehlikesinin farkında olmak oldukça önemli. Söz konusu sıkıntının aşılabilmesi için zaman aralıklarının ayarlanması gerekebilir ya da farklı bir biçimde ‘Toplumsal Cinsiyet ve Afet’ konulu atölye çalışmasında dinleyicilerden birisinin de ifade ettiği gibi dizilerin içine bilgilendirici mesajların yerleştirilmesi uygulamaları yapılabilir.

- Kişilerde sahiplenme duygusu yaratılmalıdır: Ankara’da bir ilköğretim okulunda uygulandığı gibi okulun su faturasının panoya asılması ve “haydi faturamızı düşürelim” politikasının uygulanması ile birlikte çocuklar, okulu ve su faturasını, dolayısı ile suyu sahiplenmişler ve su faturasında ciddi düşüş gerçekleşmiştir

- Annelerinin çocukları aracılığı ile eğitimi: Kamusal alana çıkma şansı fazla olmayan kadınların okula giden çocukları ve öğretmenler ya da okul yönetimi

aracılığı ile eğitilmesi. Benzer uygulamalar Ankara genelinde okulların inisiyatifine bırakılmış şekilde uygulanmaktadır.

Bütün bu öneriler, farklı disiplinlerin bir araya gelmesini gerektirmektedir. Sosyal gerçeğliğin karmaşıklığı nedeni ile sorunların çözümlünde çoklu disiplinler uygulamalarının gerektiği gerçeğine paralel olarak, kişilerde afet bilincinin gerçeğleşmesi için eğitim psikologlarından, iletişim uzmanlarına, sosyologlardan kamu yöneticilerine kadar pek çok disiplinin birlikte çalışmasına gereksinim duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

Acar, F. ve Ege, G. (2001). Women's Human Rights in Disaster Contexts: How can CEDAW help?, 2 Mayıs 2008, http://www.un.org/womenwatch/daw/csw/env_manage/documents/EP4-2001Oct25.pdf

Allen, J. ve Henry, N. (1997) Ulrich Beck's Risk Society at Work: Labour and Employment in the Contract Service Industries, *Trans Inst Br Geogr*, 22 :180–196.

Anadolu Ajansı (2008) Ankara'da Hangi Bölgelerde kesinti Var?, 11 Mayıs 2009, http://haber.mynet.com/detail_news/?type=Actuel&id=N86939&date=31Temmuz2007

ASKİ (2008) Ankara'daki Su Tüketiminin Dağılımı, 12 Mart 2008, <http://www.aski.gov.tr/m.asp?TID=12&KW=su+t%FCketimi>

Aysan, Y. (2002) Events convened on Tuesday, 21 Mayıs 2004, <http://www.iisd.ca/2002/pc4/enbots/may28.html>

Balamir, M. (2008) Afet Politikası ve Planlama, 15 Nisan 2009, http://www.spo.org.tr/resimler/ekler/eabe3a1649ffa2b_ek.pdf?tipi=58&turu=X&sube=0

Bangladeş Gıda Bakanlığı (2008) Comprehensive Disaster Management Programme, 16 Nisan 2009, <http://www.cdmp.org.bd/>

Başoğlu, M., Şalcıoğlu, E., Livanou, M. (2002) Traumatic Stress Responses in Earthquake Survivors in Turkey, *Journal of Traumatic Stres*, 15: 269-276

Bauman, Z. (1995) *Life in Fragments: Essays in Postmodern Morality*, Oxford: Blackwell.

Bauman, Z. (1999) *Sosyolojik Düşünmek* (çev. A. Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı

Beck, U. (1992) *Risk Society: Towards a New Modernity*, London: Sage

Beck, U. (1999) *World Risk Society*, Madlen, MA, Blackwell Publishers

Beck, U. (2002) *The Terrorist Threat World Risk Society Revisited*, *Theory, Culture & Society*, 19: 39–55

Bell, S. (2003) *Researching Sustainability: Material Semiotics and the Oil Mallee Project*, 21 Nisan 2008, <http://researchrepository.murdoch.edu.au/vital/access/manager/Repository/wmdu:35>

Benson, C. ve Twigg, J. (2004) 'Measuring Mitigation' Methodologies for Assessing Natural Hazard Risks and the Net Benefits of Mitigation_ A Scoping Study, 4 Ocak 2005, [http://www.reliefweb.int/rw/lib.nsf/db900sid/OCHA-6BCM2U/\\$file/Measuring_Mitigation_report.pdf?openelement](http://www.reliefweb.int/rw/lib.nsf/db900sid/OCHA-6BCM2U/$file/Measuring_Mitigation_report.pdf?openelement)

Benton, T. ve Craib, I. (2008) Sosyal Bilim Felsefesi, Bursa: Sentez

Berke, P.ve Beatley, T. (1997) After the Hurricane: Linking Recovery to Sustainable Development in the Caribbean. Baltimore, Maryland: The Johns Hopkins University Press

Birleşmiş Milletler (2007) Disater Risk Reduction: Global Review 2007, 5 Haziran 2008, http://www.preventionweb.net/files/1130_GlobalReview2007.pdf

Blaikie, P., T. Cannon, I. Davis and B. Wisner (1994) At Risk: Natural Hazards, People's Vulnerability, and Disasters. London: Routledge

Boon, K., Tra, T. L. (2007) Are Environmental Refugees Refused?, Std. Tribes Tribals, 5: 85-95.

Bruni, A. ve Teli, M. (2007) Extended Review: Reassembling the Social—An Introduction to Actor Network Theory, Management Learning, 38: 121-132

Buck-Morss, S. (2003) Thinking Past Terror: Islamism and Critical Theory on the Left, London-New York: Verso

Burges, J., Clark, J., Harrison, M.C.(2000) Knowledges in Action: An Actor Network Analysis of a Wetland Agri-Environment Scheme, Ecological Economics 35: 119–132

Büyükşehir Ankara (2008) On Yıllık Proje On Ayda Bitti: Kızılırmak Suyu Tamam, Yıl: 4, Sayı 167

Callon, M. (1986) Some Elements of a Sociology of Translation: Domestication of the Scallops and the Fishermen of St-Brieuc Bay, iç. Power, Action and Belief: A New Sociology of Knowledge? (J. Law Ed.), London: Routledge and Kegan Paul.

Carr, V.J., Lewin, T.J., Webster, R.A, Kenardy, J.A., Hazell, P.L., Carter, G.L.(1997) Psychological Sequelae of the 1989 Newcastle Earthquake, Social Psychiatry and Psychiatric epidemiology, 32: 123-136

Chandler, D. (2002) Semiotics the Basic:London: Routledge

Christie, A. ve Mitler, H. (1999) Partnership and Care Groups in the Risk Society, Child and Family Social Work,4:231–240.

Coleman, J. (1988) Social Capital in the Creation of Human Capital, AJS,94: 95-121

Cordella, A. ve Shaikh, M. (2006) From Epistemology to Ontology: Challenging the Constructed "Truth" of ANT, 6 Ocak 2009, <http://is2.lse.ac.uk/WP/PDF/wp143.pdf>

Dietz, G., Gillespie, N., Saunders, M.,N.,K., Skinner, D. (2009) Building, Maintaining and Repairing Trust Across Cultures: Theory and Practice, 2 Şubat 2009, <http://www.business.brookes.ac.uk/research/esrc/conceptualisation.html>

Disaster Preparedness and Management Innovations in the Philippines (2008) Disaster preparedness and management innovations in the Philippines, 11 ekim 2009, <http://tcdc.undp.org/SIE/experiences/vol6/disaster.pdf>

Douglas, M. (1992) Risk and Blame: Essays in Cultural Theory, London, Routledge

Drabek, T. (1986) Human Systems Responses to Disasters, New York: Springer-Verlag

Drabek, T.E., Key, W.H., Erickson, P.E., Crowe, J.L. (1975), The Impact of Disaster on Kinship Relationships, *Journal of Marriage and Family*, 37: 481-494.

Duan, H. ve Fortner, R.W. (2008) Social Trust and Global Environmental Risk Management: A Cross-Cultural Study Between The U.S. and China

Ehrenreich, J.H. (2001) Coping with Disasters: a Guidebook to Psychological Intervention, available at h Boon, K., Tra, T. L. 2007 Are Environmental Refugees Refused?. *Std. Tribes Tribals*, 5: 85-95.

Enarson, E.(2001) Gender Equality, Environmental Management, and Natural Disaster Mitigation, 2 Mayıs 2008, http://www.un.org/womenwatch/daw/csw/env_manage/documents/BP2-2001Nov16.pdf

Enarson, E. ve Fordham, M. (2001) Lines that Divide, Ties that Bind: Race, Class and Gender in Women's Flood Recovery in the US and UK, 3 Temmuz 2006, [http://www.ema.gov.au/www/emaweb/rwpattach.nsf/VAP/\(084A3429FD57AC0744737F8EA134BACB\)~Lines_that_divide_ties_that_bind.pdf/\\$file/Lines_that_divide_ties_that_bind.pdf](http://www.ema.gov.au/www/emaweb/rwpattach.nsf/VAP/(084A3429FD57AC0744737F8EA134BACB)~Lines_that_divide_ties_that_bind.pdf/$file/Lines_that_divide_ties_that_bind.pdf)

Enarson, E. (2004) International Perspectives on Gender and Disaster: Differences and Possibilities, *International Journal of Sociology and Social Policy*, 24:49-93

Ericson, R.V.ve Haggerty, K.D. (1997) Policing the Risk Society, Oxford: Oxford University Press

Erikson, K. (1994) A New Species of Trouble: Explorations in Disaster Trauma and Community., New York: Norton Company

Eurobarometer (2008) Attitudes of European Citizens Towards the Environment, European Commission, 9 Ocak, 2009, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_295_en.pdf

FEMA (1997) State Capability Assessment for Readiness, 4 Temmuz 2004, <http://www1.va.gov/emshg/apps/kml/docs/CapabilityAssessmentforReadiness.pdf>

Fişek G.O. ve Kabasakal, H. (2008) Afet ve İnsan, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi

Fişek, G.O., Yeniçeri, N., Müderrisoğlu, S., Özkarar, G. (2002) Risk Perception and Attitudes Towards Mitigation, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi CENDİM

Fordham, M. (2001) Challenging Boundaries: A Gender Perspective on early Warning in Disaster and Environmental Management, 8 Kasım 2003, http://www.un.org/womenwatch/daw/csw/env_manage/documents/EP5-2001Oct26.pdf

Fordham, M. (2008) The Place of Gender in Earthquake Vulnerability and Mitigation, 2 Ocak 2009, <http://www.iiasa.ac.at/Research/RMS/july2000/Papers/fordham0208.pdf>

Foucault, M. (1999) Bilginin Arkeolojisi, İstanbul: Birey

Fritz, C.E. (1961) Disaster, iç. Contemporary Social Problems (R. Merton ve R. Nisbet Ed.), New York: Harcourt, Brace and World Inc.

Gane, N. (2004) The Future of Social Theory, London: Continuum

GFDRR (2008) Integrating Disaster Risk Reduction into the Fight against Poverty, 4 Mayıs 2009, http://gfdr.org/docs/GFDRR_Annual_Report_2008.pdf

Giddens, A.(1993) New Rules of Sociological Method, Standford: Standford University Press.

Giddens, A. (1998) Risk Society: The Context of British Policies, iç. The Politics of risk Society, (J. Franklin Ed.), Oxford: Polity Press.

Giddens (1999) Risk and Responsibility, The Modern Law Review, 62: 1-10.

Giddens, A. (2005) Sosyoloji, Çev. C. Gürsel, Ankara: Ayraç.

Gordon, N. ve Filc, D. (2005) Hamas and the Destruction of Risk Society, Constellations,12:542–560

Graham, A. (2001) Gender Mainstreaming Guidelines for Disaster Management Programmes a Principled Socio-Economic and Gender Analysis (SEAGA) Approach, 1 Mart 2006, http://www.un.org/womenwatch/daw/csw/env_manage/documents/EP1-

2001Oct22.pdf

Greener, I. (2003) Patient Choice in the NHS: The View from Economic Sociology, *Social Theory & Health*, 1: 2–89

Guillemin (2000) Working Practices of Menopause Clinic, *Science and Technology, & Human Values*, 25:449-471.

Harrison, B.(2002) Seeing Health and Illness Worlds – Using Visual Methodologies in a Sociology of Health and Illness: A Methodological Review, *Sociology of Health & Illness* , 24: 856–872

Hines, J.M., Hungerford, H.R. , Tomera, A.N. (1986) Analysis and Synthesis of Research on Responsible Behavior: A meta Analysis, *Journal of Environmental Education*, 18:1-8

Howe, D. (1994) Modernity, Post Modernity and Social Work, *British Journal of Social Work*, 24:513-532.

Inelman, K., Say, A.İ., Kabasakal, H.(2004) Participation Lethargy in Disaster Preparedness Organizations within the Framework of a Turkish CBO, *International Journal of Sociology and Social Policy*, 24:130-158

InterWorks (1998) Model for a National Disaster Management Structure, Preparedness Plan, and Supporting Legislation. UN Disaster Management Training Programme Module, 9 Ekim 2001, <http://undmtp.org/english/nationaldisaster/nationaldisaster.pdf>

IPCC (2001) Climate Change 2001: Synthesis Report, 7 Eylül 2004, <http://www.ipcc.ch/ipccreports/tar/vol4/english/index.htm>

ISDR(2008a) Indigenous Knowledge for Disaster Risk Reduction: Good Practices and Lessons Learned from Experiences in the Asia-Pacific Region, 5 Ocak 2009, http://www.unisdr.org/eng/about_isdr/isdr-publications/19-Indigenous_Knowledge-DRR/Indigenous_Knowledge-DRR.pdf

ISDR (2008b) Mobilizing Local Communities in Reducing Disasters, 5 ocak 2009, http://www.unisdr.org/eng/public_aware/world_camp/2001/pdf/Kit_4_Mobilizing_Local_Communities_in_Reducing_Disasters.pdf

ISSP (1993) Environment Basic Questionnaire, 6 Temmuz 2006, http://www.za.uni-koeln.de/data/en/issp/codebooks/ZA2450_bq.pdf

İsraf Vakfı (2008) Türkiye’de Sayılarla İsraf, 9 ocak 2009, <http://www.israf.org/pdf/israf.pdf>

Jalali, R. (2002) Civil Society and the State: Turkey After the State. *Disasters*, 26:120-139

Jeffries, F.L. (2002) Subjective Norms, Dispositional Trust, and Initial Trust Development, *The Journal of Behavioral and Applied Management*, 3: 129-139

Karancı, N. (2006) Afetlerle Yaşamak ya da Afet Yaşamamak, 3 Nisan 2009, library.atilim.edu.tr/kurumsal/pdfs/kongre2006kon.ppt

Karancı, N.A., Alkan, N., Akşit, B., Sucuoğlu, H., Balta, E. (1999) Gender Differences in Psychological Distress, Coping, Social Support and Related Variables Following the 1995 Dinar (Turkey) Earthquake, *North American Journal of Psychology*, 1: 189-204.

Karancı, N., Akşit, B., Dirik, G.(2005) Impact of a Community Disaster Awareness Training Program in Turkey: Does it Influence Hazard-Related Cognitions and Preparedness Behaviors, *Social Behavior and Responsibility*, 33,243-258

Karancı, N. ve Rüstemli, A. (1995) Psychological Consequences of the 1992 Erzincan (Turkey) Earthquake, *Disasters*, 19: 8-18

Kaplan, S. (2000) Human Nature and Environmentally Responsible Behavior, *Journal of Social Issues*, 56:491-508

Kasapoğlu, A. (1999) Sağlık Sosyolojisi: Türkiye'den Araştırmalar, (M. Ecevit Yayına Haz.) Ankara: Sosyoloji Derneği

Kasapoğlu, A. (2008) Madalyonun İki Yüzü: Hastalık ve Sağlık, Ankara: Phoenix

Kasapoğlu, A. ve Ecevit M. (2001) Depremin Sosyolojik Araştırması, Ankara: Ümit.

Kasapoğlu, A. ve Ecevit, M. (2002) Effects of Cultural Values on the Attitudes and Behaviours of Survivors of the 1999 Earthquake in Turkey, *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 30: 195-202.

Kasapoğlu, A. ve Ecevit, M. (2003) Impacts of the 1999 East Marmara earthquake in Turkey, *Population and Environment*, 24):339-357.

Kasapoğlu, A. ve Ecevit M. (2005) Afet Sosyolojisi, iç.Afet Tıbbı II (M. Eryılmaz ve U. Dizer Ed.), Ankara: Ünsal.

Kasapoğlu, A. ve Turan, F. (2008) Attitude- Behaviour Relationship in Environmental Education: A Case from Turkey, *International Journal of Environmental Studies*,65:219-231

Kasapoğlu, A. ve Odabaş, Z. Y (2009)Social Effects of Disasters as Actants: A Comparison of 1999 Marmara Earthquake, Turkey and 2004 Tsunami, Indonesia, hakem incelemesinde

Kepekçi, D. (2007) Bütünleşik Afet Yönetim Sisteminde Kriz Yönetimi Kapsamı İçinde ve İstanbul İçin Yapılan Afet Acil Yardım Planı Bilgilendirmesi ve

Değerlendirilmesi, 6 Şubat 2009, <http://www.e-kutuphane.imo.org.tr/pdf/2630.pdf>
Kocaeli (2008), Toplumsal Cinsiyet ve Afet Atölye Çalışması, Yayınlanmamış rapor.

Kumar, G. S. J. (2000) Disaster Management and Social Development, *International Journal of Sociology and Social Policy*, 20:66–81.

Kumar-Range, S. (2001) Environmental Management and Disaster Risk Reduction: A Gender Perspective, 6 Temmuz 2006, http://www.un.org/womenwatch/daw/csw/env_manage/documents/BP1-2001Nov04.pdf

Latour, B. (1992) *We Have Never Been Modern*, Harvard: Harvard University Press

Latour, B. (1993) Don't Throw the Baby out with the Bath School! A Reply to Collins and Yearley, 5 Mayıs 2008, <http://www.bruno-latour.fr/articles/article/049.html>

Latour, B. (1998) Keynote Speech: On Recalling ANT, 1 Mayıs 2008, <http://comp.lancs.ac.uk/sociology/stslatour1.html>.

Law, J. (1992) Notes on the Theory of the Actor Network: Ordering, Strategy and Heterogeneity, <http://www.lancs.ac.uk/fass/sociology/papers/law-notes-on-ant.pdf>

Law, J. (1999a) Actor Network Theory and materia semiotics, 2 Haziran 2008, <http://www.heterogeneities.net/publications/Law-ANTandMaterialSemiotics.pdf>

Law, J. (1999b) After ANT: Complexity, Naming and Topology, iç. *Actor Network Theory and After*, (J. Law ve J. Hassard Ed.), Oxford: Blackwell.

Lever-Tracey, C. (2008) Global Warning and Sociology, *Current Sociology*, 56: 445-466.

Lewis, D. ve Weigert, A. (1985) Trust as a Social Reality, *Social Forces*, 63: 9667-985.

Linnerooth-Bayer, J., Amendola, A. ve Okada, N. (2002) Integrated Disaster Risk Management: Megacity Vulnerability and Resilience, 5 Haziran 2004, <http://www.iiasa.ac.at/Admin/INF/PR/pdf-files/2002/dpri2002.pdf>

Luhmann, N. (1993) *Risk: A Sociological Theory*, New York: Aldine De Gruyter.

McEntire, D. A., Fuller, C., Johnston, C. W., Weber, R. (2002) A Comparison of Disaster Paradigms: The Search for a Holistic Policy Guide, *Public Administration Review*, 63:267-281.

Mileti, D. S. (1999) *Disasters by Design: A Reassessment of Natural Hazards in the United States*, Washington: Joseph Henry Press.

Miller, K. ve Nigg, J.M. (2003) Event and Consequence Vulnerability: Effects on the Disaster Recovery, 6 Ağustos 2004, <http://www.udel.edu/DRC/preliminary/217.pdf>

Mills, C. W. (2000) Toplumbilimsel Düşün, İstanbul: Der

Murphy, R. (2004) Disaster or Sustainability: The Dance of Human Agents with Nature's Actants, Canadian Review of Sociology and Antropology,41:249-266.

Murphy, T.J. (2007) Building Trust in Economic Space, Progress in Human Geography, 30:427-450.

Moser, C. (1993) Introduction. iç. Gender Planning and Development: Theory, Practice & Training. (C. Moser Ed). London; New York: Routledge.

Nath, B. K. (2008) Holistic Approaches to Disaster Management for a Sustainable Future,4 Mart 2009, http://eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2sql/content_storage_01/0000019b/80/28/03/fc.pdf

Negiz, N. (2007) Siyasette Kadın Olmak, 1 Şubat 2008, <http://www.yerelsiyaset.com/pdf/temmuz2007/21.pdf>

Noe, E. ve Alroe, H.F. (2003) Combining Luhmann and Actor Network Theory to See Farm Enterprises as Self-Organizing Systems, "The Opening of Systems" Kopenhagen, yayımlanmamış bildiri.

Nooney, J. G., Woodrum, E., Hoban, Thomas, J., Clifford, W.B. (2003) Environmental Worldview and Behavior: Consequences of Dimensionality in a Survey of North Carolinians, Environment and Behavior, 35: 763-783

Odabaş, H ve Odabaş, Z.Y. (2007). "Belge Yönetiminde Afet Planlaması". Değişen Dünyada Bilgi Yönetimi Sempozyumu, 24-26 Ekim 2007, Ankara Bildiriler içinde (254-260). Yay. Haz. S. Kurbanoglu, Y. Tonta ve U. Al. Ankara: H.Ü. Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, 2007

Odabaş, Z.Y. (2008) Yerel Yönetimler ve Aktör İlişkileri Kuramı, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8: 333-349

Orstad, L. (2001) Tools for Change: Emergency Management for Women 6 Nisan 2004, , http://www.un.org/womenwatch/daw/csw/env_manage/documents/EP2-2001Oct22.pdf

Özerdem, A. (2003) Disaster as Manifestation of Unresolved Development Challenges, iç. Natural Disaster and Development in a globalizing World (M. Pelling Ed.), London and New York: Routledge

Palamut, H. (2007) Depremin Yarattığı Travmanın Kişilerin Hayatlarına Etkileri, iç. Yeni Toplumsal Travmalar (A: Kasapoğlu Ed.), Ankara: Referans

Pallant, J. (2007) SPSS Survival Manuel: A Step by Step Guide to Data Analysis Using SPSS for Windows, Maidenhead, Berkshire: Open University Press.

Pandey, B. ve Okazaki, K. (2008) Community Based Disaster Management: Empowering Communities to Cope with Disaster Risks, <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan020698.pdf>

Pearson, S., Casassa, M., Crane, S. (2005) Analysis of Trust Properties and Related Impacts of Trusted Platforms, <http://www.hpl.hp.com/techreports/2005/HPL-2005-55.pdf>

Peirce, C.S. (1931;1958) Collected Writings (C. Hartshorne, P. Weiss, A. W. Burks ed.), Cambridge: Harvard University Press.

Peterson, J. (1999) A Review of the Literature and Programs on Local Recovery from Disaster, 9 Nisan 2004, <http://www.wildfirelessons.net/documents/LitReviewLocalRecovery.pdf>

Phifer J. F., Krzysztof, Z. K., Fran, H. N. (1988) The Impact of Natural Disaster on the Health of Older Adults: A Multiwave Prospective Study, Journal of Health and social Behavior,29: 65-78.

Pincha, C. (2008) Gender Sensitive Disasater Management: A Toolkit for Practitioners, Mumbai: Eastwarm Books

Ploughman, P. (1997) Disasters, the Media and Social Structures: A Typology of Credibility Hierarchy Persistence Based on Newspaper Coverage of the Love Canal and Six Other Disasters, Disasters, 21:118-137.

Powell, B.A., Mercer, S.W., Harte, C. (2002) Measuring the Impact of Rehabilitation Services on the Quality of Life of Disabled People in Cambodia, Disasters, 26: 175-191

Pretty, J. ve Ward, H. (2001) Social Capital and Environment, World Development, 29: 209-227

Randes, O.M. ve Ferguson, K. (2003) Flushing the Future? examining Urban Water Use in Canada,5 Haziran 2008, <http://gateway.cotr.bc.ca/Downloads/FlushingFuture.pdf>

Raven, B. (1965) Social Influence and Power, iç. Current Issues in Social Psychology (D. Steiner ve m. Fishbein Ed.), New York: Rinehart and Wiston Inc.

Redclift, M. ve Sage, C. (1998) 'lobal Environmental Change and Global Inequality', International Sociology 13: 499-516.

- Reyes, R.R. (2002) Gendering responses to El Niño in rural Peru, *Gender and Development*, 10: 60-69
- Rippote, P.A. and Rogers, R.W. (1987) Effects of Protection-Motivation Theory on Adaptive and Maladaptive Coping with a Health Threat, *Journal of Personality and Social Psychology*, 52: 596-604.
- Rockloff, S.F. ve Moore, S.A. (2006) Assessing Representation at Different Scales of Decision Making: Rethinking Local is Better, *The Policy Studies Journal*, 34: 649-670
- Roland, A. (1988) *In Search of Self in India and Japan: Towards a Cross-Cultural Psychology*, Princeton: Princeton University Press
- Root, T.L ve Schneider, S.H. (2006) Conservation and Climate Change: The challenges Ahead, *Conservation Biology*, 20: 706-708
- Rose, G. (2007) *Visual Methodologies: An Introduction to the interpretation of Visual Materials*, London: Sage
- Roth, W.M. (2009) Radical Uncertainty in Scientific Work, *Science, Technology & Human Values*, 34:313-336
- Quarantelli, E.L. (1998) Major Criteria for Judging Disaster Planning and Managing and Their Applicability in Developing Societies, 23 Mayıs 2004; <http://www.udel.edu/DRC/preliminary/268.pdf>
- Quarantelli, E.L. (2001) The Sociology of Panic , iç. *International Encyclopedia of the social and Behavioral Sciences* (N.J. Smelser ve P.B. Baltes Ed.), Oxford, Elsevier
- Saldanha, A. (2003) Review Essay: Actor-Network Theory and Critical Sociology, *Critical Sociology*, 29: 419-432
- Sattler, D. N., Kaiser, C.F., Hittner, J.B. 2000 'Disaster Preparedness: Relations Among Prior Experience, Personal Characteristics, and Distress', *Journal of Applied Social Psychology*, 30:1396-1420
- Saussure, F. de (1974) *Course in General Linguistics*, London: Fontona/Collins
- Scheper-Hughes, N.(2005) Katrina: The Disaster and Its Doubles1, *Anthropology Today*, 21: 2-4.
- Sencer, M ve Irmak, Y. (1984) *Toplumbilimlerinde Yöntem*, İstanbul: Say
- Seyyar, A. (2007) Sosyal Politika Odaklı Afet yönetimi Açısında Adapazarı'nın Durumu, *Sosyal Politikalar Dergisi*; 11-114

Shaw, R. ve Goda, K. (2004) From Disaster to Sustainable Civil Society: The Kobe Experience, *Disasters*, 28: 16–40

Siegel, C., Lune, H., Meyer, I.H. (1998) Stigma Management Among Gay/Bisexual Men with HIV/AIDS, *Qualitative Sociology*, 21:3-24

Stalder, F. (1997) Actor-Network-Theory and Communication Networks:16 Mart 2008,
Toward Convergence, http://felix.openflows.com/html/Network_Theory.html

Stalling, R.A. (1997) Sociological Theories and Disaster Studies,15 Mart 2008,
<http://www.udel.edu/DRC/preliminary/249.pdf>

Sümer, N., Karancı, N., Berument, S.K., Güneş, H. (2005) Personal Resources, Coping Self-Efficacy, and Quake Exposure as Predictors of Psychological Distress Following the 1999 Earthquake in Turkey *Journal of Traumatic Stress*,1:331–342

Tan, W.J. and Enderwick, P.(2006) Managing Threats in the Global Era:The Impact and Response to SARS, *Thunderbird International Business Review*, 48 515–536

Tekeli, Ş. (1982) *Kadınlar ve Toplumsal Hayat*, İstanbul: Birikim

Tierney, K. (2007) Disasters and Social Vulnerability: Insights From Theory Insights From theory and Researchand Research, 27 Temmuz 2004,
http://ocw.mit.edu/NR/rdonlyres/Urban-Studies-and-Planning/11-941Spring-2005/570C0D2F-414F-47B9-8DCA-F2C6D76289B3/0/tierney_lect7_s.pdf

Turan, N.(2008a) Kızılırmak'tan Su Geliyor, iç. Büyükşehir Ankara 27 Şubat 4 Mart yıl 4 sayı 167sayfa: 4-9”

Turan, N. (2008b) Motorlar çalıştı, Vanalar Açıldı, Kızılırmak Suyuna yol Verildi..., Büyükşehir Ankara, yıl 4 sayı 168 5-11 Mart sayfa 4-7

Turan, N. (2009) Ya Kızılırmak Suyu Olmasaydı? Büyükşehir Ankara 4-10 Şubat 2009 yıl 5 sayı 214 sayfa 8-11

Turan, N., Bingöl, S.M.,Çingir, A.A. (2008) Ankara'nın Suyu Pırl Pırl Rahatlıkla İçin, 2 Şubat 2009, http://www.ankara-bel.gov.tr/AbbSayfalari/Haberler/Bultenler/Bultenler_2008_02/183.pdf

UNDP(2004) Reducing Disaster Risk a Challenge for Development, United Nations Development Programme, 22 Temmuz 2006,
www.undp.org/cpr/whats_new/rdr_english.pdf

Upadhyay, B. (2005) Women and Natural Resource Management: Illustration from India and Nepal, *Natural Resources Forum*, 29:224-232.

Vitola, I. (2007) Formative Stages of the Common Medication Card and Potential Challenges with Implementation of this Service ,22 Nisan 2008, <http://henry.ub.uit.no/munin/bitstream/10037/1172/4/thesis.pdf>

Ward, P. (2006) Trust, Reflexivity and Dependence: A “Social Systems Theory” in/of Medicine, *European Journal of Social Quality*, 6:143-158

Weeks, P. Ve Packard, J.M. (1997)Acceptance of Scientific Management by Natural Resources Dependent Communities, *Conservation Biology*, 11:236-245

Wilson, J. and Oyola-Yemaiel, A. (2000). Emergent Organizations and Women’s Response in the 1998 Central Florida Tornado Disaster. *The Electronic Journal of Emergency Management*, 5 Şubat 2006, http://members.tripod.com/~Richmond_ESM/ej0201.html.

EK 1:

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

SUSUZLUK SORUNU VE ÇEVRE DUYARLILIĞI ARAŞTIRMASI

Günümüzde giderek artan sağlık ve çevre sorunlarına ve özellikle son dönemlerde sıklıkla karşılaşılan susuzluk sorununa halkın duyarlılık derecesi ve çözüm önerilerini belirleme amacıyla olan bu çalışmanın verimli olabilmesi için soruları dikkatle okuyup cevaplamanız gerekmektedir. Sonuçlar toplu olarak değerlendirileceği için sizden ad-soyadı istenmemektedir.

Yardımlarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Araş. Gör. Zuhâl Yonca Odabaş
DTCF Sosyoloji Bölümü

ANKARA 2008

1. **Halen yaşadığınız mahalle ve semtin adı:.....**
2. **Yaşadığınız konutun türü:**
() Apartman () Bahçeli ev () Gecekondu () Başka (.....)
3. **Yaşınız:.....**
4. **Medeni durumunuz:**
() Evli () Bekar () Boşanmış () Dul () Başka (.....)
- 5.
6. **Varsa, kaç çocuk sahibi olduğunuz:.....**
7. **Eğitim durumunuz.....**
() Okur-yazar değil
() Okur-yazar
() ilkokuldan terk (En son okuduğunuz sınıfı yazınız)
() ilkokul mezunu
() ortaokul terk (En son okuduğunuz sınıfı yazınız)
() ortaokul mezunu
() lise terk (En son okuduğunuz sınıfı yazınız)
() lise mezunu
() üniversite öğrencisi
() üniversite mezunu
8. **Çalışma durumunuz:**
() Öğrenci () İşsiz () Emekli () Ev kadını () Halen çalışıyor
9. **Halen çalışıyor iseniz:**
() Unvanlı memur (öğretmen, polis, hemşire, avukat, mühendis, vb.)
() Unvansız düz memur (ilk-orta-lise mezunu hizmetliler dahil)
() Vasıfsız işçi (ev temizliğine gitme dahil)
() Esnaf/zanaatkâr (örgücü, terzi vb.)
() Esnaf/ticaret erbabı (alıp-satan bakkal dahil)
() Serbest meslek (doktor, avukat, mühendis, muhasebeci vb.)
() Başka (.....)
10. **Ailenizin ekonomik durumu aşağıdakilerden hangisine girmektedir?**
() Düşük/alt gelirli () Alt-orta gelirli () Üst-orta gelirli () Yüksek gelirli
11. **Politikacıların ve yöneticilerin çoğunun güvenilir olduğunu düşünmekteyim.**
() Tamamen katılıyorum () Oldukça katılıyorum () Katılmıyorum
12. **Sizi temsil ettiğini düşündüğünüz bir parti ya da platform var mı?**
() Evet () Hayır
13. **Herhangi bir sivil toplum kuruluşuna (dernek, vakıf vb.) ya da siyasi partiye üye misiniz?**

Cevabınız "Evet" ise lütfen aktiflik derecesini belirtiniz.
() Çok aktif () Az aktif () Aktif değil
14. **Son seçimlerde oy kullandınız mı?**
() Evet () Hayır
15. **Siyasal partilerde, mecliste, sendikalarda, sivil toplum örgütlerinde yeterli sayıda kadının yer aldığını söyleyebilir misiniz?**
() Evet () Hayır
15. **Kendimi güçsüz ve dışlanmış (erkekler, politikacılar tarafından) hissediyorum.**
() Tamamen katılıyorum () Oldukça katılıyorum () Katılmıyorum
16. **Çevreyi korumak sizin için ne derece önemlidir?**
() Oldukça önemlidir () Önemlidir () Hiç Önemli değildir

17. “Çevre” denilince aklınıza ilk olarak aşağıdakilerden hangisi gelmektedir (Lütfen tek seçenek işaretleyiniz)?

- Kentlerde yaşanan kirlilik
- Yeşil ve huzur verici bir ortam
- Deprem, hortum, sel gibi doğal afetler
- Sanayi kazaları, Çernobil gibi insan ürünü afetler
- İklim değişikliği
- Doğayı korumak
- Çocuklarımıza bırakacağımız bir miras
- Yaşadığım yerdeki yaşam kalitesi
- Doğal kaynakların(su gibi) tükenmesi
- Hiçbirisi
- Başka (.....)

18. Aşağıdaki çeşitli sorunlardan sizin için en önemli olanı hangisidir(Lütfen tek seçenek işaretleyiniz) ?

- Güvenlik sorunları (hırsızlık, savaş ve terör gibi)
- Ekonomik sorunlar (işsizlik, yoksulluk, açlık gibi)
- Sağlık ile ilgili sorunlar
- Çevre sorunları
- Diğer (.....)

19. “Çevre” ile ilgili olarak aklınıza ilk gelen sorun nedir?.....

20. Bu sorunlar ile ilgili sahip olduğunuz bilgileri nereden edindiniz (ilk üç tanesini sıralayınız) ?

- Gazete, dergi, gibi yazılı ve televizyon ve radyo gibi görsel ve yazılı basından
- Arkadaş ve yakın çevremden
- Bu konu ile ilgili olarak hazırlanmış kitap, broşür gibi yayınlardan
- İnternette
- Bu konuda bilgi sahibi değilim
- Başka (.....)

21. Çevre sorunlarının çözümünde en çok aşağıdakilerden hangisine güvenmektesiniz (ilk üç tanesini sıralayınız)?.

- Ulusal hükümete/Merkezi yönetime ve onun alt temsilcilerine (vali, kaymakam)
- Yerel yönetime (Belediye Başkanlığı ve onunla birlikte çalışan diğer birimler)
- Uluslar arası organizasyonlara (Birleşmiş Milletler gibi)
- Politik partilere
- Çevre için çalışan sivil toplum kuruluşları (dernek-vakıf)
- Arkadaş ve yakın çevrem
- Bilim insanlarına
- Dini liderlere
- Başka

22. Pahalı da olsa her zaman çevre dostu ürünler (organik ürünler) satın almak isterim

- Tamamen katılıyorum
- Oldukça katılıyorum
- Katılmıyorum

23. Zor durumda olan kişilere yardım etmek insanlık görevidir

- Tamamen katılıyorum
- Oldukça katılıyorum
- Katılmıyorum

Aşağıdaki ifadelerden sizin için en yakın olanı işaretleyiniz

24.

- Doğa kutsaldır, çünkü Allah tarafından yaratılmıştır
- Doğa, doğa olduğu için önemli ve kutsaldır

25.

() Hükümet, sıradan insanlara çevreyi nasıl koruyacakları konusunda kendilerinin karar vermelerini sağlamalıdır.

() Hükümet, çevre sorunlarının çözümü ile ilgili kararlarında sıradan insanlara hiçbir zaman danışmamalıdır.

26. Geçen yaz yaşanan su kesintileri sizin yaşam kalitenizi ne derece etkiledi?

() Oldukça etkiledi () Etkiledi () Hiç etkilemedi

27. Geçen yaz yaşanan su kesintileri ve susuzluk sorununun Türkiye'deki gelişimi konusundaki düşünceleriniz.

	Tamamen katılıyorum	Oldukça katılıyorum	Katılmıyorum
Neler olup bittiğini anlayamıyorum			
Bireysel olarak susuzluk sorunun çözümünde yapabileceğim bir şey yok			
Çoğu zaman suyu bilinçli olarak kullanmamaktayım			
Su kesintisi beni güçsüz ve yalnız hissettiriyor			
Su kesintisi gelecek için endişelenmeme neden oldu			
Su kesintisi ben de politikacılara karşı öfke duygusuna neden oldu			
Su tüketimi konusunda vatandaşlarımızın davranışlarını sorumsuz buluyorum			
Susuzluk sorunun çözümünde en büyük sorumlu devlet ve yerel yönetimlerdir			
Olup bitenler-takdiri ilahidir, bizim elimizden bir şey gelmez			
Susuzluk sorunu doğal dengenin bozulmasının bir sonucudur			
Kentimizde yaşanan su sorunun en önemli nedeni yönetimin başarısızlığıdır			

28. Kentimizde geçen yaz yaşanılan su kesintisinden etkilenmemek için ne yaptınız?

	Evet/Her zaman	Ara sıra/Bazen	Hayır/Hiçbir zaman
Hiçbir Şey olmamiş gibi davrandım.			
Eve depo yaptırđım			
Bidon vb aldım			
Günlük ihtiyacımdan daha fazla damacana su aldım			
Kuyulardan ya da mahalle eşmelerinden su aldım			
Dua ettim			
Susuzluk sorunun çözümü için ne yapılabilir diye bilgilenmeye çalıştım.			
Su sorunun çözümünde birlikte çalışabileceğim çeşitli sivil toplum kuruluşları (dernek vb.) araştırdım ve onlar ile irtibata geçtim.			
Belediyedeki yetkililerle iletişim kurmaya çalıştım.			
Yakın evremdeki insanları su tasarrufu ve susuzluk sorunun çözümü konusunda bilinçlendirmeye çalıştım			

29. Hala su kesintisi yaşıyor musunuz?

Evet Hayır

30. Evinizde depo var mı?

Evet Hayır